

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені ВАДИМА ГЕТЬМАНА

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені ВАДИМА ГЕТЬМАНА

Кваліфікаційна наукова
праця на правах рукопису

СТОЛЯРЧУК ВАЛЕНТИН АНДРІЙОВИЧ

УДК 339.9(477+71):339.92

ДИСЕРТАЦІЯ
ЕКОНОМІЧНІ ВІДНОСИНИ УКРАЇНИ І КАНАДИ
В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ

Спеціальність 292 – Міжнародні економічні відносини

Подається на здобуття наукового ступеня доктора філософії

Дисертація містить результати власних досліджень.

Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело _____ Столярчук В. А.

Науковий керівник: Ільницький Денис Олександрович, доктор економічних наук, професор

КИЇВ 2026

АНОТАЦІЯ

Столярчук В. А. Економічні відносини України і Канади в умовах глобальної інтеграції. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 292 – Міжнародні економічні відносини. – Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана, Київ, 2026.

Дисертаційна робота присвячена комплексному дослідженню теоретико-методологічних і практичних аспектів економічного співробітництва України та Канади в умовах глобальної інтеграції. Значну увагу приділено розкриттю теоретико-методологічних засад міждержавних економічних відносин у парадигмі глобальної інтеграції на основі узагальнення концептуальних положень глобальних інтеграційних процесів, конкретизації форм, рівнів і моделей міждержавного економічного співробітництва, а також обґрунтування методологічних засад інтеграційної близькості національних економік.

У дисертаційній роботі здійснено системний аналіз масштабів і структурних параметрів торговельно-економічного та інвестиційно-кредитного співробітництва України і Канади. Конкретизовано ключові особливості транснаціональної взаємодії національних економік обох держав у межах глобальних ланцюгів створення вартості. Проведено комплексну оцінку ефективності стратегічних форм українсько-канадського економічного співробітництва та якості інтеграційної близькості економік України і Канади.

Обґрунтовано стратегічні пріоритети диверсифікації українсько-канадського економічного співробітництва у глобальному інтеграційному середовищі та визначено ключові напрями гармонізації національних економічних інтересів обох держав у посткризовий період. Сформульовано сценарії розвитку економічного співробітництва України та Канади в умовах глобальної інтеграції, а також визначено пріоритетні напрями використання Україною економічного потенціалу канадської діаспори як неформального інституційного механізму посилення українсько-канадського економічного співробітництва.

Нові наукові положення, одержані особисто автором, які виносяться на захист, полягають у такому:

вперше:

- обґрунтовано теоретичний концепт глобальної інтеграції як багаторівневої системи мережових взаємодій держав, багатонаціональних підприємств, міжнародних організацій, фінансових інститутів, інноваційно-технологічних платформ та громадянського суспільства, котрі своєю синергетичною дією формують поліцентрично-мережеву архітектуру світового господарства на основі поєднання механізмів конкуренції, кооперації та коеволюції, а також реконфігурації мережових зв'язків між глобальними і регіональними центрами економічної активності й ухвалення управлінських рішень. Теоретично доведено, що глобальна модель інтеграційних процесів характеризується переходом від ієрархічно організованих структур світового господарства до поліцентричних мережових екосистем, у межах яких ключовим джерелом економічної влади та конкурентних переваг економічних суб'єктів стає їх здатність інтегруватися у глобальні мережі знань, технологій, інновацій, фінансів і цифрових платформ. Аргументовано зародження в умовах глобальної інтеграції феномену смарт-суверенітету як якісно нової моделі реалізації державного суверенітету без обмеження національної економічної автономії та з істотно розширеними можливостями держав щодо управління стратегічними ресурсами, даними, критичними технологіями та мережевими потоками на основі механізмів вибіркової відкритості, адаптивного регулювання та інституційної координації на національному, регіональному і глобальному рівнях;

удосконалено:

- методологічні підходи до систематизації парадигмальних засад інтеграційних процесів на основі виокремлення ключових напрямів генезису й еволюції їх теоретичних положень: як механізму поглиблення міжнародного поділу праці (А. Сміт, Д. Рікардо, Дж. С. Мілль, Е. Хекшер, Б. Олін та ін.); як інституційного каналу регіональної консолідації національних економік та розбудови наднаціональних регуляторних структур (Я. Вінер, Б. Баласса, Е. Хаас,

Л. Ліндберг та ін.); як каталізатора глобальної економічної взаємозалежності та транснаціоналізації світової економіки (І. Валлерстайн, Р. Кеохен, Дж. Най, К. Омас та ін.); як інструменту розбудови глобальних торговельних, виробничих, інвестиційно-фінансових, інформаційних та інноваційно-технологічних мереж у цифровій економіці (М. Кастельс, Т. Фрідман, С. Сассен, Д. Родрік та ін.); як багаторівневої системи глобального управління та координації світогосподарського розвитку в умовах посилення економічної взаємозалежності держав і регіонів (Я.Тінберген, Дж. Стігліц, А. Гідденс та ін.). Науково доведено, що еволюція теоретичного дискурсу інтеграційних процесів в останні п'ять століть відбиває його перехід від класичних уявлень про міжнародний поділ праці та інституційну регіональну інтеграцію до мережево-структурної та цифрово-платформної парадигм глобальних інтеграційних процесів, ядром яких є глобальні відтворювальні контури, стійкі виробничо-коопераційні структури, вартісні ланцюги глобального типу, а також переорієнтація міждержавного економічного співробітництва з двосторонніх на мережеві багатосторонні форми взаємодії;

- методичні підходи до оцінювання ефективності стратегічного партнерства України та Канади, які базуються на синергетичній інтеграції формалізованих кількісних індикаторів міждержавного економічного співробітництва (вартісні обсяги і структура двостороннього товарообігу, темпи зростання взаємної торгівлі, питома вага країни-партнера в загальному зовнішньоторговельному обороті, частка високотехнологічної продукції у взаємній торгівлі, структурно-динамічні параметри інвестиційних потоків, інтенсивність створення спільних підприємств, обсяги та структура взаємних банківських операцій, рівень технологічної кооперації, масштаби транскордонного трансферу технологій тощо) та неформалізованих якісних детермінантів (інституційна сумісність національних економік, потенціал діаспорного впливу, рівень мережевої довіри між економічними суб'єктами, ступінь гармонізації регуляторних режимів, політико-економічна стійкість, спроможність держав до скоординованої реалізації національних політик у кризових умовах тощо). Доведено, що запропонований методичний підхід забезпечує формування інтегральної, багатовимірної оцінки

ефективності стратегічного партнерства України та Канади на основі системного врахування організаційно-економічних, інституційних, соціокультурних, мережево-комунікаційних та геополітичних детермінантів розвитку двостороннього економічного співробітництва в умовах поглиблення глобальної інтеграції;

- аналітичні підходи до комплексної характеристики транснаціональної взаємодії національних економік України і Канади у глобальних ланцюгах вартості на основі ідентифікації її визначальних рис (компліментарність секторальної спеціалізації держав у глобальній моделі міжнародного поділу праці, зростання ролі інноваційної та цифрової складової міждержавного співробітництва, його висока інституційна підтримка на основі Угоди про вільну торгівлю (CUFTA), висока роль цифрових та інноваційних секторів у формуванні доданої вартості, глибока асиметричність економічного потенціалу двох держав та рівня їх інтеграції у глобальні виробничі мережі) та обґрунтування механізмів інтеграції двох держав у глобальні виробничі, логістичні й цифрові мережі: укладання угод про виробничу кооперацію, заснування спільних інноваційних і логістичних хабів, використання цифрових платформ управління постачальницькими ланцюгами, локалізація виробництва продукції з високою доданою вартістю, розвиток транскордонного трансферу технологій і професійних ІТ-послуг. Науково доведено, що нарощування масштабів і структурна диверсифікація українсько-канадського економічного співробітництва здатна забезпечити поглиблення участі України у глобальних вартісних ланцюгах, структурну модернізацію національної економіки та підвищення рівня її технологічності;

- сценарне прогнозування ймовірних варіантів розвитку економічного співробітництва України та Канади в умовах глобальної інтеграції на період до 2030 р.: «керованого зближення», смарт-інтеграції, «виживання в турбулентності». Обґрунтовано, що стратегічно пріоритетною з позицій реалізації національних економічних інтересів України траєкторією розвитку українсько-канадського співробітництва є сценарій «смарт-інтеграції», який передбачає трансформацію торговельно-сировинної моделі двосторонньої взаємодії у формат стратегічного

інноваційно-технологічного, інвестиційного та виробничо-коопераційного партнерства на основі структурно-технологічної модернізації української економіки, залучення канадських інвестицій, технологій і управлінських компетентностей до процесів її повоєнного відновлення, диверсифікації експортної спеціалізації нашої держави, нарощування виробництва й експорту продукції з високою часткою доданої вартості, а також поглиблення участі вітчизняних суб'єктів господарювання у глобальних ланцюгах створення вартості на засадах паритетності, взаємодоповнюваності економічних потенціалів і довгострокової взаємної вигоди;

дістало подальшого розвитку:

- понятійно-категоріальний апарат дослідження процесів глобальної інтеграції на основі обґрунтування розгорнутого авторського визначення категорії «інтеграційна близькість національних економік», зміст якої полягає у сукупності кількісно-якісних параметрів, що визначають структурну сумісність, інтенсивність і глибину їх взаємодії за усіма структурними ланками інтернаціонального процесу суспільного відтворення (виробництва, розподілу, обміну і споживання) та забезпечують їх взаємодоповнюваність у глобальній моделі міжнародного поділу праці та компліментарну участь у глобальних вартісних ланцюгах. Доведено, що високий рівень інтеграційної близькості національних економік в умовах глобальної інтеграції істотно посилює взаємозалежність макроекономічних процесів держав, підвищує їх вразливість до дії дестабілізуючих факторів екзогенного бізнес-середовища та спричиняє структурну синхронізацію кризових процесів у світовому господарстві, що об'єктивно потребує узгодженого застосування державами інструментів антициклічного регулювання на національному, регіональному і наднаціональному рівнях;

- панорамна характеристика торговельно-економічного співробітництва України і Канади на основі конкретизації провідних трендів його розвитку (поступове нарощування масштабів двостороннього товарообігу після укладення і модернізації CUFTA, розширення взаємного експорту й імпорту у стратегічно важливих секторах української економіки, диверсифікація товарної структури

експортно-імпортних операцій (зростання частки продукції агропромислового комплексу, металургії, харчової промисловості та сировинних товарів у структурі українського експорту, а також машинобудівної продукції, енергетичного обладнання та фармацевтики в імпорті з Канади), поглиблення інституційної інтеграції та лібералізації торгівлі, зниження тарифних бар'єрів, гармонізація регуляторних стандартів та розширення сфер торговельної взаємодії включно з цифровою торгівлею та послугами) та конкретизації гальмуючих структурних чинників – значна географічна віддаленість держав, високі транспортно-логістичні витрати, ускладнені регулярні постачання товарів та підвищення їх кінцевої вартості, обмежена диверсифікація товарної структури українського експорту, високі нетарифні бар'єри, країнові відмінності у стандартах сертифікації, технічних регламентах та санітарно-фітосанітарних нормах, що сукупно зумовлює асиметричність та неповну реалізацію потенціалу двосторонньої економічної взаємодії. Встановлено, що зазначені тренди та обмежувальні чинники у своїй сукупності актуалізують питання балансування між інституційною лібералізацією та структурними обмеженнями з метою підвищення рівня взаємної економічної сумісності національних господарських систем України і Канади у процесі їх включення до глобальних відтворювальних і мережевих структур, подолання інерційних асиметрій розвитку двостороннього співробітництва та його переведення на більш гнучкі, адаптивні і багаторівневі моделі міждержавної економічної взаємодії;

- обґрунтування ключових напрямів диверсифікації українсько-канадського торговельного співробітництва у контексті повоєнного економічного відродження України: лібералізація торговельного режиму в межах CUFTA, гармонізація державних стандартів і технічних вимог, розвиток мультимодальних перевезень та удосконалення транспортно-експортної інфраструктури, державна підтримка виходу українських малих і середніх підприємств на канадський ринок через спрощення митних процедур і підтримку експортної діяльності, включення України до канадських логістичних маршрутів трансатлантичної торгівлі з використанням портів Польщі, країн Балтії та чорноморського регіону, спрощення

процедур електронного митного оформлення та підтримка онлайн-експорту товарів і послуг, розширення доступу українських експортерів до аналітики, вимог і кон'юнктури канадського ринку, активізація їх участі у виставках, ярмарках і спеціалізованих галузевих заходах у Канаді та ін. Констатовано, що в умовах глобальної інтеграції диверсифікація українсько-канадського торговельного співробітництва тісно пов'язана з поглибленням інституційної взаємодії держав, розвитком високотехнологічних секторів їх національних економік, розширенням участі у глобальних ланцюгах створення вартості та інтеграцією в мережеві форми міжнародної коопераційної взаємодії;

- розкриття функціонально-трендових особливостей українсько-канадської інвестиційно-кредитної взаємодії на основі ідентифікації її ключових тенденцій (обмежена участь канадських інвесторів у спільних інноваційних та технологічних проєктах, загалом низький ресурсний потенціал для реалізації високотехнологічних форм економічної взаємодії, формування спільних виробничих ланцюгів і поглиблення кооперації між бізнес-структурами обох країн, поступове розширення присутності канадського капіталу в Україні та зростання інтересу до участі в процесах післявоєнної відбудови енергетичного, інфраструктурного та аграрного секторів української економіки, активізація діаспорного та безпекового чинників інвестиційних зв'язків, невисокий рівень інформаційної та інституційної взаємодії українського і канадського бізнесу, обмежена поінформованість підприємств про ринкові можливості, партнерів і механізми взаємного виходу на ринки та ін.) та обґрунтування стратегічних напрямів диверсифікації – формування двостороннього Фонду інвестиційних гарантій за участі Експортної агенції Канади та урядового офісу із залучення та підтримки інвестицій в Україну; впровадження страхових механізмів політичних ризиків та механізмів реінвестування для реалізації довгострокових проєктів у високоризикованих регіонах України; запуск інноваційної цифрової платформи CUFTA+Business Portal, орієнтованої на малий і середній бізнес; інтеграція блокчейн-рішень у митні процедури з використанням смарт-контрактів; заснування двостороннього інкубаційного хабу Ukraine-Canada TechBridge у Києві

та Торонто як центру підтримки стартапів, ДіР та акселерації бізнесів з експортним потенціалом; розроблення і реалізація спільної програми Startup Canada-Ukraine Fellowship для взаємного обміну інноваторами, залучення менторів, венчурного фінансування та включення до глобальних технологічних ланцюгів; інституціоналізація платформи Diaspora Connect UA-CA, випуск діаспорних облігацій розвитку; спільне фінансування критичних інфраструктурних об'єктів: логістичних хабів, залізничних терміналів, митних кластерів та складів з метою зниження витрат і часу поставки та ін.;

- конкретизація стратегічних пріоритетів використання Україною економічного потенціалу канадської діаспори як неформального інституційного механізму підсилення українсько-канадського економічного співробітництва та формування довгострокової довіри між економічними суб'єктами двох держав: мобілізація іноземного інвестування через діаспорні бізнес-мережі, інвестиційні фонди, бізнес-асоціації та партнерські структури; заснування спільних підприємств та розвиток коопераційних проєктів в АПК, ІТ, енергетиці, переробній промисловості та інфраструктурі; використання діаспорських мереж в якості амбасадорів дистрибуції, маркетингу та встановлення ділових контактів між канадськими та українськими суб'єктами господарювання; інформаційно-експертна та консультативна підтримка з боку діаспори українського експорту щодо споживчих потреб ринку Канади, чинних стандартів, сертифікації та бізнес-культури; залучення канадських фахівців українського походження до передачі управлінських практик, інновацій та технологій в Україну; просування через діаспорні організації позитивного інформаційного образу України серед канадських бізнес-кіл; розбудова краудінвестингових і благодійно-інвестиційних платформ та акумулювання дрібного та середнього капіталу діаспори для цільових економічних проєктів в Україні тощо. Доведено, що ефективне використання економічного потенціалу діаспори потребує реалізації Україною системної державної політики економічної дипломатії на основі синергетичного поєднання інструментів державного та приватного партнерства, а також широкого використання цифрових каналів комунікації.

Практичне значення одержаних результатів полягає у тому, що ключові теоретичні положення, висновки і рекомендації, сформульовані автором у дисертаційній роботі, можуть слугувати методологічною базою при розробленні й впровадженні ефективних механізмів диверсифікації економічного співробітництва України і Канади в умовах поглиблення глобальних інтеграційних процесів. Наукові розробки, висновки і практичні рекомендації автора були використані: ПАТ «ДАК «Ліки України»» (довідка про впровадження №720 від 11.05.2026 р.); ТОВ «Науково-дослідний інститут регіонального управління» (довідка про впровадження №321-09 від 10.09.2025 р.); ГО «Міжнародний центр розвитку смарт суспільства» (довідка про впровадження від 12.05.2026 р.); Українською асоціацією бізнес-інкубаторів та інноваційних центрів (довідка про впровадження №06/01 від 02.06.2026 р.); а також Київським національним економічним університетом імені Вадима Гетьмана» при викладанні навчальних дисциплін «Міжнародна економіка», «Міжнародна торгівля» та «Європейська інтеграція» (довідка про впровадження від 21.10.2025 р.).

Ключові слова: економічні відносини України і Канади, глобалізація, глобальна конкуренція, модернізація, високотехнологічний експорт, конкурентоспроможність, інтеграція, воєнний конфлікт, міжнародні відносини, глобальні ланцюги постачання, міжнародна торгівля, міжнародний бізнес, багатонаціональні компанії, конкурентні переваги, цифровізація.

ANNOTATION

Stoliarchuk V. A. Economic Relations between Ukraine and Canada in the Context of Global Integration. – Manuscript.

The dissertation on completion of a scientific degree of the doctor of philosophy on a specialty 292 – The international economic relations. – Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman, Kyiv, 2026.

The dissertation provides a comprehensive study of the theoretical, methodological, and applied dimensions of economic cooperation between Ukraine and Canada in the context of global integration. Particular attention is devoted to the conceptual and

methodological foundations of interstate economic relations within the paradigm of global integration, based on the synthesis of key theoretical foundations of global integration processes, the systematization of forms, levels, and models of interstate economic cooperation, and the substantiation of methodological approaches to the integration proximity of national economies.

The study offers a systematic analysis of the scale and structural dimensions of trade, economic, and investment–credit cooperation between Ukraine and Canada. The specific features of transnational interaction between the two national economies within global value chains are identified. A comprehensive assessment of the effectiveness of strategic forms of Ukrainian–Canadian economic cooperation and the degree of integration proximity between the economies of Ukraine and Canada is carried out.

The dissertation substantiates strategic priorities for the diversification of Ukrainian–Canadian economic cooperation in the context of the global integration environment and identifies key directions for harmonizing the national economic interests of both countries in the post-crisis period. Scenario-based trajectories for the development of Ukraine–Canada economic cooperation under conditions of global integration are developed, and priority directions for leveraging the economic potential of the Canadian diaspora as an informal institutional mechanism for strengthening bilateral economic cooperation are defined.

The new scientific contributions obtained by the author and submitted for defense are as follows:

for the first time:

- the theoretical concept of global integration is substantiated as a multi-level system of network interactions among states, multinational enterprises, international organizations, financial institutions, innovation and technology platforms, and civil society actors, which through their synergistic effects generate a polycentric network architecture of the world economy. This architecture is based on the interplay of competition, cooperation, and coevolution, as well as on the reconfiguration of network linkages between global and regional centers of economic activity and decision-making. It is theoretically demonstrated that the global integration model is characterized by a

transition from hierarchically structured world economic systems to polycentric network ecosystems, where the primary source of economic power and competitive advantage lies in the capacity of actors to integrate into global networks of knowledge, technology, innovation, finance, and digital platforms. The emergence of the «smart sovereignty» phenomenon is conceptualized as a new qualitative model of state sovereignty implementation, which preserves national economic autonomy while expanding the ability of states to govern strategic resources, data, critical technologies, and network flows through selective openness, adaptive regulation, and multi-level institutional coordination;

improved:

-methodological approaches to systematizing the paradigmatic foundations of integration processes are refined based on the identification of key trajectories in the evolution of theoretical discourse: (i) classical trade-based approaches emphasizing the international division of labor (A. Smith, D. Ricardo, J.S. Mill, E. Heckscher, B. Ohlin); (ii) institutional approaches to regional economic integration and supranational governance (J. Viner, B. Balassa, E. Haas, L. Lindberg); (iii) globalization and interdependence theories emphasizing transnationalization of the world economy (I. Wallerstein, R. Keohane, J. Nye, K. Ohmae); (iv) network-digital paradigms focusing on global production, financial, and innovation networks in the digital economy (M. Castells, T. Friedman, S. Sassen, D. Rodrik); and (v) global governance approaches addressing multi-level coordination under increasing economic interdependence (J. Tinbergen, J. Stiglitz, A. Giddens). It is empirically and theoretically established that the evolution of integration theory reflects a shift from classical and institutional paradigms toward network-structural and digital-platform frameworks, where global reproductive circuits, transnational production systems, global value chains, and network-based multilateral cooperation increasingly dominate over traditional bilateral interaction formats;

-methodological approaches to assessing the effectiveness of the strategic partnership between Ukraine and Canada are enhanced through a synergistic integration of formalized quantitative indicators of interstate economic cooperation (trade volumes and structure, trade growth dynamics, partner share in total foreign trade turnover, high-

tech content of bilateral trade, dynamics of investment flows, intensity of joint venture formation, banking and financial transaction flows, level of technological cooperation, and cross-border technology transfer) and informal qualitative determinants (institutional compatibility of national economies, diaspora-driven influence, network trust among economic agents, regulatory harmonization, macroeconomic and political stability, and state capacity for coordinated policy implementation under crisis conditions). It is demonstrated that this framework enables a multidimensional integrated assessment of strategic partnership effectiveness, capturing organizational-economic, institutional, socio-cultural, network-communication, and geopolitical determinants of bilateral economic cooperation under conditions of deepening global integration;

- analytical approaches to the characterization of transnational economic interaction between Ukraine and Canada within global value chains are refined through the identification of key structural features, including sectoral complementarity in the global division of labor, increasing importance of innovation- and digital-driven cooperation, strong institutional embedding through the Canada-Ukraine Free Trade Agreement (CUFTA), the growing role of high-value-added sectors, and pronounced asymmetry in economic capacities and integration depth into global production networks. Mechanisms of integration into global production, logistics, and digital networks are systematized, including production cooperation agreements, establishment of joint innovation and logistics hubs, deployment of digital supply chain management platforms, localization of high value-added production, and expansion of cross-border technology transfer and professional ICT services. It is empirically substantiated that the expansion and structural diversification of Ukrainian–Canadian economic cooperation contributes to deeper integration of Ukraine into global value chains, structural modernization of the national economy, and enhancement of its technological sophistication;

- scenario-based forecasting of plausible trajectories for the development of economic cooperation between Ukraine and Canada in the context of global integration through 2030, including the scenarios of «managed convergence», «smart integration», and «survival amid turbulence». It is substantiated that, from the perspective of advancing Ukraine's national economic interests, the «smart integration» scenario represents the

most strategically advantageous trajectory for the development of Ukrainian–Canadian cooperation. This scenario envisages the transformation of the predominantly trade- and resource-based model of bilateral interaction into a strategic innovation-driven, technological, investment, and production-cooperation partnership. Its implementation is expected to foster the structural and technological modernization of the Ukrainian economy, facilitate the engagement of Canadian investment, technologies, and managerial expertise in Ukraine's post-war recovery, diversify the country's export specialization, expand the production and export of high-value-added goods, and deepen the participation of Ukrainian business entities in global value chains on the principles of parity, complementarity of economic potential, and long-term mutual benefit;

has been further developed:

- the conceptual and categorical framework for the study of global integration processes is advanced through the substantiation of the author's refined definition of the category «integration proximity of national economies», understood as a system of quantitative and qualitative parameters determining the structural compatibility, intensity, and depth of interaction across all stages of the international social reproduction cycle (production, distribution, exchange, and consumption), while ensuring complementarity within the global model of the international division of labor and participation in global value chains. It is theoretically demonstrated that a high level of integration proximity significantly increases macroeconomic interdependence, amplifies vulnerability to exogenous shocks, and contributes to the structural synchronization of global cyclical fluctuations, thereby necessitating coordinated application of countercyclical regulatory instruments at national, regional, and supranational levels;

- the panoramic characterization of Ukraine-Canada trade and economic cooperation is enhanced through the identification of key development trends, including the gradual expansion of bilateral trade following the establishment and modernization of CUFTA, diversification of export-import structures with increasing shares of agro-industrial, metallurgical, food, and raw-material goods in Ukrainian exports, and machinery, energy equipment, and pharmaceuticals in Canadian imports, as well as deepening institutional integration, tariff liberalization, regulatory harmonization, and the expansion of digital

trade and services. Constraining factors are also identified, including geographical remoteness, elevated logistics costs, limited diversification of Ukrainian exports, persistent non-tariff barriers, and differences in technical, certification, and sanitary standards. It is demonstrated that the interaction of these factors generates structural asymmetries and constrains the full realization of bilateral cooperation potential, thus reinforcing the need to balance institutional liberalization with structural adjustment to enhance economic compatibility and transition toward adaptive, multi-level cooperation models embedded in global production and network systems;

- the substantiation of priority directions for diversification of Ukraine-Canada trade cooperation in the context of Ukraine's post-war economic recovery is further developed. These include CUFTA-based trade liberalization, harmonization of technical and regulatory standards, development of multimodal transport and export infrastructure, simplification of customs procedures, SME support for market entry into Canada, integration into transatlantic logistics routes via Poland, the Baltic states, and the Black Sea region, digitalization of customs clearance and export procedures, expansion of access to Canadian market intelligence, and increased participation in trade fairs and industry events. It is argued that trade diversification is intrinsically linked to deeper institutional cooperation, expansion of high-tech sectors, increased participation in global value chains, and integration into network-based forms of international economic interaction;

- the functional and trend-specific characteristics of Ukraine-Canada investment and credit cooperation are refined through the identification of structural limitations and emerging opportunities. Key trends include limited Canadian participation in joint innovation and technology-intensive projects, relatively low intensity of high-tech cooperation, gradual expansion of Canadian capital presence in Ukraine, growing interest in post-war reconstruction projects in energy, infrastructure, and agriculture, as well as the activation of diaspora-driven investment linkages. Persistent constraints include low levels of informational and institutional connectivity between business actors and limited awareness of market opportunities. Strategic diversification directions are proposed, including the establishment of a bilateral Investment Guarantee Fund with participation

of Export Development Canada and UkraineInvest, implementation of political risk insurance and reinvestment mechanisms, development of the CUFTA+ Business Portal for SMEs, integration of blockchain-based smart contract solutions into customs procedures, creation of the Ukraine-Canada TechBridge innovation hub (Kyiv–Toronto), launch of the Startup Canada-Ukraine Fellowship program, institutionalization of the Diaspora Connect UA-CA platform, issuance of diaspora development bonds, and co-financing of critical infrastructure projects (logistics hubs, railway terminals, customs clusters, and warehouses) to reduce transaction costs and delivery times;

-the strategic priorities for leveraging the economic potential of the Canadian diaspora as an informal institutional mechanism for strengthening Ukraine–Canada economic cooperation are specified. These include mobilization of investment through diaspora networks and business associations, establishment of joint ventures in agro-industrial, IT, energy, processing, and infrastructure sectors, functioning of diaspora actors as market intermediaries and business connectors, provision of advisory and informational support regarding Canadian market requirements, transfer of managerial and technological expertise, promotion of Ukraine’s economic image in Canadian business circles, and development of crowd-investing and blended finance platforms for diaspora capital mobilization. It is demonstrated that effective utilization of diaspora potential requires a coherent state policy of economic diplomacy based on public-private partnership instruments and digital engagement mechanisms.

The practical significance of the obtained results lies in their applicability as a methodological basis for the development and implementation of mechanisms for diversifying Ukraine-Canada economic cooperation under conditions of deepening global integration. The proposed theoretical provisions and practical recommendations have been implemented in the activities of PJSC «State Joint-Stock Company «Medicines of Ukraine»» (implementation certificate No. 720 dated 05.11.2026), LLC «Research Institute of Regional Management» (No. 321-09 dated 09.10.2025), NGO «International Center for Smart Society Development» (No. 12/2026), Ukrainian Association of Business Incubators and Innovation Centers (No. 06/01 dated 06.02.2026), as well as in the educational process Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman

in the disciplines «International Economics», «International Trade», and «European Integration» (No. 21/10/2025).

Keywords: economic relations between Ukraine and Canada; globalization; global competition; modernization; high-tech exports; competitiveness; integration; armed conflict; international relations; global value chains; international trade; international business; multinational enterprises; competitive advantages; digitalization.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

У наукових фахових виданнях України, які включені до міжнародних наукометричних баз даних:

1. Столярчук В. А. Методика оцінки інтеграційної близькості економік України та Канади у 2022-2025 рр. *Вісник Академії праці, соціальних відносин і туризму. Серія: Економіка, психологія та управління.* 2025. №4. DOI: <https://doi.org/10.54929/3041-2390-2025-04-01-02> (0,7 д. а.).

2. Столярчук В. А. Публічно-приватне партнерство у системі інноваційної взаємодії між Україною та Канадою. *Інтернаука. Серія: «Економічні науки».* 2025. №4 (96). С. 46-52. DOI: <https://doi.org/10.25313/2520-2294-2025-4-10924> (0,8 д. а.).

3. Столярчук В. Дисбаланси глобальної економічної інтеграції України та стратегія депериферизації у партнерстві з Канадою, ЄС та США в умовах повоєнної відбудови. *Галицький економічний вісник.* 2025. №3 (94). С. 183-194. DOI: https://doi.org/10.33108/galicianvisnyk_tntu2025.03.183 (1,0 д. а.).

В інших виданнях:

4. Stoliarchuk V. Strengthening Ukrainian-Canadian ties: economic relations and support for temporarily displaced Ukrainians. *Scientific research in the modern world : Proceedings of VI International Scientific and Practical Conference (6-8 April 2023, Toronto, Canada).* Toronto, Canada: Perfect Publishing, 2023. P. 525-533. URL: <https://sci-conf.com.ua/wp-content/uploads/2023/04/SCIENTIFIC-RESEARCH-IN-THE-MODERN-WORLD-6-8.04.23.pdf> (0,4 д. а.) (форма участі – дистанційна).

5. Stoliarchuk V. Investing in education and technology: liberal party initiatives for enhanced Ukraine-Canada collaboration. *Scientific research in the modern world :*

Proceedings of VII International Scientific and Practical Conference (4-6 May 2023, Toronto, Canada). Toronto, Canada: Perfect Publishing, 2023. P. 519-525. URL: <https://sci-conf.com.ua/wp-content/uploads/2023/05/SCIENTIFIC-RESEARCH-IN-THE-MODERN-WORLD-4-6.05.23.pdf> (0,3 д. а.) (форма участі – дистанційна).

6. Столярчук В. А. Цифрові фінансові інструменти як драйвер сталого економічного розвитку в умовах міжнародної інтеграції. *«Стратегічні орієнтири сталого розвитку в Україні та світі: збірник тез доповідей»: матеріали IV міжнародної науково-практичної конференції молодих учених* (м. Чернігів, 20 березня 2025 р.). Чернігів: НУ «Чернігівська політехніка». С. 178-179. URL: <http://ir.stu.cn.ua/123456789/32297> (0,2 д. а.) (форма участі – дистанційна).

7. Столярчук В. Цифровізація міжнародних економічних відносин та виклики подолання цифрового розриву. *Інноваційне підприємництво: стан та перспективи розвитку: матеріали X міжнародної науково-практичної конференції* (м. Київ, 28 березня 2025 р.). К.: КНЕУ імені Вадима Гетьмана. С. 495-501. URL: <https://ir.kneu.edu.ua/items/38e240db-7c18-4cb7-b5f5-13d6ec656ca7> (0,6 д. а.) (форма участі – дистанційна).

8. Столярчук В. А. Інтеграційна близькість як індикатор стратегічного партнерства України та Канади. *Стабілізація фінансово-економічної системи: зовнішні та внутрішні фактори впливу: матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції* (м. Одеса, 4 квітня 2025 р.). Львів-Торунь: Liga-Pres, 2025. С. 133-136. DOI: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-483-5-33> (0,2 д. а.) (форма участі – дистанційна).

9. Столярчук В. А. Публічно-приватне партнерство як інструмент інноваційного зростання. *Новітні тренди розвитку страхового ринку: синергія інновацій та фінансової безпеки: матеріали VII міжнародної науково-практичної інтернет-конференції* (м. Київ, 15 травня 2025 р.). К.: КНЕУ імені Вадима Гетьмана. С. 266-270. URL: <https://ir.kneu.edu.ua/items/73d1a3a0-5c8c-465d-9c02-e20e9b9d6053> (0,3 д. а.) (форма участі – дистанційна).

ЗМІСТ

ВСТУП	20
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ МІЖДЕРЖАВНИХ ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН У ПАРАДИГМІ ГЛОБАЛЬНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ	34
1.1. Парадигмальні засади глобальних інтеграційних процесів	34
1.2. Діалектика форм, рівнів та моделей двосторонніх міждержавних відносин в умовах глобальної інтеграції	56
1.3. Методологічні засади дослідження інтеграційної близькості національних економік	74
Висновки до розділу 1	88
РОЗДІЛ 2. МАСШТАБИ І СТРУКТУРНІ ВИМІРИ ЕКОНОМІЧНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА УКРАЇНИ І КАНАДИ	93
2.1. Аналітична оцінка торговельно-економічної та інвестиційно-кредитної взаємодії економік України і Канади	93
2.2. Особливості транснаціональної взаємодії національних економік у глобальних ланцюгах вартості	115
2.3. Якість інтеграційної близькості економік України та Канади	134
Висновки до розділу 1	153
РОЗДІЛ 3. СТРАТЕГІЧНІ ПРІОРИТЕТИ ДИВЕРСИФІКАЦІЇ УКРАЇНСЬКО-КАНАДСЬКОГО ЕКОНОМІЧНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА У ГЛОБАЛЬНОМУ ІНТЕГРАЦІЙНОМУ СЕРЕДОВИЩІ	158
3.1. Гармонізація національних економічних інтересів у посткризовий період	158
3.2. Сценарії розвитку економічного співробітництва України та Канади в умовах глобальної інтеграції	185
3.3. Стратегія використання Україною економічного потенціалу канадської діаспори	201
Висновки до розділу 3	220
ВИСНОВКИ	223
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	227
ДОДАТКИ	248

ВСТУП

Актуальність теми. Фундаментальними мегатрендами глобальної фази світогосподарського розвитку є значне посилення його геоекономічної фрагментації, глибокі структурні трансформації суспільного відтворення, стрімке нарощування масштабів транснаціоналізації капіталу і виробництва, розбудова у світових координатах наднаціональних виробничо-логістичних мереж і цифрових платформ, а також значне загострення міжнародної конкурентної боротьби економічних суб'єктів за джерела сировини і ринки збуту. Своєю синергетичною дією вони викристалізують якісно нову конфігурацію глобальних інтеграційних процесів, котрі не тільки у докорінний спосіб трансформують традиційні моделі торговельно-коопераційних й інвестиційно-фінансових зв'язків між державами і регіонами, але й формують поліструктурну багаторівневу систему їх глобальної інтеграційної взаємодії та забезпечують функціонування світової економіки як цілісного політико-економічного і соціально-культурного простору.

Глобальні формати інтеграційних процесів формують потужні імпульси розвитку двостороннього економічного співробітництва країн на основі поглиблення міжнародного поділу праці, лібералізації міждержавних торговельних та інвестиційних режимів, інтенсифікації транскордонних потоків капіталу, технологій і трудових ресурсів, а також регіональної уніфікації нормативно-правових й інституційних механізмів регулювання міжнародної економічної діяльності. Водночас глобальна інтеграція справляє потужний структуроформуючий вплив на характер самих двосторонніх економічних зв'язків між державами завдяки їх органічному «вбудовуванню» у більш широкі мережі міжнародного виробництва, транскордонних інвестиційно-кредитних і фінансових потоків, цифрових комунікацій та інноваційно-технологічної кооперації.

Виходячи з цього, особливий науковий і практичний інтерес становлять на сьогодні економічні відносини України і Канади, значущість яких в умовах глобальної інтеграції детермінується не лише сталістю міждержавних політико-економічних і соціально-гуманітарних зв'язків, але й пріоритетною роллю Канади

в економічно-фінансовій, інституційній та дипломатичній підтримці нашої держави на міжнародній арені, розвитку національного людського капіталу та міжнародному інноваційному співробітництві. Дане питання набуває додаткового стратегічного значення в умовах російсько-української війни, під час якої Канада бере активну участь у координації міжнародної допомоги Україні, реалізації санкційної політики проти агресора, відновленні критичної інфраструктури нашої держави, забезпеченні її макрофінансової стабільності та залученні інвестиційного капіталу для повоєнного відродження української економіки. У даному контексті канадський напрям міжнародного економічного співробітництва України є вагомим каналом поглиблення її інтеграції у світове господарство на засадах довгострокового партнерства, економічної безпеки та відновлювального розвитку.

Найбільш комплексне опрацювання теоретико-методологічних основ глобального економічного розвитку і глобальної конкуренції, дослідження процесів регіональної інтеграційної взаємодії держав, розкриття форм і рівнів глобальної інтеграції, концептуалізація механізмів реалізації державами національних інтеграційних стратегій, аналіз масштабів і структурних вимірів міждержавного економічного співробітництва, наукове осмислення двосторонніх економічних відносин України з окремими державами та ролі її діаспоральної дипломатії під час російсько-української війни містять праці таких зарубіжних і вітчизняних учених як: Б. Баласса, В. Батрименко, М. Бессонова, Р. Болдвін, А. Боярчук, Дж. Бхагваті, Дж. Вайнер, І. Валлерстайн, Я. Ванек, В. Вільхівський, Я. Вінер, Н. Георгіаді, Ф.Герельс, А. Гідденс, А. Главак, Г. Головченко, Л. Дмитришин, А. Добровольська, О. Заяць, І. Зварич, Д. Ільницький, М. Кастельс, І. Кривдіна, Н. Кривенко, К.Лещенко, Л. Ліндберг, Р. Ліпсі, М. Кемп, Р. Кеохен, П. Кругман, М. Лизун, І.Ліщинський, Д. Лук'яненко, Х. Мейкоуер, Дж. Мід, І. Набок, Дж. Най, К. Омає, В.Осадчук, І. Поліщук, А. Поручник, Д. Родрік, В. Рьопке, М. Сандул, С. Сассен, В.Сіденко, Т. Скітовські, Ю. Стефанський, Дж. Стігліц, Я. Тінберген, А. Токарська, О. Федірко, А. Філіпенко, Т. Фрідман, Е. Хаас, І. Чистякова, В. Чужиков, О.Швиданенко, О. Шнирков та багато інших.

Разом з тим, попри наявність значного масиву праць з даної наукової проблематики, істотна частина її теоретичних і прикладних аспектів і досі залишається недостатньо дослідженою. Зокрема, потребують поглибленого наукового осмислення процеси глобальної інтеграції та двосторонні економічні відносини України і Канади через призму інтеграційної близькості їх національних економік. Вимагають комплексного теоретико-методологічного й аналітичного опрацювання питання щодо механізмів узгодження економічних інтересів двох держав в умовах посткризової трансформації світової економіки та визначення місця українсько-канадських відносин у глобальній архітектурі інтеграційних процесів. Таким чином, системне дослідження економічних відносин України і Канади в умовах глобальної інтеграції набуває на сучасному етапі істотної теоретико-методологічної та практичної значущості, що обумовило вибір теми дисертаційної роботи, її мету і завдання, об'єкт і предмет.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційну роботу виконано відповідно до плану науково-дослідних робіт Київського національного економічного університету імені Вадима Гетьмана» за міжкафедральними науково-дослідними темами факультету міжнародної економіки і менеджменту «Стратегії національного розвитку в парадигмі глобальної економічної політики» (номер державної реєстрації 0111U007630) та «Глобальний економічний розвиток в умовах формування цифрового суспільства» (номер державної реєстрації 0121U114086). У межах зазначених науково-дослідних тем автором особисто підготовлено розділи «Глобальна парадигма економічної інтеграції», «Сучасні формати українсько-канадського економічного співробітництва» та «Якісні параметри інтеграційної близькості національних економік України і Канади».

Мета і завдання дослідження. Метою дисертації є систематизація теоретико-методологічних засад міждержавних економічних відносин у парадигмі глобальної інтеграції, розкриття масштабів і структурних вимірів економічного співробітництва України і Канади, а також обґрунтування стратегічних пріоритетів

його диверсифікації в умовах трансформації глобального інтеграційного середовища.

Виходячи з мети дослідження, у роботі поставлено та вирішено такі конкретні завдання:

- обґрунтувати парадигмальні засади глобальних інтеграційних процесів;
- розкрити діалектику форм, рівнів та моделей двосторонніх міждержавних відносин в умовах глобальної інтеграції;
- концептуалізувати методологічні засади дослідження інтеграційної близькості національних економік;
- дати комплексну аналітичну оцінку торговельно-економічної та інвестиційно-кредитної взаємодії економік України і Канади;
- виявити ключові особливості транснаціональної взаємодії національних економік України і Канади у глобальних вартісних ланцюгах;
- оцінити якість інтеграційної близькості економік України та Канади;
- визначити стратегічні пріоритети та інституційні механізми гармонізації національних економічних інтересів двох країн у посткризовий період;
- розробити сценарії розвитку економічного співробітництва України та Канади в умовах глобальної інтеграції;
- обґрунтувати стратегічні пріоритети використання Україною економічного потенціалу канадської діаспори.

Об'єктом дослідження є закони, закономірності і тенденції розвитку глобальних інтеграційних процесів.

Предметом дослідження є умови, детермінанти і механізми економічних відносин України і Канади в умовах глобальної інтеграції.

Методи дослідження. Дисертаційне дослідження базується на застосуванні базових положень теорії міжнародної економіки, загальнонаукових і спеціальних методів її дослідження, а також прогнозуванні напрямів розвитку економічних процесів на основі методу наукової абстракції. Для досягнення поставленої мети та розв'язання завдань дисертаційної роботи автором було використано цілу низку методів наукового дослідження економічних відносин України і Канади в умовах

глобальної інтеграції, зокрема, діалектичний (при обґрунтуванні парадигмальних засад глобальних інтеграційних процесів та розкритті методологічних основ інтеграційної близькості національних економік: пп. 1.1, 1.3); історико-логічний (при характеристиці форм, рівнів та моделей міждержавних економічних відносин: п. 1.2); системно-структурний аналіз економічних процесів та явищ (при здійсненні аналітичної оцінки торговельно-економічного та інвестиційно-кредитного співробітництва України і Канади, а також розкритті особливостей транснаціональної взаємодії їх національних економік у глобальних ланцюгах вартості: пп. 2.1, 2.2); аналіз та синтез (при оцінці ефективності стратегічних форм українсько-канадської економічної співпраці: п. 2.2); метод кількісного та якісного порівнянь (при визначенні якісних параметрів інтеграційної близькості економік України і Канади: п. 2.3); експертних оцінок та прогнозний (при ідентифікації можливих сценаріїв розвитку економічного співробітництва України і Канади в умовах глобальної інтеграції та обґрунтуванні стратегічних напрямів використання нашою державою економічного потенціалу канадської діаспори: пп. 3.2, 3.3).

Інформаційною та статистичною базами дослідження слугують монографічні і періодичні дослідження українських й іноземних науковців з проблематики регіональної і глобальної інтеграції, міжнародної конкуренції й інноваційного розвитку, двосторонніх економічних відносин країн, міждержавного торговельного й інвестиційно-виробничого співробітництва; методологічні розробки міжнародних організацій, матеріали міжнародних наукометричних баз даних та інформаційно-аналітичні дані міжнародної статистичної звітності (ООН, Групи Світового банку, Міжнародного валютного фонду, ЮНКТАД, Світової організації торгівлі, ОЕСР, Всесвітньої організації інтелектуальної власності, Національного статистичного агентства Канади, Міністерства закордонних справ Канади, Державної служби статистики України, Міністерства економіки, довкілля та сільського господарства України, Міністерства фінансів України, Національного банку України та ін.); аналітичні матеріали бізнес-асоціацій, діаспорних організацій і науково-освітніх інституцій; а також результати власних узагальнень і розрахунків автора.

Наукова новизна одержаних результатів дисертаційної роботи полягає у формулюванні автором нового концептуального підходу у дослідженні процесів глобальної інтеграції через призму інтеграційної близькості національних економік; комплексній характеристиці масштабів і структурних вимірів економічного співробітництва України і Канади; а також обґрунтуванні стратегічних пріоритетів його диверсифікації у глобальному інтеграційному середовищі.

Нові наукові положення, одержані особисто автором, які виносяться на захист, полягають у такому:

вперше:

- обґрунтовано теоретичний концепт глобальної інтеграції як багаторівневої системи мережових взаємодій держав, багатонаціональних підприємств, міжнародних організацій, фінансових інститутів, інноваційно-технологічних платформ та громадянського суспільства, котрі своєю синергетичною дією формують поліцентрично-мережеву архітектуру світового господарства на основі поєднання механізмів конкуренції, кооперації та коеволюції, а також реконфігурації мережових зв'язків між глобальними і регіональними центрами економічної активності й ухвалення управлінських рішень. Теоретично доведено, що глобальна модель інтеграційних процесів характеризується переходом від ієрархічно організованих структур світового господарства до поліцентричних мережових екосистем, у межах яких ключовим джерелом економічної влади та конкурентних переваг економічних суб'єктів стає їх здатність інтегруватися у глобальні мережі знань, технологій, інновацій, фінансів і цифрових платформ. Аргументовано зародження в умовах глобальної інтеграції феномену смарт-суверенітету як якісно нової моделі реалізації державного суверенітету без обмеження національної економічної автономії та з істотно розширеними можливостями держав щодо управління стратегічними ресурсами, даними, критичними технологіями та мережевими потоками на основі механізмів вибіркової відкритості, адаптивного регулювання та інституційної координації на національному, регіональному і глобальному рівнях;

удосконалено:

- методологічні підходи до систематизації парадигмальних засад інтеграційних процесів на основі виокремлення ключових напрямів генезису й еволюції їх теоретичних положень: як механізму поглиблення міжнародного поділу праці (А. Сміт, Д. Рікардо, Дж. С. Мілль, Е. Хекшер, Б. Олін та ін.); як інституційного каналу регіональної консолідації національних економік та розбудови наднаціональних регуляторних структур (Я. Вінер, Б. Баласса, Е. Хаас, Л. Ліндберг та ін.); як каталізатора глобальної економічної взаємозалежності та транснаціоналізації світової економіки (І. Валлерстайн, Р. Кеохен, Дж. Най, К. Омає та ін.); як інструменту розбудови глобальних торговельних, виробничих, інвестиційно-фінансових, інформаційних та інноваційно-технологічних мереж у цифровій економіці (М. Кастельс, Т. Фрідман, С. Сассен, Д. Родрік та ін.); як багаторівневої системи глобального управління та координації світогосподарського розвитку в умовах посилення економічної взаємозалежності держав і регіонів (Я.Тінберген, Дж. Стігліц, А. Гідденс та ін.). Науково доведено, що еволюція теоретичного дискурсу інтеграційних процесів в останні п'ять століть відбиває його перехід від класичних уявлень про міжнародний поділ праці та інституційну регіональну інтеграцію до мережево-структурної та цифрово-платформної парадигм глобальних інтеграційних процесів, ядром яких є глобальні відтворювальні контури, стійкі виробничо-коопераційні структури, вартісні ланцюги глобального типу, а також переорієнтація міждержавного економічного співробітництва з двосторонніх на мережеві багатосторонні форми взаємодії;

- методичні підходи до оцінювання ефективності стратегічного партнерства України та Канади, які базуються на синергетичній інтеграції формалізованих кількісних індикаторів міждержавного економічного співробітництва (вартісні обсяги і структура двостороннього товарообігу, темпи зростання взаємної торгівлі, питома вага країни-партнера в загальному зовнішньоторговельному обороті, частка високотехнологічної продукції у взаємній торгівлі, структурно-динамічні параметри інвестиційних потоків, інтенсивність створення спільних підприємств, обсяги та структура взаємних банківських операцій, рівень технологічної

кооперації, масштаби транскордонного трансферу технологій тощо) та неформалізованих якісних детермінантів (інституційна сумісність національних економік, потенціал діаспорного впливу, рівень мережевої довіри між економічними суб'єктами, ступінь гармонізації регуляторних режимів, політико-економічна стійкість, спроможність держав до скоординованої реалізації національних політик у кризових умовах тощо). Доведено, що запропонований методичний підхід забезпечує формування інтегральної, багатовимірної оцінки ефективності стратегічного партнерства України та Канади на основі системного врахування організаційно-економічних, інституційних, соціокультурних, мережево-комунікаційних та геополітичних детермінантів розвитку двостороннього економічного співробітництва в умовах поглиблення глобальної інтеграції;

- аналітичні підходи до комплексної характеристики транснаціональної взаємодії національних економік України і Канади у глобальних ланцюгах вартості на основі ідентифікації її визначальних рис (компліментарність секторальної спеціалізації держав у глобальній моделі міжнародного поділу праці, зростання ролі інноваційної та цифрової складової міждержавного співробітництва, його висока інституційна підтримка на основі Угоди про вільну торгівлю (CUFTA), висока роль цифрових та інноваційних секторів у формуванні доданої вартості, глибока асиметричність економічного потенціалу двох держав та рівня їх інтеграції у глобальні виробничі мережі) та обґрунтування механізмів інтеграції двох держав у глобальні виробничі, логістичні й цифрові мережі: укладання угод про виробничу кооперацію, заснування спільних інноваційних і логістичних хабів, використання цифрових платформ управління постачальницькими ланцюгами, локалізація виробництва продукції з високою доданою вартістю, розвиток транскордонного трансферу технологій і професійних ІТ-послуг. Науково доведено, що нарощування масштабів і структурна диверсифікація українсько-канадського економічного співробітництва здатна забезпечити поглиблення участі України у глобальних вартісних ланцюгах, структурну модернізацію національної економіки та підвищення рівня її технологічності;

- сценарне прогнозування ймовірних варіантів розвитку економічного співробітництва України та Канади в умовах глобальної інтеграції на період до 2030 р.: «керованого зближення», смарт-інтеграції, «виживання в турбулентності». Обґрунтовано, що стратегічно пріоритетною з позицій реалізації національних економічних інтересів України траєкторією розвитку українсько-канадського співробітництва є сценарій «смарт-інтеграції», який передбачає трансформацію торговельно-сировинної моделі двосторонньої взаємодії у формат стратегічного інноваційно-технологічного, інвестиційного та виробничо-коопераційного партнерства на основі структурно-технологічної модернізації української економіки, залучення канадських інвестицій, технологій і управлінських компетентностей до процесів її повоєнного відновлення, диверсифікації експортної спеціалізації нашої держави, нарощування виробництва й експорту продукції з високою часткою доданої вартості, а також поглиблення участі вітчизняних суб'єктів господарювання у глобальних ланцюгах створення вартості на засадах паритетності, взаємодоповнюваності економічних потенціалів і довгострокової взаємної вигоди;

дістало подальшого розвитку:

- понятійно-категоріальний апарат дослідження процесів глобальної інтеграції на основі обґрунтування розгорнутого авторського визначення категорії «інтеграційна близькість національних економік», зміст якої полягає у сукупності кількісно-якісних параметрів, що визначають структурну сумісність, інтенсивність і глибину їх взаємодії за усіма структурними ланками інтернаціонального процесу суспільного відтворення (виробництва, розподілу, обміну і споживання) та забезпечують їх взаємодоповнюваність у глобальній моделі міжнародного поділу праці та компліментарну участь у глобальних вартісних ланцюгах. Доведено, що високий рівень інтеграційної близькості національних економік в умовах глобальної інтеграції істотно посилює взаємозалежність макроекономічних процесів держав, підвищує їх вразливість до дії дестабілізуючих факторів екзогенного бізнес-середовища та спричиняє структурну синхронізацію кризових процесів у світовому господарстві, що об'єктивно потребує узгодженого

застосування державами інструментів антициклічного регулювання на національному, регіональному і наднаціональному рівнях;

- панорамна характеристика торговельно-економічного співробітництва України і Канади на основі конкретизації провідних трендів його розвитку (поступове нарощування масштабів двостороннього товарообігу після укладення і модернізації CUFTA, розширення взаємного експорту й імпорту у стратегічно важливих секторах української економіки, диверсифікація товарної структури експортно-імпортних операцій (зростання частки продукції агропромислового комплексу, металургії, харчової промисловості та сировинних товарів у структурі українського експорту, а також машинобудівної продукції, енергетичного обладнання та фармацевтики в імпорті з Канади), поглиблення інституційної інтеграції та лібералізації торгівлі, зниження тарифних бар'єрів, гармонізація регуляторних стандартів та розширення сфер торговельної взаємодії включно з цифровою торгівлею та послугами) та конкретизації гальмуючих структурних чинників – значна географічна віддаленість держав, високі транспортно-логістичні витрати, ускладнені регулярні постачання товарів та підвищення їх кінцевої вартості, обмежена диверсифікація товарної структури українського експорту, високі нетарифні бар'єри, країнові відмінності у стандартах сертифікації, технічних регламентах та санітарно-фітосанітарних нормах, що сукупно зумовлює асиметричність та неповну реалізацію потенціалу двосторонньої економічної взаємодії. Встановлено, що зазначені тренди та обмежувальні чинники у своїй сукупності актуалізують питання балансування між інституційною лібералізацією та структурними обмеженнями з метою підвищення рівня взаємної економічної сумісності національних господарських систем України і Канади у процесі їх включення до глобальних відтворювальних і мережевих структур, подолання інерційних асиметрій розвитку двостороннього співробітництва та його переведення на більш гнучкі, адаптивні і багаторівневі моделі міждержавної економічної взаємодії;

- обґрунтування ключових напрямів диверсифікації українсько-канадського торговельного співробітництва у контексті повоєнного економічного відродження

України: лібералізація торговельного режиму в межах CUFTA, гармонізація державних стандартів і технічних вимог, розвиток мультимодальних перевезень та удосконалення транспортно-експортної інфраструктури, державна підтримка виходу українських малих і середніх підприємств на канадський ринок через спрощення митних процедур і підтримку експортної діяльності, включення України до канадських логістичних маршрутів трансатлантичної торгівлі з використанням портів Польщі, країн Балтії та чорноморського регіону, спрощення процедур електронного митного оформлення та підтримка онлайн-експорту товарів і послуг, розширення доступу українських експортерів до аналітики, вимог і кон'юнктури канадського ринку, активізація їх участі у виставках, ярмарках і спеціалізованих галузевих заходах у Канаді та ін. Констатовано, що в умовах глобальної інтеграції диверсифікація українсько-канадського торговельного співробітництва тісно пов'язана з поглибленням інституційної взаємодії держав, розвитком високотехнологічних секторів їх національних економік, розширенням участі у глобальних ланцюгах створення вартості та інтеграцією в мережеві форми міжнародної коопераційної взаємодії;

- розкриття функціонально-трендових особливостей українсько-канадської інвестиційно-кредитної взаємодії на основі ідентифікації її ключових тенденцій (обмежена участь канадських інвесторів у спільних інноваційних та технологічних проєктах, загалом низький ресурсний потенціал для реалізації високотехнологічних форм економічної взаємодії, формування спільних виробничих ланцюгів і поглиблення кооперації між бізнес-структурами обох країн, поступове розширення присутності канадського капіталу в Україні та зростання інтересу до участі в процесах післявоєнної відбудови енергетичного, інфраструктурного та аграрного секторів української економіки, активізація діаспорного та безпекового чинників інвестиційних зв'язків, невисокий рівень інформаційної та інституційної взаємодії українського і канадського бізнесу, обмежена поінформованість підприємств про ринкові можливості, партнерів і механізми взаємного виходу на ринки та ін.) та обґрунтування стратегічних напрямів диверсифікації – формування двостороннього Фонду інвестиційних

гарантій за участі Експортної агенції Канади та урядового офісу із залучення та підтримки інвестицій в Україну; впровадження страхових механізмів політичних ризиків та механізмів реінвестування для реалізації довгострокових проєктів у високоризикованих регіонах України; запуск інноваційної цифрової платформи CUFTA+Business Portal, орієнтованої на малий і середній бізнес; інтеграція блокчейн-рішень у митні процедури з використанням смарт-контрактів; заснування двостороннього інкубаційного хабу Ukraine-Canada TechBridge у Києві та Торонто як центру підтримки стартапів, ДіР та акселерації бізнесів з експортним потенціалом; розроблення і реалізація спільної програми Startup Canada-Ukraine Fellowship для взаємного обміну інноваторами, залучення менторів, венчурного фінансування та включення до глобальних технологічних ланцюгів; інституціоналізація платформи Diaspora Connect UA-CA, випуск діаспорних облігацій розвитку; спільне фінансування критичних інфраструктурних об'єктів: логістичних хабів, залізничних терміналів, митних кластерів та складів з метою зниження витрат і часу поставки та ін.;

- конкретизація стратегічних пріоритетів використання Україною економічного потенціалу канадської діаспори як неформального інституційного механізму підсилення українсько-канадського економічного співробітництва та формування довгострокової довіри між економічними суб'єктами двох держав: мобілізація іноземного інвестування через діаспорні бізнес-мережі, інвестиційні фонди, бізнес-асоціації та партнерські структури; заснування спільних підприємств та розвиток коопераційних проєктів в АПК, ІТ, енергетиці, переробній промисловості та інфраструктурі; використання діаспорських мереж в якості амбасадорів дистрибуції, маркетингу та встановлення ділових контактів між канадськими та українськими суб'єктами господарювання; інформаційно-експертна та консультативна підтримка з боку діаспори українського експорту щодо споживчих потреб ринку Канади, чинних стандартів, сертифікації та бізнес-культури; залучення канадських фахівців українського походження до передачі управлінських практик, інновацій та технологій в Україну; просування через діаспорні організації позитивного інформаційного образу України серед

канадських бізнес-кіл; розбудова краудінвестингових і благодійно-інвестиційних платформ та акумулювання дрібного та середнього капіталу діаспори для цільових економічних проєктів в Україні тощо. Доведено, що ефективне використання економічного потенціалу діаспори потребує реалізації Україною системної державної політики економічної дипломатії на основі синергетичного поєднання інструментів державного та приватного партнерства, а також широкого використання цифрових каналів комунікації.

Практичне значення одержаних результатів полягає у тому, що ключові теоретичні положення, висновки і рекомендації, сформульовані автором у дисертаційній роботі, можуть слугувати методологічною базою при розробленні й впровадженні ефективних механізмів диверсифікації економічного співробітництва України і Канади в умовах поглиблення глобальних інтеграційних процесів. Наукові розробки, висновки і практичні рекомендації автора були використані: ПАТ «ДАК «Ліки України»» (довідка про впровадження №720 від 11.05.2026 р.); ТОВ «Науково-дослідний інститут регіонального управління» (довідка про впровадження №321-09 від 10.09.2025 р.); ГО «Міжнародний центр розвитку смарт суспільства» (довідка про впровадження від 12.05.2026 р.); Українською асоціацією бізнес-інкубаторів та інноваційних центрів (довідка про впровадження №06/01 від 02.06.2026 р.); а також Київським національним економічним університетом імені Вадима Гетьмана» при викладанні навчальних дисциплін «Міжнародна економіка», «Міжнародна торгівля» та «Європейська інтеграція» (довідка про впровадження від 21.10.2025 р.).

Особистий внесок здобувача. Усі наукові результати, які викладені у дисертаційному дослідженні та виносяться на захист, одержані автором особисто.

Апробація результатів дослідження. Основні положення дисертаційної роботи доповідалися та обговорювалися на шести міжнародних і всеукраїнських наукових, науково-теоретичних та науково-практичних конференціях: VI міжнародній науково-практичній конференції «Scientific research in the modern world» (м. Торонто, Канада, 6-8 квітня 2023 р.); VII міжнародній науково-практичній конференції «Scientific research in the modern world» (м. Торонто,

Канада, 4-6 травня 2023 р.); IV міжнародній науково-практичній конференції молодих учених «Стратегічні орієнтири сталого розвитку в Україні та світі» (м. Чернігів, 20 березня 2025 р.); X міжнародній науково-практичній конференції «Інноваційне підприємництво: стан та перспективи розвитку» (м. Київ, 28 березня 2025 р.); всеукраїнській науково-практичній конференції «Стабілізація фінансово-економічної системи: зовнішні та внутрішні фактори впливу» (м. Одеса, 4 квітня 2025 р.); VII міжнародній науково-практичній інтернет-конференції «Новітні тренди розвитку страхового ринку: синергія інновацій та фінансової безпеки» (м. Київ, 15 травня 2025 р.).

Публікації. Основні положення і наукові результати дослідження опубліковані дисертантом самостійно у 9 працях загальним обсягом 4,5 д. а., у тому числі 3 статті у наукових фахових виданнях України, які включені до міжнародних наукометричних баз, 6 публікацій апробаційного характеру – в інших виданнях.

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків та списку використаних джерел. Загальний обсяг дисертаційної роботи становить 209 сторінок комп'ютерного тексту. У тексті дисертації розміщено 28 рисунків на 20 сторінках, 37 таблиць на 30 сторінках, 10 додатків на 36 сторінках. Список використаних джерел налічує 225 найменувань на 23 сторінках.

РОЗДІЛ 1.

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ МІЖДЕРЖАВНИХ ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН У ПАРАДИГМІ ГЛОБАЛЬНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ

1.1. Парадигмальні засади глобальних інтеграційних процесів

Починаючи із середини ХХ ст., на тлі посилення міжнародної конкуренції на світових ринках товарів, послуг і факторів виробництва, у світовому господарстві активно формувалися регіональні інтеграційні стратегії як особливі механізми співпраці держав для досягнення визначених соціально-економічних цілей. Досвід розвитку інтеграційних процесів у різних регіонах світу впродовж ХХ – ХХІ ст. свідчить, що такі цілі можна умовно поділити на регіональні та національні.

Розвиток інтеграційних процесів відбувався як на засад обґрунтованих теоретичних засад, так і практичної політичної доцільності (остання частіше заважала, ніж створювала тривалу цінність від інтеграційних процесів). Намагаючись зрозуміти парадигмальні засади розвитку глобальних інтеграційних процесів маємо враховувати (що спробуємо розкрити у цьому підрозділі), що вони спираються на декілька ключових парадигм, які відомі сучасній науці, а саме:

- інституційна парадигма;
- мережева парадигма;
- парадигма регіонального розвитку;
- парадигма конкурентоспроможності.

Традиційне розуміння глобальних інтеграційних процесів спирається на їх ідентифікацію як механізму поглиблення міжнародного поділу праці. Концептуальні засади, що їх закладено у працях А. Сміта, Д. Рікардо, Дж. С. Мілля, Е. Хекшера, Б. Оліна та інших широко вивчаються у більшості підручників з міжнародної економіки та міжнародних економічних відносин [183; 199]. Практично не викликає заперечень думка, що поглиблення спеціалізації

На початкових етапах розвитку інтеграційних об'єднань, особливо у 1950-1970-х роках, переважали саме регіональні цілі, реалізація яких вимагала

колективних дій держав певного регіону. Так, у Західній Європі створення Європейських Спільнот було спрямоване на формування високого рівня економічної взаємозалежності між країнами, що мало стати запобіжником нових військових конфліктів. У Латинській Америці інтеграційні процеси, зокрема в межах Асоціації латиноамериканської інтеграції, були через реалізацію політики імпортозаміщення зорієнтовані на захист внутрішніх ринків країн-учасниць від конкуренції з боку економічно розвинених держав [79]. Водночас у країнах Південно-Східної Азії створення АСЕАН мало на меті підвищення конкурентоспроможності регіону у світовій економіці та зміцнення економічного й політичного суверенітету держав-учасниць.

Починаючи з 1980-х років, у регіональних інтеграційних стратегіях дедалі більшого значення набувають національні інтереси окремих держав. Інтеграційні об'єднання починають розглядатися передусім як інструмент реалізації зовнішньоекономічних пріоритетів країн-учасниць [193]. Це зумовило поширення так званих поверхневих форм регіональної інтеграції, які дозволяють державам, з одного боку, ефективніше реалізовувати власні економічні інтереси – зокрема розширювати експорт, залучати інвестиції, підтримувати ринкові трансформації та посилювати геоекономічні позиції, а з іншого боку, зберігати значний рівень суверенітету у сфері макроекономічної політики.

Саме поняття «регіон» вважається базисом більшості дефініцій, пов'язаних із процесами регіональної економічної інтеграції. За останні вісімдесят років, тобто з часу становлення інтеграційних процесів у Західній Європі в 1950-х роках, зміст цього поняття зазнав суттєвої трансформації та широкого наукового переосмислення. Так, наприкінці 1960-х років Дж. Най визначав регіон як обмежену кількість держав, об'єднаних географічною близькістю та певним рівнем взаємозалежності [88]. У межах такого підходу ключовими ознаками регіону вважалися територіальна суміжність країн і наявність між ними економічних або політичних взаємозв'язків. Однак подальший розвиток глобалізаційних та інтеграційних процесів продемонстрував обмеженість подібного трактування.

Сучасні дослідники, зокрема Дж. Аллен, Т. Борцель, А. Кокрейн та Д. Мессі, розширили розуміння регіону, включивши до його визначальних характеристик не

лише географічну близькість, а й культурну, історичну, релігійну, мовну, інституційну та економічну спорідненість [4; 132; 3; 81]. При цьому йдеться як про взаємозв'язки між державами, так і між окремими адміністративно-територіальними одиницями всередині них. Відтак, регіон може розглядатись як фаза та результат інтеграційних процесів.

У сучасних умовах ототожнення регіону виключно із сукупністю держав уже не повною мірою відображає багаторівневий характер інтеграційних процесів. Регіональна взаємодія сьогодні може формуватися на різних рівнях світової економічної системи — мікро-, мезо-, макро- та метарівнях, охоплюючи як локальні територіальні утворення, так і наднаціональні простори співпраці. Тому, регіон доцільно розглядати як сукупність адміністративно-територіальних одиниць на національному та міжнародному рівнях, у межах яких відбувається поглиблення спеціалізації, розвиток коопераційних зв'язків і диверсифікація взаємодії між міжнародними економічними суб'єктами, що мають спільні соціокультурні та геоекономічні характеристики.

В умовах глобалізації світової економіки дедалі більшого значення набувають взаємопов'язані процеси регіоналізації та регіоналізму, які розглядаються як взаємодоповнювальні форми регіональної економічної інтеграції. Як показують Ф.Седербаум та Й. Ентрікін, попри спільну спрямованість на поглиблення економічної взаємодії в межах певного регіону, ці процеси відрізняються за механізмами формування, колом учасників та характером інституційного забезпечення [108; 40].

Регіоналізм, як правило, пов'язаний із суб'єктивною, цілеспрямованою діяльністю держав щодо формування інтеграційної стратегії. За К. Шнайдером його основою виступають політичні рішення, міжурядові домовленості, спільні програми, нормативно-правові механізми та інституції, спрямовані на досягнення визначених економічних і геополітичних цілей [106]. Саме тому регіоналізм часто характеризують як процес інтеграції, що розвивається «згори вниз» (*англ. — top-down*), оскільки ключова роль у ньому належить державам та наднаціональним органам управління.

Натомість регіоналізація переважно формується «знизу вгору» (*англ. — bottom-*

ур) і об'єктивно базується на активізації економічних, виробничих, фінансових, соціальних та інституційних зв'язків між недержавними акторами — підприємствами, транснаціональними корпораціями, фінансовими структурами, регіональними громадами та громадянським суспільством. Як показав Дж. Коррес, у результаті цих процесів виникають стійкі форми транскордонної взаємодії, які згодом можуть отримувати офіційне інституційне оформлення у вигляді зон вільної торгівлі, митних союзів чи інших інтеграційних об'єднань [99].

Сучасні дослідники наголошують, що регіоналізм виникає як відповідь на проблеми, які окремі держави не здатні ефективно вирішувати самостійно. Йдеться, зокрема, про забезпечення економічної безпеки держав, підвищення їх конкурентоспроможності, управління міграційними процесами, реагування на глобальні кризи, екологічні виклики та технологічні трансформації. Саме тому, як підтверджують праці Т. Рандма-Ліів, П. Долата, А. Насімулла та інші регіональна інтеграція дедалі частіше передбачає створення наднаціональних механізмів координації політики та спільного регулювання [98; 37; 85]. Одним із найбільш розвинених прикладів сучасного регіоналізму є європейська інтеграційна модель, реалізована в межах ЄС, який пройшов еволюцію від зони економічного співробітництва до економічного та валютного союзу з розвинутою системою наднаціональних інституцій та механізмів.

Світ-системний аналіз за І. Валлерстайном, а також теорії неолібералізму за Р. Кеохеном пропонують не лише поділяти країни на центр та периферію, але і пропонують шлях до їх поєднання [59]. Саме через інтеграцію різні регіони можуть утворювати світову економіку як цілісну систему. Тож варто враховувати, що глобальні інтеграційні процеси виступають в ролі каталізатора глобальної економічної взаємозалежності та транснаціоналізації світової економіки. Водночас сучасна наукова критика звертає увагу на неоднорідність результатів регіональної інтеграції. Поряд із позитивними ефектами – розширенням ринків, зростанням інвестиційної активності та посиленням економічної взаємозалежності — інтеграційні процеси можуть супроводжуватися поглибленням асиметрій розвитку між країнами-учасницями, частковою втратою економічного суверенітету та залежністю від наднаціональних рішень, про що йдеться в працях Д. Комерфорда

та Р. Дж. Мора [33]. Останні глобальні кризи, пандемія COVID – 19 та трансформація глобальних ланцюгів доданої вартості засвідчили необхідність переосмислення класичних моделей регіоналізму та посилення їх адаптивності до нових викликів.

Процеси глобальної інтеграції можна позиціонувати в якості інституційного каналу регіональної консолідації національних економік, гармонізації економічних циклів та розбудови наднаціональних регуляторних структур. Саме ці ідеї закладались такими відомими теоретиками європейської інтеграції як Я. Вінер, Б.Баласса, Е. Хаас, Л. Ліндберг та багатьма іншими [197]. Втім, у сучасній архітектурі міжнародних економічних відносин дослідження парадигмальних засад глобальних інтеграційних процесів вимагає чіткого розмежування понять «регіоналізм» та «регіоналізація». Якщо в межах класичного регіоналізму базовими детермінантами та драйверами виступають національні уряди, які формують нормативно-правове поле, то феномен регіоналізації віддзеркалює ринково-центричний підхід. За умов регіоналізації провідну роль у детермінації економічної інтеграції відіграють неформальні мікроекономічні актори – багатонаціональні підприємства, малі та середні підприємства, інтегровані у глобальні ланцюги доданої вартості, неурядові інституції та безпосередньо фізичні особи [102]. Інтенсифікація їхньої транскордонної взаємодії на мікрорівні генерує критичну масу економічних зв'язків, що згодом трансформується у вимогу макроекономічної інституціоналізації через укладання міждержавних угод про преференційну торгівлю, створення зон вільної торгівлі (ЗВТ) чи митних союзів. Яскравим історичним прикладом такої еволюції є НАФТА (на сучасному етапі – USMCA), де глибинна виробничо-інвестиційна конвергенція приватного сектору трьох країн первинно зумовила і випередила стратегічні інтеграційні кроки на державному рівні.

Результатом синергії цих процесів є формування регіонального інтеграційного угруповання (співзвучного із дефініціями «об'єднання» чи «блок»). Проте категорія «регіональна інтеграційна стратегія», як показала А. Бонілья-Боланьйос, суттєво відрізняється від статичної фіксації досягнутого рівня інтегрованості [20]. Вона репрезентує динамічний, довгостроковий план дій, який координує цілі,

інструменти та напрями взаємодії суб'єктів міжнародних економічних відносин, а також дає змогу верифікувати та оцінювати проміжні результати конвергенції економічних систем.

Сучасна теорія глобальної інтеграції суттєво переосмислює класичну лінійну класифікацію п'яти стадій інтеграції Б. Баласси (від зони вільної торгівлі до повної економічної інтеграції) [9]. Досвід ЄС, який послідовно рухався від митного союзу 1950-х років до економічного і монетарного союзу у 1990-х та поглиблення фінансової кооперації у 2010-х роках, тривалий час вважався універсальним. Проте сучасна архітектура міжнародних економічних відносин демонструє обмеженість такого жорсткого постадійного підходу [57]. Новітні формати інтеграції доводять, що країни можуть запроваджувати глибоку лібералізацію руху капіталу, цифрових послуг або інтелектуальної власності вже на етапі функціонування ЗВТ (як це реалізовано в USMCA¹ або CPTPP²), оминаючи класичні стадії спільних ринків чи митних союзів. Відтак на практиці поширюються альтернативні моделі та стратегії міжнародної інтеграції.

З огляду на це, вважаємо за доцільне диверсифікувати таксономію регіональних інтеграційних угруповань за архітектонікою їхніх парадигмальних засад за такими критеріями:

- *за характером економічних ефектів*: угруповання, орієнтовані на статичні ефекти (переорієнтація та створення торговельних потоків), та блоки, націлені на динамічні ефекти (масштабованість ринків, трансфер технологій, синергія інновацій);

- *за рівнем економічного розвитку та потенціалу партнерів*: симетричні (комплементарні економіки схожого типу) та асиметричні (інтеграція розвинених країн та країн, що розвиваються, яка часто будується на релокації виробничих потужностей);

- *за вектором впливу на глобальну лібералізацію*: «відкритий регіоналізм» (що

¹ Примітка.

США, Канада і Мексика.

² Примітка.

Всеосяжна та прогресивна угода про Транстихоокеанське партнерство, яка охоплює Австралію, Бруней, В'єтнам, Канаду, Чилі, Японію, Малайзію, Мексику, Нову Зеландію, Перу, Сінгапур та Велику Британію, на частку яких припадає близько 15% світового ВВП.

прискорює та доповнює багатосторонню лібералізацію) та «закритий/ексклюзивний регіоналізм» (що веде до геоекономічної фрагментації та формування ізольованих торговельних мегаблоків);

- *за типом інституціоналізації*: системи з наднаціональними інституційними механізмами делегування повноважень (європейська модель) та гнучкі, мережеві міжурядові структури координації без створення жорсткої надбудови (азійська/американська моделі);

- *за першопричинами формування*: переважно ендогенно-економічні (оптимізація трансакційних витрат, ринкова експансія) або екзогенно-стратегічні (геополітична безпека, захист критичних ланцюгів постачання, технологічний суверенітет);

- *за системною сумісністю економічних моделей*: конвергентні (угруповання однорідних ринкових систем) та дивергентні/комбіновані (блоки, що об'єднують класичні ринкові та державно-капіталістичні або перехідні економічні системи).

У межах сучасної парадигми глобальних інтеграційних процесів оцінка результативності регіональних угруповань базується на дихотомії їхніх економічних ефектів. Статичні ефекти, що виникають внаслідок корекції імпорتنих тарифів у взаємній торгівлі та у відносинах із третіми країнами, традиційно верифікуються через класичні індикатори «створення» (*англ. – trade creation*) або «відхилення» (*англ. – trade diversion*) торгівлі [79]. Як свідчить системний аналіз архітекτονіки міжнародних економічних відносин, мінімальний рівень інтеграції, орієнтований суто на оптимізацію торговельних потоків та максимізацію статичних ефектів, притаманний традиційним ЗВТ та митним союзам раннього типу. Серед них – Азіатсько-Тихоокеанська торговельна угода (APTA), Південно-Тихоокеанська угода про регіональну торгівлю та співробітництво (SPARTECA) та Асоціація латиноамериканської інтеграції (ALADI).

Натомість сучасні інтеграційні стратегії дедалі більше фокусуються на генеруванні динамічних ефектів, які безпосередньо трансформують макроекономічне середовище, стимулюючи інвестиційний клімат, дифузії технологічних інновацій, міжнародну конкурентоспроможність, продуктивність

факторів виробництва та довгострокове економічне зростання. Як впливає з доробку М. Суски, досягнення динамічних ефектів є прерогативою поглиблених та регуляторно розширених форматів інтеграції [116]. Вони охоплюють не лише класичні спільні ринки чи економічні союзи, а й новітні мегарегіональні угоди, такі як Угода США-Мексика-Канада (USMCA, що трансформувала НАФТА), Зона вільної торгівлі АСЕАН (AFTA), Економічне співтовариство країн Східної та Південної Африки (COMESA) та МЕРКОСУР. Важливим парадигмальним критерієм їх класифікації є рівень соціально-економічного розвитку та структурної симетрії країн-учасниць, за яким можна виокремити групи:

- симетричні угруповання об'єднують однорідні за своїм потенціалом економіки, що мінімізує ризики структурних шоків. Прикладами таких блоків є Європейська асоціація вільної торгівлі (ЄАВТ), Андська спільнота, Співтовариство розвитку Півдня Африки (SADC), а також Асоціація держав Південно-Східної Азії (АСЕАН);

- асиметричні угруповання будуються на інтеграції країн із суттєвими диспропорціями економічного розвитку (наприклад, USMCA та ЄС, АТЕС, а також СРТРР).

Емпіричний досвід доводить, що найвищий ступінь конвергенції та реалізації динамічних ефектів демонструють високорозвинені симетричні системи (зокрема, колишня КУСФТА чи ядро ЄС) завдяки відсутності глибоких технологічних, регіональних і соціальних розривів. Навпаки, інтеграційні спроби між країнами, що розвиваються, за умов низького стартового рівня часто стикаються з проблемою обмеженості внутрішніх ринків, що заважає бізнесу досягти ефекту масштабу та блокує повноцінний прояв динамічних переваг.

Дуалістичний характер впливу регіоналізму на багатосторонню лібералізацію в межах СОТ є одним із ключових викликів сучасної геоекономіки. З одного боку, існує загроза тектонічної фрагментації глобального простору на ізольовані та конфронтаційні мегаблоки. З іншого боку, регіональні стратегії часто виступають інкубаторами для тестування глибоких інструментів регулювання (на кшталт цифрової торгівлі чи екологічних стандартів), які ще не узгоджені на рівні СОТ.

Відповідно, інтеграційні блоки, що прискорюють глобальну лібералізацію

через принципи «відкритого регіоналізму» (АТЕС, АСЕАН), еволюціонують у синергії з багатосторонньою системою. Натомість стратегії, що домінували у 1950-1970-х роках у Латинській Америці (зокрема, ранні етапи ALADI), базувалися на протекціоністській моделі імпортозаміщення [101]. Вони штучно ізолювали регіональні ринки від розвинених країн, стримуючи глобальні торговельні потоки та тимчасово консервуючи неефективність внутрішніх виробництв.

Інтеграційні стратегії можна стратифікувати залежно від ступеня їх інституціоналізації. Найвищий рівень ставиться до тих форм, що передбачають створення наднаціональних інституцій, як-от: спільні ринки, економічні й монетарні союзи. Прикладом є ЄС, який служить моделлю глибокої інтеграції з узгодженими економічними та нормативними рамками. З іншого боку, інтеграційні стратегії, спрямовані насамперед на торговельну лібералізацію та створення механізмів розв'язання спорів, відзначаються менш складними інституційними структурами. До них належать зони вільної торгівлі, преференційні угоди та митні союзи, як-от Північноамериканська зона вільної торгівлі (NAFTA), Асоціація держав Південно-Східної Азії (АСЕАН FTA) та Азійсько-Тихоокеанське економічне співробітництво (АРЕС).

Сучасні інтеграційні стратегії здебільшого орієнтуються на максимізацію економічних вигод через поглиблення співпраці. Водночас історично інтеграційні процеси 1950-1970-х років часто були пов'язані з досягненням політичних, безпекових або соціальних цілей, не завжди економічного характеру. Такий поділ заслужено враховується у класифікації стратегій за мотиваціями інтеграції. Серед економічно орієнтованих інтеграційних об'єднань можна виділити Андську Спільноту, Співтовариство розвитку Півдня Африки (САДК) та АСЕАН. Водночас, організації як Європейське об'єднання вугілля та сталі (ЄОВС) або деякі форми АСЕАН спочатку мали більш виражені неекономічні цілі.

Розпад соціалістичного табору у 1990-х роках і трансформації ринкових систем у Латинській Америці та Азії з кінця XX ст. призвели до зниження актуальності інтеграції між централізовано планованими економіками. Водночас світовий досвід демонструє, що регіональна інтеграція актуальна не лише для ринкових економік, але й для різних моделей організації виробництва.

Вплив конкурентного середовища на соціально-економічний розвиток, що було продемонстровано М. Портером та його послідовниками, не тільки не ставиться під сумнів, але і широко враховується в політиках держав [95]. Відсутність конкурентного середовища серед учасників інтеграційних угруповань, особливо у випадку централізованих систем, негативно позначається на продуктивності праці, структурі промисловості та конкурентоспроможності регіональних виробників. Це підкреслює, що ефективність економічної інтеграції значною мірою залежить від підтримки здорової конкуренції між економічними суб'єктами країн-учасниць, яка вирізняє логіку капіталістичної моделі.

Для чіткого означення категоріального апарату нашого дослідження важливо розуміти, що інтерпретації концепції «інтеграція» є різноманітними та продовжують еволюціонувати. Деякі підходи наголошують на передачі частини національного суверенітету наднаціональним інституціям або на різного роду угодах між урядами країн регіону [76]. Однак це визначення обмежує спектр інтеграційних механізмів, особливо у випадках, де країни зберігають суверенітет, але інтенсивно співпрацюють. Інші вчені звертають увагу на інтенсифікацію економічних, соціальних та політичних зв'язків між країнами, що призводить до конвергенції соціально-економічних показників регіонів та формує єдині системи взаємодії [104]. Перевага цих підходів у тому, що вони охоплюють ширший спектр інтеграції, включаючи участь держав, приватних суб'єктів, транснаціональних корпорацій і неформальних акторів.

Узагальнюючи наведені позиції, регіональну економічну інтеграцію доцільно розглядати як процес посилення економічної взаємозалежності між суб'єктами міжнародних економічних відносин різних рівнів. Цей процес базується на поглибленні внутрішньорегіонального поділу праці й набуває інституційної структури завдяки механізмам макроекономічного регулювання. Такий підхід дозволяє оцінити інтеграцію не лише з точки зору торговельної лібералізації, а й комплексного розвитку економік у глобальному контексті.

Широке коло аспектів, що враховуються та досліджуються в контексті глобальних інтеграційних процесів, є широким та складним для врахування в межах одного дослідження (рис. 1.1). високоякісні фундаментальні публікації

переважно можуть бути знайдені в таких наукометричних базах як Скопус чи WoS.

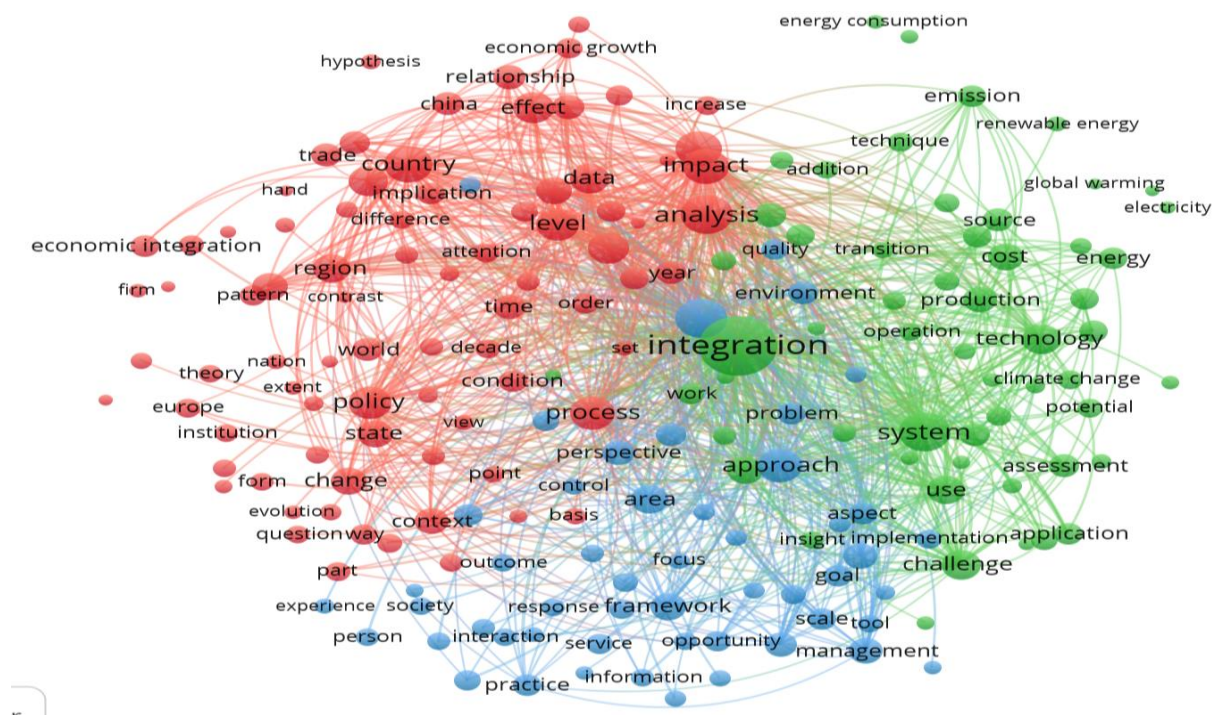

Рис. 1.1. Семантичне поле концепції «інтеграція»¹

Джерело: складено автором за даними [107; 130].

Тому скориставшись доступом до них було побудовано семантичне поле концепції «інтеграція», яке поєднує ключові категорії, що найбільш часто зустрічаються у відповідних дослідженнях. Його аналіз виявив поділ категорій на три основні кластери – політико-інституційний, управлінський та системно-операційний.

Еволюція регіональної інтеграції від періоду після завершення Другої світової війни до сучасності зумовила формування концептуальної дихотомії з класичної та новітньої парадигм (табл. 1.1). Цей поділ базується на трансформаціях ключових засад – об’єкта, предмета та критеріїв оцінки ефективності інтеграційних угруповань. У межах класичної парадигми традиційно досліджувалися переважно однорідні групи країн. Такий підхід був зумовлений передусім історичним контекстом розвитку наукової думки на засадах європоцентризму (фокус на розвиток економік розвинених держав Європи через створення спільних ринків)

¹ Примітка.

Для пошуку публікацій за ключовими словами використано наступний запит «(TITLE-ABS-KEY (integration) AND TITLE-ABS-KEY (global OR international OR regional) AND TITLE-ABS-KEY (economic))».

або створення країнами, що розвиваються, протекціоністського бар'єру через закриті моделі інтеграції, для захисту від експансії розвинених держав. Водночас новітня парадигма радикально змінила цей підхід, фокусуючись на інтеграції країн з різними рівнями розвитку (наприклад, приєднання країн Східної Європи до ЄС або угода США з країнами Латинської Америки). Сьогодні ключовим драйвером є не лише географічна близькість, а стратегічне залучення до глобальних виробничих мереж, що забезпечує «ефект наздоганяючого розвитку».

Таблиця 1.1

Еволюція парадигмальних засад регіональної інтеграції

Ознака	Класична парадигма (1950–1970-ті рр.)	Новітня парадигма (1980-ті – сучасність)
Об'єкт	Інтеграція між країнами з гомогенним рівнем розвитку	Інтеграція між країнами з гетерогенним рівнем розвитку
Предмет	Створення митних союзів та спільних ринків	Зони вільної торгівлі та поглиблена інтеграція
Ефективність	Статичні ефекти (конкуренція, «ефект масштабу»)	Динамічні ефекти (ГЛДВ, цифровізація, інституції)

Джерело: складено автором.

Предметом досліджень інтеграційних процесів за традиційною парадигмою був інституційний перехід до митних союзів, а успіх Європейської економічної спільноти слугував глобальним еталоном, на який орієнтувалися регіональні блоки [9]. Натомість сучасна парадигма змістила акцент на зони вільної торгівлі (які як фактор ще себе не вичерпали), які дозволяють державам забезпечувати гнучкість суверенної торговельної політики щодо третіх сторін, а також уможливлюють вибіркову глибоку інтеграцію, адже виходять за рамки зниження мит, охоплюючи цифрові послуги, стандартизацію інвестиційних режимів, захист інтелектуальної власності та регуляторну гармонізацію, що є критично важливим для функціонування сучасних транснаціональних корпорацій. Реалізація Китаєм стратегії «Один пояс, один шлях» спирається саме на ці засади та, очевидно, має на це теоретичні підстави [78].

За останні десятиліття зазнали змін критерії оцінки ефективності інтеграційних зусиль. Класичні теорії оцінювали успіх через статичні показники — створення та відхилення торгівлі за умов досконалої конкуренції. Вони базувалися на незмінності виробничих функцій, що суттєво обмежувало їх пояснювальну

здатність. Натомість сучасна парадигма інтегрує нові інструменти оцінки, до яких відносять: по-перше, динамічні переваги (врахування зростаючої віддачі від масштабу та ефектів навчання), що виникають у процесі поглиблення міжнародного поділу праці; по-друге, інституційний вплив (інституційна зрілість, оцінка впливу на ПІІ та поширення технологій через глобальні ланцюги вартості (ГЛВ)); по-третє, спільну цифрову економіку (як здатність інтеграційних угруповань до формування єдиних цифрових просторів, як детермінант конкурентоспроможності регіонів) у ХХІ ст. Тож, в цілому перехід від класичної до новітньої парадигми відображає зміну природи економічних відносин від простого управління торговельними бар'єрами до побудови складних, багаторівневих систем, інтегрованих у глобальну архітектуру світової економіки.

Поява та поширення мережевої парадигми розвитку економічних відносин виступає одним з найбільш вагомих чинників розвитку за останні десятиліття. Поєднання теорій та процесів глобальної інтеграції дає можливість позиціонувати їх в якості інструменту розбудови глобальних торговельних, виробничих, інвестиційно-фінансових, інформаційних та інноваційно-технологічних мереж у цифровій економіці. Чимало теоретиків процесів глобалізації долучились до вивчення їх впливу на суспільний розвиток. У даному контексті варто відзначити, зокрема, науковий доробок М. Кастельса, Т. Фрідмана, С. Сассена, Д. Родріка. Їх праці доповнюють одна одну, показуючи зміну технологій, просторовий вимір та глобальні міста, а також економічні та політичні наслідки, що разом дозволяє наблизитись до складання цілісної картини взаємопов'язаної глобальної економіки та суспільства.

Варто також звернути увагу на ще один вимір, який часто знаходиться поза увагою багатьох дослідників, але важливий для нашого дослідження. Йдеться про взаємозв'язок між концепціями глобальних публічних благ та глобальної інтеграції, які тісно переплітаються в економічній теорії, інституціоналізмі та міжнародних відносинах, оскільки обидві явища мають на меті подолання кордонів і спільне управління ресурсами на світовому рівні. Під глобальними публічними благами найчастіше розуміють товари чи послуги, які є неділимими, неспроможними до виключення користувачів і при цьому мають глобальний вплив.

Класичне визначення наводить Е. Остром, лауреатка Нобелівської премії з економіки, яка у своїх працях досліджувала ефективне спільне управління ресурсами, наголошуючи на важливості кооперації для управління публічними благами [93; 71]. В її роботах теоретично обґрунтовано, як спільні ресурси можуть управлятися завдяки взаємній відповідальності й саморегуляції, що актуально для глобальної економіки як закритої економічної системи.

У глобальному аспекті теорії публічних благ варто згадати доробок Р. Кіогана та Дж. Найя, яким окреслюється, як у сучасному світі держави стають взаємозалежними, що створює основи для розвитку глобальних спільних дій на спільне благо [96]. Вони підкреслюють, що глобальні виклики — зміна клімату, міжнародна безпека тощо — не можуть бути вирішені однією державою, а вимагають кооперації на міжнародному рівні. У розвиток попередніх думок, Дж. Най доєднався до теоретиків, які просували ідеї м'якої сили, що дозволяють досягати інтересів як окремих країн, так і глобального соціуму [89].

Теорія глобальних публічних благ виступає однією з концептуальних основ, що пояснюють необхідність і вигоди регіональної та глобальної інтеграції в цілому та економічної передусім. Йдеться про те, що глобальна інтеграція за своєю сутністю полягає в посиленні економічних, політичних, соціальних і технологічних зв'язків між країнами, що створюють взаємозалежність та підсилюють спільні дії. Як наголошує П. Мансфілд, інтеграція сприяє виробництву та розповсюдженню глобальних публічних благ, таких як міжнародна фінансова стабільність, екологічні стандарти або наукові знання. Йдеться про те, що механізми регіональної та глобальної інтеграції створюють умови для спільного виробництва та розподілу ресурсів. Більш того, як завдяки експериментуванню довели С. Баррет та А. Данненберг, участь багатьох країн здатна приносити кращі результати щодо створення глобальних публічних благ, ніж дотримання стратегій одноосібної інтеграції в глобальну економіку [13]. Тому зусилля щодо розвитку інтеграційних процесів можуть бути інструментами для більш широкої генерації ГПБ, посилюючи економічну взаємодію і сприяючи вирішенню транскордонних проблем.

З безпекової точки зору процеси глобальної інтеграції, які призводять до

підвищення різних форм добробуту, протиставляються війнам та ізоляціонізму, які руйнують добробут для отримання влади. На практиці глобальна інтеграція як стратегія реалізується також через міжнародні конвенції та організації (ООН, СОТ, Світовий банк), які підтримують надання та управління глобальними публічними благами. Прикладом цього є Паризька угода про клімат як прояв інтеграційних процесів, спрямованих на забезпечення глобального екологічного благополуччя, що є типовим публічним благом.

Розвиток процесів глобальної інтеграції знаходиться під увагою багатьох дослідників та міжнародних інституцій адже має як теоретичний, так і прикладний виміри. До провідних інституцій в цьому аспекті відноситься Швейцарський економічний інститут КОФ, який багато років збирає дані, проводить їх аналіз та розрахунки, які в узагальненому та систематизованому вигляді набувають вигляду індексу глобалізації (KOG GI). Його використання дозволяє спостерігати динаміку як прогресу глобальної інтеграції, так і динаміку поступу окремих країн на цьому шляху (рис. 1.2).

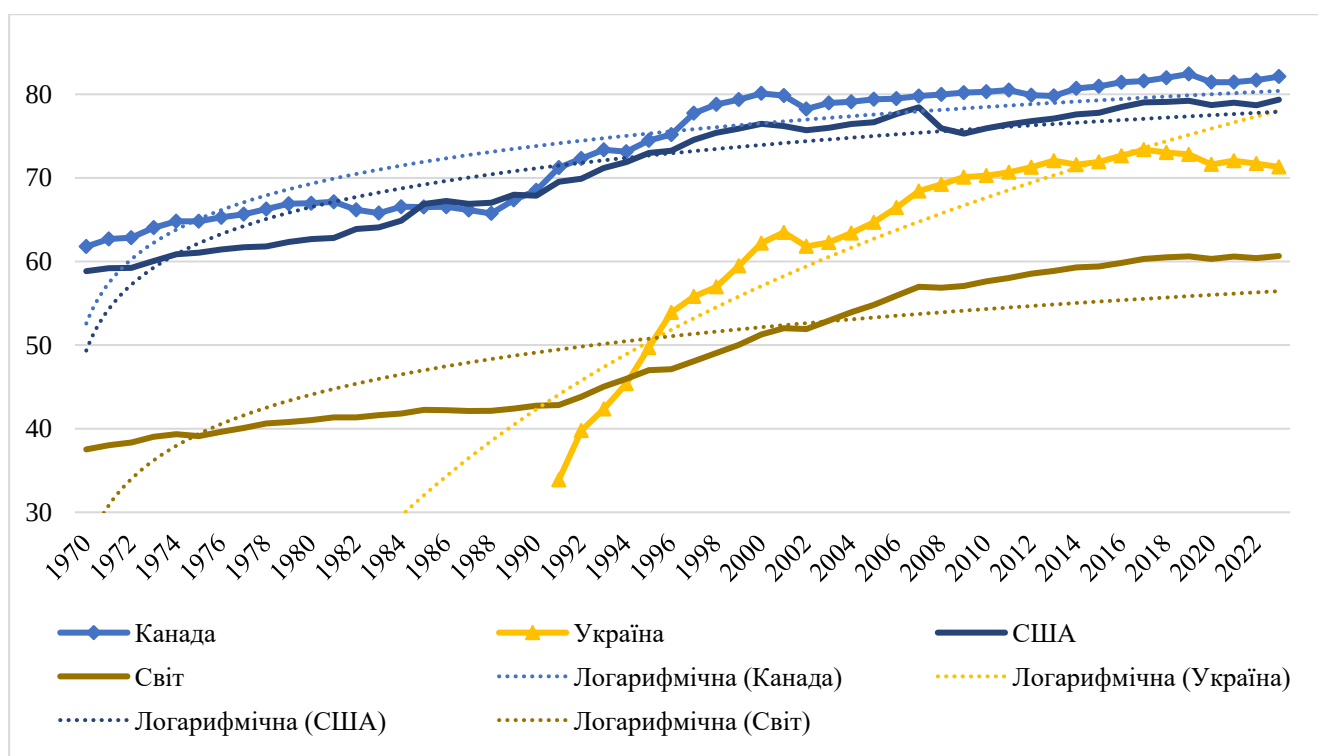

Рис. 1.2. Динаміка індексу глобалізації світу та країн за KOF Globalisation Index у період 1970-2022 рр.

Джерело: складено автором за даними [105].

Попри те, що Канада та Україна в цілому посідають вищі позиції ніж демонструє світова економіка, втім лідерство Канади перевищує не лише індикатори України, але навіть США. Важливо розуміти те, що науковці Швейцарського економічного інституту КОФ заклали в методику складання індексу, що він, з одного боку, є багатовимірним (як власне й самі процеси глобальної інтеграції), а з другого, всі виміри впливають один на іншого та загальний підсумок. Так, за нашими підрахунками коефіцієнтів кореляції між компонентами KOG GI виявилось, що економічний вимір має найбільш тісні зв'язки з усіма компонентами (78-92%), крім політичного, що на нашу думку, свідчить про те, що в політичній площині коло питань, що потребують узгодження та гармонізації є на стільки широким, що зібрані складові не повною мірою охоплюю всі можливі аспекти (табл. 1.2). До їх кола необхідно відносити військово-безпековий та екологічний виміри, які набули високої актуальності у зв'язку з загостренням глобальної екологічної проблеми та активізації військових дій по всій планеті, включаючи мілітаристську агресію проти України.

Таблиця 1.2

Коефіцієнти кореляції між компонентами KOG GI

	Загальний індекс, GI	Індекс економічної глобалізації	у т.ч.		Індекс соціальної глобалізації	у т.ч.	
			Індекс торгівельної глобалізації	Індекс фінансової глобалізації		Індекс культурної глобалізації	Політичної культурної глобалізації
Індекс економічної глобалізації	0,840	-	0,925	0,931	0,828	0,782	0,378
Індекс торговельної глобалізації	0,751	0,925	-	0,727	0,782	0,740	0,269
Індекс фінансової глобалізації	0,808	0,931	0,727	-	0,756	0,718	0,412
Індекс соціальної глобалізації	0,797	0,828	0,782	0,756	-	0,935	0,243
Індекс культурної глобалізації	0,830	0,782	0,740	0,718	0,935	-	0,416
Індекс політичної глобалізації	0,782	0,378	0,269	0,412	0,243	0,416	-

Джерело: складено автором за даними [105].

Країни, які формально пізніше долучились до процесів глобальної інтеграції, зокрема Україна, можуть демонструвати вищі темпи приросту в короткі періоди.

Так, для Канади, яка постійно нарощує показники глобалізації, за останні 50 років щорічний приріст становив 0,62%, а за останні 30 років – 0,41% (рис. 1.2). Подібна ситуація характерна для США – 0,67% та 0,39% відповідно. При цьому дещо вищі темпи демонструвала світова економіка – 1,19% та 1,19% відповідно. Після 1991 р. Україна вирізнялась значно вищими темпами – 2,67%, досягнувши до 2010 р. рівня, який Канада демонструвала у 1991 р. З тих пір розрив між Канадою та Україною зберігався на рівні 10 індексних пунктів. Ще одним важливим спостереженням є те, що Канада за значеннями індексу випереджає США, що робить її одним зі світових лідерів (вищі позиції посідають країни ЄС, Швейцарія та Велика Британія, де значення індексу сягають 89-87 в Нідерландах, Бельгії, Австрія, Швеція) та прикладом ефективності використання переваг глобальної інтеграції для реалізації власних економічних інтересів.

За індексом економічної глобалізації Канада та Україна демонструють поведінку схожу на ту, що аналізувалась для KOF Globalisation Index. До 2000 р. наша країна впоралась із завданням досягнення середнього світового рівня, а з 2008р. стабільно демонструє значення вище середньосвітового, але ще нижче показників Канади та США (рис. 1.3.). При цьому Канада випереджає США, що крім кращого використання потенціалу свідчить про більшу концентрацію США на розвиток в інтересах внутрішнього ринку та національної економіки.

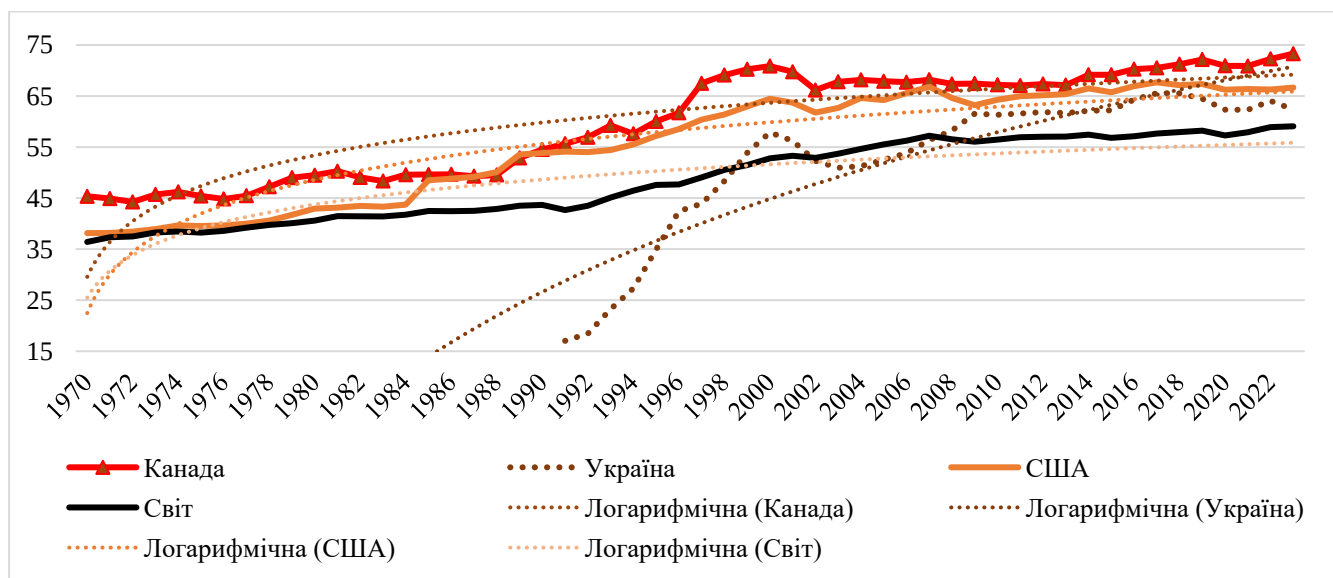
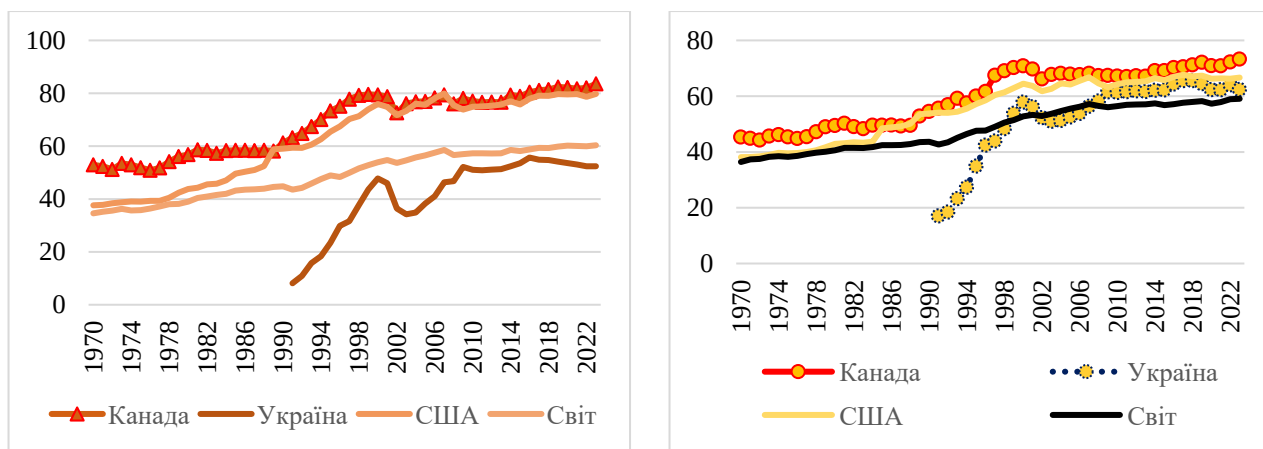

Рис. 1.3. Динаміка індексу економічної глобалізації у період 1970-2022 рр.

Джерело: складено автором за даними [105].

Декомпозиція індексу економічної глобалізації дала можливість виявити важливі структурі відмінності, що можуть допомогти Україні при визначенні пріоритетів соціально-економічного розвитку в ході розвитку процесів глобальної інтеграції (рис. 1.4). Виявилось, що у фінансовому секторі спостерігається значне відставання України не тільки від Канади та США, але навіть від середньосвітового рівня, що стримує гармонійну участь в процесах глобальної інтеграції, зокрема, експорт та імпорт різноманітних форм капіталу, який необхідний в процесі розвитку, трансферу технологій, конвергенції національних економік. Поглиблене вивчення цього питання дозволило виявити, що до ключових причин такого стану відноситься стан інтеграції *de jure*, тоді як *de facto* Україна вже перевищує середньосвітовий рівень. Очевидно, країні потрібні цільові стратегії подолання відставання та повного використання потенціалу капіталу, вільний рух якого при капіталістичній моделі економічного розвитку є однією з детермінант успіху, що демонструють зрілі країни.

а) Індекс фінансової глобалізації

б) Індекс торговельної глобалізації

Рис. 1.4. Динаміка компонентів індексу економічної глобалізації

Джерело: складено автором за даними [105].

Розумний суверенітет, відомий також як смарт-суверенітет (*англ.* – *Smart Sovereignty*) є відносно новою парадигмою розвитку, яка виникла як відповідь на кризу нерегульованої гіперглобалізації кінця ХХ ст. та радикального ізоляціонізму (автаркії) початку ХХІ ст. Як доводять сучасні теоретики та суспільна практика подолання міжкраїнових бар'єрів у сучасному взаємопов'язаному світі класичний Вестфальський суверенітет, під яким розуміли абсолютний контроль держави над

внутрішньою економікою без зовнішнього впливу, втратив реалістичність. Розумний суверенітет базується на тому принципі, що економічна безпека держави досягається не через ізоляцію, а через стратегічне управління залежностями.

Концепція смарт-суверенітету еволюціонувала від академічної теорії глобального управління до високопрагматичної основи для управління міжнародними відносинами, ланцюгами вартості та корпоративними ризиками. Оскільки цей термін знаходиться на перетині глобалізації, технологій та економіки, його ключові учасники належать до трьох різних інтелектуальних шкіл – глобальне макроекономічне управління, геополітична технологічна стратегія та корпоративна/цифрова інфраструктура. Теоретичну основу концепції розумного суверенітету в сучасній міжнародній економіці значною мірою створила І. Каул, яка представляє Школу управління Герті в Берліні та є колишньою директоркою Офісу звітів ПРООН з розвитку людини [68].

Варто пам'ятати, що в її основі також покладено теорію глобальних публічних благ. Адже результати глобальної чи регіональної інтеграції, хоча і різняться за масштабами наслідків, втім перебувають у вільному доступі та можуть використовуватись без обмежень будь-яким суб'єктом. Інституціоналізм передбачає, що утворення глобальних публічних благ часто спирається на регіональні та національні процеси формування публічних благ, тому будь-які інтеграційні процеси незалежно від їх масштабів напряду чи опосередковано сприяють тому, що на глобальному рівні утворюються певні блага.

Смарт-суверенітет вимагає від держав прийняття принципу подвійної сумісності, що передбачає забезпечення сумісності національних політик з глобальною співпрацею та поєднання повноважень таким чином, аби створити більший колективний вплив, ніж будь-яка окрема держава могла б досягти самотійно [69]. Найбільшу перевагу від такої концепції можуть отримувати відносно невеликі за масштабами світової економіки країни. Саме тому її прикладне застосування Канадою та Україною дозволить отримати переваги всім долученим партнерам.

Оскільки глобалізація перетворилася на біполярну технологічну гонку, у якій змагання відбувається передусім між США та Китаєм, політичні інститути

адаптували концепцію розумного суверенітету як тактику виживання для середніх держав та регіональних блоків. Замість марних спроб автаркії, країни повинні практикувати розумний суверенітету, вирізняючи обмежені, вузькоспеціалізовані ніші в глобальних ланцюгах вартості, щоб забезпечити міжнародний вплив [103]. Наприклад, Нідерланди домінують у літографії для виробництва напівпровідникових транзисторів через ASML або Тайвань через TSMC, одночасно розподіляючи або об'єднуючи суверенітет через довірені мережі союзників, що починає набувати поширення як френдшоринг.

З точки зору корпоративного менеджменту БНП та макроекономічного управління, концепцію розумного суверенітету було комерціалізовано, щоб допомогти регульованим БНП орієнтуватися в локалізації даних та вимогах законів про дотримання умов міжнародної торгівлі. В епоху міжнародної цифрової фрагментації підприємства не можуть дозволити собі відмовитися від глобальних стандартних інфраструктур через обмеження витрат та інновацій. Як показують експерти Делойт, розумний суверенітет виступає як цілеспрямована гібридна структура та модель поведінки, коли компанія точно визначає, де суворий операційний та юридичний контроль є юридично обов'язковим (розміщуючи ці робочі процеси в локалізованих, повністю суверенних умовах), зберігаючи при цьому неконфіденційні операції у високмасштабованих, економічно ефективних глобальних публічних хмарах [34].

Суперечливим виміром смарт-суверенітету є те, що скористатись його перевагами зможуть передусім зрілі країни, які за масштабами не готові конкурувати з глобальними гегемонами. Оскільки розумний суверенітет значною мірою спирається на френдшоринг, сутністю якого виступає інтеграція ланцюгів вартості переважно з тими країнами, які поділяють схожі цінності [67]. Хоча це захищає ланцюг поставок, воно фундаментально підриває глобальну інтеграцію. Це виштовхує багатьох до конкуруючих економічних сфер (наприклад, розширення БРІКС), прискорюючи дроблення світової економіку на біполярну.

Одна з найбільших загроз смарт-суверенітету для міжнародних торговельних угод полягає в тому, що він може легко стати евфемізмом для класичного протекціонізму. Оскільки умови договорів та міжнародних організацій, зокрема

СОТ, дозволяють торговельні обмеження з законних міркувань національної безпеки, то в разі, коли країни широко застосують систему розумного суверенітету, тоді майже будь-яку галузь промисловості – від металургії до програмного забезпечення для сільського господарства – можна буде назвати стратегічно важливою.

Ще однією важливою рисою концепції смарт-суверенітету, на нашу думку, є те, що вона свідчить про вихід міжнародних економічних відносин на новий рівень. Традиційно в умовах глобальної інтеграції торгівля була безперешкодною, оскільки вона була транзакційною, а розумний суверенітет вимагає постійного контролю. Компанії, що беруть участь в ГЛВ, більше не можуть просто купувати компоненти, оскільки вони повинні перевіряти весь ланцюг поставок першого, другого та третього рівнів, щоб довести, що жодна недозволена країна не торкалася продукту. Такі бюрократичні витрати на перевірку відповідності виснажують корпоративні ресурси та уповільнюють регіональні торговельні шляхи, що таким чином змушує БНП платити за безпеку.

Підіб'ємо підсумки: узагальнення теоретико-методологічних засад дослідження інтеграційних процесів дає змогу систематизувати сформовані в економічній науці їх парадигмальні засади. Зокрема, інтеграційні процеси трактуються як:

- механізм поглиблення міжнародного поділу праці (А. Сміт, Д. Рікардо, Дж. С. Мілль, Е. Хекшер, Б. Олін та ін.);
- інституційний канал регіональної консолідації національних економік та розбудови наднаціональних регуляторних структур (Я. Вінер, Б. Баласса, Е. Хаас, Л. Ліндберг та ін.);
- каталізатор глобальної економічної взаємозалежності та транснаціоналізації світової економіки (І. Валлерстайн, Р. Кеохен, Дж. Най, К. Омає та ін.);
- інструмент розбудови глобальних торговельних, виробничих, інвестиційно-фінансових, інформаційних та інноваційно-технологічних мереж у цифровій економіці (М. Кастельс, Т. Фрідман, С. Сассен, Д. Родрік та ін.);

- багаторівнева система глобального управління та координації світогосподарського розвитку в умовах посилення економічної взаємозалежності держав і регіонів (Я.Тінберген, Дж. Стігліц, А. Гідденс та ін.).

Еволюція теоретичного дискурсу інтеграційних процесів в останні п'ять століть відбиває його перехід від класичних уявлень про міжнародний поділ праці та інституційну регіональну інтеграцію до мережево-структурної та цифрово-платформної парадигм глобальних інтеграційних процесів, ядром яких є глобальні відтворювальні контури, стійкі виробничо-коопераційні структури, вартісні ланцюги глобального типу, а також переорієнтація міждержавного економічного співробітництва з двосторонніх на мережеві багатосторонні форми взаємодії.

Сучасні процеси глобальної інтеграції постають як багаторівнева система мережевих взаємодій держав, багатонаціональних підприємств, міжнародних організацій, фінансових інститутів, інноваційно-технологічних платформ та громадянського суспільства. Своєю синергетичною дією вони формують поліцентрично-мережеву архітектуру світового господарства на основі поєднання механізмів конкуренції, кооперації та коеволюції, а також реконфігурації мережевих зв'язків між глобальними і регіональними центрами економічної активності й ухвалення управлінських рішень. Глобальна модель інтеграційних процесів характеризується переходом від ієрархічно організованих структур світового господарства до поліцентричних мережевих екосистем, у межах яких ключовим джерелом економічної влади та конкурентних переваг економічних суб'єктів стає їх здатність інтегруватися у глобальні мережі знань, технологій, інновацій, фінансів і цифрових платформ.

Поглиблення глобальної інтеграції зумовлює становлення феномену смарт-суверенітету як якісно нової моделі реалізації державного суверенітету без обмеження національної економічної автономії та з істотно розширеними можливостями держав щодо управління стратегічними ресурсами, даними, критичними технологіями та мережевими потоками на основі механізмів вибіркової відкритості, адаптивного регулювання та інституційної координації на національному, регіональному і глобальному рівнях. При цьому різні виміри глобальної інтеграції постають взаємодоповнювальними складовими

багаторівневої системи глобального управління та координації світогосподарського розвитку, формування й еволюція якої супроводжуються поглибленням економічної взаємозалежності держав і регіонів. Унаслідок цього глобальна економіка та світовий ринок поступово набувають ознак цілісної господарської системи, подібної за механізмами функціонування до великих національних економік. Водночас зелена й цифрова трансформації, до реалізації яких залучена переважна більшість країн світу, зумовлюють необхідність проведення системних структурних реформ, спрямованих на технологічну модернізацію виробництва, декарбонізацію економічної діяльності, підвищення ресурсоефективності та формування нових джерел довгострокової конкурентоспроможності.

1.2. Діалектика форм, рівнів та моделей двосторонніх міждержавних відносин в умовах глобальної інтеграції

Двосторонні економічні відносини між державами є динамічним процесом, що характеризується різноманітністю форм, рівнів та моделей взаємодії. Визначення оптимальних параметрів співробітництва є ключовим завданням для забезпечення сталого економічного зростання та розвитку обох країн. Їх пошук спирається на теоретико-методологічне підґрунтя, що утворюється в результаті досліджень подібних на дане.

Форми двосторонньої економічної співпраці можуть варіюватися від взаємного блокування до ліберальних режимів торгівлі та інвестиційного партнерства, від візових режимів до вільного переміщення громадян, від ізоляції до більш інтегрованих моделей, що передбачають створення спільних економічних об'єднань. Як зазначає Т. Слободян, вибір конкретної форми залежить від низки факторів, таких як економічний потенціал країн, рівень розвитку інфраструктури, географічне розташування та політичні пріоритети [205].

Рівні двосторонніх економічних відносин є багатоаспектними та характеризуються багатоканальністю взаємодії навіть в межах певної форми.

Міжурядовий рівень, що є ключовим для нашого дослідження, відіграє провідну роль у формуванні правового поля для економічної співпраці, встановленні торговельних, інвестиційних та міграційних режимів, а також вирішенні конкретних питань, зокрема, митного оформлення та технічного регулювання, на які держави мають монополію та суверенітет. Однак, для досягнення максимальної ефективності двосторонніх відносин необхідно враховувати також неміжурядовий рівень. Практично всі економічні агенти (від домогосподарств до галузей і секторів національних економік) долучені до процесів інтернаціоналізації та мають вплив на їх розвиток. Взаємодія бізнес-спільнот, наукових установ та громадських організацій сприяє активізації економічних зв'язків, пошуку нових можливостей для співпраці та підвищенню конкурентоспроможності національних економік.

Як відомо з підручників, але часто не усвідомлюється на практиці, відносини між економічними суб'єктами у своєму розвитку поступово проходять через ряд ключових рівнів [218]. Йдеться про первинні контакти, більш розвинену взаємодію, більш комплексне співробітництво та системну інтеграцію. За результатами конвергенції, проходження найвищого рівня передбачається утворення єдиного суб'єкту та переведення відносин у внутрішній простір. Еволюція економічних відносин проходять шлях від простих до складних – від конкуренції, через обмін інформацією, до партнерства, мережевої взаємодії та синергії (рис. 1.5). Хоча маємо визнати, що цей процес не є лінійним та може багаторазово повертатись на попередні рівні. Саме тому поряд з інтеграційними процесами в світі мають місце процеси дезінтеграції.

Наведена концептуальна модель ескалації комплексності рівнів міжнародних економічних відносин відсилає до рівня зрілості національних економік та їх секторально-галузевої структури. В міру зростання внутрішньої комплексності можемо спостерігати перехід співробітництва від торговельно-сировинної моделі до інноваційно-інвестиційного формату стратегічного партнерства. Попри відсутність загальноприйнятої типології моделей двосторонніх відносин, в нашому дослідженні не ставилось завдання розробити певну типологію.

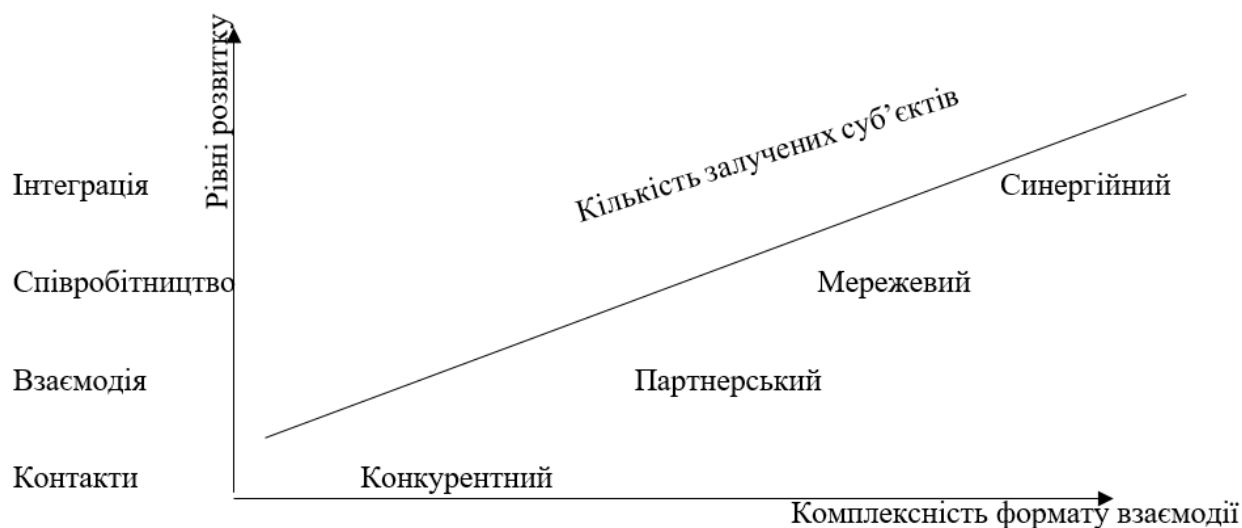

Рис. 1.5. Ескалація комплексності рівнів міжнародних економічних відносин

Джерело: складено автором.

Моделі двосторонніх економічних відносин можуть бути класифіковані за різними критеріями, такими як ступінь інтеграції, сфери співпраці, механізми регулювання. Вибір і дотримання конкретної моделі визначається стратегічними цілями країн, їхнім баченням перспектив розвитку двосторонніх відносин та особливостями економічної кон'юнктури. Разом з тим, їх спільною рисою є те, що розвиток відносин з іноземними контрагентами є добровільним та відбувається в умовах вільної конкуренції, відомої також як ліберальної парадигми.

Концепція білатералізму передбачає співпрацю двох національних держав. Цей підхід, як зазначає І. Безверха, підкреслює суверенний характер двосторонніх відносин [139]. Двостороннє економічне співробітництво має ряд особливостей, що зумовлюють його специфіку та значущість у системі міжнародних економічних зв'язків, зокрема йдеться про такі:

- гнучкість та адаптивність – відсутність загальних рамок, характерних для багатостороннім угодам, дозволяє сторонам гнучко підлаштовувати економічну взаємодію під свої специфічні потреби, відносно вільно вибирати чи формувати оптимальну модель співробітництва;

- взаємна зацікавленість – двосторонні відносини характеризуються наявністю взаємних інтересів, що є ключовим фактором їх тривалої стабільності,

крім випадків, коли економічна взаємодія має дискримінаційний характер;

- ефективність договірних механізмів – укладання двосторонніх угод ґрунтується на принципі консенсусу, що спрощує процес прийняття рішень та прискорює досягнення компромісів порівняно з багатосторонніми переговорами;

- оперативність реагування на виклики – двосторонній формат дозволяє оперативніше виявляти та вирішувати економічні проблеми, що виникають, розробляти спільні заходи регування на загрози, на відміну від довгострокових бюрократизованих багатосторонніх механізмів.

Втім, двосторонні економічні відносини часто мають значні ризики, що обмежують їхню ефективність. Тому управління ризиками має закладатись в логіку інструментів відносин. Узагальнення ризиків, про які йдеться в науковій періодиці, дозволило визначити ті, що зустрічаються найбільш часто, а саме:

- спотворення торгових потоків – на відміну від багатосторонніх угод, заснованих на ринкових механізмах, двосторонні відносини часто мають характер політичної доцільності, що може призводити до неефективного розподілу ресурсів і спотворення торгових потоків;

- обмеженість у вирішенні міжнародних проблем – багато сучасних викликів розвитку світової економіки вимагають скоординованих дій на багатосторонньому рівні;

- слабкий ефект масштабу – багатосторонні угоди дозволяють досягти більшого ефекту масштабу за рахунок скорочення транзакційних витрат і оптимізації ресурсів;

- неоднорідність умов – двосторонні угоди з різними країнами відрізняються високим ступенем різноманітності умов, що ускладнює їхній порівняльний аналіз і знижує передбачуваність економічних відносин на глобальному рівні;

- асиметрія у відносинах країн з різними рівнями розвитку – двосторонні угоди між країнами з різним рівнем економічного розвитку можуть як сприяти долаттю розривів, так і поглиблювати існуючу глобальну нерівність.

В цілому двосторонні економічні відносини представляють собою ефективний інструмент міжнародного співробітництва, що дозволяє державам гнучко

адаптуватися до мінливого зовнішнього середовища, вирішувати конкретні завдання та зміцнювати взаємні зв'язки. Даний тип відносин переважно характерний для взаємодії країн, що розвиваються, які прагнуть зміцнити свої позиції на світовому ринку. Водночас, як зазначає О. Литвин, розвинені країни, як правило, надають перевагу багатостороннім форматам економічного співробітництва, що забезпечують ширший доступ до ресурсів та ринків [181]. Це є свідченням того, що вони вже певним чином вичерпали потенціал відносин на попередньому рівні та перейшли на вищі щаблі.

Мультилатералізм як концепція міжнародних відносин оформився у ХХ ст. Спочатку він визначався як фундаментальний принцип дипломатичної діяльності, що лежить в основі інституту дипломатії та дипломатичної практики. Р. Кеохейн у 1990 р. запропонував конкретніше визначення, розглядаючи мультилатералізм як механізм взаємодії трьох і більше держав, що здійснюється через спеціально створені інститути [178]. Він призводить до формування складної багаторівневої системи глобальної економічної взаємодії, спрямованої на забезпечення сталого економічного зростання та взаємної вигоди. МЕВ в рамках мультилатералізму являють собою сукупність господарських зв'язків між різними економіками, засновану на міжнародному поділі праці. Як зазначають М. Лизун та І.Ліщинський вони охоплюють широкий спектр форм взаємодії – міжнародну торгівлю, виробничу кооперацію, фінансові потоки, науково-технічну співпрацю, міграцію робочої сили та спільні зусилля з вирішення глобальних екологічних проблем [180].

Ознайомлення з сучасним дискурсом вивчення закономірностей та особливостей міждержавних інтеграційних процесів показало, що їх теоретичні засади вимагають вже не просто дескриптивного підходу, а комплексного виявлення протиріч, аналізу асиметрії сил та оцінки кризових явищ, що мають місце у сучасній архітектурі світової економіки. Спостерігаємо вичерпування ефективної дії класичної лінійної інтеграції за Б. Балассою, яка стикається із трендами фрагментації та смарт-суверенітету. Смарт-суверенітет репрезентує, на нашу думку, якісно нову модель реалізації державного суверенітету без обмеження

національної економічної автономії та з істотно розширеними можливостями держав щодо управління стратегічними ресурсами, даними, критичними технологіями та мережевими потоками на основі механізмів вибіркової відкритості, адаптивного регулювання та інституційної координації на національному, регіональному і глобальному рівнях.

Історично розвиток міжнародних економічних відносин мав передусім форму міжнародної торгівлі, тож фундаментальні праці щодо глобальної інтеграції передбачали передусім саме її розвиток. Класичні теоретичні моделі міжнародної торгівлі Д. Рікардо, Е. Хекшера, Б. Оліна, П. Самуельсона базувалися на принципах економічної раціональності, дотримання умов та мінімізації витрат, які було закладено в логіку функціонування та розвитку СОТ. Вони передбачали, що головною метою міжнародних економічних відносин є максимізація глобального добробуту через вільний ринок і міжнародний поділ праці, а процеси глобалізації формували відповідне середовище. При цьому більшість інших чинників та мотивацій або не враховувались, або відносились на другий план.

До найбільш відомих теоретичних моделей вивчення двосторонніх економічних відносин відносимо такі:

- класичні факторні моделі абсолютних переваг А. Сміта, за якою країна може експортувати товари, які вона виробляє дешевше та якісніше за інші, та модель порівняльних переваг Д. Рікардо, за якою країни спеціалізуються на випуску того товару, де їхні витрати відносно нижчі;

- неокласична факторна модель Хекшера-Оліна, яка дозволяє пояснити структуру двосторонньої торгівлі на основі наділеності факторами виробництва, адже країни тяжіють до того аби експортувати ті товари, для виробництва яких використовує ресурси, що є в цій країні у надлишку [147]. Її доповнили завдяки внеску П. Самуельсона щодо вирівнювання цін на фактори виробництва та внеску Я. Ванека щодо торгівлі факторними послугами [146];

- модель внутрішньогалузевої торгівлі П. Кругмана пояснює торгівлю між країнами з відносно однаковими рівнями розвитку та ресурсами завдяки двом чинникам – економії на масштабі та бажанню споживачів мати різноманітний

вибір [87]. Складність включення у такі ринки дала підстави називати її моделлю монополістичної конкуренції;

- гравітаційна модель, структурне рівняння до якої було запропоновано Й.Андерсоном та Е. ван Вінкупом та яка дозволяє оцінити, чи достатньо активно торгують країни з огляду на їхній масштаб та економіко-географічне положення, і які втрати чи здобутки принесе відкриття нових логістичних шляхів [117];

- модель двосторонніх інвестиційних угод, що набула поширення як завдяки діяльності міжнародних організацій, так і переходу відносин значної кількості країн на нові рівні, що передбачають більш складні на відміну від торгівлі форми взаємодії, які певним чином призводять до заміщення торгівлі сировиною рухом капіталу та торгівлі комплектуючими [21];

- модель етапів інтеграції за Б. Балассою, яка показує послідовні етапи того, як дві або більше країн поступово зближують свої економіки проходячи через такі фази як зона вільної торгівлі, митний союз, спільний ринок та економічний союз [9];

- модель нерівномірного, асиметричного розвитку за Р. Пребішем демонструє стан, коли розвинена країна, «центр», частіше експортує готову продукцію з високою доданою вартістю, а країна, що розвивається, «периферія», постачає сировину, а через різницю в цінах на сировину та готові товари, вигода від торгівлі розподіляється нерівномірно [77].

Втручання держави в зовнішньоекономічні зв'язки еволюціонувало разом з теоретичними концепціями міжнародних економічних відносин та розуміннями ролі держави. Поступово войовниче ставлення держав змінилось потребою до інтеграції, яка покликана підвищити їх стійкість до зовнішніх викликів. Кейнсіанська революція в економічній теорії поставила під сумнів ліберальні постулати у зовнішній торгівлі. Дж. Кейнс і його послідовники критикували недостатню активність держави в регулюванні зовнішньоекономічних відносин в рамках класичного підходу. Вони відстоювали необхідність протекціоністських заходів, таких як обмеження імпорту і субсидування експорту, для забезпечення стабільності і розвитку національної економіки [155]. В результаті кейнсіанство

суттєво розширило спектр досліджуваних проблем у зовнішній торгівлі, висунувши на перший план питання державного регулювання і протекціонізму. В цілому концепція державного суверенітету в контексті участі країн в процесах глобальної інтеграції вимагає активної позиції держав.

Економісти та політики часто забувають, що циклічність розвитку макроекономічних систем потребує періодичного перегляду внутрішніх регуляторних інструментів. Сучасні дослідники кейнсіанських підходів звертають на це увагу, додаючи необхідність врахування наслідків та викликів процесів глобальної інтеграції [45]. Саме тому двосторонні відносини також перебувають в подібному контексті навіть у випадках, коли їх інтеграція призводить до утворення наднаціональних інституцій, прикладом чого є Європейський центральний банк.

Конкретні національні форми моделей розвитку двосторонніх економічних відносин визначаються не лише теоретичними концепціями, але і є результатом внутрішнього та зовнішнього політичного діалогу та специфікою практики розвитку взаємодії між країнами. Тому в кожній конкретній парі країн вони можуть набувати унікальних рис. Їх узагальнення дозволяє ідентифікувати ряд типових загальних характеристик:

- ліберальна модель, яка базується на ринковому саморегулюванні, мінімальному державному регулюванні економіки та вільній конкуренції;
- протекціоністська модель, яка передбачає широкий, секторальний чи вибірковий захист національних виробників від іноземної конкуренції за допомогою тарифів, квот та інших обмежень;
- державно-регульована модель, яка поєднує риси попередніх моделей, елементи лібералізму та протекціонізму, передбачаючи активну участь держав у регулюванні двосторонніх економічних відносин.

Однак геополітичний розлом 2020-х років, який формально був зумовлений пандемією, війною Росії проти України та протистоянням США й Китаю, дещо підірвав традиційні постулати. Досягнуті рівні економічного розвитку перетворились з основних на вторинні, продемонструвавши як економічна доцільність капітулює перед пріоритетністю національної безпеки. На зміну

глобалізації прийшла геоекономічна фрагментація, що чітко аргументували Ш.Айяр, А. Ф. Пресбітеро та М. Рута [2]. Замість пошуку найдешевших постачальників держави перейшли до стратегій перенесення ланок ланцюгів вартості у дружні країни, що було зафіксовано в концепціях френдшоринг та ніаршоринг (*англ. – friend-shoring та near-shoring*) [128].

Такі зміни дають підстави говорити, що глобальний ринок перестає бути саморегульованим, але перетворюється на простір застосування санкцій та технологічної блокади. Ці трансформації детально описано у працях провідних економістів, зокрема Р. Болдуїн, Р. Фріман та А. Теодоракопулос доводять, що через приховані ланцюги постачання традиційні торговельні моделі повною мірою не дозволяють адекватно оцінити реальну залежність економік від геополітичних суперників [11]. Зростання комплексності зв'язків між країнами та компаніями, включаючи ті, що спираються на логіку розвитку міжнародних мереж, підвищує актуальність вивчення закономірностей для реалізації інтересів держав, компаній та людей.

Розвиток системи міжнародних організацій, що тривав після завершення і-ї світової війни передбачав багатосторонній формат та формуванні цілісної глобальної економіки. Утворення СОТ та МВФ є найкращими доказами цього. Втім вони дійсно доповнювались процесами регіональної інтеграції, де світовим лідером та взірцем виступає ЄС. З іншого боку, як математично обґрунтовують Г. Гопінат, П. О.Гурінчас, А. Ф. Пресбітеро та П. Топалова, за умов збереження логіки трендів світову економіку очікує розпад світу на ідеологічні торговельні блоки, що робить класичний мультилатералізм неефективним [56].

В період 2020-2025 рр., коли глобальна економіка вступила в етап постпандемійного відновлення, діджиталізації, економічного націоналізму та геополітичної фрагментації, з'явилися новітні концептуальні моделі розвитку двосторонніх економічних відносин. Вони стали формами маніфестації переходу глобальної економіки на міцні постіндустріальні парадигмальні засади розвитку. Зокрема, в межах сучасної типології можна виокремити:

- модель дружніх партнерств (*англ. – friendshoring*), яка ґрунтується не лише

на економічній доцільності, а й на політичній лояльності, спільності цінностей та безпекових гарантій [1]. Вона передбачає, що відносини активізуються передусім між союзниками або стратегічними партнерами (наприклад, країни «Великої сімки», НАТО+) як реакція на геоекономічну та геополітичну фрагментацію;

- модель стратегічної відбудови, яка була передусім іманентна для післявоєнних економік, а нині для подолання посткризових викликів та наслідків, коли двостороннє співробітництво фокусується на критичній інфраструктурі, оборонній промисловості та трансфері технологій. Подібні ідеї витікають з праць вітчизняних і зарубіжних науковців, зокрема, В. Хаустової [192];

- модель розумної інтеграції, яка передбачає поєднання державних політик, міжінституційної взаємодії, науково-технічної кооперації та цифрових платформ, а також системного включення в глобальні ланцюжки вартості та розбудови індустрії 4.0 [72];

- модель цифрової web3-інтеграції, як новий формат цифрової економічної дипломатії, що передбачає вибудовування цифрового суверенітету, децентралізовані механізми торгівлі, реєстрів та інтелектуального контенту, зокрема у співпраці між діаспорами, стартапами й науковими установами [26].

Відтак, добре відомі, традиційні моделі двосторонніх економічних відносин у 2020-х роках доповнюються гібридними форматами взаємодії, де ключову роль відіграють цифрові інструменти, військово-технологічні пріоритети та інституціональна синергія. Ці моделі забезпечують не лише адаптивність до глобальних викликів, а й формують нову архітектуру двосторонньої інтеграції, що поєднує економіку, безпеку та сталість розвитку.

Асиметричність розвитку національних економік давно була предметом досліджень наукової школи, що склалась у Київському національному економічному університеті імені Вадима Гетьмана. Об'єктивний характер та суб'єктивні реакції на глобальні розриви (технологічний, цифровий, тощо) часто ставала предметом дискусій на міжнародних конференціях та публікаціях. Тепер можемо спостерігати нову хвилю обговорень цього питання. Яскраво розкриває кризу усталеної системи та перехід світової торгівлі у площину агресивного

протекціонізму й промислової політики безпеки П. Голдберг [55]. Конкурентна парадигма глобального розвитку в даному випадку доповнюється різними рівнями інституційної зрілості держав, яким все частіше доводиться використовувати екзогенні чинники та аргументи для пояснення ендегенних викликів та неефективності. Разом з тим, попередні процеси поглиблення міжнародного поділу праці дозволили визначити сфери спеціалізації національних економік та актуалізували міжнародне кооперування як для виробництва компонентів для продукції в межах глобальних ланцюжків вартості, так і задоволення потреб у кінцевій продукції, що виробляється в інших країнах. Ці та ряд інших аргументів призвели до появи та розвитку концепції незалежності, що впливає на розвиток міжнародних інтеграційних процесів [195].

Вичерпування традиційних підходів та розуміння сутності, моделей та форм розвитку міждержавних економічних відносин в контексті процесів глобальної інтеграції обумовлюють потребу в пошуку новітніх концепцій, теорій та стратегій. Сучасна глобальна інтеграція перестала бути лінійним процесом і трансформується у модель взаємозалежності блоків, де традиційні форми міжнародних економічних відносин використовуються як інструменти геополітичного тиску. Одні вчені, як от: Р. Вейд, вбачають поділ глобальної економіки на два блоки – глобальних Півдня та Півночі [131]. Інші, зокрема К. А. Ідальго та Р. Хаусманн, підходять більш функціонально стратифікуючи на 4 блоки в матриці, що описує блоки за критеріями комплексності та диверсифікованості товарів та послуг, що виробляються країнами [61]. За інституційним підходом можна спостерігати за динамічною еволюцією міжнародних інтеграційних угруповань – ЄС, США-Канада-Мексика, АСЕАН, АТЕС, МЕРКОСУР, КАРИКОМ, Латиноамериканська асоціація інтеграції та Африканського союзу та іншими.

Принципово важливо розуміти, що в світі відбувається переосмислення традиційних форм міжнародних економічних відносин, зокрема, міжнародна торгівля, рух капіталу та міграція робочої сили набувають нового змісту. Якщо за класичною теорією країни експортували повністю готові товари, наприклад, країна А продавала вино, а країна Б – сукно, що вироблялись в них. Далі міжнародний

поділ праці зробив нагальним фрагментацію виробничого процесу на окремі операції, коли країни почали торгувати проміжними товарами (деталлями та компонентами). Тепер продукт кілька разів перетинає кордони до того, як потрапити до споживача, а країни експортують не стільки фізичні товари, скільки додану вартість – тобто послуги, дизайн, окремі технологічні етапи. Одним з найбільш яскравих є приклад розробки iPhone в США, виготовлення мікросхем на Тайвані, а збирання в Китаї [44].

Ще одним структуроутворюючим чинником стала реалізація державами стратегій економічного розвитку з урахуванням розуміння ланок глобальних ланцюжків вартості, які виступають дієвим інструментом міжнародної та глобальної інтеграції. Йдеться передусім про стратегічне позиціонування вздовж «усміхненої кривої» (*англ. – smiling curve*), яка візуалізує структуру ГЛВ [220]. Вважається, що зрілі крани прагнуть контролювати первинні та кінцеві ланки ланцюжка, тоді як менш розвинені спеціалізуються на постачанні сировини та виробничих функціях та логістиці. Попри об'єктивну необхідність спеціалізації кожної країни на певних функціях через нездатність забезпечувати всі ланки для всього різноманіття продукції, виникає асиметрія в капіталоємності та розподілі доданої вартості (вважається, що первинні та кінцеві ланки ланцюжка створюють більшу додану вартість). Погіршує ситуацію також те, що основний екологічний тягар в такому розподілі припадає саме на середні ланки, що в умовах пріоритетності сталого розвитку та використання ESG-вимог в якості інструментів неопротекціонізму утворює новітню форму міжкраїнової незалежності. Це формує незадоволення країн власними позиціями та негативно впливає на розвиток відносин, а також породжує прагнення виторговувати кращі позиції поза економічними аргументами.

Не менш важливими є інші форми міжнародних економічних відносин, які, еволюціонуючи, продовжують мати місце та використовувати переваги глобальної інтеграції. Так, традиційно міжнародний рух капіталу складався переважно з державних позик або купівлі цінних паперів, а інвестиції були спрямовані на видобуток ресурсів у колоніях чи розвиток інфраструктури. В результаті десятиліть

ПІІ відбулось формування мережі БНП та становлення ГЛВ, що контролюються ними, а капітал став переміщатися як у формі прямих іноземних інвестицій, так і внутрішньофірмового переміщення капіталу. Тепер капітал рухається передусім туди, де є дешевша робоча сила або вигідніші умови для конкретного етапу виробництва, а корпорації інвестують у будівництво заводів, логістичних центрів та ІТ-інфраструктури за кордоном, створюючи власні мережі постачання [30].

Відбулась також суттєва зміна в природі міжнародної міграції. У попередні століття, коли також спостерігались хвилі переміщення населення, відбувалося фізичне переселення людей у пошуках кращого життя (наприклад, масова міграція з Європи до США у ХІХ – ХХІ ст.). Далі прийшло розуміння, що дешевше перенести завод експортувавши (або залучивши) капіталу до країни з дешевою робочою силою (офшоринг), ніж перевозити мільйони людей до розвинених країн. Тепер же в межах ГЛВ поєднуються обидва підходи, коли, з одного боку, корпорації віддають прості виробничі завдання країнам з нижчою оплатою праці, а з іншого боку, існує стрімкий попит на висококваліфікованих фахівців (інженерів, програмістів), яких компанії активно залучають з-за кордону через глобалізацію ринку талантів [162].

Відзначимо, що еволюція міжнародної торгівлі, міжнародного руху капіталу та міжнародної міграції відбувалась в період після Другої світової війни в умовах відносної стабільності. Йдеться про те, що безпековий вимір поступово втрачав свою актуальність. Якщо у 1950-ті роки інтеграційні процеси в Європі розпочинались з Європейського об'єднання вугілля та сталі, як суперника військовому блоку на Сході Європи, то після 1991 р. у багатьох країнах Заходу почало здаватись, що прагнення до глобальної війни були подолані. Втім, нагадаємо, що історія людства багатьма науковцями асоціюються передусім з війнами, які давали міцні поштовхи для розвитку технологій та мистецтва управління.

Протягом останніх 15-20 років у науковому дискурсі розвитку міжнародних економічних відносин спостерігаємо значне зростання питань національної та міжнародної безпеки, що все частіше детермінують економічну поведінку держав

у двосторонніх та багатосторонніх відносинах, що зокрема відображено в працях О. Власюка, О. Булатової, Н. Резнікової та багатьох інших учених [163; 140; 196]. Слабкість конкурентних позицій країн на світовому ринку та брак інституційної зрілості призводять до низьких оцінок їх економічної ефективності. В таких ситуаціях держави вдаються до різних стратегій, які включають як розширення міжнародних зв'язків та залучення іноземних технологій та фахівців; проведення внутрішніх реформ для розширення внутрішнього ринку та підвищення ефективності діяльності інституцій та процесів; поглиблення ніш спеціалізації та розширення коопераційних зв'язків; підтримка експансії національних компаній та використання потенціалу світового ринку; розширення політик імпортозаміщення та економічного протекціонізму; просування ідей економічного націоналізму; блокування чинних та нових міжнародних інфраструктурних проєктів. Нажаль, деякі країни навіть порушуючи міжнародні договори вдаються до актів військової агресії та спроб примушення до діяльності у власних інтересах.

Доступ до переваг, що створюються завдяки участі країн у глобальній інтеграції, перетворився на важливий чинник розвитку багато- та двосторонніх відносин. Загальноприйнятим стало дотримання країнами принципів взаємодії, що робить розвиток міжнародних економічних відносин передбачуваними та взаємовигідними. Країни, що порушують принципи взаємної поваги, мирного співіснування та інші, що закладено в міжнародних конвенціях¹, мають шанси потрапляти в такі умови розвитку відносин, які справляють зворотній тиск на порушників. Саме тому традиційні форми міжнародних економічних відносин (фінансові потоки, умови інвестиційної діяльності, доступ до міжнародної платіжної інфраструктури, зокрема, SWIFT, торгівля енергоносіями) перетворилися на інструменти санкційного тиску та геополітичного стримування [164]. Таким чином, позбавлення доступу до ГЛВ, міжнародної інфраструктури чи інших мережових благ, які *de facto* є формою глобальної інтеграції, заохочує країни

¹ Примітка.

Йдеться про Статут ООН, Хартію економічних прав і обов'язків держав, Конвенцію про захист іноземної власності та подібні документи.

до дотримання загальноприйнятих принципів міжнародних економічних відносин.

Якщо відкинути безпековий вимір, можна стверджувати, що процеси глобальної інтеграції для багатьох країн створили глобальне публічне благо у формі нових можливостей та рівнів розвитку, які вони не змогли б отримати чи досягнути самотійно в середньостроковій перспективі. Участь у ГЛВ дозволила країнам, що розвиваються, інтегруватися у світову економіку без необхідності інвестувати в розбудову повного циклу виробництва з нуля. Яскравими прикладами використання такого глобального публічного блага як мирний розвиток та міжнародний трансфер технологій та рух капіталу виступають високі темпи та досягнені рівні соціально-економічного розвитку багатьох країн. Так, не применшуючи внеску місцевих урядів, слід визнати, що навчання працівників та залучення іноземного капіталу сприяли технологічному розвитку Республіки Корея та Китаю.

З територіальної точки зору, процеси розвитку двосторонніх економічних відносин між країнами знаходять різне оформлення в різних регіонах світу. Країнам в умовах глобальної та регіональної інтеграції доводиться балансувати між пріоритетами лібералізму та неопротекціонізму. У цьому контексті варто виокремлювати ряд регіональних моделей, які утворюють глобальний комплекс інтеграційних процесів. Зокрема йдеться про такі регіональні моделі:

- атлантична (ліберальна) модель, яка робить акцент на відкриті ринки та дерегуляцію [51];
- регіонально-блокова модель, яка передбачає глибоку інституційну синхронізацію (наприклад, ЄС чи USMCA) [36];
- азійсько-тихоокеанська модель, яка спирається на гнучку мережеву інтеграцію, відому також як «азійський шлях» [225];
- альтернативні моделі, зокрема, політично мотивована сировинна інтеграція (BRICS+) [64].

Дія об'єктивних економічних законів, передусім закону вартості, обумовлює певну зміну пріоритетів розвитку міжнародних економічних відносин та ГЛВ, фокус розвитку яких поступово зміщується на регіоналізацію ланцюгів. Замість

глобального розподілу компанії намагаються будувати мережі ближче до головних ринків збуту (регіональні ГЛВ), щоб зменшити ризики збоїв у постачанні та мінімізувати логістичні витрати [206]. Пріоритетність екологічної сталості також сприяють тому, що компанії обліковують та мінімізують витрати, які пов'язані з викидами парникових газів, передусім CO₂. Тому більший потенціал участі в спільних ГЛВ мають ті країни, які є географічно близькими, що закладено в логіку гравітаційної моделі розвитку міжнародних економічних відносин [143].

Досліджуючи процеси глобальної інтеграції та розвитку двосторонніх відносин необхідно враховувати наявність системних проблем, ігнорування яких може вкрай негативно впливати на їх протікання особливо в середньо та довгостроковій перспективі. Зупинимось на найбільш важливих системних суперечностях та викликах, до яких відносимо такі:

- асиметрична природа інтеграційних процесів, що проявляється зі зростаючою інтенсивністю в міру зростання масштабу економічної системи. Вона проявляється не лише в масштабах ЄС, для подолання чого реалізується політика вирівнювання регіональних диспропорцій. В теоретико-методологічному плані ця асиметрія дала підґрунтя для концепції «центр–периферія», світ-системного підходу та критики глобалізації [113];

- міжнародний трансфер технологій та інтеграція в глобальні ланцюжки вартості крім позитивних часто мають негативні наслідки, які стають підставою для утворення пастки технологічного відставання, коли інтеграція у ГЛВ на правах постачальника дешевих факторів виробництва блокує внутрішній інноваційний розвиток країн, що розвиваються, хоча основною причиною цього виступає відносно нижча інституційна зрілість [158];

- недостатність повноважень та ресурсів, що ними користуються міжнародні організації, особливо ті, що відносяться до системи ООН (СОТ, МВФ, СБ), а також зростання масштабів та інтенсивності глобальних економічних криз, а також негативні політичні оцінки з боку багатьох країн, дають основи говорити про кризу глобальних інститутів.

Для досягнення цілей нашого дослідження процесів глобальної інтеграції

важливим також є використання зрозумілого означення понятійно-категоріального апарату. Враховуючи окреслені вище моделі розвитку двосторонніх відносин та погляди науковців можна запропонувати наступну логіку еволюції того, як теоретики та політики розуміли категорію «інтеграційна близькість національних економік».

На історично *першому етапі*, коли розміри країн окреслювались здатністю оборони національних кордонів та/або їх розширення, який тривав до середини ХХ ст., інтеграційна близькість національних економік розумілась як скасування мит. У ті часи держави відкривали внутрішні ринки для товарів з інших країн, створюючи зони вільної торгівлі та митні союзи передусім з сусідніми країнами. При цьому країни могли вважатись близькими, бо не заважали одна одній торгувати.

Наступним можна виокремити *другий етап* спільних правил, який тривав до кінця ХХ ст. Під інтеграційною близькістю національних економік розуміли утворення єдиного ринку без жодних бар'єрів. Близькість означала уніфікацію, прийняття країнами наднаціональних документів, однакових законів та технічних стандартів. Таке розуміння походило передусім від досягнень процесів європейської інтеграції, де люди, гроші, послуги та товари почали рухатися відносно вільно.

Зростання масштабів та комплексності міжнародних економічних відносин, а також вичерпуванні дії попередніх поглядів призвели до більш глибоких поглядів на розуміння сутності інтеграційної близькості національних економік. Тому наступний *третій етап*, що розпочався з початку ХХІ ст., розвитку поглядів можна ототожнювати розумінням сутності інтеграційної близькості національних економік як єдиної системи. З того часу інтеграційна близькість національних економік трактується як глибока економічна та політична єдність, якій притаманні перехід до спільної валюти, узгодженої податкової політики та спільних наднаціональних інституцій управління. Економіки стають настільки близькими, що їхні фінансові системи працюють як єдиний механізм, що, зокрема, дозволило ЄС запровадити спільну валюту.

Розуміння сутності інтеграційної близькості національних економік продовжує еволюціонувати, що дозволяє говорити, що ми знаходимось в процесі оформлення *нового етапу*. Тепер на цю категорію впливають такі детермінанти як цифрова та зелена трансформації, прагнення подолання глобальних проблем та переходу до сталого розвитку. Розуміння глобальної економіки як екосистеми та системи мереж додають до сутності інтеграційної близькості національних економік критерій глибини участі у глобальних ланцюгах вартості. Тому найбільш актуальними формами інтеграції країн виступають трансфер технологій, розбудова цифрової економіки та її інфраструктури, інноваційні хаби та БНП. Важливим стало розуміння того, що долаючи географічні обмеження, інтеграційної близькості національних економік повністю більше не залежить від географії.

Виходячи з наведених вище аргументів, вважаємо за необхідне обґрунтувати розгорнуте авторське визначення категорії «інтеграційна близькість національних економік». Її зміст полягає, на нашу думку, у сукупності кількісно-якісних параметрів, що визначають структурну сумісність, інтенсивність і глибину їх взаємодії за усіма структурними ланками інтернаціонального процесу суспільного відтворення (виробництва, розподілу, обміну і споживання) та забезпечують їх взаємодоповнюваність у глобальній моделі міжнародного поділу праці та компліментарну участь у глобальних вартісних ланцюгах. Вважаємо що таке визначення категорії «інтеграційна близькість національних економік» дозволить системно підходити до вивчення предмету та об'єкту нашого дослідження, а також досягнути поставленої мети та завдань. Більше того, його використання іншими дослідниками та політиками дозволить краще реалізовувати потенціал вітчизняної економіки в системі міжнародного поділу праці, а також національні економічні інтереси у дво- та багатосторонній взаємодії з іншими країнами.

Вся сукупність двосторонніх торговельно-економічних зв'язків є динамічним комплексним механізмом, що відображає унікальні характеристики ділової взаємодії у різних регіонах світової економіки. Кожна окрема пара держав формує специфічну модель двосторонніх економічних відносин, зумовлену внутрішніми економічними умовами та соціокультурними особливостями партнерів. У

сукупності двосторонні зв'язки між країнами утворюють багаторівневу структуру світової економіки [157]. Одночасно, множинність двосторонніх економічних угод, зокрема угод про вільну торгівлю, формує заплутану мережу взаємозв'язків, яка характеризується відсутністю єдиної систематизованої картини. Перетин і накладання різних торгових режимів ускладнюють процес визначення країни походження товарів, що, в свою чергу, підвищує витрати і створює загрозу для принципів справедливості та прозорості у міжнародній торгівлі [141].

Узагальнюючи вищенаведене, можемо стверджувати, що двосторонні міждержавні відносини в умовах глобальної інтеграції активно трансформуються у складні, багаторівневі і динамічні системи взаємодії національних економік, які виходять далеко за рамки традиційних дипломатичних, торговельних чи інвестиційних зв'язків. Їх сутнісна природа і векторні мегатренди розвитку детермінуються глибоким діалектичним поєднанням національних інтересів та глобальних імперативів, конкуренції та співробітництва, економічного суверенітету й поглиблення взаємозалежності, інституційної автономії держав і необхідності узгодження їхніх регуляторних механізмів. Саме взаємодія цих суперечливих начал забезпечує постійну модернізацію форм, рівнів і моделей міждержавного співробітництва, які реалізуються через участь держав у глобальних ланцюгах створення вартості, транснаціональних виробничих системах, інноваційних мережах і цифрових платформах.

1.3. Методологічні засади дослідження інтеграційної близькості національних економік

Дослідження інтеграційної близькості економік, як і більшість досліджень у сфері суспільних наук, має як кількісний, так і якісний виміри, які характеризують досягнений рівень економічної взаємодії та взаємозалежності між національними економіками. Вона визначається передусім глибиною і шириною економічних зв'язків, що формуються в процесі міжнародного обміну товарами, послугами, капіталом і технологіями. Разом з тим, міждисциплінарний характер предмету

дослідження додає певні специфічні риси, які мають враховувати дослідники таких комплексних процесів.

Як було продемонстровано у попередньому розділі нашої дисертаційної роботи, термін *«інтеграційна близькість національних економік»* є відносно новим (тобто неологічним) синтетичним поняттям на стику міжнародної макроекономіки, просторової економіки та економетричного моделювання. Хоча у науковій літературі відсутнє загально прийняте визначення, але він є інтуїтивно зрозумілою конструкцією, яка походить від теорій інституційної, географічної та культурної близькості, які доводять, що успіх інтеграції залежить не лише від скасування мит, а й від мікро- та макроекономічної сумісності країн. З методологічної точки зору він наслідуює методичні підходи властиві цим теоріям.

Досліджуючи інтеграційні процеси важливо вивчати як передумови їх початку, так і фактори, що підтримують та розвивають їх еволюцію. Йдеться про те, що інтеграційне зближення є еволюційним процесом, який революційним шляхом омже лише призводити до дезінтеграційних наслідків. До ключових передумов інтеграційних процесів належать: співставний рівень економічного розвитку та зрілості ринкових інститутів, географічна близькість та історично сформовані економічні зв'язки, комплементарність економічних структур, спільність економічних та інших проблем, політична воля держав-членів та наявність лідера інтеграційного процесу. Додатковими чинниками, що стимулюють інтеграцію, виступають демонстраційний ефект, який проявляється у приєднанні держав під впливом успіхів інтеграційного об'єднання, та ефект доміно, пов'язаний з вимушеним вступом держав в інтеграційне угруповання для подолання торговельних бар'єрів з її членами. До числа найважливіших цілей, які ставлять перед собою країни-учасниці інтеграційних процесів, можна віднести розширення ринків збуту, зміцнення конкурентних позицій національних компаній, зниження витрат виробництва за рахунок ефекту масштабу, підвищення рівня зайнятості та залучення іноземних інвестицій. Таким чином важливо володіти даними про можливу мотивацію країн на певному етапі їх розвитку.

Серед ключових методів дослідження інтеграційної близькості національних економік найчастіше практичне застосування припадає на наступні:

- по-перше, економетричні методи, такі як регресійний аналіз, використовуються для дослідження впливу інтеграційної близькості на різні макроекономічні показники. Наприклад, регресійні моделі дозволяють визначити, як рівень економічної інтеграції між країнами впливає на обсяги їхнього товарообігу. Економетричний аналіз дозволяє використовувати як лінійні, так і нелінійні моделі, а також застосовувати моделі з фіксованими та випадковими ефектами для аналізу панельних даних;

- по-друге, індексний аналіз є одним з найпоширеніших методів для вимірювання інтеграційної близькості. Наприклад, індекс глобальної інтеграції, індекс торговельної інтенсивності та індекс прямих іноземних інвестицій. Такі індекси розраховуються на основі даних про обсяги міжнародної торгівлі, інвестицій та інших економічних показників. Індексний аналіз дозволяє відносно швидко проводити кількісне оцінювання інтеграційної близькості, що полегшує порівняння між країнами та аналіз тенденцій;

- по-третє, методика оцінки цифрової інтеграційної близькості є новітнім напрямом досліджень, що передбачає аналіз рівня цифрової взаємодії між країнами. вона передбачає вивчення обсягу електронної торгівлі, цифрових угод, транскордонного використання Web3-протоколів, взаємодії у сфері штучного інтелекту, наявності спільних цифрових платформ і стандартів кібербезпеки, тощо. Прикладами виступають методологія OECD і EU Digital Economy and Society Index (DESI), які дозволяють формалізувати цифрову інтеграцію за допомогою індикаторів сумісності даних, інфраструктури, рівня цифрових навичок та інституційної взаємодії.

Дослідження цифрового виміру інтеграції є особливо важливим з огляду на відносну легкість подолання цифрових кордонів та активне формування глобальної цифрової економіки, яка за своєю природою є високо інтегрованою системою, в якій глобальна інтеграція здатна демонструвати найвищі рівні. Вона охоплює формування Web3-альянсів, що передбачають не лише обмін цифровими активами

та даними, а й створення децентралізованих інституцій, використання смарт-контрактів у торгівлі та запровадження транскордонного цифрового громадянства. Україна виступає одним із полігонів апробації Web3-рішень: впровадження NFT-платформ у культурній дипломатії, DAO-моделі в управлінні гуманітарними фондами, а також Smart ID на базі блокчейн-технологій (наприклад, Diia ID).

Кластерний аналіз є потужним методом для класифікації країн за рівнем інтеграційної близькості. За допомогою цього методу країни групуються в кластери на основі близьких рівнів важливих характеристик, що, наприклад, дозволяє виділяти регіональні об'єднання та зони інтенсивної інтеграції. Методи кластерного аналізу, такі як ієрархічний кластерний аналіз та метод k-середніх, дозволяють виявити схожі структури взаємодії між країнами та зрозуміти, як інтеграційні процеси поширюються між регіонами. Кластерний аналіз є найкращим варіантом для виявлення схожих груп країн, проте його результати залежать від вибору методології кластеризації.

Взаємозалежність національних економік в умовах глобалізації зумовлює необхідність кількісної оцінки впливу двосторонньої торгівлі на економічні показники країн. М. Мікіц і Дж. Гільберт запропонували комплекс індикаторів, що дозволяють оцінити глибину і характер економічної взаємодії між країнами [215]. Ключовими серед них є: ступінь залежності національної економіки від двостороннього торгового обороту, рівень проникнення імпорتنих товарів на внутрішній ринок (табл. В. 2 Дод. В), схильність країни до експорту та ступінь протекціонізму в торговельній політиці. Ці індикатори дозволяють комплексно оцінити переваги та ризики, пов'язані з двосторонніми економічними відносинами.

Коли у 1950-х роках спостерігався значний прогрес у теоретичних дослідженнях інтеграційних процесів, в рамках відносно нового статичного аналізу були зроблені перші спроби формалізації та емпіричної перевірки гіпотез про вплив інтеграційних об'єднань на економічну активність країн. Й. Вайнер запропонував теоретичну модель, що дозволяє оцінити вплив інтеграції на структуру зовнішньої торгівлі [129]. У центрі його аналізу знаходилися два ефекти: ефект створення торгівлі, зумовлений зниженням торгових бар'єрів між країнами-партнерами та

зростанням взаємної торгівлі, а також ефект перенаправлення торгівлі, що проявляється у зміні структури імпорту на користь товарів країн-партнерів за рахунок скорочення імпорту з третіх країн. Р. Кемп і В. Ван у 1976 р. сформулювали теорему, згідно з якою за наявності механізмів перерозподілу доходів всередині митного союзу економічна інтеграція не обов'язково веде до зниження добробуту її учасників [70]. Теорії статичного аналізу зробили значний внесок у вивчення інтеграційних процесів. Однак для всебічного аналізу впливу інтеграції на економіку інтегруючих країн необхідно доповнювати статичний підхід динамічним аналізом, який враховує довгострокові ефекти.

Участь країн в системі міжнародного руху капіталу також здатна створювати ефекти, вивчення яких надає розвитку інтеграційних процесів додаткові аргументи для підвищення їх якості та ефективності. В межах аналізу впливу економічної інтеграції на потоки прямих іноземних інвестицій Ч. Кіндлбергер виявив два протилежно спрямовані ефекти. Ефект створення інвестицій відображає реакцію іноземних компаній на посилення торгових бар'єрів всередині інтеграційного об'єднання, що виражається у створенні виробничих потужностей на його території. Ефект відхилення інвестицій, навпаки, передбачає перерозподіл інвестицій всередині країн-учасниць на користь секторів, що володіють порівняльними перевагами. М. Корден, розвиваючи цю концепцію, звернув увагу на те, що економічна інтеграція створює умови для реалізації економії від масштабу, що виражається у зниженні середніх витрат виробництва і зростанні ефективності використання ресурсів [138, с. 19-38].

Засновником гравітаційної концепції міжнародної торгівлі та інтеграції в економічній географії вважається Я. Тінберген, який у 1962 р. запропонував розглядати міжнародну торгівлю як процес, аналогічний гравітаційній взаємодії небесних тіл. Згідно з його моделлю, географічна відстань між країнами є ключовим чинником, що визначає обсяг торгових потоків, обумовлюючи рівень транспортних витрат. Незважаючи на свою простоту, модель Тінбергена надала потужний аналітичний інструмент для кількісної оцінки та прогнозування міжнародної торгівлі [151]. Тому, досліджуючи міжнародні економічні відносини,

важливо забезпечити належний облік та моніторинг навіть таких первинних показників як обсяги торгівлі, а також інших характеристик, що дозволить будувати складні моделі та залежності.

До якісних підходів до вивчення інтеграційної близькості відноситься ряд підходів, які фактично дозволяють проводити оцінювання окремих параметрів через визначення наслідків їх дії. Так, з позицій концепції «позитивної» та «негативної» інтеграції за Я. Тінбергеном інтеграційна близькість досліджується як здатність держав скоординовано формувати спільні інститути й реалізовувати політику (позитивна інтеграція), що можливо лише за умови високого ступеня сумісності національних регуляторних систем.

З іншого боку, стадійна модель інтеграції за Б. Балассою дозволяє виявляти як статичний стан і проводити порівняльний аналіз, а з іншого вивчати розвиток відносин у динаміці. В цілому оскільки близькість національних економік визначається як вирівнювання умов для економічної діяльності суб'єктів ринку, то чим меншою є відмінність між внутрішніми правовими й економічними режимами країн, то вища їхня інтеграційна готовність і близькість. У розвиток цих ідей А.Філіпенко пропонує вивчати інтеграційну близькість з процесної точки зору, як формування єдиного господарського простору кількох країн, де забезпечуються ідентичні умови для руху факторів виробництва, аналогічні національній ринковій системі [217].

Додамо, що, як наголошував Р. Лоренс, початок процесу інтеграційного зближення починається з того часу, коли уряди перестають зводити бар'єри на кордонах у вигляді мита та квот і переходять до гармонізації політик в межах спільних кордонів. Тому досліджуючи інтеграційну близькість важливо розуміти як пріоритети та типи реформ відбуваються в країнах, а для цього важливо позиціонувати національні економіки за відомими типологіями, використовувати порівняльний підхід та виявляти особливості тих викликів та перетворень, які постали перед та очікуються в кожній країні. Наприклад, пріоритетність розвитку екологічних норм можна вважати ознакою того, що країни знаходяться в одному тренді, а тому, з цієї точки зору, готові до подальшої конвергенції.

Як випливає з праць харківських дослідників міжнародних економічних відносин, інтеграційну близькість можна розглядати як етап, що передуює початку формального процесу самої інтеграції [184]. Вважаємо, що важливо визначити чи досягли країни такого ступеню господарської взаємозалежності який можна ідентифікувати як інтеграційна близькість, який є ознакою їх перебування на перед-інтеграційному етапі, що слугує об'єктивною передумовою для укладання офіційних преференційних або митних угод. Такі думки також підтримує М. Лизун, доводячи необхідність наявності відповідних угод між державами, які необхідно вивчати з позицій їх змісту та структури [179]. Тому вивчення всіх аспектів інтернаціоналізації ринків та національних економік, а також інтеграції всього світового господарства є доцільним, адже дає можливість визначити розвиненість зовнішньоекономічних зв'язків країн. Зокрема може йтись про такі показники як експортна та імпортна квоти у ВВП, обсяги взаємної торгівлі, торговельний, платіжний та міграційний баланси тощо.

Перехід між макроекономічним та мікроекономічним рівнями інтеграційних процесів виступає важливою складовою загальної архітектури теоретико-методологічних засад дослідження міжнародних інтеграційних процесів. Одним з таких містків виступають напрацювання П. Кругмана. За концепцією нової економічної географії за П. Кругманом близькість вивчається через щільність міжвиробничих зв'язків та мобільність чинників виробництва, високі значення яких знижують трансакційні витрати між ядрами національних економік [87].

Прихильники більш об'єктивного виявлення макроекономічної конвергенції доводять доцільність оцінювати інтеграційну близькість через математичні показники синхронізації бізнес-циклів та інтенсивності потоків капіталу і товарів. Дж. Франкель та Е. Роуз пропонують оцінювати *ендогенність* інтеграційної близькості, за якою чим вищою є інтенсивність торгівлі між країнами, тим ближчими (більш синхронними) стають їхні макроекономічні бізнес-цикли [49]. Науковці Інституту економіки та прогнозування НАН України, зокрема В. Геєць, моделюючи економічний розвиток України в інтеграційних процесах вивчають структуру та технологічний рівень національних виробництв [152]. Тож для

декількох країн доцільно визначати міру взаємодоповнюваності (компліментарності) економік, високі значення якої будуть свідчити про потенціал мінімізації структурних шоків в процесі конвергенції національних економік.

Подібні думки висловлюють представники тернопільської школи міжнародної економіки. Зокрема, Є. Савельєв доводить доцільність вимірювання інтеграційної близькості через ідентифікацію технологічних поколінь, що домінують в країні [200]. Йдеться про те, що приналежність виробничих комплексів двох країн до суміжних або однакових технологічних поколінь уможливорює спільну науково-технічну та виробничу кооперацію. Відповідно процеси конвергенції зможуть спиратись на однорідну матеріальну базу, адже необхідність розбудови нової або гармонізації рівнів потребує значних витрат ресурсів та часу, що тим складніше чим більшими є масштаби відповідних економічних систем.

Більш простий у застосуванні, але досить об'єктивний підхід пропонує Т. Орехова [138]. Дослідниця пропонує вимірювати інтеграційну близькість як рівень конвергенції (зближення) параметрів макроекономічного середовища, який дозволяє країнам ефективно адаптувати спільну торговельну та монетарну політику. Тому близькі рівні або темпи зближення ВВП на особу, темпи інфляції, процентні ставки чи рівні безробіття мають бути допоміжними у дослідженні інтеграційних процесів.

З позицій відносно молодой концепції глибокої інтеграції за Р. Болдуїном якісний вимір дозволяє виокремлювати *поверхневу* інтеграційну близькість (якою є проста транскордонна торгівля) та *глибоку* інтеграційну близькість, за якої транскордонне зрощення ланцюгів доданої вартості, гармонізація технічних стандартів та інвестиційних правил. Однак надання таких оціночних суджень попри їх дійсну важливість потребує заглиблення в окремі виміри, які часом важко об'єктивно ідентифікувати, а тому спирається на суб'єктивні оцінки. Хоча методологія суспільних досліджень передбачає проведення якісних досліджень (наприклад, опитування, інтерв'ю, тощо), втім вони дійсно є обмеженим інструментарієм виявлення думок різних груп стейкхолдерів, а тому має відповідні обмеження щодо часу, вартості та об'єктивності.

Складність макроекономічних систем, зокрема таких як національні економіки, обумовлює доцільність використання комплексного інструментарію дослідження інтеграційної близькості. Представники школи просторової економіки та багатовимірної близькості, зокрема Р. Босхма та його послідовники, доводять доцільність використання комплексних методик [12]. Зокрема, враховуючи, що інтеграційна близькість має щонайменше п'ять вимірів (когнітивна, організаційна, інституційна, соціальна та географічна близькості), то близькість лише за одним з цих вимірів без інших не веде до інтеграції. Хоча деякі науковці аргументують, зокрема, А. Ралле та А. Торре, що для дослідження інтеграційної близькості достатньо вивчати лише географічну та організаційну близькість або фізичну відстань та здатність взаємодіяти всередині мережових структур [121]. Тому, на нашу думку, методики дослідження інтеграційної близькості мають бути такими, що використовують індикатори, що всебічно характеризують національні економіки та їх безпосередню та опосередковану взаємодію. Тож у наступному розділі роботи спробуємо всебічно проаналізувати взаємодію економік Канади та України.

Вітчизняні вчені пропонують оригінальні підходи до того, як вивчати процеси інтеграційного зближення національних економік з урахуванням того, що близькість не завжди симетрична, коли відносно слабші економіки підтягуються до сильніших. Зокрема, О. Шнирков пропонує вивчати здатність національної економіки витримувати конкурентний тиск усередині інтеграційного угруповання, коли близькість досягається через адаптацію конкурентної політики. Очевидно, що такий підхід спирається переважно на якісні оцінки експертами, політиками та дослідниками у сфері міжнародних економічних відносин та пов'язаних з ними сфер.

Об'єктивність асиметричності соціально-економічного розвитку, що має місце в світовій економіці, наводить на думку, що участь національних економік в інтеграційних процесах також може характеризуватись різними рівнями розвитку та динаміки змін. Тому концепція різних швидкостей інтеграційних процесів для різних країн знаходить своїх прихильників, але і критиків, які прагнуть більшої

однорідності, яка на нашу думку може бути лише стратегічною, довгостроковою ціллю, а не короткостроковим завданням [25]. Однак, негативні конотації з світ-системної теорії щодо ядра та периферії обумовлюють доцільність вирівнювання рівнів соціально-економічного розвитку регіонів країн, що беруть участь в інтеграційних процесах, зокрема, в ЄС для цього реалізують регіональну політику. Тому для попередження значних асиметрій, що можуть утворювати дезінтеграційний тиск, необхідно вивчати не лише макроекономічні показники на рівні країн, але і на рівні їх регіонів. Щонайменше йдеться валовий регіональний продукт, як найбільш універсальний індикатор. Разом з тим, вважаємо, що існування різних рівнів соціально-економічного розвитку не тільки об'єктивним, але і часом бажаним станом крупних економічних систем, особливо великих як глобальна економіка, адже відмінності виступають чинником економічної активності для багатьох суб'єктів.

Індексний підхід досить широко використовується для аналізу динаміки МЕВ в західній аналітиці. Тому І. Бураковський, який є провідним редактором аналітичних доповідей Інституту економічних досліджень та політичних консультацій, пропонує більш активно використовувати відомі індекси, зокрема вимірювання інтенсивності та динаміки внутрішньогалузевої торговельної близькості через індекс Грубеля – Ллойда (англ. – Grubel-Lloyd index), запропонованого у середині 1970-х років Г. Грубелем та П. Ллойдом. Вважається, що чим вища частка внутрішньогалузевого обміну, то тим вищою є інтеграційна близькість економік, оскільки країни обмінюються схожими компонентами, а не просто сировиною на готові товари (формула 1.1).

$$GL_i = 1 - \frac{|X_i - M_i|}{X_i + M_i} \quad (1.1)$$

де:

X_i – обсяг експорту товару i

M_i – обсяг імпорту товару i

$|X_i - M_i|$ — абсолютне значення різниці між обсягами експорту та імпорту

Тож тяжіння його значення до нуля (0) означає повну відсутність внутрішньогалузевої торгівлі, коли країна або тільки експортує, або тільки імпортує певний товар. І навпаки, тяжіння його значення до 1 або 100% вказує на максимальний рівень внутрішньогалузевої торгівлі, коли обсяги експорту та імпорту товару абсолютно однакові. Хоча він не враховує масштабів ринків двох економік, необхідність його розрахунку для кожної групи товарів наближає тих, хто управляє торговельним відносинами між країнами, до більш об'єктивних рішень в разі правильного цілепокладання.

У межах нашого дослідження була розроблена та опробована багатокритеріальна методика оцінки інтеграційної близькості (інтегральний індекс близькості – ІІВ), яка включає п'ять ключових блоків:

- торговельна взаємодія (вага блоку у індексі становить 30%);
- інвестиційна співпраця (25%);
- регуляторна сумісність (20%);
- науково-технічне партнерство (15%);
- соціокультурна взаємодія (10%).

Дана методика базується на нормалізації статистичних показників і агрегуванні з урахуванням експертно визначених вагових коефіцієнтів. Універсальність методики дозволяє застосовувати її також до оцінки інтеграційної близькості з іншими стратегічними партнерами – ЄС, США, Японією – з урахуванням особливостей цифрової трансформації та інституційної сумісності. Її застосування дозволило провести кількісну оцінку рівня інтеграційної взаємодії між Україною та Канадою у 2022–2025 рр., що засвідчила зростання ІІВ з 0,61 у 2022 р. до 0,72 у 2025 р.

Вивчення процесів зближення національних економік доцільно брати увагу також інші форми міжнародних економічних відносин, зокрема міжнародний рух капіталу. Так, Н. Калдор представляючи посткейнсіанство доводив існування кумулятивного причинно-наслідкового зв'язку в регіональній інтеграції з точки зору походження капіталу. Тому дослідження інтеграційної близькості має враховувати масштаби, динаміку та накопичені обсяги капіталу. Особливо слід

вивчати та враховувати існування ефекту, який може набувати поляризаційний характер, коли менш розвинені економіки штучно наближаються до країни-ядра через запозичення капіталу, але при цьому втрачають власну виробничу самостійність. Очевидно, що процеси глобальної інтеграції дещо відрізняються більшим географічним різноманіттям, але це не применшує значення джерела походження капіталу, який бере участь у створенні, розподілі та перерозподілі створюваної доданої вартості. Тож країнам варто дотримуватись певного балансу в структурі джерел походження капіталу.

Геоелекономічний підхід є одним ключових при аналізі двосторонніх торгово-елекономічних зв'язків, оскільки дозволяє комплексно враховувати сукупність факторів, що визначають економічний розвиток на конкретному історичному етапі. Визнання багатовекторності та плюралізму світового розвитку робить очевидною необхідність системного аналізу економічних процесів, що виключає ізольоване розглядання окремих держав. Інтегруючи аспекти економічної історії, географії, сучасної світової економіки, політології та конфліктології, геоелекономічний аналіз забезпечує формування всебічного уявлення про досліджуваний об'єкт [171]. Саме тому розвиток зовнішньоекономічних зв'язків Канади неможливо досліджувати у відриві від відносин з США, а розвиток зовнішньоекономічних зв'язків України неможливо вивчати без урахування пріоритетності відносин з країнами ЄС.

Для кількісної оцінки різноманітних ефектів, що виникають внаслідок двосторонніх торговельно-елекономічних взаємодій, в економічній науці широко застосовуються моделі загальної рівноваги. Коріння цього підходу сягають теорії загальної економічної рівноваги, розробленої Л. Вальрасом, яка описує стан економіки, при якому попит на всі товари та послуги повністю задовольняється пропонуванням [52]. Водночас формування попиту тісно пов'язане з доходами, що отримують власники факторів виробництва, купівельною спроможністю національної валюти, здатністю конкурувати на світовому ринку та багатьма іншими, а також здатністю держави управляти зовнішньоекономічною відкритістю національної економіки як механізмів врівноваження попиту та пропонування.

Незважаючи на те, що модель загальної рівноваги відображає ідеалізовану картину економічної системи, вона стала основою для створення прикладних моделей загальної рівноваги (CGE-моделі), які активно використовуються в емпіричних дослідженнях. Для побудови таких моделей сучасними дослідниками застосовуються спеціалізовані програмні пакети, такі як GEMPAC і GAMS [63]. Однак важливим обмеженням цього методу є неможливість прямого кількісного аналізу перехідних процесів, тобто змін, що відбуваються в економіці в період переходу від одного рівноважного стану до іншого. Це пов'язано з тим, що моделі загальної рівноваги, як правило, описують лише статичні стани економіки [159]. Зі зростанням відстані між країнами та активізацією зеленої та цифрової трансформацій, ринкових змін зростає динамізм у відносинах та ускладнюється дотримання тривалої рівноваги. А у випадку України та Канади, які знаходяться на різних рівнях зрілості, додається ще й ця обставина. Додавання до останніх аргументів того факту, що Україна перебуває в умовах оборони від військової агресії вже понад десятиліття та після її завершення ще певний час відчуватиме наслідки, обумовлює доцільність на певний час відмови від використання моделей загальної рівноваги.

В останні роки все більш широко для оцінки рівня розвитку, ефективності та автоматизації (завдяки впровадженню цифрових технологій) національних економічних моделей використовуються також індикатори цифрової зрілості (індекс цифрової зрілості (*англ. – Digital Maturity Index*)), синергії інновацій (показники інноваційної синергії (*англ. – Innovation Synergy Score*)) та рівня ESG-адаптації. Їх застосування дозволяє виявити не лише економічні, а й інституційно-екосистемні виміри партнерства, а головне оцінити рівні та масштаби розбіжностей. Нагадаємо, що традиційно країни зі схожими рівнями соціально-економічного розвитку більш схильні до розвитку відносин у двосторонньому та багатосторонньому форматах.

Порівняльний аналіз виступає одним з ключових інструментів в дослідженні двосторонніх торговельно-економічних взаємозв'язків. Його сутність як методологічного підходу полягає в систематичному порівнянні подібностей і

відмінностей фундаментальних принципів функціонування соціально-економічних систем (держав і регіонів) в історичній перспективі. Порівняльна економіка, акцентуючи увагу на проблематиці економічного розвитку, передусім покликана виявити та описати ситуацію з погляду дослідника, але не обмежується вивченням виключно кількісних показників багатства і виробництва, а охоплює ширший спектр факторів, що впливають на економічні процеси.

Можна стверджувати, що компаративний підхід є не просто методом дослідження, а методологічною основою для формування цілісного розуміння двосторонніх економічних відносин. Даний підхід дозволяє подолати фрагментарність емпіричних досліджень окремих національних господарств та інтегрувати аналіз у ширший контекст світової економічної історії. Такий підхід сприяє виявленню історично сформованих особливостей і закономірностей відносин, а також оцінці впливу траєкторії розвитку держав на характер двосторонньої економічної взаємодії.

Компаративний підхід має незаперечну перевагу, що полягає в його міждисциплінарному характері. Він дозволяє проводити комплексний аналіз торговельних, фінансових, інвестиційних, міграційних та інших форм економічних відносин держав, враховуючи їх соціально-культурну та політичну специфіку. Такий синтетичний підхід обґрунтований тим, що економічні процеси нерозривно пов'язані з соціальними та політичними факторами, а ізольоване дослідження економіки позбавлене сенсу [176].

Важливим логічним кроком у порівняльному аналізі є кількісна оцінка структури участі окремих країн у ГЛВ на основі ключових показників. Серед основних з них можна виокремити такі як: частка експорту, пов'язаного з ГЛВ, питома вага проміжного експорту в загальній структурі зовнішньої торгівлі, імпорт компонентів для виробництва, рівень локалізації доданої вартості у країні та спеціалізація в межах глобальної кооперації. Такий порівняльний аналіз дозволяє не лише визначити поточну позицію країни відносно інших країн, а й виявити потенційні точки зростання.

Узагальнюючи вищенаведене, можемо стверджувати, що інтеграційна близькість національних економік має комплексний, динамічний та багатовимірний характер. За своєю змістовною сутністю вона відбиває як масштаби, структуру та інтенсивність міждержавних економічних зв'язків, так і ступінь структурної сумісності господарських комплексів різних країн, рівень їх взаємозалежності та синхронізації. Інтеграційна близькість національних економік формується під впливом сукупності торговельних, інвестиційних, фінансових, виробничо-технологічних, інституційних, інноваційних, соціальних і просторових чинників, синергетична взаємодія яких визначає потенціал поглиблення міждержавного економічного співробітництва та його переходу від фрагментарних форм взаємодії до сталих інтеграційних моделей.

Високий рівень інтеграційної близькості національних економік в умовах глобальної інтеграції істотно посилює взаємозалежність макроекономічних процесів держав, підвищує їх вразливість до дії дестабілізуючих факторів екзогенного бізнес-середовища та спричиняє структурну синхронізацію кризових процесів у світовому господарстві, що об'єктивно потребує узгодженого застосування державами інструментів антициклічного регулювання на національному, регіональному і наднаціональному рівнях. Виходячи з цього, інтеграційна близькість національних економік є концентрованим вираженням не тільки інтенсивності їх взаємодії, а й глибини спільних макроекономічних ризиків, рівня взаємної залежності держав та їх потреби в інституціоналізації колективних механізмів стабілізації з метою суттєвого обмеження ефектів транскордонного поширення криз, підвищення стійкості економічних систем та забезпечення більшої збалансованості розвитку інтеграційних процесів.

Висновки до розділу 1

1. Пояснювальний потенціал жодної окремо взятої теоретичної парадигми інтеграційних процесів не є достатнім для комплексного розкриття їх економічної природи, рушійних сил, механізмів реалізації та просторово-функціональної

спрямованості. Класичні й неокласичні концепції інтерпретують інтеграцію через закономірності міжнародного поділу праці, спеціалізації, реалізації порівняльних переваг та лібералізації транскордонного руху товарів, послуг і капіталу. Інституційний підхід переносить аналітичний акцент на систему формальних і неформальних норм, діяльність міжнародних організацій та механізми багаторівневої координації. Системна й мережева парадигми, своєю чергою, дають змогу представити глобальну інтеграцію як складну конфігурацію взаємопов'язаних потоків, виробничих мереж, цифрових платформ і транснаціональних зв'язків, у межах яких докорінно змінюються механізми міжнародної спеціалізації, способи організації виробництва та обміну, моделі поведінки економічних суб'єктів і функції держави у регулюванні транскордонних процесів.

2. Глобальна парадигма міжнародної інтеграції відображає багаторівневу систему мережевої взаємодії держав, багатонаціональних підприємств, міжнародних організацій, фінансових інститутів, інноваційно-технологічних платформ та інститутів громадянського суспільства. Сукупність їх взаємозв'язків формує поліцентрично-мережеву конфігурацію світового господарства, у якій владні, ресурсні, технологічні та регуляторні повноваження розподіляються між різними центрами прийняття рішень. За таких умов інтеграція не обов'язково спричиняє лінійне послаблення державного суверенітету, а радше зумовлює його функціональну трансформацію у формат смарт-суверенітету. Його зміст полягає у здатності держави поєднувати відкритість національної економіки із контролем над стратегічними ресурсами, критичними технологіями, даними та ключовими мережевими потоками за допомогою інструментів вибіркової відкритості, адаптивного регулювання й узгодженої інституційної координації на національному, регіональному та глобальному рівнях.

3. Глобальну інтеграцію слід розглядати не лише як механізм нарощування масштабів і диверсифікації міжнародного обміну, а й як форму структурної трансформації світового господарства, у процесі якої відбувається перерозподіл ресурсів, компетентностей, функцій, центрів економічного впливу та можливостей

конкурентного розвитку учасників міжнародних економічних відносин. Результативність інтеграційного залучення держав визначається не стільки кількісними параметрами їх участі у транскордонних потоках, скільки їх диспозицією у міжнародних виробничих і технологічних мережах, часткою національної доданої вартості та здатністю трансформувати зовнішню відкритість у джерело внутрішньої модернізації. За таких умов вирішального значення набувають адаптивність національних економік, спроможність захищати стратегічні інтереси та ефективно використовувати інтеграційні можливості для забезпечення стійкого, інклюзивного й інноваційно орієнтованого розвитку.

4. Інтеграційні процеси сутнісно змінюють архітектуру світового господарства шляхом утвердження його мережево-інституційної конфігурації, розбудови транскордонних виробничо-коопераційних структур, поширення глобальних ланцюгів створення вартості та трансформації механізмів наднаціонального регулювання. Одночасно відбуваються переорієнтація міждержавного економічного співробітництва, регіоналізація окремих сегментів міжнародного виробництва та формування нових центрів гео економічного суперництва. Наслідком цих зрушень є значне ускладнення світогосподарської системи, обумовлене діалектичною взаємодією різних форм, рівнів і моделей двосторонніх та багатосторонніх відносин між національними економіками.

5. За умов поглиблення глобальної взаємозалежності форми, рівні та моделі міждержавної економічної взаємодії набувають системного, багатоканального та динамічного характеру. Їх зміст уже не вичерпується дипломатичним співробітництвом чи товарним обміном, а охоплює торговельні, інвестиційні, виробничі, фінансові, інноваційно-технологічні, інституційні, соціальні, інфраструктурні й екологічні зв'язки. Основні траєкторії їх структурної динаміки формуються під впливом національних економічних інтересів, кон'юнктури світових ринків, регуляторної діяльності міжнародних організацій, розвитку регіональних інтеграційних об'єднань і стратегій транснаціонального бізнесу. Взаємодія зазначених чинників визначає глибину, функціональне наповнення та стійкість міждержавного партнерства.

6. Моделі розвитку двосторонніх економічних відносин визначаються співвідношенням господарських потенціалів країн, рівнем взаємодоповнюваності їх виробничих структур, географічною та інституційною близькістю, зовнішньополітичними орієнтирами, а також глибиною залучення до міжнародних інтеграційних процесів. Залежно від домінантної сфери взаємодії вони можуть набувати торговельно орієнтованої, ресурсної, інвестиційно-виробничої, інноваційно-технологічної, інтеграційної або стратегічно-партнерської форми. У реальній економічній практиці зазначені моделі переважно поєднуються, утворюючи гібридні конфігурації, параметри яких змінюються під впливом внутрішніх реформ, зовнішньої кон'юнктури та геополітичних зрушень. Найвищий рівень зрілості репрезентує стратегічне партнерство, що ґрунтується на довгостроковості відносин, взаємному визнанні пріоритетних інтересів, інституційному закріпленні співробітництва, координації економічної політики та наявності дієвих механізмів запобігання й урегулювання суперечностей.

7. Інтеграційна близькість має багатовимірну будову й охоплює макроекономічні, структурно-виробничі, торговельні, інвестиційні, інституційні, технологічні, соціальні та просторово-інфраструктурні параметри міждержавної взаємодії. Водночас вона є динамічною характеристикою, конфігурація якої змінюється під впливом структурних зрушень у світовій економіці, технологічних революцій, фінансово-економічних криз, торговельних рестрикцій, геополітичних конфліктів і реформування міжнародних інституцій. З огляду на це її оцінювання має здійснюватися шляхом поєднання статичного та динамічного аналізу. Такий підхід дає змогу визначити не лише досягнутий рівень зближення національних економік, а й спрямованість його змін, стійкість сформованих зв'язків, накопичені диспропорції та ймовірність їх трансформації під впливом внутрішніх і зовнішніх шоків.

8. Підґрунтям інтеграційної близькості може виступати як подібність, так і компліментарність структурних характеристик національних економік. Спорідненість макроекономічних параметрів, інституційних норм, регуляторних практик і рівнів технологічного розвитку полегшує координацію політики, знижує

трансакційні витрати та сприяє зближенню умов господарювання. Натомість взаємодоповнюваність ресурсної бази, виробничих компетентностей і ринкових спеціалізацій формує можливості для поглиблення кооперації, реалізації порівняльних переваг та створення спільної доданої вартості. Отже, високий рівень інтеграційної близькості не передбачає повної однорідності господарських систем, а визначається їх здатністю забезпечувати стійке, взаємовигідне й функціонально збалансоване співробітництво.

9. Методологічний інструментарій дослідження інтеграційної близькості та результативності стратегічного партнерства еволюціонує відповідно до ускладнення міжнародних економічних зв'язків, зміни запитів їх учасників і трансформації регуляторної ролі наднаціональних інституцій. Найбільш обґрунтованим є комплексний підхід, що поєднує формалізовані кількісні індикатори міждержавної взаємодії з якісними характеристиками, які відображають інституційну довіру, соціокультурну сумісність, сталість мережевих контактів, рівень політичної координації та геополітичну узгодженість. Застосування такого підходу створює методологічне підґрунтя для інтегрального оцінювання стратегічного партнерства України та Канади з урахуванням організаційно-економічних, інституційних, соціокультурних, комунікаційно-мережевих і геополітичних детермінант. Це дає змогу не лише визначити фактичний рівень інтеграційного зближення двох держав, а й виявити нереалізований потенціал, структурні обмеження та перспективні напрями поглиблення їх економічного співробітництва.

Основні результати розділу опубліковано у наукових працях автора [207; 211; 213].

РОЗДІЛ 2.

МАСШТАБИ І СТРУКТУРНІ ВИМІРИ ЕКОНОМІЧНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА УКРАЇНИ І КАНАДИ

2.1. Аналітична оцінка торговельно-економічної та інвестиційно-кредитної взаємодії економік України і Канади

Українсько-канадські економічні відносини, навіть попри значну відстань між країнами, мають глибоке історичне підґрунтя, сформоване як завдяки чисельній українській діаспорі, так і через багаторічне стратегічне партнерство обох держав у політичній, гуманітарній та економічній сферах. На сучасному етапі, в умовах глобалізації та геоекономічної фрагментації, вони набувають якісно нового змісту, форм та рівнів. Комплексний аналіз кількісних індикаторів міждержавного економічного співробітництва, динаміки та структури двосторонньої торгівлі, інвестиційних потоків, а також взаємодії у сфері інновацій, науки та освіти дозволяє окреслити як ключові досягнення – зростання обсягів експорту й запуск CUFTA, так і слабкі місця, зокрема, недостатні масштаби взаємодії, обмежену диверсифікацію товарної номенклатури та нестабільну інвестиційну динаміку.

Сучасні економічні передумови та середовище українсько-канадського співробітництва формуються та розвиваються на перетині глобальних трендів – лібералізації торгівлі та руху капіталу, технологічної трансформації та формування нових геоекономічних блоків. За останні два десятиліття обидві країни демонстрували темпи економічного розвитку менші за середньосвітові. Якщо у 2005-2025 роках темпи щорічного приросту глобального ВВП становили близько 5,8%, то в Канаді – 3,6%, а в Україні – 3,59% (рис. Ж. 2 дод. Ж). Хоча такі темпи іманентні передусім розвиненим країнам, втім щодо України, то вони були викликані передусім масштабними кризовими явищами – глобальна фінансово-економічна криза 2007-2008 років, військова агресія проти України у 2014 р. та 2022 р., що досі має місце. Нажаль все коло соціально-економічних, ESG та інших компонентів сталого розвитку зазнало впливу криз.

Асиметричність розмірів економік та їх участі в системі міжнародних економічних відносин накладає певні обмеження, але разом тим свідчить про потенціал, яким варто скористатись обом країнам. Співвідношення часток країн у світовій торгівлі за останні десятиліття коливалась на рівні 10 разів, однак під впливом кризи, що викликана військовою агресією, сягала 15 разів (рис. 2.1). Канада, як одна з країн Великої сімки з високим рівнем інновацій, стабільною економічною системою та активною участю в багатосторонніх угодах (СЕТА, СРТРР, CUFTA), більш гнучко реагувала на глобальні кризи, тому є надійним економічним партнером. Україна, яка перебуває на шляху структурної перебудови економіки в умовах війни, демонструє потенціал економічного зростання.

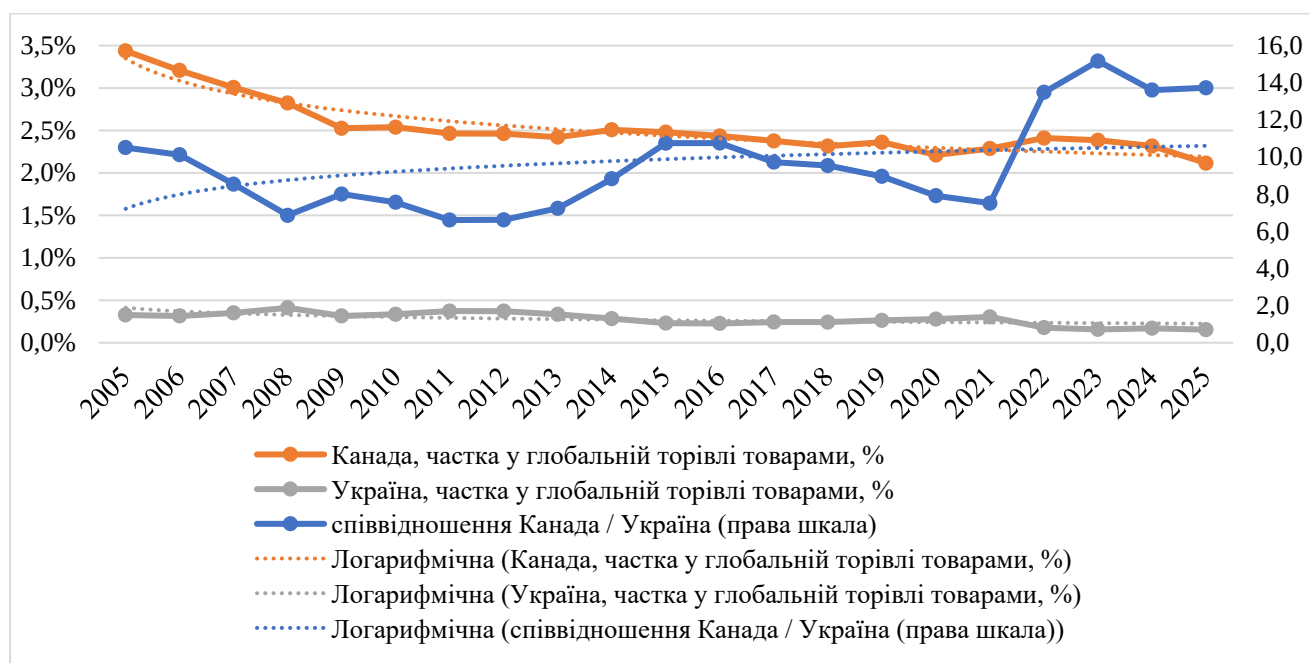

Рис. 2.1. Динаміка позицій Канади та України в світовій торгівлі товарами у період 2005-2026 рр.

Джерело: складено автором за даними [112].

В останні десятиліття країни активно працюють над удосконаленням середовища розвитку зовнішньоекономічних зв'язків між країнами. Ключовим інструментом розвитку економічних відносин стала Угода про вільну торгівлю між Україною та Канадою (CUFTA), яка набула чинності у 2017 р. та яка була модернізована 1 липня 2024 р. Відтак можна виокремити щонайменше три ключових етапи розвитку відносин у цій сфері:

- період первинного розвитку відносин з 1991 р. до 2017 р.;
- період переходу до інтеграційного зближення – 2017-2024 рр.;
- період з 2024 р. початок торговельної інтеграції.

Початкова версія угоди про вільну торгівлю лібералізувала торгівлю товарами, а оновлена – суттєво розширила її дію на послуги, цифрову економіку, інвестиції, гендерні аспекти та торгівлю з корінними народами. Завдяки CUFTA, значно спростилися митні процедури, зменшено нетарифні бар'єри та запроваджено нові правила походження товарів із можливістю кумуляції з іншими партнерами (табл. В. 1 Дод. В). Водночас угода стимулювала диверсифікацію українського експорту: на тлі традиційного аграрного сегмента посилилася присутність продукції машинобудування, електротехнічної галузі та хімії, що свідчить про поступове зростання частки товарів з вищою доданою вартістю [149].

Міжнародні кризи, продемонструвавши як ефект заміщення, так і пріоритетність двосторонніх відносин, призвели до зростання торговельного обміну між Україною та Канадою впродовж останніх трьох років. Обсяги зовнішньоторгівельних операцій між країнами були відносно невеликими з 1991 р. (у 2001 р. ЗТО становив близько 51,7 млн дол. США з позитивним сальдо на користь України у 5,1 млн дол. США, у 2010 р. у 4,5 рази більше – відповідно 233,4 млн дол. США та -86,9 млн дол. США), однак почали зростати в останнє десятиліття (рис. 2.2). У 2021 р. обсяг торгівлі сягнув рекордних 447,1 млн кан. дол., проте через початок повномасштабного вторгнення РФ в 2022 р. скоротився до 422,1 млн кан. дол. Водночас вже у 2023 р. спостерігалось різке зростання – на понад 55%, до 695 млн кан. дол., що є історичним максимумом. Основним чинником цього стрибка стало різке зростання експорт канадської оборонної продукції, включно зі зброєю, боєприпасами та військовим устаткуванням, у відповідь на запити безпеки та міжнародної підтримки України (табл. Б. 1. Дод. Б) [165].

Разом з тим, міжнародні кризи дозволили виявити, що в ході глобальної інтеграції відбулось зростання залежності країн від товарів та послуг, що надходять в торговельно-економічний обіг. Тому введення карантинних обмежень під час

пандемії COVID-19, а ще більше порушення ланцюжків постачання в наслідок військової агресії проти України з 2022 р., а також необхідність пріоритетного постачання товарів для забезпечення національної безпеки, сукупно справляють негативний вплив на динаміку економічних відносин не лише між Канадою та Україною, але й іншими країнами. Зокрема, за останні роки в структурі ЗТО значно скоротилось постачання Канадою такої групи товарів як риба і ракоподібні – 20,4% у 2020 р. та 11,1% у 2024 р. (табл. Б. 1. Дод. Б). Одночасно введення протекціоністських заходів, що походять з політик економічного націоналізму, та потреба в унікальних ресурсах, що ними наділені країни, вимагають продовження та розвитку економічних зв'язків між країнами. Зокрема, укладання угоди між Україною та США щодо особливостей взаємодії у сфері постачання рідкоземельних металів та їх руд, дозволить Канаді опосередковано отримати доступ до них.

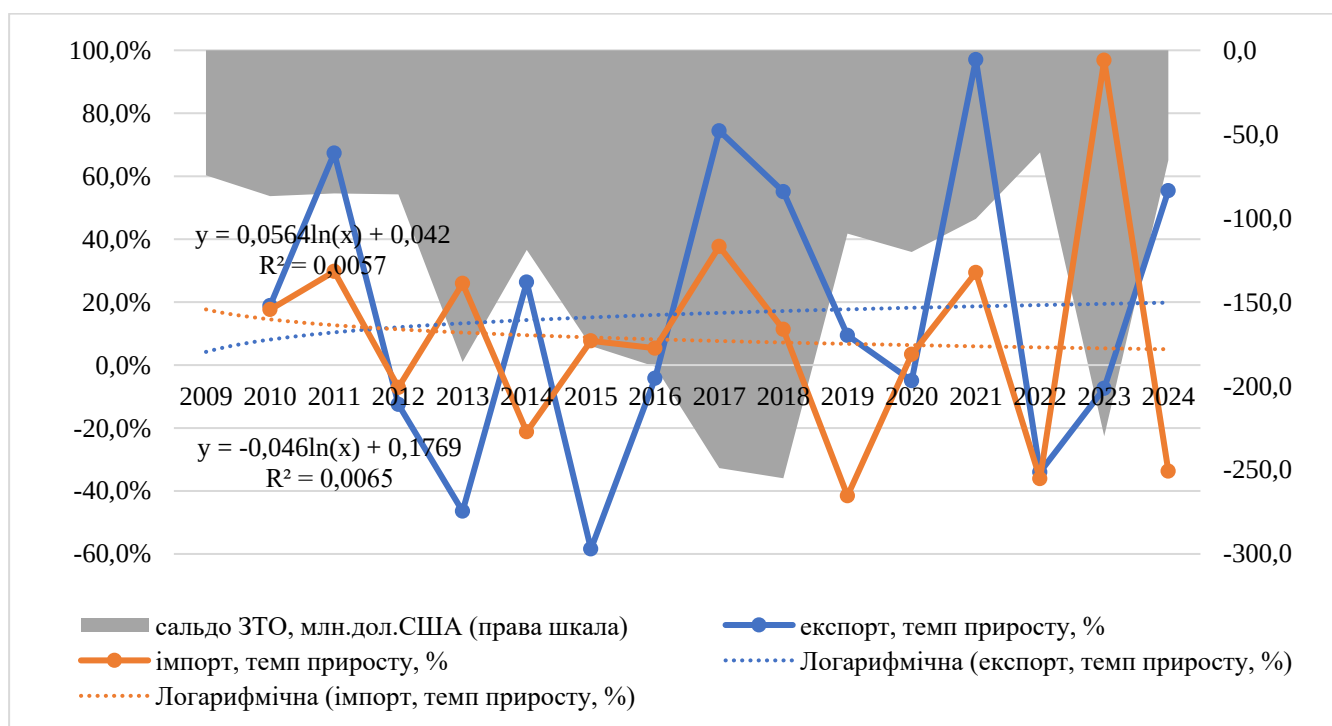

Рис. 2.2. Динаміка торговельних операцій між Україною та Канадою у період 2009-2024 рр.

Джерело: складено автором за даними [153].

Попри те, що частка Канади в зовнішньоторговельних операціях України є відносно незначною (середнє значення за останні 15 років – 0,17% для експорту з

України та 0,39% для імпорту з Канади), та не може свідчити про економічну близькість, втім їх значення не слід недооцінювати (рис. 2.3) (табл. А. 1, рис. А. 6 Дод. А; Дод. Б).

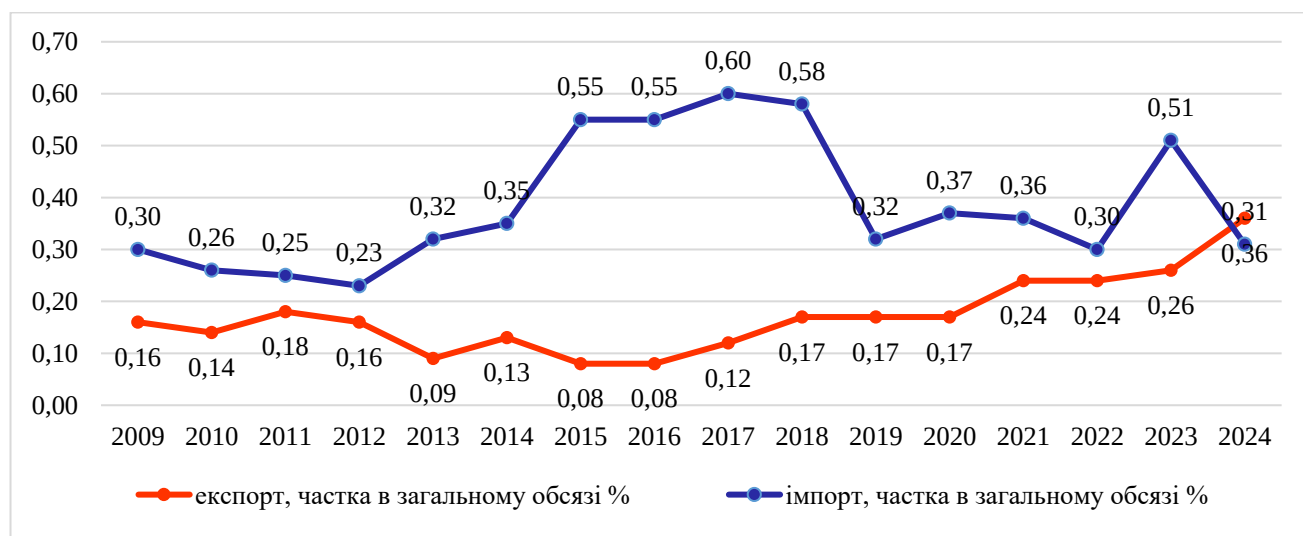

Рис. 2.3. Динаміка частки Канади в зовнішньоторгівельних відносинах України

Джерело: складено автором за даними [153].

Позитивним фактом є те, що у 2024 р. частка експорту вперше перевершили частку імпорту. Втім, слід враховувати й інші напрямки (торгівля послугами, рух інвестицій та кредитів, перекази мігрантів, тощо), які компліментарно збільшують значення країн. Крім того, слід враховувати те, що близькість глобальних центрів тяжіння – ЄС та США, справляє свій вплив на відносини. Аналіз динаміки обсягів зовнішньо-торговельних операцій між Україною та Канадою також дозволив виявити певну закономірність, що досі не знайшла пояснення, що за останні десятиліття кожні два роки темпи зростання зазнавали суттєвих змін, що призводили або до посилення тренду, або до його зміни.

Структура товарообігу між Україною та Канадою свідчить про взаємодоповнюваність економік. Канадський експорт до України традиційно зосереджений на високотехнологічних і капіталомістких товарах — зокрема, обладнанні для енергетики, електротехнічній продукції, мінеральних паливах та транспортних засобах. Такі поставки сприяють технологічній модернізації та енергетичній диверсифікації української промисловості. Натомість експорт з

України до Канади представлений переважно аграрною сировиною і продукцією первинної переробки, що характеризуються невисокими рівнями доданої вартості: жири й олії, зернові, продукція чорної металургії (табл. Б. 1. Дод. Б). У 2023 р. основними позиціями стали тваринні та рослинні жири (30,4%), хімічні сполуки (27,6%). Такий обмін формує асиметричну модель, де Канада виступає постачальником технологій, а Україна – агропромислової продукції та ресурсів із потенціалом доданої вартості. Це створює основу для подальшої інтеграції в рамках вертикальних виробничих ланцюгів [177].

Зовнішньоекономічна відкритість є одним з важливих індикаторів глибини інтеграції національних економік у світову. На прикладі Канади та України можемо спостерігати асиметрію, що має місце у світовій економіці. Адже практично за останні 30 років Україна мала показник вищий як за показник Канади, так і середньосвітовий рівень (рис. 2.4).

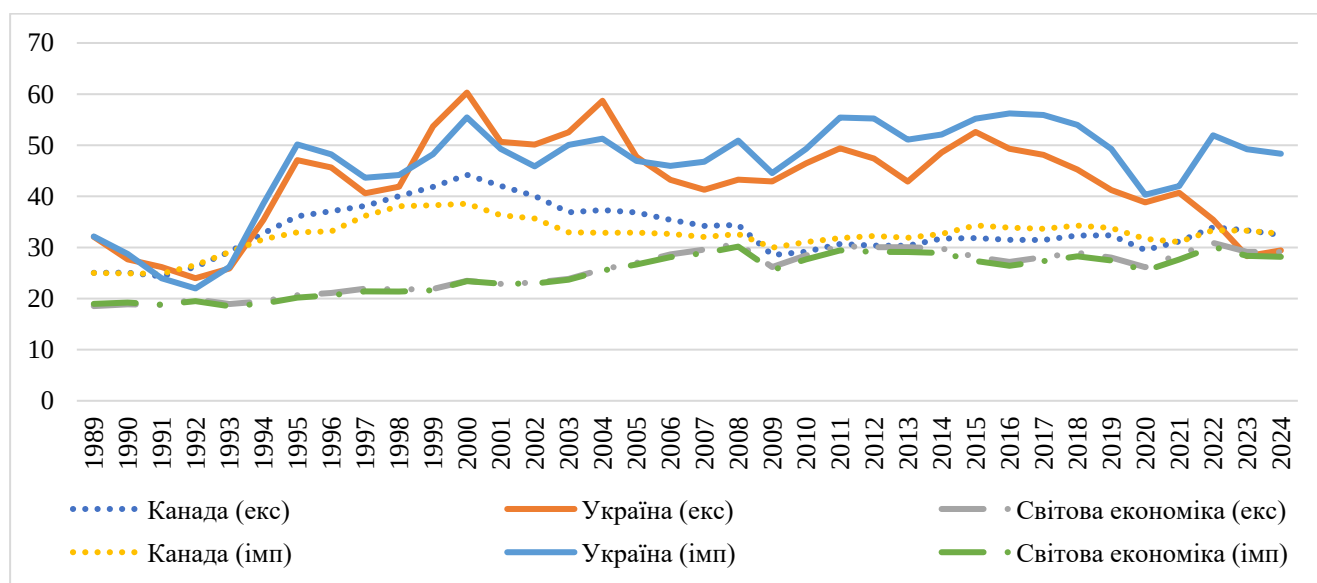

Рис. 2.4. Динаміка частки експорту та імпорту товарів та послуг у ВВП у Канаді та Україні у період 1989-2024 рр.

Джерело: складено автором за даними [43].

Зовнішньоекономічна відкритість України, з одного боку, виступала індикатором стратегії розвитку національної економіки, а з іншого свідчить про значну залежність національної еконмоіки від зовнішньоекономічних зв'язків. За 30 років середні рівні частки зовнішньоекономічних зв'язків у ВВП зросли з 40% до понад 50%. Натомість Канада, як одна з найбільш розвинених країн світу, де

частка зовнішньоекономічних зв'язків у ВВП незначно змінилась, хоча і мала загальний тренд до зростання, мала його на рівні 30% ВВП.

Висока зовнішньоекономічна відкритість економіки України походить від того, що структура внутрішнього ринку з одного боку не готова споживати товари та послуги, що виробляються у значних обсягах, а з іншого – не готова запропонувати на внутрішньому ринку достатнє різноманіття товарів та послуг, які доводиться імпортувати. Тож на відміну від Канади Україна більшою мірою орієнтована на використання потенціалу світового ринку, а Канада – основний фокус робить на розвиток внутрішнього ринку, особливо якщо брати до увагу домінуючу частку США у зовнішньоекономічних відносинах Канади.

Попри зусилля з лібералізації торгівлі та позитивні сигнали з боку інвесторів, українсько-канадське економічне співробітництво все ще не досягло масштабів, співмірних із потенціалом обох країн. Канада не входить до переліку перших двадцяти торговельних партнерів України, тоді як для Канади Україна також залишається незначним ринком із часткою менше 0,5% у загальній зовнішній торгівлі. Хоча після 2020 р. спостерігається тенденція до зростання обсягів торгівлі – особливо в умовах воєнної підтримки та оновлення CUFTA – загальний рівень взаємної економічної інтеграції, як свідчать об'єктивні дані, залишається обмеженим. Це свідчить про необхідність глибшої секторальної взаємодії, стимулювання бізнес-контактів на рівні МСБ, а також про доцільність створення нових форматів державно-приватного партнерства, зокрема у вигляді міждержавних інвестиційних платформ або регіональних бізнес-кластерів.

Високий рівень волатильності залишається однією з ключових характеристик торговельних відносин між Україною та Канадою. Темпи приросту зовнішньоторговельних операцій мають схильність до частого переходу від позитивних до негативних значень та навпаки (рис. 2.5). Наприклад, у 2019 р. зафіксовано помітне зниження товарообігу, зумовлене як зовнішньо-економічною нестабільністю, так і зменшенням обсягів імпорту з Канади – насамперед у сегменті машинобудування та транспортних засобів; але вже 2021 р. ознаменувався відновленням динаміки торгівлі, зокрема за рахунок збільшення експорту

агропромислової продукції з України. Однак, це відновлення не супроводжувалося суттєвим покращенням торгового балансу: дефіцит залишався, зберігаючи асиметрію на користь Канади. Така нестійкість показників вимагає системного підходу до диверсифікації структури торгівлі та використання потенціалу CUFTA+ для укріплення позицій українських виробників на канадському ринку.

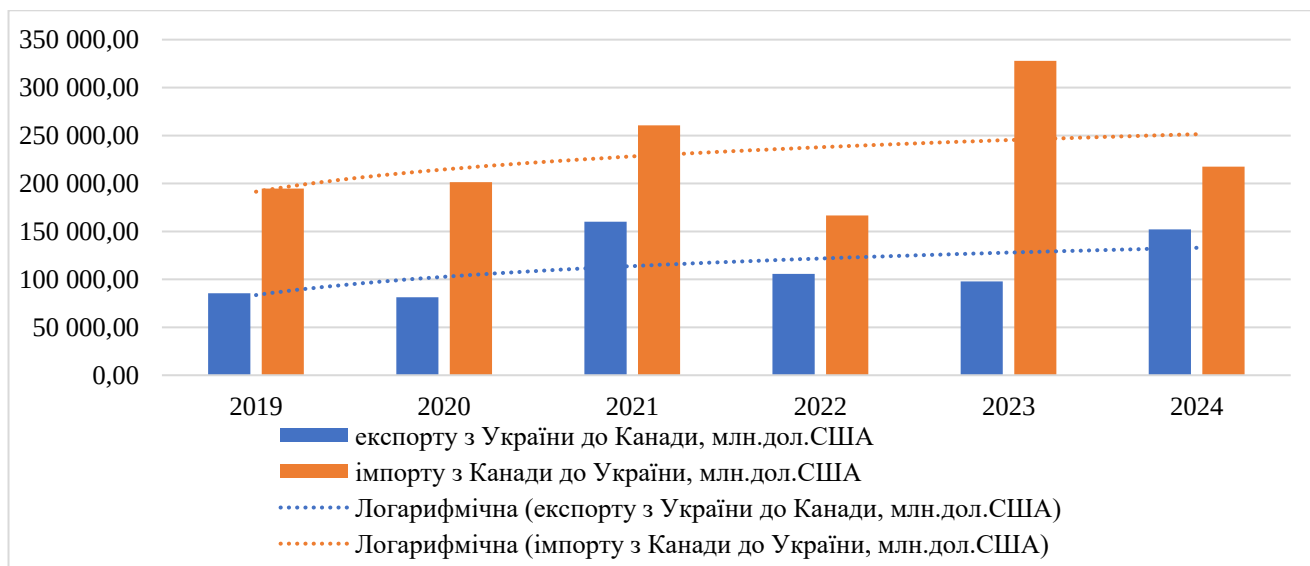

Рис. 2.5. Обсяги експортно-імпортних операцій між Канадою та Україною 2019-2024 рр., млн дол. США

Джерело: складено автором за даними [43].

В окремі роки розвиток відносин перебував під впливом тенденцій розвитку сектрів світового ринку, які обумовлювали доцільність зростання обсягів операцій, бо навпаки призводили до їх падіння. Така залежність від рівня цін свідчить передусім про переважання відносин у сферах, яким притаманно домінування цінової конкуренції (що найчастіше буває, як і нашому випадку, в секторах торгівлі товарами з відносно низькою доданою вартістю). За даними бази ООН COMTRADE, обсяг експорту Україною товарів до Канади у 2024 р. становив 152,1 млн дол. США, що відображає помірну, але помітну динаміку у порівнянні з попередніми роками та відновлення у напрямку рекордного показника 2021 р. Основними позиція українського експорту були продукти неорганічної хімії, жири та олії тваринного або рослинного походження, продукти переробки овочів та вироби з чорних металів (табл. Б. 1. Дод. Б). Така структура свідчить про поступовий перехід від сировинної моделі до продукції з більшою часткою

обробки, що може стати базою для формування нових виробничих ніш у межах глобальних ланцюгів доданої вартості. Водночас частка України у загальному імпорті Канади залишається незначною – менш як 0,1%, що вимагає більш активної експортної стратегії та секторального позиціонування українських товарів на ринку Канади.

З іншого боку, в умовах військової агресії структура пріоритетних потреб вітчизняної економіки зазнала кардинальних змін у напрямку продукції оборонно-промислового сектору. Згідно з даними бази ООН COMTRADE, у 2023 р. обсяг канадського експорту в Україну становив рекордні 327,9 млн дол США (у 2024 р. спостерігалось зменшення). В структурі експорту Канадою переважали засоби наземного транспорту крім залізничного, риба і ракоподібні, палива мінеральні; нафта і продукти її перегонки, реактори ядерні, котли, машини, електричні машини, фармацевтична продукція (табл. Б. 1. Дод. Б). Така структура постачання свідчить про зростаючу орієнтацію Канади на забезпечення оборонних потреб України, а також на підтримку її технологічної модернізації та медичного забезпечення в умовах війни. Цей експорт не лише має стратегічне значення, але й демонструє поступову трансформацію двосторонніх економічних відносин від традиційного товарообміну до партнерства у сфері обігу товарів з високою доданою вартістю.

Тож структура українсько-канадської торгівлі демонструє ознаки комплементарності з використанням конкурентних переваг партнерів. Канада переважно постачає товари з високою доданою вартістю та оборонного призначення, тоді як Україна, крім агросировини, починає поступово розвивати нішеві експортні напрямки у сфері хімії, електротехніки та машинобудування. Цей тренд може бути підкріплений інструментами модернізованої CUFTA, включаючи нові розділи щодо цифрової торгівлі, промислової співпраці та транскордонного переміщення спеціалістів.

Позитивною тенденцією в українсько-канадських економічних відносинах є зростання обсягів товарообігу в останні роки, що значною мірою зумовлене розширенням імпорту товарів з Канади, включно з оборонною продукцією,

технікою та фармацевтикою. Проте для забезпечення довгострокової динаміки зростання цього показника важливо перейти від ситуативного збільшення до сталого економічного партнерства. Це передбачає реалізацію комплексних заходів, спрямованих на покращення інвестиційного клімату, зниження регуляторних бар'єрів, забезпечення прозорості та передбачуваності урядової політики, а також на диверсифікацію структури торгівлі. Особливу увагу слід приділити просуванню українського експорту товарів із високою доданою вартістю та розвитку кооперацій у сферах інновацій, критичних мінералів і оборонно-промислового комплексу.

Позиції країн на світовому ринку, які найбільш об'єктивно можна ідентифікувати за допомогою вимірювання виявлених конкурентних переваг, є унікальними та можуть слугувати вагоми аргументами для визначення пріоритетів розвитку двосторонніх відносин. Аналіз виявлених конкурентних переваг Канади та України дозволив визначити перелік груп товарів, на яких країнам доцільно продовжувати спеціалізуватись (табл. 2.1). Зокрема, для Канади індекс виявлених конкурентних переваг, що перевищує 1 було виявлено для 48 товарних груп, а для України – лише 25 товарних груп (табл. Г. 1. Дод. Г). Це свідчить як про більш міцні позиції Канади на світовому ринку, так і більшу диверсифікованість економіки Канади, яка здатна виробляти таке різноманіття для власних потреб та постачати на світовий ринок.

Для окремих груп товарів товарних груп виявлені конкурентні переваги були спільними. Таких груп виявилось 11, у більшості з яких (8 проти 3) виявлені конкурентні переваги є вищими в Україні. На ринках такої продукції товаровиробникам доводиться конкурувати передусім за ціною та, меншим чином, за якісними характеристиками. Адже йдеться переважно про товари з відносно невисокою доданою вартістю (продукти харчування, продукція металургії), для виробництва яких інтенсивно використовуються природні чинники та базові технології. Особливо слід відокремити залізничні локомотиви та меблі, як більш складні вироби перевезення яких на великі відстані доцільно передусім через поєднання таких їх рис як унікальність, трудоємність та відносно високі бар'єри

входу на ринок.

Таблиця 2.1

Товарні групи зі спільними високими виявленими конкурентними перевагами Канади та України у 2024 р.

Крайнові показники Група товарів	Канада		Україна	
	Частка в загальному обсязі експорту, %	Виявлена порівняльна перевага	Частка в загальному обсязі експорту, %	Виявлена порівняльна перевага
Їстівні плоди та горіхи	1,13	1,56	0,87	1,29
Цукор і кондитерські вироби з цукру	0,31	1,38	1,56	5,12
Какао та продукти з нього	0,75	1,41	0,65	1,79
Продукти переробки овочів	0,55	1,37	0,76	1,95
Алкогільні і безалкогольні напої та оцет	1,09	1,59	0,75	1,11
Залишки і відходи харчової промисловості	0,45	1,11	3,55	7,56
Руди, шлак і зола	0,66	1,34	7,05	5,01
Порох і вибухові речовини	0,04	1,19	0,07	2,16
Вироби з чорних металів	2,04	1,41	2,27	1,36
Залізничні локомотиви	0,29	2,03	1,17	2,28
Меблі	1,71	1,3	2,18	1,65

Джерело: складено автором за даними [126].

Особливий інтерес становлять ті групи товарів, які не є спільними для наших країн або мають значні розбіжності в конкурентоспроможності на світовому ринку, а тому становлять потенціал для розвитку двосторонніх відносин. Найбільші відмінності спостерігаються для таких груп товарів як (при цьому всі на користь України): зернові культури, жири та олії тваринного або рослинного походження, насіння і плоди олійних рослин, а також рослинні матеріали для виготовлення, деревина і вироби з деревини та чорні метали. Ці сфери спеціалізації є традиційним для України та становлять найбільший потенціал для подальшого нарощення обсягів операцій з ними. В цілому з 49 товарних груп, де виявлені конкурентні переваги є меншими 1 для Канади, Україна вже має виявлені конкурентні переваги у 14 товарних групах.

З іншого боку, Канада може запропонувати Україні широке різноманіття товарних груп, де її перевага є такою, що відповідає слабким позиціям України на світовому ринку (табл. Г. 1 Дод. Г). Йдеться про такі 8 товарних груп як килими,

кава, чай, інші недорогоцінні метали, екстракти дубильні, мило, поверхнево-активні органічні речовини, засоби наземного транспорту, крім залізничного, літальні апарати та друкована продукція. В цілому з 72 товарних груп, де виявлені конкурентні переваги є меншими 1 для України, Канада вже має виявлені конкурентні переваги у 37 товарних групах.

Модернізована Угода про вільну торгівлю між Україною та Канадою створила не лише сприятливі умови для обміну товарами, але й інституційне середовище для активізації інвестиційної взаємодії. Станом на 2026 р., залишкова вартість прямих канадських інвестицій в Україну склали 41,4 млн дол. США, зосереджуючись насамперед у секторах відновлюваної енергетики, агропереробки та цифрових технологій (рис. 2.6). Частка інвесторів з Канади досі залишається на вкрай низькому рівні, максимальний рівень якого мав місце у 2016 р. та становив 0,26%, а мінімальний у 2019 р. – 0,08%, а на початок 2026 р. знаходиться на рівні 0,1% від загального обсягу. Такі обсяги дійсно не свідчать про всебічне використання та розвиток економічного потенціалу Канадою та Україною як партнерами.

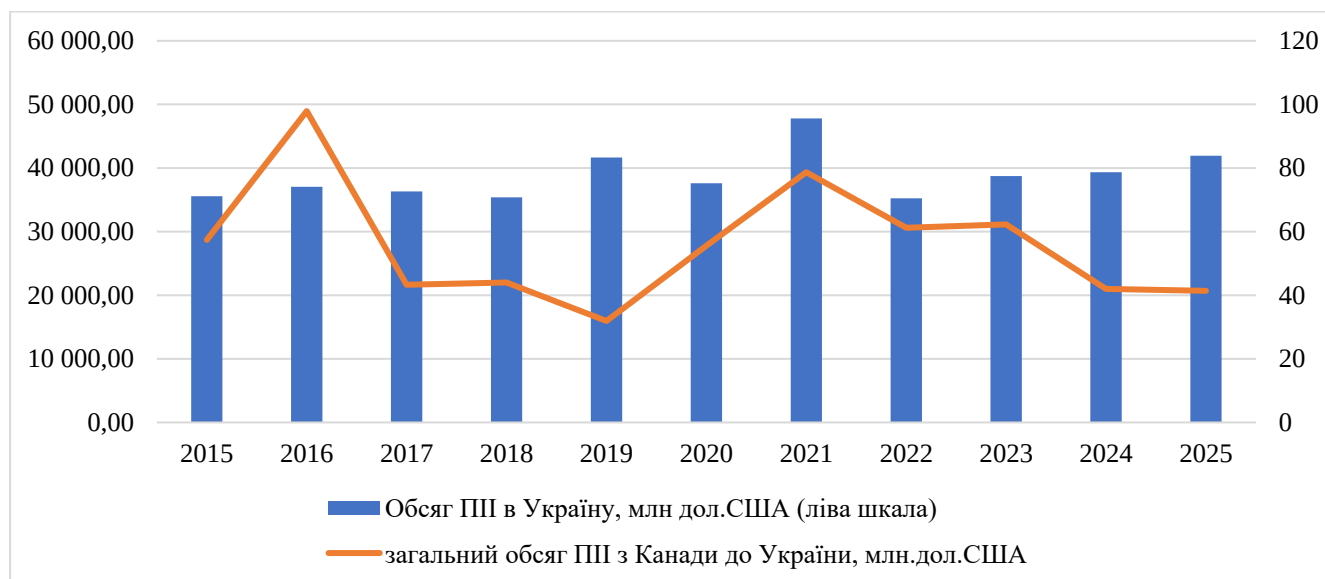

Рис. 2.6. Динаміка позицій Канади в загальному обсязі ПІІ в Україну у період 2015-2025 рр.

Джерело: складено автором за даними [161].

Зі свого боку, українські компанії демонструють зацікавленість у виході на канадський ринок через механізми CUFTA, інструменти Канадсько-української торгової палати (CUCC), а також програми експортної підтримки МЗС України.

Платоспроможність споживачів, розвинена інфраструктура та стабільність канадської правової системи роблять цю країну оптимальним ринком входу для українських експортерів товарів і послуг з високою доданою вартістю. У результаті інвестиційна співпраця поступово переходить від лінійної моделі до двосторонньої інноваційної кооперації, що відповідає парадигмі Smart Integration.

У цьому контексті важливо проаналізувати динаміку канадських інвестицій в економіку України. В цілому вона відповідає загальному національному тренду з поступовим нарощенням в довоєнний період та скороченням після 2022 р. За даними Національного банку України, обсяг прямих іноземних інвестицій з Канади у 2023 р. становив 55,9 млн дол. США, що є найвищим показником за останні п'ять років (рис. 2.7). У першому кварталі 2024 р. цей обсяг зріс до 56,1 млн дол. США, а на закінчення 2025 р. – 41,9 млн дол. США. Незважаючи на певне скорочення інвестицій під час пандемії та початку повномасштабної війни у 2022 р., загальна тенденція свідчить про стійкий інтерес Канади до українського ринку.

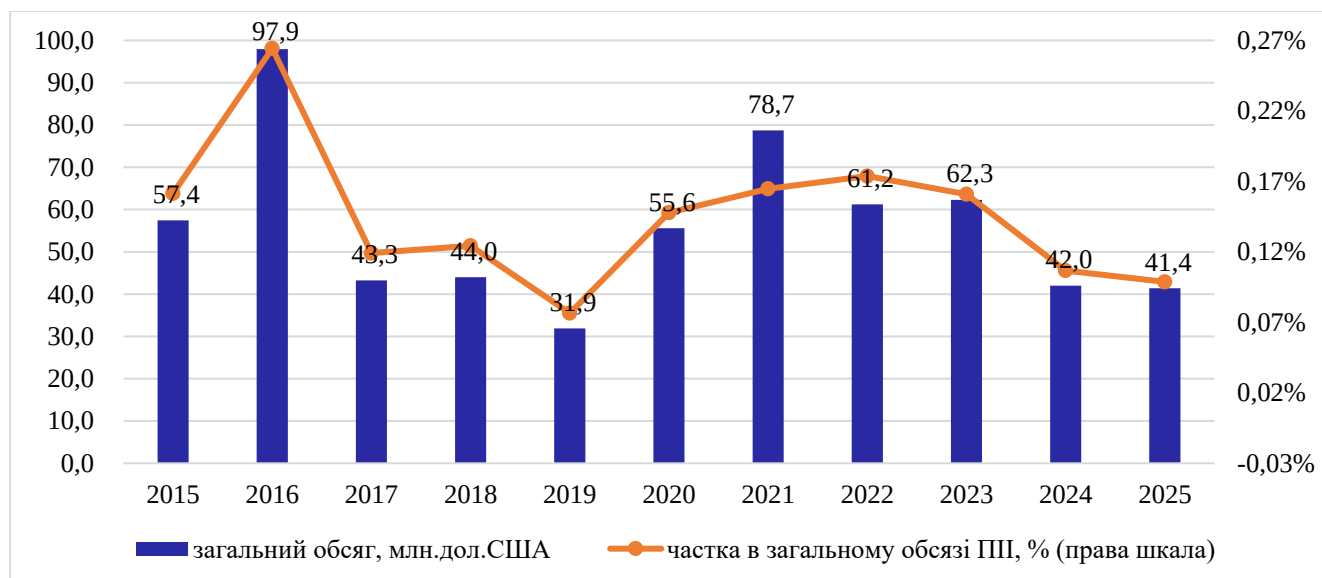

Рис. 2.7. Динаміка обсягів прямих іноземних інвестицій з Канади в Україну у період 2015-2025 рр.

Джерело: складено автором за даними [188].

Найбільше інвестицій зосереджено в такі галузі, як енергетика, сільське господарство, обробна промисловість та ІТ, а в умовах війни частина інформації опинилась закритою. У розрізі видів економічної діяльності найбільш привабливими для інвесторів з Канади були охорона здоров'я та надання

соціальної допомоги, оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів, промисловість, транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність, переробна промисловість, діяльність у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування, операції з нерухомим майном, добувна промисловість і розроблення кар'єрів, професійна, наукова та технічна діяльність, сільське, лісове та рибне господарство, фінансова та страхова діяльність, інформація та телекомунікації, тимчасове розміщування й організація харчування та будівництво (табл. Д. 1. Дод. Д).

Регіональна структура ПІІ Канади в Україну потребує окремого розгляду, адже в ній спостерігається значна асиметрія (табл. 2.2).

Таблиця 2.2

Регіональна структура залучення ПІІ з Канади, %

область	Станом на кінець року										
	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025
Вінницька	1,39	0,60	1,39	1,35	0,29	0,00	0,00	1,01	1,45	1,35	*
Дніпропетровська	3,13	3,41	6,21	13,91	0,99	18,77	*	37,82	*	*	*
Донецька	2,78	0,17	0,36	0,35	0,58	0,26	1,99	*	*	*	*
Житомирська	0,59	0,01	0,01	0,01	0,02	0,01	*	*	*	*	*
Запорізька	0,19	0,59	1,24	0,14	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Івано-Франківська	2,02	1,01	2,31	2,28	2,30	0,36	0,92	0,71	1,12	0,00	0,00
Київська	1,84	1,17	2,93	3,25	6,19	2,14	2,25	2,29	3,11	0,00	0,00
Кіровоградська	3,43	2,19	5,04	4,88	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Львівська	33,78	10,08	19,40	18,58	31,05	14,62	17,53	14,01	22,72	24,15	24,77
Одеська	1,43	3,15	6,24	4,39	4,45	2,01	2,00	*	*	*	0,55
Полтавська	1,37	1,22	2,11	0,95	7,72	1,79	4,17	*	*	*	*
Рівненська	0,95	0,00	0,01	0,01	0,01	*	0,00	*	*	*	*
Харківська	3,78	1,15	0,15	3,56	2,74	2,05	1,30	0,79	1,06	1,99	0,02
Херсонська	3,42	1,66	4,30	3,18	12,78	6,60	7,30	0,00	0,00	0,00	0,00
Чернівецька	0,57	0,19	0,40	0,42	1,02	0,19	1,69	1,54	2,83	*	*
м. Київ	39,33	73,39	47,90	42,73	29,85	51,18	60,87	41,83	67,71	72,51	74,66

Джерело: складено автором за даними [188].

За останнє десятиліття Київ був ключовим пунктом призначенні канадських інвестицій, який доповнювали ще декілька регіонів, передусім Львівська область, а в оремі роки ще й Дніпропетровська. Така структура дуже схожа з тим, що Канада має доволі обмежене коло ключових торговельних партнерів (домінування США). Це може свідчити лише про те, що ключові інтереси канадського бізнесу наразі

сфокусовані на столиці, як традиційній точці входу інвесторів, що характерно для будь-якої країни, а також надходженню інвестицій від представників діаспори, які вважають Львів центром західної України. Обсяги канадійських ПІІ є відносно незначними, тож навіть можна спостерігати їх відсутність в окремих регіонах України.

Формування дієвої стратегії взаємодії між нашими країнами також потребує врахування позиції України в структурі мінародної інвестиційної позиції Канади. Загальний обсяг іноземного капіталу, що його було залучено до Канади на кінець 2025 р. перевищував 6,8 трлн кан. дол., а обсяги вивезеного капіталу – 6,8 трлн кан. дол. Передусім маємо розуміти, що з 2015 р. по 2025 р. відбулось зменшення частки ПІІ з Канади до України. Так, якщо у 2015 р. Україна посідала 0,00198% в структурі ПІІ Канади, то через 10 років вона ще зменшилась втричі сягнувши 0,00062%. Разом з тим, аналіз цього питання дозволив вивити важливі зміни, що мали місце в системі міжнародного руху капіталу з участі канадійських суб'єктів міжнародних економічних відносин. Останні 35 років Канада виступає нетто-імпортером капіталу, приблизно 50% якого надходить з США (рис. 2.8).

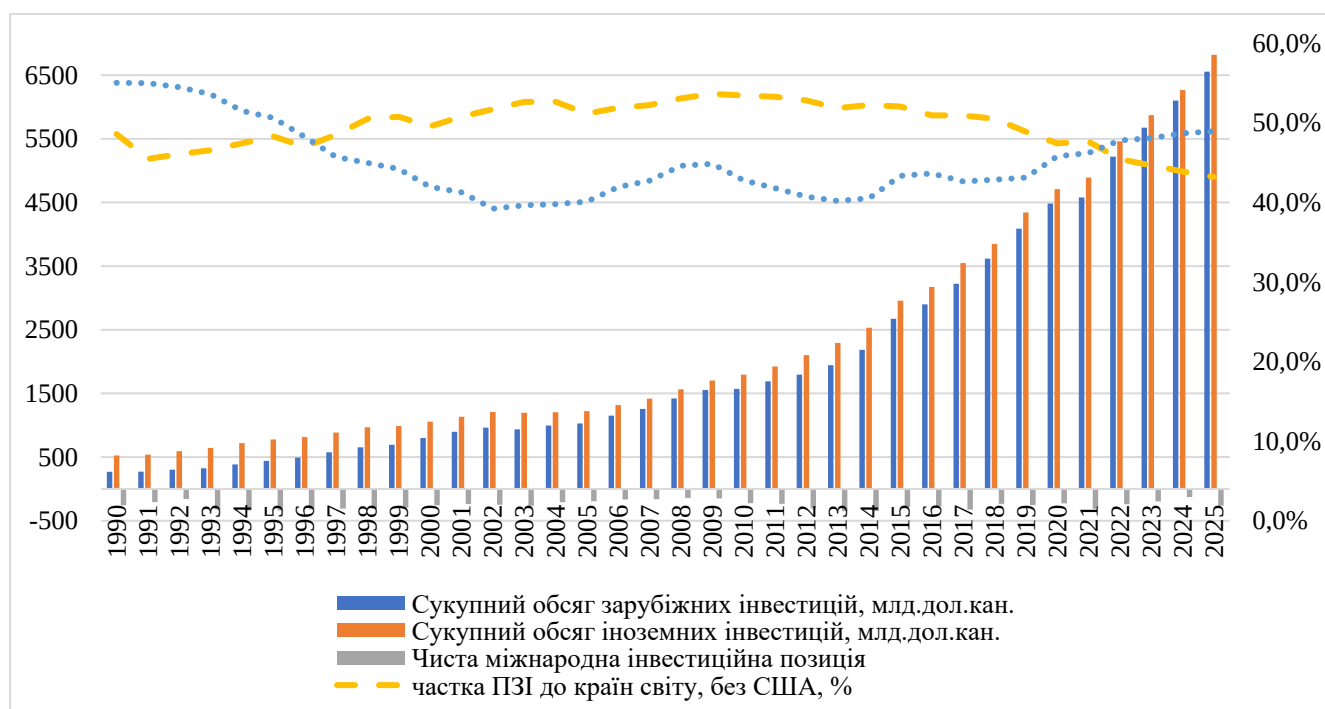

Рис. 2.8. Динаміка міжнародної інвестиційної позиції Канади у період 1990-2025 рр.

Джерело: складено автором за даними [65].

Однак, ця пропорція не є стабільною, адже до 1996 р. переважали капітали, що походять з інших країн, у період 1997-2021 рр. переважав експорт капіталу до інших країн, а з 2022 р. ситуація повернулась до переважання капіталів, що походять з інших країн. Для розуміння даних трендів важливо аналізувати структуру міжнародного руху капіталу країн, що включає як прямі й портфельні інвестиції та міжнародні золото-валютні резерви, а також інші інвестиції (частка останніх в окремі роки сягала 36% в структурі експорту капіталу), що включають позики, валютні депозити, торговельні кредити і аванси, фінансові деривативи та інша дебіторська заборгованість.

Абстрагуючись від умов військової агресії проти України, які стримують більшість інвесторів, вважаємо, що завдяки оновленню CUFTA після 2025 р. очікується поживавлення інвестиційної взаємодії завдяки розширенню умов доступу до ринку, включенню положень про цифрову торгівлю та тимчасовий в'їзд бізнесменів. Ці показники засвідчують, що, попри зовнішні виклики, канадський бізнес продовжує розглядати Україну як перспективного партнера для довгострокових капіталовкладень. У поєднанні з ініціативами Ради експортерів та інвесторів при МЗС України та активністю Канадсько-української торгової палати, існує потенціал для формування стійкої моделі інвестиційного співробітництва.

Одним із ключових чинників, що стримують розвиток повноцінного економічного співробітництва між Україною та Канадою, залишається недостатній рівень інституційного захисту інвесторів в Україні. Яскравим прикладом стала справа канадської енергетичної компанії TIU Canada, яка у 2021 р. заявила про примусове відключення її сонячної електростанції від енергомережі та про системне ігнорування судових рішень на користь компанії [156]. У результаті компанія була змушена згорнути інвестиційну діяльність в Україні, попри її відповідність вимогам Угоди про вільну торгівлю.

Наведений інцидент отримав широкий розголос у міжнародному бізнес-середовищі та був використаний як приклад системних ризиків, зокрема правової невизначеності, вибіркового правосуддя та неефективності механізмів захисту прав інвесторів. Незважаючи на те, що модернізована CUFTA включає положення

про захист інвестицій, розв'язання суперечок та принципи справедливого і рівного режиму, на практиці іноземні інвестори часто стикаються з труднощами при реалізації своїх прав. Це підтверджується також низькими позиціями України у відповідних міжнародних рейтингах, зокрема у World Justice Project Rule of Law Index (90 позиція у 2025 р., 74 – у 2021 р., 72 – у 2020 р., 77 – у 2015 р.) та ОЕСР Індекс регуляторної обмеженості ПІІ (*англ. – FDI Regulatory Restrictiveness Index*).

Одним із пріоритетних напрямів українсько-канадської економічної взаємодії стало цілеспрямоване просування інвестиційного потенціалу України на канадському ринку. З цією метою державні інституції України у співпраці з бізнес-асоціаціями брали активну участь у міжнародних форумах, торговельних місіях та виставках, організованих у Канаді за підтримки CUTIS, Global Affairs Canada та Канадсько-Української торгової палати. Крім інформаційної активності Україна ініціювала ряд стимулюючих заходів, спрямованих на залучення капіталу з Канади. Зокрема, розробляються преференційні режими для інвесторів, включно з податковими пільгами, гарантіями недискримінації та спрощеним доступом до стратегічних проєктів. Особливу роль відіграє запуск пілотних зон економічного партнерства на базі індустріальних парків і кластерів за участі канадських компаній як технологічних партнерів та інвесторів [144].

З 2022 р. Україна отримала безпрецедентний рівень міжнародної фінансової підтримки у відповідь на виклики, спричинені повномасштабною військовою агресією. В усі роки Канада входить до групи найбільших донорів прямої та опосередкованої бюджетної підтримки України разом з ЄС, США, МВФ, Японією, Світовим банком та Великобританією. Лише у 2023 р. обсяг зовнішнього фінансування, спрямованого на покриття дефіциту державного бюджету, сягнув 42,6 млрд дол. США, у 2024 – 41,7 млрд, у 2025 – 52,4 млрд (рис. 2.9). У структурі фінансування переважають бюджетні гранти, довгострокові кредити з низькими ставками та спеціальні програми підтримки реформ, що дозволило уникнути макрофінансової дестабілізації, профінансувати соціальні витрати й забезпечити валютну стабільність. Це свідчить не лише про зростання солідарності союзників та готовності до подальшого зближення, а й про визнання макрофінансової

стійкості України як чинника глобальної безпеки. Канада виступає четвертим за обсягами донором України, мобілізувавши допомогу у формі грантів, пільгових кредитів, гарантій та бюджетної підтримки. Канада також від самого початку діяльності Української платформи донорів бере участь в її діяльності.

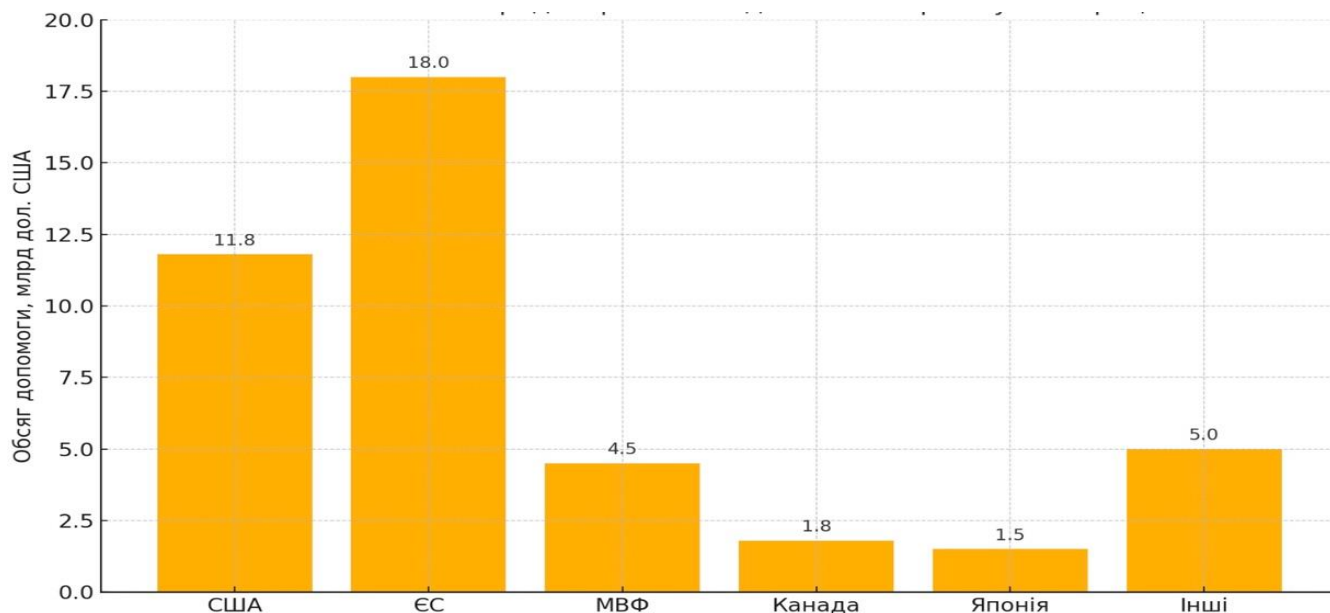

Рис. 2.9. Міжнародна фінансова допомога Україні у 2023 р., млрд дол. США

Джерело: складено автором за даними [186].

Згідно з офіційними зобов'язаннями, очікується обсяг канадської фінансової допомоги до 2026 р. сягне 1,8 млрд дол. США, що включає як бюджетну підтримку, так і цільові інструменти для макрофінансової стабільності, гуманітарних програм та розвитку інфраструктури. Стратегічна сталість канадської допомоги підкреслює її системну роль у формуванні нової архітектури післявоєнного економічного відродження України, включаючи модернізацію фінансових механізмів взаємодії через EDC, CUTIS, Ukraine Facility тощо).

Диверсифікована структура міжнародної фінансової допомоги Україні засвідчує прагнення донорів забезпечити збалансовану модель підтримки та взаємодії з урахуванням як поточних бюджетних потреб, так і середньострокової боргової стійкості. Хоча домінуючу частку становили пільгові кредити, що дозволяє розтягнути навантаження на обслуговування боргу у часі, близько 27% загальної суми було надано у вигляді безповоротних грантів. Такий підхід дозволяє

Україні не лише закривати фіскальні розриви, а й інвестувати у ключові напрями стійкості – енергетику, інфраструктуру та соціальний сектор. У перспективі це також створює підґрунтя для перетворення післявоєнної допомоги на інструмент довготривалого зростання через поєднання грантів, технічної допомоги та кредитно-гарантійних механізмів.

Асиметричність рівнів соціально-економічного розвитку, а також виклики, що виникають в наслідок військової агресії проти України, обумовлюють доцільність отримання міжнародної технічної допомоги (МТД). Проекти, що реалізуються з статусом міжнародної технічної допомоги, проходять реєстрацію в Секретаріаті Кабінету Міністрів України. Це свідчить про впорядкованість процесів отримання МТД та управління ними, що сприятиме високій ефективності такої форми взаємодії між суб'єктами МЄВ. Широке різноманіття реформ, що відбуваються в Україні, потребує вивчення кращого світового досвіду та можливостей адаптації в нашій країні. Враховуючи, що жодна країна не здатна повністю покрити всі потреби, в інтересах України взаємодіяти передусім у тих проєктах, що відповідають чинним пріоритетам. Лише за останні 10 років Канада профінасувала проєктів на загальну суму понад 113,3 млн дол. США, тож внесок Канади є цінним для економіки України та суспільства в цілому (табл. 2.3).

Завдяки зовнішнім ресурсам, зокрема канадському фінансуванню, Україна змогла не лише втримати макроекономічну стабільність, але й розвиватись якісно. Враховуючи масштаби допомоги партнери акцентують увагу на необхідність посилення інституційної спроможності управління державними фінансами, включаючи впровадження цифрових рішень для контролю за використанням коштів, прозорого аудиту витрат і відкритої звітності. Це може перетворити її на каталізатор структурних реформ та розвитку, що стане основою для переходу від екстреної допомоги до довгострокового економічного зростання та ефективної інтеграції у світові фінансові системи. При цьому участь канадських компаній у проєктах з будівництва сонячних електростанцій, розвитку агрологістики або цифрових платформ створює мультиплікативний ефект для регіонального розвитку та професійної зайнятості. Окрім економічного виміру, ці інвестиції формують

інституційний фундамент довіри, що є передумовою для подальшої інтеграції України до трансатлантичного економічного простору.

Таблиця 2.3

Проекти міжнародної технічної допомоги Канади Україні у 2016-2025 рр.

Назва проекту	Бюджет проекту	Валюта	Початок реалізації	Кінець реалізації
Залучення експертів Канадської поліції в Україну	29 830 000	дол. США	08.12.16	31.03.25
Супровід урядових реформ в Україні (SURGe)	30 976 412	кан. дол.	30.09.19	30.04.25
Мобільні центри надання адміністративних послуг для постраждалого від конфлікту населення Східної України	17 500 000	кан. дол.	27.03.19	30.06.25
Досягнення прориву у розбудові ефективної відповіді на гендерно зумовлене насильство в громадах (AMBER)	7 000 000	кан. дол.	01.04.21	31.03.26
Жінки залучені: шлях до зростання та економічної безпеки (Крила)	7 763 498	дол. США	09.03.20	31.03.25
Проект сприяння розвитку надійної, відповідальної та стресостійкої поліцейської служби	4 799 895	кан. дол.	29.01.23	31.05.25
Система радіаційного та дозиметричного контролю (РДК) на контрольно-пропускних пунктах Чорнобильської зони відчуження	4 318 366	кан. дол.	31.10.23	30.11.26
Технічна експертиза та передача потенціалу для підтримки реформ, фаза 2 (PROTECT 2)	4 044 917	кан. дол.	16.06.23	01.07.25
Забезпечення розширення економічних прав та можливостей жінок для відновлення та розвитку	12 209 572	кан. дол.	31.12.19	30.06.25
Підтримка економічного процвітання жінок та внутрішньо переміщених осіб в Україні	5 028 500	кан. дол.	01.04.20	01.03.25

Джерело: складено автором за даними [185].

Програма *Canada-Ukraine Trade and Investment Support Project (CUTIS)* є одним із найуспішніших прикладів цілеспрямованої підтримки малого та середнього бізнесу у контексті українсько-канадського економічного партнерства. Ініціатива забезпечила українським підприємцям доступ до практичних інструментів виходу на канадський ринок: експертних консультацій з питань експортної діяльності, маркетингової аналітики, адаптації продукції до вимог канадського ринку, а також участі у галузевих виставках, бізнес-форумах та B2B-платформах. Участь у програмі дозволяє МСБ не лише підвищити власну експортну спроможність, а й інтегруватися у довгострокові торговельно-інвестиційні зв'язки між Україною та Канадою [16].

Декомпозиція чинників зростання зовнішньоторгівельних відносин між Україною та Канадою свідчить, що вона переважно спирається на екстенсивне використання потенціалу найпростіших факторів. Використання інструментарію аналізу торговельних відносин міжкраїнами, який було реалізовано Світовим

Банком, зокрема World Integrated Trade Solution¹, дав можливість провести симуляцію чинників та врахувати наслідки їх дії на двосторонні відносини. Тож, у 100% випадків зростання зовнішньоторгівельних відносин відбувалось завдяки тому, що на зовнішній ринок пропонувалися товари, які до цього були відсутні в обігу (табл. 2.4).

Таблиця 2.4

**Декомпозиція чинників зростання зовнішньоторгівельних відносин
між Україною та Канадою**

Експортер	Рік початку	Рік закінчення	Декомпозиція зростання експорту, %	Чинники декомпозиції
Україна	2000	2024	0,0	Збільшення кількості існуючих продуктів на усталених ринках
Україна	2000	2024	0,0	Зменшення кількості існуючих продуктів на усталених ринках
Україна	2000	2024	0,0	Зникнення експорту продуктів на усталених ринках
Україна	2000	2024	100,0	Впровадження нових продуктів на нових ринках
Україна	2000	2024	0,0	Впровадження нових продуктів на усталених ринках
Україна	2000	2024	0,0	Впровадження існуючих продуктів на нових ринках
Україна	2000	2024	0,0	Диверсифікація продукції на усталених ринках
Канада	2000	2025	0,0	Збільшення кількості існуючих продуктів на усталених ринках
Канада	2000	2025	0,0	Зменшення кількості існуючих продуктів на усталених ринках
Канада	2000	2025	0,0	Зникнення експорту продуктів на усталених ринках
Канада	2000	2025	100,0	Впровадження нових продуктів на нових ринках
Канада	2000	2025	0,0	Впровадження нових продуктів на усталених ринках
Канада	2000	2025	0,0	Впровадження існуючих продуктів на нових ринках
Канада	2000	2025	0,0	Диверсифікація продукції на усталених ринках

Джерело: складено автором за даними [134].

Певною мірою це є наслідком того, що відносини між Україною та Канадою мають невисокий рівень диверсифікованості та низьку питому вагу в загальному обсязі зовнішньо-торгівельних відносин. Це також свідчить про складність нарощування інтенсивності зв'язків щодо товарів, обсяги торгівлі якими свідчать

¹ Примітка.

Для уможливлення функціонування платформи World Integrated Trade Solution використовуються можливості ряду міжнародних організацій системи ООН, включаючи СОТ, ЮНКТАД, Статистичний підрозділ ООН, Міжнародний торговий центр тощо.

про складність довгострокового опанування партнерськими ринками. З нашої точки зору, ключовою причиною такого стану є значна відстань між країнами, що створює об'єктивні цінові бар'єри виходу на ринки товарів, на яких спеціалізуються Україна та Канада.

Надає неабиякого оптимізму те, що Україна володіє суттєвим потенціалом для нарощування експорту продукції з високою доданою вартістю, особливо в сегменті високотехнологічних та інноваційних галузей. Серед найбільш перспективних напрямів варто відзначити машинобудування, електроніку, біотехнології, аерокосмічну промисловість та цифрові рішення. Цей потенціал може бути реалізований через інтеграцію у ГЛВ (Global Value Chains, GVCs), де Канада може виступати не лише як ринок збуту, а й як інституційний партнер для трансферу технологій, розвитку ДіР та просування української продукції на міжнародних ринках. Обмін технологіями, ноу-хау, результатами ДіР, а також участь у спільних дослідженнях у рамках програм Horizon Europe, NATO DIANA чи технопарків сприяє скороченню інноваційного циклу та забезпечує доступ до провідних ринків.

Узагальнюючи вищенаведене, слід відзначити, що сучасна торговельно-економічна та інвестиційно-кредитна взаємодія України і Канади характеризується значним нереалізованим потенціалом та глибокою структурною асиметричністю міждержавного співробітництва. Попри послідовне розширення його договірно-правової бази, лібералізацію взаємного доступу до ринків й активізацію політичного діалогу двох держав, фактичні масштаби їх торговельних, інвестиційних і кредитних зв'язків не повною мірою відповідають наявному ресурсному, виробничому, технологічному та інноваційному потенціалу. Це істотно звужує можливості отримання Україною довгострокових ефектів від співробітництва з Канадою та суттєво посилює залежність експортних надходжень нашої держави від цінових коливань на зовнішніх ринках. Водночас наявність у держав взаємодоповнювальних економічних інтересів, велика місткість канадського ринку та поступове усунення тарифних і нетарифних обмежень формують об'єктивні передумови для подальшої диверсифікації українсько-канадської торговельно-інвестиційної взаємодії.

Сукупна дія системних обмежень торговельно-економічної та інвестиційно-кредитної взаємодії України і Канади актуалізує необхідність наукового обґрунтування та практичної реалізації збалансованого механізму узгодження процесів інституційної лібералізації з імперативами подолання структурних, секторальних і відтворювальних диспропорцій двостороннього співробітництва. Формування такого механізму має бути спрямоване на підвищення рівня функціональної, інституційної та структурної сумісності національних економік України і Канади, поглиблення їх інтегрованості у глобальні відтворювальні контури й мережеві структури, нівелювання усталених асиметрій взаємодії та трансформацію наявної моделі міждержавного економічного співробітництва у більш гнучкий, адаптивний, багаторівневий і стратегічно орієнтований формат. В умовах глобальної інтеграції диверсифікація українсько-канадського співробітництва тісно пов'язана також з поглибленням інституційної взаємодії держав, розвитком високотехнологічних секторів їх національних економік, розширенням участі у глобальних ланцюгах створення вартості та інтеграцією в мережеві форми міжнародної коопераційної взаємодії.

2.2. Особливості транснаціональної взаємодії національних економік у глобальних ланцюгах вартості

У сучасному світі однією з ключових форм участі національних економік в системі міжнародного поділу праці виступають глобальні ланцюги вартості (ГЛВ), як складна мережа виробничих, технологічних, логістичних та фінансових зв'язків, що дозволяє країнам спеціалізуватись на окремих етапах виробничого циклу згідно з їхніми конкурентними перевагами. Вони охоплюють усі етапи створення продукту — від наукових досліджень, інноваційної діяльності, ресурсного забезпечення до складання, маркетингу, логістики, післяпродажного обслуговування та утилізації. За даними ОЕСР, понад 70% світової торгівлі припадає на продукцію, створену в рамках ГЛВ [46], що свідчить про домінування транснаціонального співробітництва у формуванні глобальної доданої вартості.

Участь країн в ГЛВ може набувати різних форм залежно від її позиції в технологічному та виробничому циклі – від постачальника сировини та трудомістких комплектуючих до інноваційного хаба з високою часткою локалізованої доданої вартості. У цьому контексті транснаціональна взаємодія виступає ключовою складовою сучасної глобалізації, що визначає ступінь включеності національних економік у глобальні виробничо-технологічні мережі. Така взаємодія охоплює не лише обмін товарами, а й трансфер технологій, рух інтелектуального капіталу, інтеграцію у цифрові платформи управління ланцюгами постачання (*англ. – supply chain management systems*) та участь у інвестиційних проєктах.

Для України транснаціональна взаємодія в межах ГЛВ створює стратегічне вікно можливостей, але водночас супроводжується низкою викликів. З одного боку, країна має конкурентні переваги у вигляді значного природно-ресурсного потенціалу, вигідного географічного розташування на перетині європейських і азійських логістичних маршрутів, а також динамічного ІТ-сектору, здатного інтегруватися у цифрові сегменти ГЛВ. З іншого боку, низький рівень інфраструктурної готовності, обмежена інноваційна спроможність та правова фрагментація формують бар'єри для залучення іноземного капіталу та технологій.

Канада демонструє високий рівень інтеграції в ГЛВ, виступаючи одним із провідних учасників світової кооперації у високотехнологічних секторах. Як активна учасниця «Великої сімки», OECD, USMCA (колишня NAFTA) та CPTPP, країна користується розгалуженою мережею торговельних угод, що полегшують доступ до ключових ринків. Високий індекс цифрової готовності та інституційна підтримка інноваційної діяльності через програми *Innovative Solutions Canada*, *Strategic Innovation Fund*, *Global Innovation Clusters* дозволяють канадським компаніям успішно позиціонувати себе у ланках з найбільшою доданою вартістю. Важливо, що експортна політика Канади поєднує інструменти фінансової підтримки (через EDC), торговельної дипломатії (Global Affairs Canada) та міжнародної сертифікації, що підвищує її привабливість як партнера в рамках ГЛВ.

Канада вже є глибоко інтегрованою в ГЛВ – завдяки USMCA, CPTPP та модернізованій CUFTA. Її економіка активно бере участь у виробництві авіатехніки, фармацевтики, ІТ-продуктів і чистої енергетики. Така інтеграція сприяє інноваційному розвитку, підвищенню продуктивності та розширенню ринків [35]. Як показує динаміка індексу участі в ГЛВ спостерігається повільне скорочення розбіжностей між економіками України та Канади (табл. 2.5).

Таблиця 2.5

Індекс участі в ГЛВ України та Канади у 2015-2025 рр.

Рік	Україна	Канада
2015	41,2	55,4
2020	44,7	58,5
2025	46,2	59,4

Джерело: розраховано автором за даними [92].

В структурі ГЛВ Україна та Канада виконують різні ролі, що доповнюють одна одну. Україна демонструє відносно низький рівень участі в ГЛВ. Частка експорту, пов'язаного з ГЛВ, становить лише 39,5%, експорт проміжних товарів — 28,1%, а імпорт компонентів – 22,8% (табл. 2.6). Середня додана вартість на одиницю продукції (3,8 тис дол. США) є найнижчою серед порівнюваних країн, що свідчить про домінування сировинних товарів і обмежену локалізацію високотехнологічних сегментів виробництва. Це зумовлено обраною спеціалізацією в системі міжнародного поділу праці, залежністю від аграрного експорту, металургії та аутсорсингу, а також недостатнім розвитком індустріальних кластерів і слабкою участю в етапах з високою доданою вартістю. Для порівняння, Канада демонструє збалансовану модель інтеграції в ГЛВ, за якою 56,3% експорту пов'язані з глобальними ланцюгами, а імпорт компонентів досягає 44,9%. Середня додана вартість – 10,1 тис дол. США на одиницю – підтверджує орієнтацію на інноваційні та капіталомісткі сегменти: чиста енергетика, аерокосмічна інженерія, фармацевтика. Завдяки угодам USMCA і CPTPP Канада активно інтегрована в трансатлантичні та тихоокеанські виробничі мережі.

Таблиця 2.6

Участь країн у глобальних ланцюжках вартості у 2024 р.

Кластер країн	Країна	Частка експорту, пов'язаного з ГЛВ, %	Експорт проміжних товарів, % від експорту	Імпорт компонентів, % від імпорту	Середня додана вартість у ланцюгах (дол. США за од.)	Основна спеціалізація в ГЛВ
Лідери	Китай	67,2	51,3	58,7	8 900	Електроніка, машини
	Німеччина	64,8	46,1	42,4	11 200	Автомобіле-будування
	Канада	56,3	39,6	44,9	10 100	Аерокосмос, чиста енергетика
Супутники	Польща	49,7	35,2	37,6	7 300	Побутова техніка, автозапчастини
	Україна	39,5	28,1	22,8	3 800	Аграрна продукція, ІТ-аутсорсинг

Джерело: розраховано автором за даними [92; 123; 127; 134].

Позиція України у ГЛВ залишається переважно периферійною. Це означає, що країна здебільшого залучена до первинних етапів створення продукції – таких як видобуток ресурсів чи аграрне виробництво – з обмеженим рівнем доданої вартості, яка залишається в національній економіці. Водночас ця ситуація створює стратегічне вікно можливостей: за умови цілеспрямованої політики можлива трансформація моделі участі України – від сировинного придатку до повноцінного учасника складних транснаціональних ланцюгів. Таку трансформацію передбачає пропонована стратегія *Smart Integration*, яка базується на локалізації виробництва, індустріалізації, інноваціях і транскордонній співпраці з країнами-партнерами, зокрема Канадою.

У цьому контексті особливу цінність становлять практичні кейси, що вже ілюструють потенціал переходу до більш глибокої інтеграції. Одним із найяскравіших прикладів участі України в ГЛВ у сфері відновлюваної енергетики є діяльність компанії TIU Canada, дочірньої компанії канадського інвестора *Refraction Asset Management*, яка першою після 2014 р. реалізувала інфраструктурні проекти в енергетичному секторі України. З 2017 р. компанія побудувала низку сонячних електростанцій у Нікополі, Миколаївській та Херсонській областях, загальною потужністю понад 25 МВт, використовуючи обладнання з Канади та

Німеччини – сонячні панелі, інвертори, кабельні системи, а монтаж та обслуговування забезпечували українські підрядники. Цей кейс демонструє ефективну модель секторальної Smart Integration, де поєднується транснаціональний капітал, технології з високою доданою вартістю та локальна трудова участь. Участь TIU Canada в ГЛВ можна класифікувати як приклад «зеленого» ланцюга створення вартості, що відповідає принципам Європейського зеленого курсу та кліматично нейтральної економіки.

Однак, кейс TIU Canada також виявив структурні бар'єри на шляху інституційної інтеграції. Зниження «зеленого тарифу», затримки з підключенням до мереж, а згодом і воєнні ризики знизили інвестиційну привабливість ринку, показавши важливість стабільного регуляторного середовища. Це підкреслює потребу у запровадженні довгострокової державної стратегії транснаціональної інтеграції, яка б передбачала гарантії для інвесторів, цифрову сумісність, ESG-критерії та синергію з міжнародними партнерами.

Ще одним прикладом ефективної участі України у ГЛВ є діяльність інвестиційного фонду Horizon Capital. Це найбільший фонд прямих інвестицій в Україні, заснований за участі представників української діаспори у Канаді, а також фінансових інституцій США та Канади. Horizon Capital орієнтується на підтримку експортно-орієнтованих, технологічних та споживчих компаній, здатних масштабуватися у межах ЄС, Північної Америки та країн CUFTA.

Особливість участі Horizon Capital у формуванні ГЛВ полягає дотриманні моделі «м'якої інтеграції», коли фонд не лише інвестує, а й трансформує внутрішні процеси українських компаній згідно зі стандартами західних ринків. Це охоплює корпоративне управління, прозорість звітності, впровадження екологічних та соціальних стандартів (ESG), а також сертифікацію продукції за міжнародними нормами. Значна частина інвестиційного портфеля фонду складається з IT-компаній (наприклад, Genesis, Jooble, Ajax Systems), які забезпечують експорт цифрових рішень у рамках глобальних цифрових ГЛВ. Модель «українська операційна база – західна клієнтська інфраструктура» дозволяє масштабувати українські інноваційні продукти на глобальні ринки.

Horizon Capital також активно сприяє формуванню екосистеми цифрового експорту через підтримку акселераторів, стартап-платформ і венчурних хабів. Зокрема, фонд брав участь у просуванні українських стартапів на міжнародних подіях – таких як Collision Conference у Торонто або CES у Лас-Вегасі, підсилюючи присутність України в глобальних технологічних сегментах. Так фонд виконує роль мосту між локальними інноваціями та ГЛВ, забезпечуючи як фінансову підтримку, так і функціональну інтеграцію українських компаній до світової економіки.

Показовим прикладом інженерної та оборонної інтеграції України у ГЛВ, що ілюструє модель тристороннього ланцюга створення вартості, є кооперація між турецькою компанією Baykar Makina, українськими підприємствами «Мотор Січ» і ДП «Івченко-Прогрес», а також постачальниками з Канади. Йдеться про спільну участь у виробництві безпілотних літальних апаратів Bayraktar TB2, де Україна постачає двигуни, а Канада – окремі елементи навігації, оптики й системи управління. Співпраця здійснюється в межах режиму військово-технічного експорту з дотриманням стандартів НАТО. Цей кейс демонструє кілька ключових аспектів:

- технологічна сумісність: українські розробки відповідають вимогам міжнародних безпекових платформ;
- сертифікація і стандарти НАТО: частина компонентів проходить атестацію за стандартами НАТО, що відкриває перспективи подальшої серійної співпраці в межах DIANA та NATO Innovation Fund;
- модель «defense GVC»: створення оборонного ланцюга нового покоління, в якому Україна виконує роль не аутсорсера, але повноцінного партнера.

Тож, тристоронній оборонний кластер Baykar-Мотор Січ-Канада є кейсом формою впровадження Smart Integration у сфері безпеки. Він підтверджує потенціал України до участі в складних і високотехнологічних ГЛВ не лише в цивільному, а й у військово-промисловому вимірі.

Важливим напрямом спеціалізації та інтеграції України у ГЛВ є цифрова економіка та ІТ-сектор, що зростає навіть в умовах воєнного часу. Українські ІТ-

компанії та стартапи активно виходять на глобальні ринки, інтегруючись у цифрові сегменти ГЛВ завдяки партнерству з канадськими акселераторами, венчурними фондами, хабами та експертними спільнотами. Суттєву роль у цьому відіграє екосистема Horizon Capital (табл. 2.7).

Таблиця 2.7

Участь українських ІТ-компаній у цифрових ГЛВ на канадських платформах

Компанія	Напрямок діяльності	Модель участі в ГЛВ	Канадські партнери / платформи
Genesis	Платформи та мобільні додатки	SaaS, реклама, маркетинг у ГЛВ	Horizon Capital, MaRS, TechTO
Ajax Systems	Системи безпеки та IoT	Експорт апаратного та програмного забезпечення	Export Development Canada, CDL
Jooble	Пошукові ІТ-сервіси, HR-tech	Вбудовані модулі в глобальні ІТ-сервіси	Global Affairs Canada, Startup Canada
Releaf Paper	Еко-інновації, IT + біотехнології	Sustainable Tech у ГЛВ	Cutis, Impact Investing Hub

Джерело: складено автором за даними [62; 109; 80].

Ключові характеристики інтеграції в ІТ-сегментах ГЛВ включають:

- операційну модель: українська розробка – західна інфраструктура клієнтів дозволяє масштабувати продукти через хмарні сервіси, API та міжнародні платформи;
- фінансову підтримку: проекти фінансуються канадськими та американськими інвесторами, з акцентом на дотримання ESG, прозорості та готовності до експортного масштабування;
- інституційне сприяння: значна кількість українських стартапів беруть участь у програмах MaRS Discovery District (Торонто), Creative Destruction Lab (Монреаль), Startup Canada, TechTO, що забезпечує присутність у глобальних акселераційних середовищах.

Перспективним напрямом інтеграції у ГЛВ є освітньо-наукова кооперація, яка формує основу для довгострокового залучення людського капіталу до інноваційних сегментів ГЛВ. Участь українських університетів, студентів і дослідників у спільних програмах із канадськими інституціями створює передумови для підготовки фахівців, здатних працювати у транснаціональних командах, адаптуватись до стандартів цифрової та індустріальної інтеграції, а

також формувати потенціал ДіР, орієнтований на глобальні ринки. Один із найяскравіших прикладів такої взаємодії – програма Mitacs Globalink, що дозволяє українським студентам та аспірантам долучатися до міждисциплінарних досліджень у Канаді в таких сферах як інженерія, біотехнології, AI, sustainable development. У 2022-2024 рр. понад 200 українських учасників було залучено до наукових центрів Університету Торонто, UBC, Carleton University та Університету Альберти. Також слід відзначити двосторонні освітні ініціативи, що мали місце у 2022-2024 роках, зокрема (табл. 2.8):

- UBC-KPI Dual Labs – спільні лабораторії між UBC (Ванкувер) та КПІ ім. Ігоря Сікорського з досліджень у сфері smart materials та енергетичних систем;
- Carleton-Taras Shevchenko Innovation Platform – проекти у сфері цифрового управління та кіберзахисту;
- Canada-Ukraine Biotech Bridge – платформа академічного обміну у сфері фармацевтики, агробіотехнологій та біоінформатики.

Таблиця 2.8

Напрями освітньо-дослідницької співпраці України та Канади

Ініціатива / Університет	Галузь	Форма взаємодії	Потенціал для ГЛВ
Mitacs Globalink	Інженерія, AI, економіка	Стажування, наукові проекти	Підготовка фахівців для ДіР у ГЛВ
UBC–KPI Dual Labs	Smart materials, cleantech	Спільні лабораторії, публікації	Створення прикладних інновацій
Carleton–Shevchenko Labs	Кіберзахист, цифрові системи	Розробка рішень та сертифікація	Digital GVCs, безпекові сегменти
Canada-Ukraine Biotech Bridge	Біотехнології, фармацевтика	Обміни, консорціуми, лабораторії	Формування біотехнологічного кластеру

Джерело: складено автором за даними [82; 53].

Наведені кейси свідчать, що Україна вже здійснила перші кроки до включення у ГЛВ – зокрема у сферах відновлюваної енергетики (TIU Canada), цифрових послуг та ІТ-експорту (Horizon Capital), а також оборонних технологій (співпраця з Ваукар та канадськими партнерами). Вони засвідчують наявність точкових векторів функціональної інтеграції в транснаціональній виробничо-інноваційній мережі. Втім реалізація таких перших ініціатив залишається переважно фрагментарною,

суттєвого без мультиплікативного впливу на економіку, що вказує на необхідність подальшого масштабування, стратегічного планування, міжурядової координації та системи державних стимулів. Аналіз прикладів дозволяє виокремити типові моделі залучення України до ГЛВ, що ілюструє окрему архітектоніку участі в ГЛВ та становить підґрунтя для подальшої розбудови системної моделі Smart Integration:

- інфраструктурна інтеграція, як у випадку TIU Canada, реалізується через інвестиції у фізичну інфраструктуру;
- цифрова інтеграція – експорт ІТ-рішень, програмного забезпечення та технологій у межах цифрових екосистем Horizon Capital;
- оборонна й інженерна інтеграція – участь українських підприємств у виробничих циклах НАТО через співпрацю з Baykar і канадськими технологічними постачальниками.

Представлені формати інтеграції – інфраструктурна, цифрова, оборонно-інженерна – можуть стати засадничими для цілісної національної моделі, яка дозволить масштабувати точкові успіхи до рівня стійкої транскордонної присутності у ГЛВ. Таку модель пропонується реалізувати через концепцію Smart Integration – авторський підхід до переходу від фрагментарної до системної участі України у ГЛВ. Ця концепція базується на п'яти ключових компонентах, кожен із яких відповідає за окремий вимір включення у міжнародну економіку:

- S – суверенна цифрова інфраструктура (*англ. – sovereign digital infrastructure*), сумісні з ГЛВ, включаючи електронний документообіг (EDI), блокчейн-рішення, системи прогнозування та штучний інтелект для управління торгівлею;
- M – ринково-орієнтовані кластери (*англ. – market-oriented clusters*), орієнтовані на інновації, трансфер технологій і виробництво з високою доданою вартістю;
- A – гнучке регулювання та стимули (*англ. – agile regulation & incentives*) передбачає адаптивні стандарти, податкові пільги, механізми локалізації та залучення ПІІ;

- R – стійка логістика та безпека (*англ. – resilient logistics and security*) як критична інфраструктура захищених ланцюгів постачання, безпечних транспортно-логістичних коридорів, а також стійких до шоків посткризових систем;

- T – технологічна дипломатія (*англ. – tech diplomacy*) спрямована на формування партнерств з державами-членами «Великої сімки», зокрема Канадою, США, ЄС і Японією, для спільного формування правил і стандартів у нових секторах економіки.

Запровадження такої моделі створює передумови для стратегічного зростання зрілості України вздовж ГЛВ – від сировинного експорту до інжинірингу, локалізованих ДіР-центрів, міжнародного сертифікування продукції, участі у формуванні глобальних стандартів і, зрештою, до статусу повноцінного технологічного партнера у світовій економіці.

На тлі описаних прикладів та з урахуванням стратегічного партнерства між Україною та Канадою, особливо в межах оновленої Угоди CUFTA 2.0, доцільним кроком є ініціювання створення Українсько-Канадського інтеграційного коридору участі в ГЛВ. Він може стати інституційною рамкою для трансформаційної співпраці, що поєднує галузеву, інфраструктурну, інноваційну та освітню компоненти. Основні завдання, що можна покласти на нього:

- поєднання виробничих і ДіР можливостей України з канадським капіталом, технологічними стандартами та виходом на північноамериканський ринок через платформи USMCA, CPTPP і CUFTA;

- запуск спільних індустріальних платформ – зокрема «зелених» індустріальних парків, оборонно-промислових кластерів, двосторонніх логістичних хабів, що базуватимуться на цифровій сумісності, ESG-принципах і концепції «dual-use» виробництв;

- інституційне стимулювання інноваційної кооперації за рахунок залучення ресурсів нових та чинних програм, як *Horizon Europe*, *Global Affairs Canada*, *EDC*, *Innovative Solutions Canada* та *NATO Innovation Fund*;

- підготовка України до включення поствоєнної економіки в ГЛВ в якості повноцінного виробничо-технологічного вузла, що орієнтовано на стійкість, цифровізацію та безпекові критерії.

Формування якісно нової архітектури участі України в ГЛВ потребує не лише окремих прикладів успішних кейсів, а й впровадження цілісної системи інструментів підтримки. Тому пропонується комплекс ключових напрямів і механізмів реалізації моделі Smart Integration в українсько-канадському форматі, що можуть бути впроваджені до 2030 р. в межах оновленої CUFTA та партнерства з Канадою (табл. 2.9).

Таблиця 2.9

**Ключові напрями та інструменти реалізації Smart Integration
між Україною та Канадою**

Напрямок реалізації	Конкретні інструменти
Інституційна підтримка	Інтеграційна стратегія участі в ГЛВ до 2030 р.; міжурядова платформа з Канадою; модернізовані угоди про захист інвестицій
Кластери і коридори	Українсько-Канадський кластер «Agro – AI – Defense»; трансконтинентальний зелений індустріальний коридор (Одеса – Монреаль)
Фінансові механізми	Гарантії Export Development Canada (EDC), податкові стимули для спільних підприємств, преференції на базі CUFTA 2.0
Інновації і освіта	Центри обміну кадрами, спільні магістерські програми з інноваційного менеджменту, розширення участі в Mitacs та Horizon Europe
Інфраструктура	Відбудова залізничної та портової інфраструктури відповідно до вимог міжнародної логістики та стандартів ОЕСР

Джерело: складено автором за даними [53; 92].

Реалізація моделі розумної інтеграції та формування Українсько-Канадського інтеграційного коридору може стати ключовим драйвером депериферизації України, інтегруючи її економіку до багаторівневих і багатовекторних ГЛВ. Такий підхід дозволяє перейти від епізодичної присутності до системної участі у високотехнологічних сегментах світової економіки – з опорою на трансатлантичне партнерство, цифрову взаємодію, інфраструктурну модернізацію та розвиток людського капіталу. тож, транснаціональна взаємодія у межах ГЛВ, з урахуванням інструментів Smart Integration, може стати не лише зовнішньоекономічною стратегією, а й фундаментом структурної трансформації української економіки в

умовах глобальної конкуренції, геополітичної турбулентності та переходу до цифрової індустріальної доби.

Канадські технологічні платформи, акселератори, венчурні фонди та державні програми підтримки інновацій (як-от *Innovative Solutions Canada*, *NRC IRAP*, *Global Innovation Clusters*) можуть стати інституційними партнерами для масштабування українських рішень на глобальних ринках. Українські стартапи та інженерні команди здатні пропонувати унікальні технологічні рішення у сферах оборонної безпеки, екотехнологій, кіберзахисту та штучного інтелекту. Створення спільних ДіР -центрів, інноваційних парків, платформ колективної розробки (co-innovation labs) на території України – із канадською участю – дозволить формувати автономні й стійкі ГЛВ з високою часткою локалізації.

Особливу роль у цих процесах відіграють галузі інформаційних технологій, біотехнологій та цифрової трансформації, які забезпечують найбільший потенціал інтеграції до високотехнологічних ГЛВ. Саме ці сектори формують основу так званої економіки знань, що є пріоритетом як для Канади, так і для післявоєнної економічної моделі України. Канадські компанії у цьому контексті виступають не лише як інвестори, а й як ментори, акселератори, замовники технологій та інтегратори українських інновацій у світові ринки.

Успішні приклади такої співпраці включають реалізацію спільних дослідницьких проєктів, створення інноваційних хабів, участь українських команд у міжнародних конкурсах стартапів та технологічних виставках. Серед ключових інструментів – ініціатива *Canada-Ukraine Tech Bridge*, програма *Startup Canada Global*, менторські програми від *MaRS Discovery District*, а також грантові механізми Канадського агентства з інновацій, науки та економічного розвитку (*Innovation, Science and Economic Development Canada*). Саме через ці платформи відбувається глибша інтеграція українських команд у глобальні ІТ-екосистеми, що дозволяє не лише експортувати продукти, а й бути частиною глобального процесу формування стандартів, технологій та ринків.

Власний досвід перебування в Канаді засвідчив, що стартап-екосистеми стають важливими точками входу до глобальних цифрових ГЛВ, у яких ключову

роль відіграє не фізична інфраструктура, а знання, дані, інновації та швидкість масштабування. Українські стартапи, особливо у сферах big data, edtech, AI, military tech та SaaS-рішень, дедалі активніше проходять акселераційні програми у Торонто, Монреалі, Ванкувері та Оттаві. Вони отримують доступ як до капіталу, так і до менторської підтримки, нетворкінгу та клієнтських мереж на Північноамериканському ринку.

Значущим інструментом підтримки формування транснаціональної інтеграції у високотехнологічні сегменти ГЛВ виступають академічні обміни та спільні науково-дослідницькі програми між українськими та канадськими університетами. Програми типу Mitacs Globalink, UBC-KPI Dual Research Initiatives, Carleton-Taras Shevchenko Innovation Labs створюють умови для системного залучення українських студентів, аспірантів та молодих вчених до міждисциплінарних досліджень у сферах інженерії, кібербезпеки, ШІ, сталого розвитку та біотехнологій. Академічна мобільність і наукова кооперація стають невіддільною частиною архітектури Smart Integration, адже вони забезпечують кадрову спроможність України до участі у високотехнологічних ГЛВ.

Важливу функцію у поглибленні транснаціональної взаємодії відіграє участь українських і канадських компаній у провідних міжнародних технологічних виставках, акселераційних програмах і конкурсах інновацій. Ці платформи слугують не лише майданчиками для презентації нових розробок, а й важливими точками входу у ГЛВ. Зокрема, представники українських hardware, AI- та deeptech-стартапів брали активну участь у Collision Conference (Торонто), Consumer Electronics Show – CES (Лас-Вегас), TechTO, Startup Canada Pitch Competitions, що проходили за підтримки ініціатив CUTIS, Global Affairs Canada та місцевих канадських акселераторів. Це свідчить про поступову інтеграцію України до глобальної інноваційної екосистеми, де технологічна кооперація з Канадою виступає не лише комерційним, а й стратегічним каналом розширення присутності українських компаній у високотехнологічних сегментах.

Тож технологічне партнерство між Україною та Канадою виступає ключовим інструментом транснаціональної взаємодії, що сприяє інтеграції обох країн у ГЛВ,

передусім у високотехнологічних сферах, агропромисловості та відновлюваній енергетиці. Інноваційна співпраця між Україною та Канадою вже має системний характер і охоплює декілька вимірів: інвестиційний, освітній, науково-дослідницький та виробничо-експортний (табл. 2.10).

Таблиця 2.10

Приклади інноваційно-технологічної взаємодії підприємств

України та Канади в межах ГЛВ у 2022-2024 рр.

Сфера кооперації	Ініціатива / компанії	Форма взаємодії	Ефект для ГЛВ
ІТ та цифрові сервіси	SoftServe Canada, Sigma Software, Genesis	Аутсорсинг + SaaS-модель	Експорт цифрової вартості
Clean Tech	TIU Canada, DAI Green Solutions	Прямі інвестиції, трансфер технологій	Створення зеленої генерації
Дрони та оборона	Baykar-Мотор Січ–канадські навігаційні системи	Кооперація у виробництві й сертифікації	Оборонний сегмент ГЛВ
Біотехнології	Canada-Ukraine Biotech Initiative	Наукові консорціуми	Формування спільного ДіР-потенціалу
Освіта та ДіР	Mitacs Globalink, KPI–UCalgary	Академічна мобільність, спільні лабораторії	Людський капітал для інноваційної економіки

Джерело: систематизовано автором за даними [53; 28; 82].

В умовах воєнного часу особливого значення набули розробки у сферах оборонних технологій, кібербезпеки, штучного інтелекту та подвійного призначення (*англ. – dual-use technologies*). Вони викликають підвищений інтерес з боку країн НАТО, «Великої сімки» і БНП, що оновлюють архітектуру безпеки та цифрової оборони. Це створює унікальне вікно можливостей для України – стати постачальником не лише продуктів, а й рішень, що формують майбутнє глобальної безпеки.

Окремий вимір транснаціональної взаємодії формує академічна та дослідницька співпраця. Програма Mitacs Globalink стала однією з перших структурованих платформ академічної мобільності між Канадою та Україною у сфері STEM. Вона дала змогу українським студентам і науковцям долучатися до ДіР-ланцюгів провідних канадських університетів і високотехнологічних компаній. Іншим перспективним напрямом є формування двосторонніх інноваційних платформ на базі індустріальних парків, університетських хабів і

венчурних фондів. Завдяки ним Канада виконує роль як джерела інвестицій і технологій, так і глобального вузла просування українських інновацій. Це здійснюється через доступ до систем сертифікації, цифрових маркетплейсів, акселераторів і стартап-екосистем Північної Америки. У такий спосіб поступово формується система спільного технологічного суверенітету, що забезпечує двосторонню присутність України та Канади в стратегічних сегментах ГЛВ.

Розвиток інституційної спроможності України до участі в інноваційно орієнтованих ГЛВ потребує переходу від окремих кейсів до цілісної стратегії економічної трансформації. Така стратегія має забезпечити сталу та масштабовану присутність країни у високотехнологічних сегментах світової кооперації. При цьому критично важливим є урахування національних особливостей – ресурсної бази, логістичних можливостей, структури ринку праці, кадрового потенціалу, а також геоекономічного позиціонування України як транзитної та виробничої ланки між ЄС, Азією і Північною Америкою.

Діаспорна економічна дипломатія може виступати як ефективний міст між українським виробництвом і західними ринками. Потенціал української спільноти в Канаді дозволяє виконувати роль локального інтегратора у ринкову інфраструктуру – як через створення комерційних представництв, так і через підтримку пілотних спільних проєктів, акселераційних програм і цифрового експорту.

Поєднуючи ключові компоненти, Smart Integration може стати платформою для нової економічної політики інтеграційного зростання України – орієнтованої на інклюзивне входження до глобальних інноваційних ланцюгів доданої вартості та подолання довготривалого периферійного статусу.

Для забезпечення порівняльного аналізу ступеня інтеграції національних економік у ГЛВ доцільним є використання інтегрованого індексу участі у ГЛВ (англ. – *Integrated Global Value Chain Index – IGVC*). Цей індикатор дозволяє враховувати не лише обсяг зовнішньої торгівлі, а й глибину інтеграції та рівень локалізації доданої вартості. Розрахунок IGVC ґрунтується на таких ключових компонентах як частка проміжного експорту у загальному експорті, частка імпорту

компонентів у загальному імпорті та частка доданої вартості, що зберігається в національній економіці (формула 2.1).

$$IGVC = a_1 \cdot \left(\frac{E_{int}}{E_{total}} \right) + a_2 \cdot \left(\frac{I_{comp}}{I_{total}} \right) + a_3 \cdot VA_{ret} \quad (2.1)$$

де:

E_{int} — обсяг експорту проміжних товарів;

E_{total} — загальний обсяг експорту;

I_{comp} — імпорт компонентів, матеріалів і проміжної продукції;

I_{total} — загальний імпорт;

E_{int}/E_{total} — частка експорту проміжних товарів;

I_{comp}/I_{total} — частка імпорту комплектуючих та компонентів;

VA_{ret} — частка доданої вартості, що залишається у внутрішній економіці (%);

$a_1 = 0,4$, $a_2 = 0,3$, $a_3 = 0,3$ — вагові коефіцієнти розраховані на основі експертної значущості.

Розрахунковий індекс ГЛВ для України становить 0,343, що є найнижчим серед країн, що аналізувались (табл. 2.11).

Таблиця 2.11

Інтегрований індекс участі в ГЛВ для обраних країн, 2024 р.

Країна			%	IGVC (0-1)	Тип інтеграції
Німеччина	0,461	0,424	0,59	0,509	Високотехнологічна вертикальна
Китай	0,513	0,587	0,42	0,508	Індустріальна зборочна
Канада	0,396	0,449	0,55	0,487	Цифрова/сервісна
Польща	0,352	0,376	0,44	0,417	Збірко- аутсорсингова
Україна	0,281	0,228	0,31	0,343	Сировинно- периферійна

Джерело: розраховано автором за даними [92; 127; 133; 134].

Його рівень свідчить про низьку інтеграцію у ГЛВ, що обумовлено як незначною часткою проміжного експорту та виробничого імпорту, так і обмеженою локалізацією доданої вартості в національній економіці. Для порівняння, Канада має $IGVC = 0,487$, що забезпечується завдяки збалансованій участі у виробництві компонентів, їхньому імпорту, а також високому рівню локалізації інноваційної складової. Канадська модель передбачає залучення до ГЛВ не лише як постачальника сировини, а й як учасника інжинірингу, цифрових сервісів, ДіР і логістики. Використання індексу $IGVC$ дозволяє здійснювати не

лише міжкраїнове порівняння, а й виявляти внутрішні резерви зростання для покращення позицій України в глобальній системі доданої вартості.

Упродовж останніх років структура ГЛВ зазнає суттєвих змін під впливом глобальних шоків – пандемії COVID-19, геополітичної напруги, вторгнення РФ в Україну. Це спричинило перегляд стратегій розміщення виробництва та стимулювало перехід до *friendshoring*, *nearshoring* та концепції стратегічної автономії. Одночасно, дедалі більше компаній прагнуть до диверсифікації постачальницьких ланцюгів, локалізації виробництва й зменшення залежності від нестабільних регіонів. У цьому контексті Україна має значний потенціал завдяки географічному положенню, природним ресурсам і людському капіталу. Проте сировинна орієнтація експорту та зруйнована логістика залишаються бар'єрами для повноцінної участі у ГЛВ. Попри всі виклики аналіз частки експорту з високою доданою вартістю показує прогрес України за останнє десятиліття (рис. 2.10).

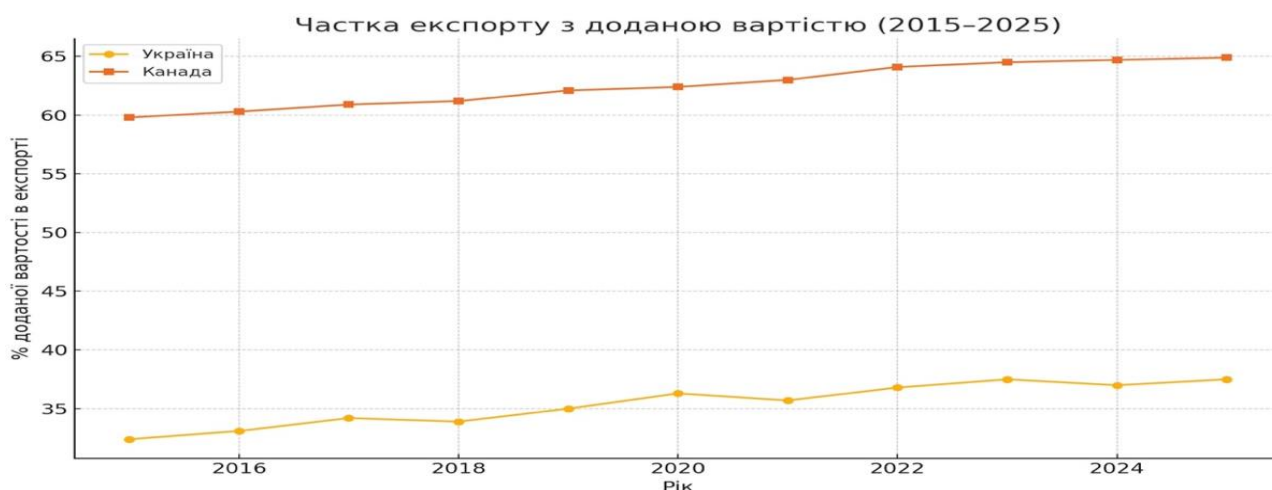

Рис. 2.10. Динаміка частки експорту з високою доданою вартістю

Джерело: складено автором за даними [133].

Ці статистичні зміни стали можливими завдяки поступовій трансформації та інтегрованості в глобальні виробничі мережі, а саме:

- канадським інвестиційним гарантіям (EDC);
- передачі технологій у clean tech, агро та IT;
- академічній мобільності та підготовці кадрів.

Думки експертів становлять важливе джерело інформації для оцінки поточного стану та пошуку перспективних напрямків і пріоритетів, особливо у

сферах, що спираються на провідні досягнення наукової думки. Також для оцінки перспектив подальшої інтеграції ГЛВ за участі національних економік доцільно проаналізувати потенціал по секторах. Проведене власне опитування дає підстави для визначення перспектив та галузевих пріоритетів інтеграції України та Канади у ГЛВ (табл. 2.12). Вважаємо, що попри нижчі оцінки України, які засвідчують поточний стан розвитку національних економік, наша країна отримала доволі високі оцінки, які переважно співпадають з іншими результатами нашого дослідження.

Таблиця 2.12

Потенціал інтеграції України та Канади у ГЛВ за галузями, 2025

Галузь	Україна, балів з 10	Канада, балів з 10	Потенціал
Інформаційні технології	6	8	Високий
АПК	7	6	Високий
Оборонна промисловість	5	7	Середній
Машинобудування	4	8	Середній
Чиста енергетика	5	9	Високий
Біотехнології, фармацевтика	3	7	Низький

Джерело: власне експертне опитування, 2025

Аналіз галузевого виміру варто доповнити вивченням структури імпорту високотехнологічної продукції (рис. 2.11).

Структура імпорту високотехнологічної продукції в Україну за країнами (2024)

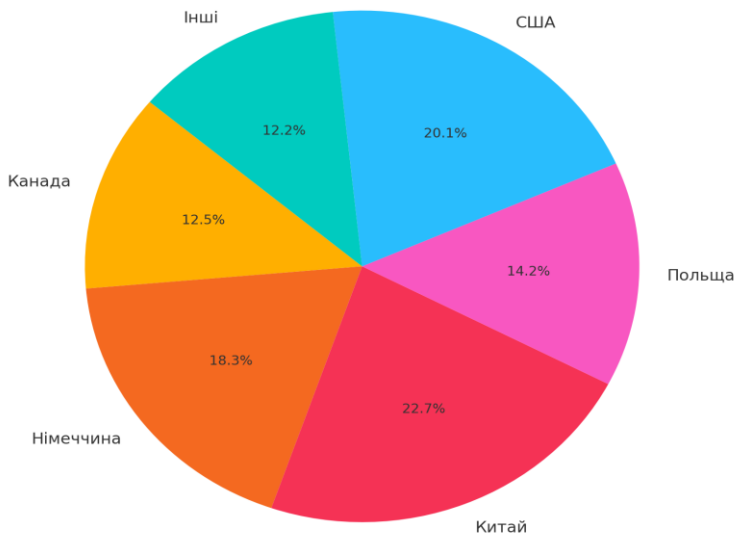

Рис. 2.11. Географічна структура імпорту високотехнологічної продукції Україною

Джерело: складено автором за даними [161].

У 2024 р. частка Канади в постачанні компонентів високотехнологічної продукції до України досягла 12,5%. Серед них найбільшу питому вагу мали такі напрями:

- цифрова інженерія та електроніка;
- системи кіберзахисту й оборонного призначення;
- біомедичне та діагностичне обладнання.

Така структура попри значну відстань свідчить про формування між країнами стабільного технологічного каналу та зростаючу роль Канади у модернізації українських виробничих кластерів. Відтак для високотехнологічної продукції відстань виступає другорядним фактором прийняття рішень, що підтверджує висновки Белдербос Р. та Болдвіна Р. [10; 14]. Разом із тим, наш аналіз виявив, що повноцінна інтеграція України у ГЛВ стикається з низкою бар'єрів:

- інституційні – нестабільність правового поля, слабкість захисту інвесторів;
- кадрові – дефіцит англомовних інженерів, трудова міграція;
- логістичні – вузькі місця та зруйнована транспортна інфраструктура на сході та півдні;
- геоекономічні – недоінтегрованість у ключові трансконтинентальні блоки (СРТРР, АРЕС).

На даному етапі зрілості участі в ГЛВ Україні варто сфокусуватись на масштабуванні ефективних моделей взаємодії у пріоритетних сферах та галузях, що надалі дозволить сформувати цілісної архітектури інституційного партнерства, що орієнтована на стратегічну інтеграцію з технологічно розвиненими країнами. Одним з таких, як концепцію, можна запропонувати інституційну модель NATO-CUFTA Smart Cluster, яка має слугувати платформою для побудови спільних інноваційних, виробничих і експортних кластерів з Канадою. Така модель може допомогти поєднати оборонні, цифрові та агропромислові ланцюги у єдину трансатлантичну систему створення вартості. Вона має передбачати участь Канади не лише як постачальника технологій і фінансового гаранта, а й як фасилітатора трансформації української економіки у бік високотехнологічного виробництва, що відповідає стандартам НАТО, CUFTA 2.0 та принципам ESG. Внесок України може

вглядати як інженерна гнучкість, стратегічне розташування, кадровий потенціал та готовність до глибокої економічної модернізації.

Підсумовуючи, можна стверджувати, що модель взаємодії національних економік України і Канади у глобальних ланцюгах вартості формується в сучасних умовах під впливом глибокої асиметричності їх економічних потенціалів, відмінностей у рівнях технологічного розвитку, структурі міжнародної спеціалізації та конкурентній диспозиції у глобальних відтворювальних мережах. Це істотно звужує можливості української економіки щодо акумулювання створюваної доданої вартості та переходу до виконання технологічно складніших функцій. Водночас висока взаємодоповнюваність ресурсного, виробничого, інноваційного та кадрового потенціалів обох держав створює об'єктивне підґрунтя для поглиблення двосторонньої кооперації й поступового переходу від переважно торговельного формату співробітництва до інтегрованої моделі спільного створення, розподілу та привласнення вартості.

За умови реалізації Україною послідовної структурної, інвестиційної та інноваційної політики вітчизняний ресурсно-виробничий, науково-технологічний і людський потенціал може бути органічно поєднаний із канадським капіталом, передовими технологіями, управлінськими компетенціями та розвиненими каналами доступу до глобальних ринків. Формування такої конфігурації співробітництва сприятиме розбудові стійких транскордонних виробничо-коопераційних зв'язків, поглибленню технологічного трансферу та поступовому підвищенню функціонального статусу українських підприємств у глобальній архітектурі створення вартості.

2.3. Якість інтеграційної близькості економік України та Канади

Українсько-канадські відносини є унікальним предметом та прикладом у дослідженні інтеграційної близькості національних економік, оскільки поєднує географічну віддаленість з високим рівнем міждержавної взаємодії. Попри відмінності в економічному устрої, обидві країни демонструють стабільну

тенденцію до зміцнення економічних зв'язків, що базуються не лише на торговельній та інвестиційній кооперації, а й на глибокому історико-культурному фундаменті, сформованому українською діаспорою в Канаді. Саме ця спільна соціокультурна тканина стала каталізатором політичної підтримки, розвитку бізнес-контактів та довіри між інституціями. З початку 2000-х років, а особливо після 2014 р., спостерігається якісне поглиблення економічної взаємодії, що проявляється у зростанні обсягів торгівлі, інвестицій, а також реалізації спільних проєктів у стратегічних секторах [194].

Двосторонні відносини за останнє десятиліття зазнали якісних змін, які закладають фундамент для кращої реалізації партнерського потенціалу (табл. 2.13). Інституціоналізація нових умов зовнішньоекономічних відносин, що закладена в ідеологію укладання Угоди про вільну торгівлю (CUFTA) дає підстави для оптимістичних очікувань на період до 2030 р. Розвиток економічних відносин між Україною та Канадою перетворився на гарне підґрунття розвитку відносин в ширшому розумінні. Йдеться про інші виміри, зокрема ті, що можуть вивчатись завдяки індексу геополітичного групування, ідеальній відстані до точки чи щільності дипломатичної представленості, які, втім не були предметом нашого дослідження.

Після запуску CUFTA та особливо внаслідок повномасштабної війни, структура економічної взаємодії між Україною та Канадою зазнала суттєвих змін: зросла роль фінансової допомоги, змінилася секторальна концентрація, з'явилися нові інструменти гарантування інвестицій. Прогноз до 2030 р. передбачає не лише зростання товарообігу понад 1 млрд кан. дол., а й глибшу інтеграцію в цифрову та технологічну економіку. Важливим є як диверсифікація форм та інструментів взаємодії, так і поширення на сфери з вищою доданою вартістю. Політичні зв'язки та пріоритети, що є спільними чи близькими для країн, в умовах глобальної інтеграції, що зазнає ґрунтовних безпекових викликів, швидко можуть перетворюватись на економічні відносини або призводити до їх припинення. Повномасштабне вторгнення Російської Федерації в Україну у лютому 2022 р. стало потужним каталізатором трансформації міжнародної економічної політики

партнерів України.

Таблиця 2.13

**Якісний розвиток українсько-канадської економічної співпраці за
ключовими напрямками (2016–2024 рр.) з прогнозом до 2030 р.**

Напрямок взаємодії	Початковий рівень (до CUFTA, 2016)	Стан після запровадження CUFTA (2017–2021)	Після 2022 р. (повномасштабна війна)	Перспективи до 2030 р.
Торгівля товарами	Низький обсяг, вузька номенклатура (278 млн дол кан)	Зростання, зростання аграрного експорту (447 млн дол кан)	Військові постачання, зростання імпорту (695 млн дол кан)	Цифрова торгівля, послуги, нові сектори (1 млрд кан. дол.)
Інвестиції	Обмежена присутність (менше 50 млн кан. дол.)	Активізація в агросекторі та «зеленій» енергетиці	Падіння через ризики (приклад TIU Canada)	Створення гарантійного фонду, нові інструменти (Diaspora Bonds, EDC гарантії)
Фінансова допомога / кредити	Переважає через міжнародні організації (МВФ / Світовий банк)	Перша пряма допомога Канади (понад 400 млн кан. дол.)	Розгортання масової допомоги через різноманітні канали (1,8 млрд до 2026; 4-те місце серед країн)	Інституалізація підтримки: спільні програми розвитку, інструменти зелених фінансів
Кредитно-гарантійна підтримка	Відсутня	Початок інструментів через CUTIS	Планування гарантій EDC / UkraineInvest	Повноцінна двостороння система страхування інвесторів
Секторальна концентрація	Торгівля – агро; інвестиції – мінімальні	Розширено на ІТ, агро, енергетичний сектори	Військово-технічна, ІТ, логістика	Розширення на кластери: енергетика, біотехнології, цифрова інфраструктура

Джерело: складено автором за даними [28; 53; 41; 161].

У цьому контексті Канада продемонструвала чітку політичну солідарність та економічну підтримку, запровадивши безпрецедентні тимчасові заходи. Найважливішим серед них стало одностороннє скасування усіх митних та нетарифних бар'єрів на український імпорту строком на один рік. Це рішення, що мало не лише символічне, а й практичне значення, забезпечило безперешкодний доступ українських товарів на канадський ринок та частково компенсувало втрати від блокування традиційних торговельних маршрутів. Така політика зміцнила економічну стійкість України та створила нові можливості для виходу українських виробників на високорозвинені ринки. Отриманий ефект варто було б

інституціоналізувати та перетворити на базис довгострокових відносин.

Паралельно з антикризовими заходами і нарощенням обсягів економічних відносин Україна та Канада стикнулись з правовою невизначеністю та обмеженнями, які частково вдалось усунути в процесі стратегічного оновлення договірної бази економічної співпраці. Результатом переговорів стало підписання у 2024 р. оновленої Угоди про вільну торгівлю, яка суттєво розширює рамки попередньої CUFTA. Оновлена угода охоплює не лише торгівлю, а й прогресивні положення у сферах цифрової економіки, електронної комерції, захисту інтелектуальної власності та сталого розвитку. Розширення доступу до цифрового ринку Канади відкриває додаткові можливості для українських ІТ-компаній, технологічних стартапів та підприємств, орієнтованих на глобальну онлайн-експансію. Особливо важливим є включення механізмів інвестор-держава врегулювання спорів (ISDS) та посилення гарантій для канадських та вітчизняних інвесторів. Відтак модернізована CUFTA стала не лише торговельним інструментом, а й інституційною платформою для довгострокового економічного партнерства [154].

Суттєвим нововведенням модернізованої CUFTA стало розширення переліку товарів і послуг, що підпадають під режим лібералізованої торгівлі. Зокрема, було знято бар'єри на низку промислових та перероблених товарів, розширено охоплення послуг та покращено умови доступу на ринок державних закупівель. Для українських експортерів це означає збільшення експортного потенціалу у високотехнологічних, креативних та агропромислових секторах. У свою чергу, канадські споживачі отримують доступ до ширшого асортименту української продукції — від харчових товарів до ІТ-послуг. Таким чином, оновлена Угода перетворюється на системний інструмент довгострокової двосторонньої співпраці.

Сировинна спеціалізація економіки Канади в системі міжнародного поділу праці обумовила особливі наслідки впливу на неї кризових явищ, що спостерігаються у світовій економіці. Зокрема, як крупний експортер сировинних товарів, Канада після лютого 2022 р. менше постраждала від найгірших наслідків військової агресії проти України. Цифри свідчать навіть про певні переваги, що їх

отримала Канада, для динаміки економічного розвитку та конкурентних позицій на світових ринках. Так, в наслідок стрибку цін на сировинні товари вартість канадського сільсько-господарського експорту у 2022 р. зросла на 25% порівняно з його вартістю у 2020 р., а вартість експорту енергоносіїв – на 155% [83]. Однак різкі коливання в одній сфері призводять до наслідків й в інших, тому високі ціни на паливо-мастильні матеріали стали помітним рушієм інфляції, оскільки, як виявилось, в структурі експорту енергоносіїв Канади більшість становить сира нафта, а при цьому більшість продуктів переробки нафтопродуктів доводиться імпортувати.

Важливим виміром глобальної інтеграції є валютно-фінансовий вимір, який доцільно аналізувати для економік, яким притаманні відносно однорідні темпи коливання курсів національних валют та внутрішньої інфляції. Слід визнати, що Канада та Україна не характеризуються значною близькістю в цьому плані. Втім, стратегічна мета щодо участі України в процесах європейської інтеграції робить доцільним розуміння стратегічних пріоритетів центральних банків країн. Слід відзначити, що Банк Канади встановив в якості мети середньостроковий рівень інфляції у 2%, що подібно до рівня визначеного в ЄС. Таким чином, Канада та ЄС рухаються до однієї мети гармонізуючи економічні цикли чим сприяють подальшій інтеграції національних економік та регіонів у цілісну економічну систему. Таке співпадіння таргетування однакових рівнів інфляції є передусім науково-обґрунтованим для забезпечення розвитку економік, при цьому дійсно виступає механізмом валютно-фінансового зближення та економічної інтеграції навіть без формально встановлених стратегічних цілей.

Враховуючи значний тісний зв'язок економіки Канади з економікою США та в дещо меншому ступеню економікою Китаю, необхідно зважати на їх детермінуючий взаємний вплив на динаміку соціально-економічного розвитку. Із середини 2022 р. економіка США демонструє стрімке зростання, при цьому споживання підтримується сильним зростанням зайнятості та витрат домогосподарств на заощадження, накопичені під час пандемії COVID-19, а високий споживчий попит та послаблення обмежень пропозиції стимулювали інвестиції.

Хоча зростання дещо сповільнилося протягом наступних кварталів і було слабким у 2024 р., а за підсумками 2025 р. очікувалось зростання та зменшення впливу минулого посилення монетарної політики.

Висока залежність від одного партнера становить ризик для будь-якої економіки. Торговельні обмеження США, що їх було уведено президентом Трампом, порушили роботу канадської економіки, що призвело до необхідності структурної перебудови, для розгортання якої знадобиться час. Тож очікується, що економічне зростання залишиться помірним, а надлишок пропозиції приблизно компенсує тиск на зростання цін протягом прогнозованого періоду, утримуючи інфляцію близько до цільового показника 2%. Нові американські митні тарифи мають постійний негативний вплив на економіку Канади, тому прогнозується, що до кінця 2026 р. ВВП буде приблизно на 1,5% нижчим, ніж у звіті за січень 2025 р. [84]. Приблизно половина дефіциту, спричиненого тарифами США, пов'язана зі скороченням потенційного виробництва, а решта відображає збільшення надлишкової пропозиції.

Значно менший вплив на соціально-економічний розвиток справляють відносини з Китаєм та динаміка його розвитку. На відміну від США зростання в Китаї різко сповільнилося в другому кварталі 2023 р. після того, як зник сильний вплив післясвяткового відновлення роботи, що спостерігалось в першому кварталі. Нещодавно проблеми в секторі нерухомості Китаю знову загострилися, що призвело до посилення невизначеності та пригнітених настроїв на внутрішньому та зовнішніх ринках. Іноземний попит на китайський експорт також зростає повільнішими темпами, а експортні ціни падають. Ці та інші чинники перетворюють Китай на слабкий чинник зростання економіки Канади та підвищують зацікавленість у подальшому розвитку відносин з економікою США як ключовим драйвером розвитку.

Комплексність макроекономічних систем часто виступає предметом сучасних досліджень, що дозволяють оцінювати рівні розвитку національних економік не лише завдяки основному індикатору (ВВП на особу), що часто використовується в якості опосередкованого свідчення результативності та ефективності національних

стратегій та окремих інструментів, але і через оцінювання саме їх комплексності. Зокрема лабораторії Гарварського університету розробляють методики, прикладні інструменти та проводять дослідження у цій сфері, одним з результатів чого стала поява атласу економічної комплексності [8]. Атлас ставить промисловий потенціал, інформацію про торгівельні відносно та знання про потенціал країни в центр оцінювання її перспектив зростання, з урахуванням того, що різноманітність та складність існуючих можливостей детермінують подальше зростання. Як було виявлено, Україна та Канада за останнє десятиліття демонстрували негативну динаміку у порівнянні з іншими країнами в контексті комплексності національних економік. Канада поступово змістилась з 28 місця в світі у 2012 р. до 35 місця у 2024 р., а Україна – відповідно з 39 до 53 місця (рис. Д. 2 Дод. Д). Очевидно, що для України це передусім наслідком військової агресії проти неї та тривалої підготовки до її здійснення, а для Канади – свідомим вибором урядів, які враховують все різноманіття чинників, що впливають на розвиток національної економіки.

За альтернативною методикою, що розроблена науковців на чолі з С.А. Ідальго та А.Сімоесом, було тримано дещо відмінні, але в цілому схожі результати [90]. Їх методика застосовується для прогнозування та пояснення динаміки економічної діяльності та економічних агрегатів, таких як дохід на особу. Використовуючи концепцію комплексності (пов'язаності) на прикладі окремого товару чи країни можна на основі даних про продукти, які експортує країна, або галузі промисловості, передбачити, які продукти чи галузі промисловості з більшою ймовірністю зростатимуть у майбутньому. Її перевага полягає в тому, що вони не роблять жодних сильних припущень щодо можливостей чи факторів, необхідних для виробництва кожного продукту, оскільки вони використовують ідею, що подібна економічна діяльність вимагає подібних можливостей. Тому показники економічної складності можуть бути використані для прогнозування очікуваного рівня доходів країни, економічного зростання, нерівності доходів та викидів парникових газів. У випадку України та Канади ситуація хоча і доволі асиметрична, втім свідчить про перебування в когортах лідерів для Канади та

наближених до них для України (табл. 2.14).

Таблиця 2.14

**Порівняння позицій України та Канади
за індексом економічної комплексності**

Індикатори комплексності 2004	Канада						Україна					
	2004		2014		2024		2004		2014		2024	
	місце в світі	індекс	місце в світі	індекс	місце в світі	індекс	місце в світі	індекс	місце в світі	індекс	місце в світі	індекс
Торгівля	21	1,03	26	0,93	30	0,88	30	0,61	33	0,49	44	0,51
Технології	17	0,96	12	1,18	11*	1,2	37	0,65	33	0,71	39*	0,58
Дослідження	4	2,10	4	2,09	3	2,29	83	-1,27	55	-0,06	69	-0,26
ІТ	5**	2,00	7***	198	6	1,84	36**	0,89	41***	0,54	31	1,16

* - 2021 р; ** - 2020 р.; *** - 2022 р.

Джерело: складено автором за даними [90].

На жаль індекс комплексності для України у сфері досліджень знаходиться у негативній зоні, протягом останніх років, що свідчить про недостатнє використання наукового потенціалу для нарощення комплексності економічної системи. При цьому ситуація покращилась з -1,27 у 2004 р. до -0,06 у 2014 р., але погіршилась зменшившись до -0,26 з початком військової агресії. Відповідно це виступає свідченням зменшення комплексності та переходу до використання власних чинників, що не мають зв'язку з дослідженнями, а також використання результатів досліджень, що мають іноземне походження. Така ситуація відкриває ряд альтернативних напрямків, включаючи нарощення компліментарності національних економік та розвиток економічних зв'язків, стратегії нарощення власної дослідницької діяльності та участь в міжнародному трансфері технологій, секторальна спеціалізація та кооперування в інших секторах.

В міру зростання рівня соціально-економічного розвитку зростає значення всього кола питань з управління якістю життя та людським капіталом в цілому. Саме тому в Канаді до пріоритетних напрямків на найближчі роки заявляються питання забезпечення житлом тих, хто цього потребує, системи охорони здоров'я, освіти та догляду за дітьми, гендерні розриви, при тому, що всі ці напрямки потребують врахування необхідності подолання розривів між корінними народами країни та іншим населенням [91]. Після докладених зусиль з відновлення після

пандемії COVID-19, чого вдалось досягнути вже у 2021 р., зменшилось безробіття, однак зросла інфляція, що доповнилась викликами, які виникли внаслідок військової агресії РФ проти України у вигляді зростання цін на енергоносії та продукти харчування, що у результаті справляє значний тиск на купівельну спроможність та вартість життя. Оскільки до них додається необхідність інвестування в декарбонізацію, то уряд Канади розробляє та реалізує різноманітні політики та інструменти. Серед них пріоритетним виступає надання субсидій на перехід на зелені технології, що допоможе одночасно позбутись від негативного впливу високих цін на вуглецеві енергоносії та зменшити викиди парникових газів.

Використання податкових інструментів для управління соціально-економічним розвитком та подолання актуальних викликів є одним з здобутків, що їх Україна може запозичити та вивчити з досвіду Канади. Дослідники виявили, що рівень падтку на товари та послуги (податку на додану вартість) в Канаді є дещо нижчими ніж в середньому серед країн ОЕСР – 13% та 20% відповідно [48]. Це створює потенціал для його підвищення в Канаді у напрямку до більшої гармонізації з розвиненими країнами світу, що виступатиме механізмом глобальної інтеграції. При цьому самі ці додаткові надходження можуть слугувати джерелом для фінансування проєктів та програм з декарбонізації [18].

Канада, як федерація, що складається з 10 провінцій та 3 територій, має унікальний розподіл компетенцій між різними рівнями, що вимагає їх системної інтеграції та необхідності врахування цього при дослідженнях та стратегічному плануванні. Федеральний уряд та уряди провінцій і територій мають як виключні повноваження, так і спільну юрисдикцію щодо питань торговельної та пов'язаних з торгівлею політик (табл. 2.15). Все коло питань регулювання та розвитку міжнародної та міжпровінційної торгівлі підпадає під виключні повноваження федерального уряду Канади, який встановлює торговельну політику на національному рівні, веде тарифні графіки, керує контролем за імпортом та експортом, а також застосовує засоби торговельного захисту. Однак, провінції та території регулюють торгівлю та іншу діяльність у своїх межах і мають інші повноваження, які також можуть впливати на міжнародну торгівлю та інвестиції.

Наприклад, провінційні/територіальні уряди мають право встановлювати технічні регламенти та стандарти з питань охорони здоров'я та безпеки в межах своєї юрисдикції.

Таблиця 2.15

Розподіл владних повноважень на федеральному та провінційному рівнях Канади щодо торговельної та пов'язаних з торгівлею політик

	Виключна компетенція	Спільна компетенція
Провінційна влада	- пряме оподаткування в межах провінції (включаючи провінційні стимули) - регулювання ведення бізнесу та дозволи - місцевий транспорт - професійні послуги - договори та приватне право	- фіскальна політика (включаючи оподаткування та стимули) - державні закупівлі - технічні регламенти та стандарти - санітарні та фітосанітарні вимоги - захист навколишнього середовища
Федеральна влада	- міжнародна та міжпровінційна торгівля - валютна та валютна політика - інтелектуальна власність - міжнародні та міжпровінційні перевезення - телекомунікації - авіація - конкурентна політика	- трудові норми - сільське господарство та лісове господарство - рибне господарство - енергетика та гірничодобувна промисловість

Джерело: узагальнено і складено автором.

Для цілей нашого дослідження та кращого розуміння контексту важливо враховувати, що попри те, що Канада має єдиний внутрішній ринок (подібно до ЄС), однак регуляторні відмінності між провінціями створюють бар'єри для внутрішньої торгівлі. За оцінками фахівців МВФ регуляторні відмінності призводять до значного зростання цін на товари, що торгуються між провінціями, в середньому на 21%, а усунення всіх внутрішніх регуляторних бар'єрів теоретично збільшить ВВП на особу на 3,8% у національному масштабі та до 16% для окремих провінцій і територій [5].

Внутрішня торгівля в Канаді врегульовано Канадською угодою про вільну торгівлю (*англ.* – *Canada Free Trade Agreement – CFTA*) – внутрішньою міжурядовою торговельною угодою, підписаною між федеральним урядом та всіма провінційними та територіальними урядами. Остання редакція CFTA набула чинності 1 липня 2017 р. (зі змінами у 2019 р. та 2024 р.) та замінила Угоду про внутрішню торгівлю (*англ.* – *Agreement on Internal Trade – AIT*), яка діяла з 1995 р. CFTA, на відміну від AIT, застосовує підхід негативного списку, яким вимагається від федерального уряду, провінцій та територій скасувати всі торговельні бар'єри,

якщо вони спеціально не визначені як виняток. В результаті, CFTA охоплює майже всі сфери економічної діяльності, включаючи більшу частину сфери послуг, а також енергетичний сектор. Однак CFTA містить довгий перелік винятків, які деякі науковці та політики вважають викликом для більш інтегрованої внутрішньої торгівлі в Канаді. Основним аргументом думок останніх є те, що сфери, які найбільше постраждали від внутрішніх торговельних бар'єрів, є частиною цього списку винятків.

Федеральний уряд має повноваження вести переговори щодо міжнародних торговельних угод від імені провінцій і територій Канади. Через внутрішні міжурядові механізми, зокрема, Федерально-провінційно-територіальний комітет з торговельної політики (відомий як C-Trade), федеральний уряд отримує консенсус від провінційних/територіальних урядів щодо обсягу переговорів та інформує провінційні/територіальні уряди про хід переговорів. Міжнародні торговельні угоди вимагають схвалення Міністра закордонних справ та Кабінету Міністрів і підлягають поданню до Парламенту. Якщо міжнародна торговельна угода вимагає від Канади оновлення відповідного внутрішнього законодавства для виконання своїх нових міжнародно-правових зобов'язань через угоду, ці зміни необхідно внести до того, як буде подано нову угоду, і вони повинні пройти ту саму процедуру, що й внутрішнє законодавство.

У сучасних умовах інтенсивності глобалізації економічні зв'язки між країнами стають дедалі більш складними, взаємопов'язаними та міжсекторальними. Одним із ключових індикаторів глибини таких зв'язків виступає рівень інтеграційної близькості, що відображає ступінь взаємопроникнення національних економік у сферах торгівлі, інвестицій, інновацій, технологічного співробітництва та соціально-гуманітарної взаємодії (табл. В. 2 Дод. В). Аналіз інтеграційної близькості між економіками України та Канади є надзвичайно актуальним як у науковому, так і в прикладному вимірі. Він дозволяє не лише оцінити якість та ефективність існуючих форм двостороннього економічного співробітництва, а й виявити нові можливості для поглиблення партнерства, окреслити перспективні

напрями інтеграції та визначити обмеження, що стримують динаміку інтеграційних процесів.

Аналіз рівня інтеграційної близькості між Україною та Канадою свідчить про існування системних, взаємодоповнюючих економічних зв'язків, що охоплюють торговельну, інвестиційну та технологічну сфери. Як було виявлено, структура двостороннього товарообігу демонструє відносно високий ступінь комплементарності економік. Це формує потенціал для розширення кооперації, збалансованого обміну та поступової диверсифікації експорту обох країн [174].

Для оцінювання якості інтеграційної близькості економік України та Канади вважаємо за доцільне використовувати індексний підхід, що дає можливість відслідковувати реальний стан відносин у динаміці. Зокрема, індекс компліментарності (взаємодоповнюваності) торгівлі (*англ.* – *trade complementarity index* – *IKT*) показує, якою мірою експортний профіль країни-доповідача відповідає або доповнює імпорتنний профіль партнера. Вважається, що високий показник індексу може свідчити про те, що дві країни вже виграють від збільшення торгівлі, саме тому він може бути особливо корисним для оцінки доцільності потенційних двосторонніх або регіональних торговельних угод. На нашу думку, PESTEL-аналіз, що раніше застосовувався для дослідження україно-канадських відносин ще до повномасштабної агресії проти України, на даний час застосовувати повною мірою недоцільно [204]. При цьому до його застосування можна повернутись після завершення воєнних дій.

Методика складання індексу компліментарності торгівлі передбачає використання даних про обсяги експортно-імпорتنних операцій між двома країнами та з іншими країнами світу (формула 2.2).

$$TC_{ij} = 100 \left(1 - \sum \frac{|m_{ik} - x_{ij}|}{2} \right) \quad (2.2)$$

де

m_{ik} – частка товару k в загальному обсязі імпорту країни i

x_{ij} – частка товару j в загальному обсязі експорту країни i

У разі відсутності торгівлі між країнами значення індексу – 0 (нуль), а при повному співпадинні експортно-імпортних операцій – 100. Значення ІКТ, що перевищують 0,5, свідчать, що дві країни можна розглядати як такі, що природньо мають близькість торговельних відносин, коли одна з країн постачає саме те, що імпотрує інша. Тому високі рівні сигналізують про те, що країни виграють від вільної торгівлі або навіть глибшого економічного співробітництва. Значення ІКТ, що є меншими за 0,3, свідчать, що дві країни мають відмінні портфелі експортно-імпортних операцій, а ефекти від розвитку відносин можуть мати місце після суттєвих структурних змін.

У випадку оцінювання зовнішньоекономічних відносин Канади та України спостерігаємо асиметричну картину, якій притаманна динамічність стану (табл. 2.16). Аналіз канадійсько-українських торговельних потоків показав, що вони мають значний потенціал розвитку, адже експорт Канади в середньому на 68% відповідає імпорту Україною. За період з 2010 р. по 2024 р. мінімальне значення ІКТ становило 63,14 у 2024 р., а максимальне – 71,62 у 2013 р. Зворотні потоки, нажаль, мають діаметральну картину. Експорт з Укарїни в середньому лише на 36% відповідає імпорту Канадою, мінімальне значення у 30,89 було у 2023 р., а максимальне – 43,40 у 2010 р.

Таблиця 2.16

Динаміка індексу компліментарності експорту Канади та України

	Вектор	
	Канада-Україна	Україна-Канада
2024	63,14	31,46
2023	68,60	30,89
2022	71,47	34,32
2021	67,11	33,09
2020	65,57	33,60
2019	69,25	33,76
2018	69,59	36,14
2017	67,58	36,05

	Вектор	
	Канада-Україна	Україна-Канада
2017	67,58	36,05
2016	64,10	34,48
2015	63,78	35,56
2014	70,21	38,54
2013	71,62	40,04
2012	70,54	40,45
2011	70,26	42,44
2010	69,88	43,40

Джерело: складено автором за даними [122].

Для більшої об'єктивності картини поглянемо на ряд значень ІКТ для інших країн. Компліментарність експорту Канади з імпортом США за останні 15 років щороку еволюціонувала у напрямку зменшення (з 68,08 у 2010 р. до 59,37 у 2024 р. або на понад 13%), що свідчить про зростання експорту унікальної продукції та більшої взаємної конкуренції на світовому ринку. Крім того, ці дані говорять про певні розбіжності в зовнішньоекономічних стратегіях країн та про різне реагування на виклики та тренди розвитку світової економіки. У 2024 р. ІКТ Німеччини та Канади був на рівні 86,04, ЄС та Канади – 81,87. Важливо розуміти, що ІКТ для відносно між ЄС та США також був високим у 2024 р. – 81,56.

Одні з найвищих рівнів розвитку ІКТ в світі демонструють саме країни ЄС, які десятиліттями вживають цілеспрямованих заходів та стратегій до викристання потенціалу та всебічного розвитку інтеграційних процесів. Зокрема, у 2024 р. ІКТ для Чехії та Словаччини – 83,88, Польщі та Австрії – 82,03, Нідерландів та Франції – 80,04. Практично у всіх країн ЄС даний індекс є високим у взаємних відносинах. Для України важиво передусім досвід країн-сусідів, які вже доєнались до ЄС, хоча відносно пізніше розпочали євроінтеграційні процеси та більшість з яких у 1991 р. за рівнем соціально-економічного розвитку щонайменше не випереджали наш рівень. Так за даними 2024 р. Польща має середнє значення ІКТ – 57,18, а Канада входить до 20 найбільших партнерів з УКТ в 75,62, а ІКТ з Україною – 69,50. Угорщина – 55,79, а Канада входить до п'яти найбільших партнерів з ІКТ у 77,37, а Україна – 68,39. Румунія – 55,85, а Канада є одинадцятим за близькістю партнером з ІКТ у 71,51, тоді як Україна лише 68,08. Дещо відстає від країн-членів ЄС Словаччина – 36,33, а Канада та Україна мають близькі рівні ІКТ у 40,30 та 40,19 відповідно.

Крім ІКТ, дослідники міжнародних економічних відносин використовують також індекс інтенсивності торгівлі (ІІТ), який використовує логіку, подібну до логіки розрахунку виявлених порівняльних переваг, але для ринків, а не для продуктів. Він показує, чи експортує країна-доповідач партнеру у відсотках більше, ніж у середньому по світу. ІІТ вимірюється як експорт країни *i* до країни *j* відносно

її загального обсягу експорту, поділений на світовий експорт до країни j відносно загального обсягу світового експорту (формула 2.3).

$$ITT_{ij} = \frac{\frac{x_{ij}}{x_{it}}}{\frac{M_{jw}}{M_{tw}}} \quad (2.3)$$

де

x_{ij} – експорт з країни i до країни j

x_{it} – загальний обсяг експорту з країни i

M_{jw} – сукупний імпорт країною j з усіх країн

Аналізуючи ІТ слід враховувати, що його значення >1 вказує на те, що торговельний потік між країнами більший, ніж очікувалося, що свідчить про сильні або концентровані двосторонні торговельні відносини, а значення <1 вказує на те, що торговельний потік між країнами менший, ніж очікувалося, що свідчить про недостатнє представництво партнерства. Таких товарів (значення ІТ >1) в канадійському експорті до України у 2022 р. виявилось 442, серед яких, як і у більшості країн, має місце група товарів, що має найбільші значення ІТ, що відповідає 0,48% від загальної кількості товарів, що мають ІТ більше 1. До першої десятки таких товарів увійшли ті, що мають ІТ більше ніж 4500 (табл. 2.17).

Як видно, більшість з наведених товарів могли б вироблятися в Україні, але кращі позиції канадійських виробників на конкурентних ринках в умовах вільного товарообігу дозволяють їм бути успішними на ринку України. З іншого боку, використання українськими компаніями можливостей канадійського ринку також має місце. Тому товарів, значення ІТ для яких >1 , в експорті з України до Канади у 2022 р. виявилось 480, що відповідає 0,93% від загальної кількості товарів, що мають ІТ більше 1. До першої десятки таких товарів увійшли ті, що мають ІТ більше ніж 1600 (табл. 2.18). Така дещо асиметрична картина надає оптимізму щодо майбутнього двосторонніх відносин. Можна вважати, що вітчизняні компанії знаходяться на етапі вивчення потенціалу та потреб ринків Канади. Тому державна підтримка могла б сприяти як нарощенню двосторонніх відносин, так і спільному використанню потенціалу світового ринку.

Таблиця 2.17

Товари-лідери в структурі експорту товарів з Канади до України

Код товару за Гармонізованою системою	ІТТ	Назва
381800	56 017,3	Хімічні елементи, леговані для використання в електроніці
610891	39 354,6	Трикотажні жіночі або дівчачі пеньюари, халати, халати та аналогічні вироби з бавовни
690600	11 637,1	Керамічні труби, трубопроводи, жолоби та трубопровідна арматура, що використовуються в будівництві, сантехніці та промислових дренажних системах
720450	10 489,7	Брухт злитків чавуну або сталі
854099	8 828,9	Інші частини вентилів і трубок з термоелектронним, холодним катодом або фотокатодом
811000	8 670,8	Сурма та вироби з неї, включаючи відходи та брухт
481850	8 087,4	Одноразовий паперовий одяг та аксесуари до одягу
960630	6 282,0	Форми для гудзиків, заготовки гудзиків та інші частини гудзиків, а також застібки, кнопки та кнопки
620819	6 251,1	Жіночі та дівчачі комбінезони, під'юбники, майки та подібна нижня білизна, виготовлена з інших матеріалів, ніж штучні волокна, і не в'язана спицями
852721	4 670,5	Радіоприймальна апаратура

Джерело: складено автором за даними [124].

Для вітчизняної економіки у дослідженнях розвитку зовнішньоекономічних зв'язків важливо також враховувати досвід еволюції більш розвинених країн з позицій повного використання переваг та упередження викликів міжнародного поділу праці. Для аналізу набуває поширення використання індексу диверсифікації (або концентрації) експорту (формула 2.4).

Таблиця 2.18

Товари-лідери в структурі експорту товарів з України до Канади

Код товару за Гармонізованою системою	ІТТ	Назва
490700	6 349,3	Невикористані поштові або прибуткові марки, банкноти, сертифікати акцій/акцій та аналогічні захищені чи довірчі фінансові документи поточної емісії
130239	5 240,6	Слизи та загусники, модифіковані або немодифіковані, одержані з рослинних продуктів
903120	4 091,3	Випробувальні стенди для вимірювання або перевірки різних механічних та електромеханічних компонентів
81350	3 456,5	Суміші горіхів або сухофруктів
90930	2 894,8	Насіння кмину
820600	2 201,5	Набори з двох або більше ручних інструментів із товарних позицій 8202 до 8205, зібрані разом для роздрібного продажу
300610	2 111,0	Стерильний хірургічний кетгут
880211	2 023,5	Вертольоти порожньою масою не більше 2000 кг
846490	1 818,9	Верстати для обробки каменю
870821	1 685,6	Ремені безпеки

Джерело: складено автором за [124].

Подібними є використання ЮНКТАД індексу концентрації або індексу Гіршмана (H). Диверсифікація експорту вважається важливою для країн, що розвиваються, оскільки їх значна частка для отримання експортних доходів часто надто залежать від відносно невеликої кількості сировинних товарів. Нестабільні ціни на ці товари, як товари з низькою доданою вартістю, можуть призвести до серйозних потрясінь щодо умов торгівлі експортера з країни, що розвивається. Оскільки коваріація цін на окремі товари не є ідеальною, диверсифікація в нові сировинні експортні товари зазвичай розглядається як позитивний розвиток. Найбільш сильні позитивні ефекти зазвичай пов'язані з диверсифікацією в промислові товари, а її переваги включають вищі та стабільніші експортні доходи, створення робочих місць та навчальні ефекти, а також розвиток нових навичок та інфраструктури, що сприятиме розвитку нових експортних продуктів. Індекс диверсифікації експорту (DX) для країни визначається як:

$$DX_j = \frac{1}{2} \sum_{i=1}^n |h_{ij} - h_i| \quad (2.4)$$

, де

h_{ij} частка товару i у загальному експорті країни j

h_i – частка товару у світовому експорті.

Виявляється ситуація в контексті диверсифікації експорту виглядає так, що Канада та Україна мають схожі тренди розвитку (рис. 2.12). Ключовою проблемою, що має Україна – це втрата високого рівня в період до 1996 р. надалі спостерігається поступове відновлення з відчутним впливом кризових явищ, що пояснює коливання цього індикатора.

Коло індикаторів, що викорисовуються для дослідження зовнішньо-економічних зв'язків є доволі різноманітним. Воно включає також індекс експортної спеціалізації, який за змістом схожий на індекс виявлених конкурентних переваг; індекс проникнення на світовий ринок, що використовувався нами для аналізу в інших підрозділах роботи (табл. В. 2 Дод. В); інтенсивна маржа за Гуммельсом-Кленоу для товарів, що показує частку експорту країни А у світовому експорті лише тих товарів, які експортує країна А; та екстенсивна маржа

Гуммельса-Клену для товарів, що показує частку світового експорту лише товарів, які експортує країна А, у загальному світовому експорті всіх товарів; а також екстенсивна та інтенсивна маржа Гуммельса-Клену для ринків, на які експортує країна.

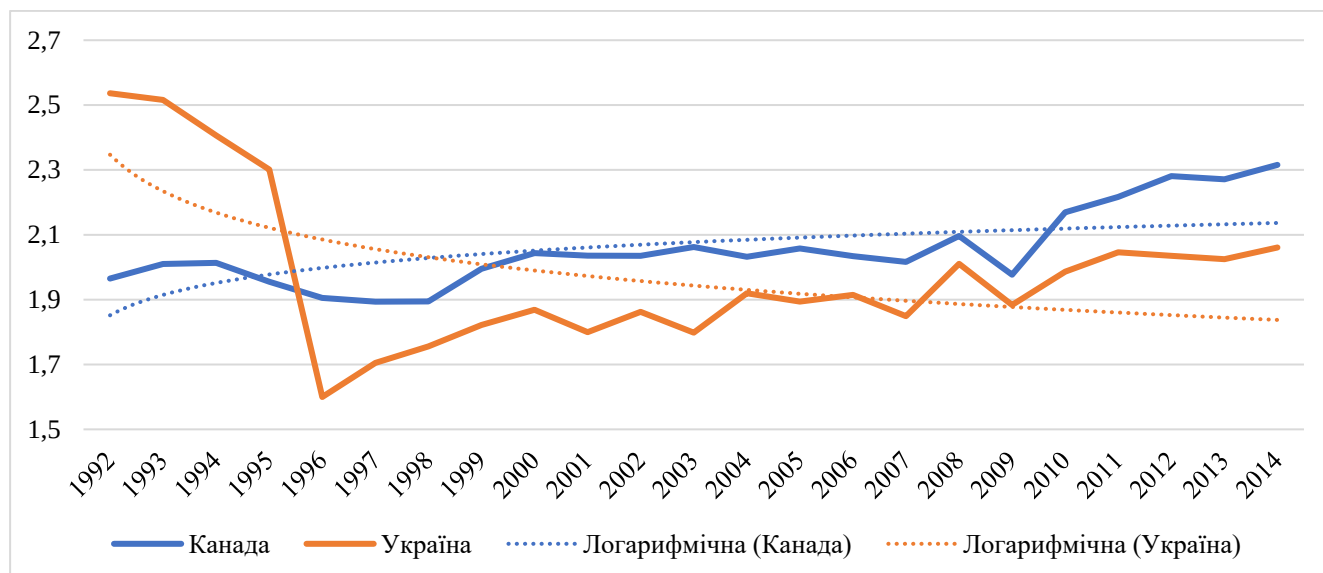

Рис. 2.12. Динаміка експортної диверсифікації Канади та України

Джерело: складено автором за даними [42].

В період, коли Україна почала занурюватись в оборону від військової агресії, ряд міжнародних організацій розробив інструментарій та узагальнив дані, що дають можливість подібних розрахунків, а також уточнив їх доцільність [17]. Втім їх аналіз дає результати подібні до тих, які вже були отримані, тому вважаємо за можливе лише обмежитись їх згадуванням, адже в активний дослідницький обіг в нашій країні вони ще лише тільки вводяться.

Оцінювання динаміки інтеграційних процесів в науковій періодиці часто спирається економіко-математичне моделювання з використанням об'єктивних даних. Найбільш використовуваним індикатором конвергенції національних економік є ВВП на особу, який є основою для розрахунку σ -конвергенції, що дозволяє оцінити ступень зближення національних економік через вимірювання динаміки розривів між їхніми показниками [148]. Також для оцінювання швидкості зближення доцільно розраховувати β -конвергенцію, наявність якої є умовою для наявності σ -конвергенції [150]. Хоча для оцінювання також можна використовувати й інші макроекономічні показники, на нашу думку, достатньо

оцінити спочатку наявність самого процесу конвергенції, а потім вдаватись до його аналізу. Найчастіше для розрахунків використовується така відома формула (2.5):

$$\sigma_t = \sqrt{\frac{1}{N} \sum_{i=1}^N (\ln y_{it} - \mu_t)^2} \quad (2.5.)$$

де:

- σ_t – рівень σ -інтеграції (або σ -дивергенції) у момент часу t ;
- y_{it} – значення економічного показника (ВВП на особу) для країни i ;
- μ_t – середнє значення показника для всіх країн у період t ;
- n – кількість країн.

Результати нашого аналізу динаміки та розміру розбіжностей показників ВВП на особу вказують на відсутність процесів зближення економік Канади та України (рис. 2.13). Навіть можна стверджувати, що за останні 30 років відбулась дивергенція як між економіками Канади та України, так і США, ЄС та середньо-світовим рівнем.

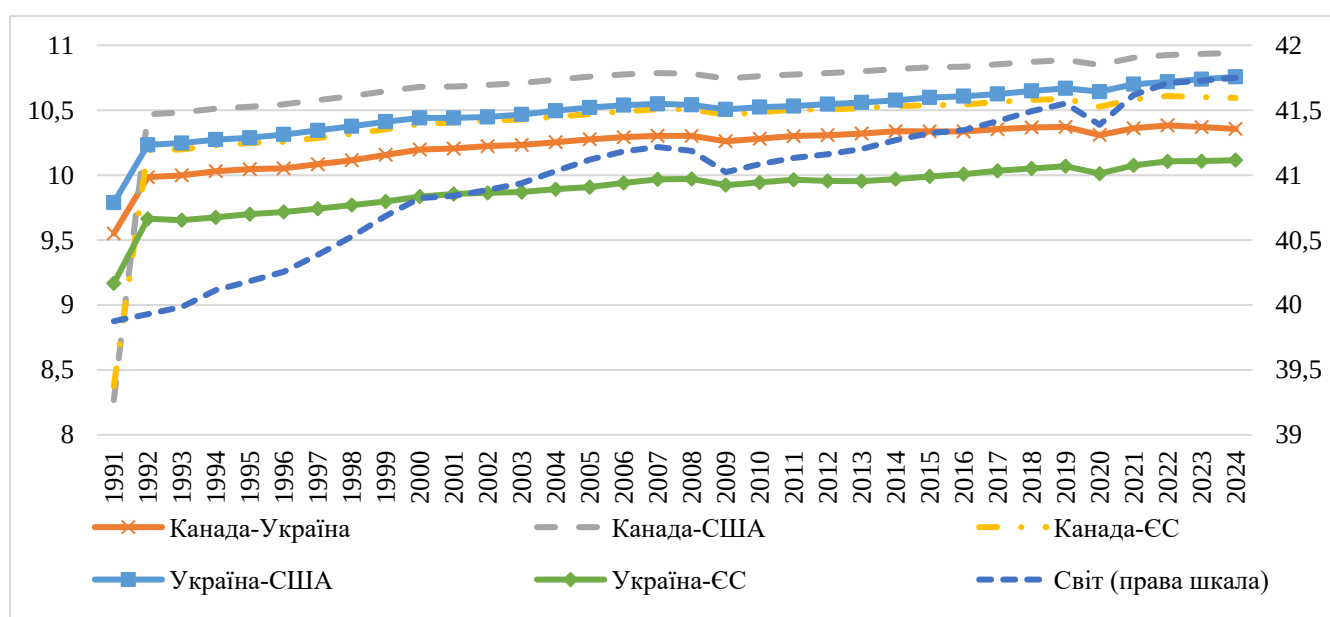

Рис. 2.13. Динаміка σ -конвергенції України та Канади за ВВП на особу, дол.США в постійних цінах 2015 р.

Джерело: складено автором за даними [50].

Відзначимо, що використання різних типів ВВП на особу (у поточних цінах, у цінах 2015 р., за паритетом купівельного стандарту) давало практично однаковий результат з тією відмінністю, що можна було спостерігати незначні коливання у результатах, які можуть підтвержувати загальну циклічність природи економічного

розвитку. Однак, попередній висновок не ставить питання відсутності процесів глобальної інтеграції, які мають місце передусім завдяки екстенсивному зростанню обсягів економічної взаємодії (торгівля, рух капіталів та міграція).

Отже, інтеграційна близькість економік України та Канади у жоден спосіб не може бути зведена лише до кількісних параметрів двосторонньої торгівлі, транскордонного руху інвестиційного і кредитного капіталу, а також інтенсивності міждержавних контактів. Вона відображає глибину, збалансованість, структурну наповненість і стійкість взаємозв'язків між національними господарськими системами двох держав, рівень їх інституційної сумісності, функціональної взаємодоповнюваності та здатності забезпечувати довгострокові взаємовигідні ефекти. Оцінювання якості інтеграційної близькості економік України та Канади потребує врахування не лише масштабів економічних потоків, а й характеру їх впливу на структурну модернізацію, технологічне оновлення, відтворювальну стійкість і міжнародну конкурентоспроможність обох держав.

Інтеграційна близькість економік України та Канади засвідчує наявність глибокого розриву між інституційно-політичною готовністю держав до поглибленого партнерства та фактичною економічною насиченістю двосторонніх зв'язків. Повоєнне відновлення України може стати каталізатором якісної трансформації інтеграційної близькості двох економік на основі масштабного залучення Канади до відбудови інфраструктури, модернізації української промисловості, розвитку енергетики, цифровізації, підготовки людського капіталу та впровадження екологічних технологій. Це створює усталені передумови для переходу українсько-канадського економічного співробітництва від переважно фінансової та гуманітарної підтримки до довгострокового виробничо-інвестиційного партнерства.

Висновки до розділу 2

1. Динаміка українсько-канадської торгівлі характеризується підвищеною чутливістю до коливань світової кон'юнктури, внутрішніх фаз економічного циклу

та змін глобального безпекового середовища. Взаємний товарообіг двох держав залишається нестійким, нерівномірним у часовому вимірі та порівняно незначним у структурі сукупної зовнішньої торгівлі кожної з держав. Український експорт до Канади концентрується переважно в обмеженій кількості товарних груп, що посилює його залежність від цінової волатильності та коливань зовнішнього попиту. Натомість у канадських поставках до України вагомішу частку становлять обладнання, фармацевтичні товари, технологічно складна продукція та інші вироби з відносно високою доданою вартістю. Зазначена структурна асиметрія стримує збалансований розвиток взаємної торгівлі та обумовлює потребу у переході від переважно товарообмінної моделі до поглибленої виробничої, технологічної та інноваційної кооперації.

2. Канадські інвестиції становлять важливий, хоча й недостатньо масштабний складник зовнішнього фінансування розвитку української економіки. Інтерес канадських інвесторів концентрується насамперед у секторах, де Україна володіє ресурсними, кадровими, виробничими або технологічними перевагами, зокрема в агропромисловому комплексі, добувній промисловості, енергетиці, інформаційно-комунікаційній сфері, інфраструктурі та окремих сегментах переробного виробництва. Водночас інвестиційні зв'язки між країнами мають виразно асиметричний характер: українська присутність на канадському ринку капіталу залишається мінімальною, тоді як розширення діяльності канадського бізнесу в Україні стримується воєнними загрозами, неповною передбачуваністю регуляторного середовища, ризиками захисту майнових прав і складністю довгострокового планування. За таких умов активізація інвестиційного співробітництва потребує підвищення інституційної надійності, розвитку системи гарантування капіталовкладень і застосування дієвих механізмів розподілу ризиків.

3. Вагомою складовою українсько-канадського партнерства є кредитно-фінансова підтримка України, зміст якої виходить за межі традиційного обслуговування зовнішньоторговельних та інвестиційних операцій. Вона охоплює макрофінансову допомогу, державні гарантії, страхування ризиків, технічне сприяння, підтримку інституційних реформ та інші інструменти стабілізаційного

характеру. В умовах російсько-української війни канадське фінансування сприяє збереженню макрофінансової стійкості України, виконанню першочергових функцій держави та підтриманню передумов майбутнього відновлення. Водночас переважання міждержавного й підтримувального компонентів засвідчує необхідність поступового посилення комерційної складової фінансової взаємодії. Перспективними інструментами є експортне кредитування, проєктне та змішане фінансування, державно-приватне партнерство, страхування політичних і воєнних ризиків, кредитні гарантії та спеціалізовані інвестиційні фонди, здатні мобілізувати приватний капітал для відбудови інфраструктури, цифрової трансформації, декарбонізації та зміцнення енергетичної безпеки України.

4. Інституційним підґрунтям активізації українсько-канадських економічних відносин стало формування розвиненої договірно-правової бази, орієнтованої на лібералізацію взаємного доступу до національних ринків. Зниження тарифних і нетарифних обмежень розширило можливості для диверсифікації торгівлі товарами й послугами, інтернаціоналізації діяльності підприємств і залучення малого та середнього бізнесу до двостороннього співробітництва. Проте нормативна лібералізація не забезпечує автоматичного збільшення товарообігу або інвестиційних потоків. Реальне використання її переваг визначається здатністю суб'єктів господарювання відповідати технічним, санітарним, фітосанітарним, екологічним і корпоративним стандартам партнерського ринку, проходити відповідні процедури сертифікації, адаптувати продукцію до споживчих вимог та формувати ефективні логістичні, дистрибуційні й маркетингові канали. Відтак дієвість інституційного зближення залежить від його підкріплення конкретними інструментами підтримки експорту, інвестицій і міжфірмової кооперації.

5. Поглибленню взаємодії України та Канади у глобальних ланцюгах створення вартості сприяють лібералізація торговельного режиму, поступове зближення регуляторних вимог і розвиток інструментів підтримки транскордонних підприємницьких зв'язків. Водночас результативність використання сформованого інституційного середовища безпосередньо залежить від готовності українських виробників дотримуватися міжнародних технічних, екологічних, соціальних і

корпоративних стандартів, інтегруватися до систем сертифікації та забезпечувати безперервність постачання. Подальший розвиток співробітництва потребує відмови від фрагментарного характеру торговельних та інвестиційних контактів на користь системної виробничо-технологічної моделі. Така трансформація має бути зорієнтована на спільне створення продукції з високою доданою вартістю, посилення локальних виробничих зв'язків, диверсифікацію зовнішньоекономічних партнерств України та підвищення стійкості національної економіки до порушень глобальних ланцюгів постачання.

6. Найперспективнішими напрямками українсько-канадської взаємодії є сфери, у яких ресурсні, кадрові та виробничі можливості України можуть бути поєднані з фінансовими, технологічними й управлінськими компетентностями Канади. До них належать агропродовольчі технології, енергетичне машинобудування, відновлювана енергетика, видобування та глибока переробка критично важливих мінеральних ресурсів, інформаційно-комунікаційні технології, авіакосмічна промисловість, транспортна інфраструктура, оборонно-промислова кооперація й екологічна модернізація. Реалізація спільних проєктів у зазначених сферах здатна забезпечити формування тривалих виробничих взаємозв'язків і збільшити частку доданої вартості, створюваної в Україні. Особливу роль у цьому процесі можуть відіграти прямі іноземні інвестиції канадських компаній, за умови їх органічного включення до українських регіональних і галузевих екосистем, розвитку мереж локальних постачальників, трансферу управлінських практик і поширення технологічних ефектів на суміжні сектори.

7. Стратегічним орієнтиром українсько-канадського економічного співробітництва має стати не механічне нарощування вартісних обсягів взаємної торгівлі, а функціональне підвищення статусу українських суб'єктів у глобальних ланцюгах створення вартості. Досягнення цієї мети передбачає поступовий перехід від експорту сировини та продукції проміжного споживання до виробництва технологічно складніших товарів, освоєння дослідницьких, інжинірингових, логістичних, сервісних і маркетингових функцій. Важливим є створення спільних технологічних платформ, залучення українських підприємств до розроблення

продукції та участі у стратегічному управлінні міжнародними проєктами. Необхідними передумовами такого переходу є розбудова інноваційної інфраструктури, стимулювання прикладних досліджень, підтримка експортерів, розвиток довгострокового фінансування та підвищення спроможності національних виробників відповідати міжнародним стандартам якості, безпеки й корпоративного управління.

8. Оцінювання якості інтеграційної близькості України та Канади не може обмежуватися лише кількісними параметрами товарообігу, взаємних інвестицій або руху фінансових ресурсів. Її зміст доцільно розкривати через стійкість, збалансованість, структурну складність, технологічне наповнення та довгострокову результативність двосторонніх зв'язків. Якісна інтеграційна близькість передбачає здатність сторін взаємовигідно реалізовувати порівняльні й конкурентні переваги, підтримувати надійні канали взаємодії, поглиблювати виробничу спеціалізацію та узгоджено реагувати на зовнішні шоки. Найбільш розвиненим її компонентом залишається інституційний, що виявляється у спільності базових принципів ринкового господарювання, розширенні режиму вільної торгівлі, підтримці реформ та наявності сталих механізмів міждержавного діалогу. Проте подальше зближення потребує перетворення інституційної сумісності на конкретні економічні результати через формування диверсифікованих інвестиційних, інноваційних і виробничих зв'язків, спрямованих на спільне створення доданої вартості та модернізацію національних економік.

Основні результати розділу опубліковано у наукових працях автора [114; 208; 209].

РОЗДІЛ 3.

СТРАТЕГІЧНІ ПРІОРИТЕТИ ДИВЕРСИФІКАЦІЇ УКРАЇНСЬКО-КАНАДСЬКОГО ЕКОНОМІЧНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА У ГЛОБАЛЬНОМУ ІНТЕГРАЦІЙНОМУ СЕРЕДОВИЩІ

3.1. Гармонізація національних економічних інтересів у посткризовий період

У період після масштабної кризи, зумовленої повномасштабною війною і пандемією, руйнуванням інфраструктури та змінами у глобальному економічному порядку, перед Україною постає завдання не лише відновлення економіки, але й її стратегічного переосмислення та відродження. Гармонізація національних економічних інтересів з інтересами інших зовнішньоекономічних партнерів набуває статусу одного з ключових принципів політики відродження та сталого розвитку, що має забезпечити баланс між короткостроковою стабілізацією та довгостроковими інтеграційними пріоритетами.

За останні 60 років Канада демонструє ефективну стратегію соціально-економічного розвитку. Належним доказом цьому виступає динаміка показника ВВП на особу, який за весь період дещо перевищував середній рівень серед країн ОЕСР та ЄС, а також значно перевищував цей показник в Китаї та Україні (рис. 3.1.). Слід визнати, що США випереджають Канаду за цим показником та, ймовірно, робитимуть це надалі, ставлячи її в залежність від власних політичних та соціально-економічних інтересів.

Узгодження національних економічних інтересів є кропіткою працею, яка передусім має виконуватись дипломатичними працівниками. Хоча досвід участі Канади в інтеграційних процесах з США та Мексикою засвідчує пріоритетність інтеграції знизу, а досвід інтеграційних процесів в ЄС – інтеграції зверху, Україні слід визначитись з принциповим підходом до розвитку відносин з Канадою. Йдеться або про відмову від одного з цих протилежних підходів, або про дотримання принципу самоорганізації макроекономічних систем.

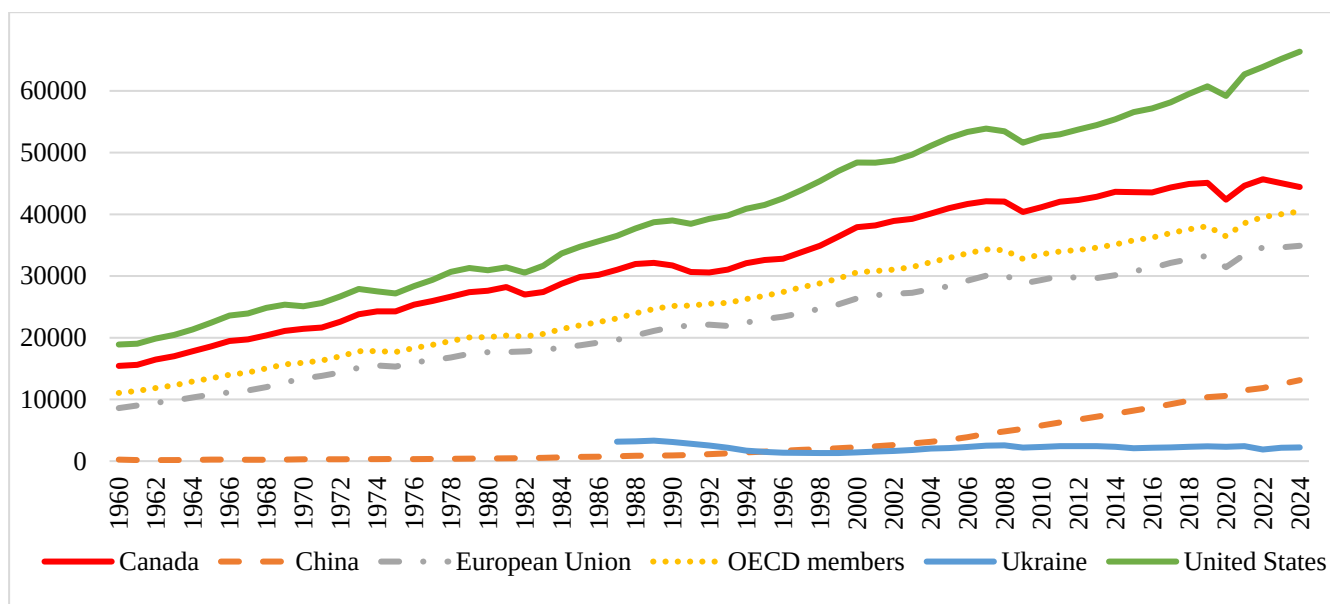

Рис. 3.1. Динаміка ВВП на особу за окремими країнами у 1960-2024 рр., в постійних дол. США 2015 р.

Джерело: складено автором за даними [133].

На жаль, вибір останнього, що домінував багато років, свідчить про відмову від спроби окреслити бажані цілі та формати зближення. Разом з тим, вагоме економічне підґрунття є основою для успішності цих процесів. З нашої точки зору вони мають охоплювати щонайменше п'ять базових вимірів:

- нормативно-інституційний – формування єдиної рамки економічного планування, заснованої на правовій визначеності, гарантіях для інвесторів, прозорості регулювання та адаптації до вимог міжнародних партнерів; визначення функціональних завдань, етичних цінностей та норм, КРІ та умов міжінституційної взаємодії; а також якість правозастосування і державного менеджменту, які покликані забезпечити належне середовище завдяки подоланню корупції, відносимо до цього блоку;

- ресурсно-галузевий – визначення пріоритетів розвитку на основі національного потенціалу, управління ресурсами та продукцією з низькою доданою вартістю, експортної спеціалізації, першочергових потреб відбудови (інфраструктура, енергетика, ІТ, АПК, оборонна промисловість) та забезпечення факторами виробництва точок зростання національних економік;

- територіально-регіональний – узгодження політики економічного

відновлення між центром і регіонами, підтримка локалізації виробництва та розвиток транскордонної та міжрегіональної спеціалізації та кооперації, делегування повноважень та ресурсів, долучення всіх регіонів до ГЛВ, вирівнювання територіальних асиметрій;

- людиноцентричний – взаємодія ринків праці та управління міграційними процесами; управління людським капіталом; соціально-економічна інклюзія мігрантів та взаємодія з діаспорами; культурна та освітня сумісність і зближення цінностей; безперешкодне переміщення фахівців, науковців, дослідників, бізнесменів та підприємців;

- капітальний – вільне переміщення капіталів у формі портфельних інвестицій, венчурного та кредитного капіталу, врегульованість обміну валют та міжнародних розрахунків і страхування; зближення вимог до діяльності та звітності інституційних інвесторів.

Модернізована угода про вільну торгівлю (CUFTA 2.0) пропонує інституційний каркас гармонізації, що виходить за межі традиційної торгівлі, розуміння якого варто поширювати в цільових групах. Вона є не лише засобом адаптації, але й інструментом співформування нових правил глобальної економіки – через активну участь України в їх розробці спільно з Канадою, за участі технопарків, аналітичних центрів, діаспори, бізнес-платформ. Серед ключових нових положень варто відзначити ті, що дозволять двостороннім відносинам вийти на вищі рівні:

- сталий розвиток: запровадження ESG-зобов'язань як спільного критерію;
- механізми спільного управління: консультаційні ради, арбітраж, технічні платформи;
- складові інноваційної економіки: цифрова торгівля, захист інтелектуальної власності, просування малих і середніх підприємств;
- інклюзивні практики: гендерна рівність, доступність тендерів, розвиток бізнесу у регіонах.

Посткризове економічне відродження України передбачає не лише відбудову фізичної інфраструктури, а й формування нової інституційної архітектури, що

базується на глобальних стандартах сталого розвитку. У цьому контексті ESG-парадигма переходить із категорії рекомендацій до статусу новітньої умови доступу до ринків, інвестицій, партнерств та інноваційних альянсів (табл. 3.1).

Таблиця 3.1

ESG-адаптація ключових секторів України у співпраці з Канадою

Сектор економіки	Елемент ESG	Приклад адаптації
АПК, металургія	Environmental	Впровадження no-till технологій, біодобрив, зменшення викидів CO ₂
ІТ та інженерія	Governance	Внутрішній аудит алгоритмів, політики доступу до даних
Інфраструктура	Environmental / Social	Зелене будівництво, гендерна інклюзивність в підрядних тендерах, смарт-логістика
Державне управління	Governance	Відкриті дані, цифровізація, сталі та зелені закупівлі, публічні звіти про використання коштів

Джерело: складено автором на основі експертних опитувань.

Глобальні донори, міжнародні банки розвитку, а також стратегічні інвестори вже інтегрують ESG-стандарти як обов'язкові умови для:

- фінансування інфраструктурних і енергетичних проєктів;
- участі у транснаціональних ланцюгах постачання;
- надання пільгових кредитів та грантів;
- допуску до програм на зразок EU Green Deal, Horizon Europe, EDC Green Finance, Innovation Clusters Canada.

За останнє десятиліття Україна накопичила значне відставання від більш зрілих країн, що передусім утворилось у сфері ESG. Канада вже має функціональну перевагу як фасилітатор ESG-переходу України завдяки нормативній узгодженості з європейськими та північноамериканськими ринками, наявності ESG-платформ, таких як EDC Green Finance або Canadian Innovation Clusters та високому рівню участі у глобальних екологічних, гендерних і управлінських ініціативах. Тому розвиток двосторонньої взаємодії може сформувати цілий ряд бажаних результатів, якими можуть бути такі:

- ESG-хаби на базі українських технопарків, за участі NRC, EDC, CUTIS;
- розробка локалізованих ESG-індикаторів – спільно з українськими аналітичними центрами;

- сертифікація українських підприємств за міжнародними стандартами з наступним доступом до глобальних логістичних та виробничих мереж.

Гармонізація національних економічних інтересів України та інших країн це не лише питання адаптації та реагування на виклики, а й проактивне формування нової архітектури інтеграційної взаємодії та утворення нової структури економіки відповідно до обраних ніш в системі міжнародного поділу праці. Вона включає багаторівневу координацію державної стратегії, регіональної спеціалізації та міжнародного партнерства, з особливим фокусом на інноваційні кластери, ESG, децентралізацію та залучення діаспори. Відповідно, модель розумної інтеграції у співпраці з Канадою може бути реалізована через комплекс інституційних, регуляторних, фінансових та дипломатичних інструментів. Ключові механізми гармонізації національних інтересів включають інституційно-функціональні сфери співпраці з Канадою, які охоплюють як стратегічний, так і прикладний рівні – від міжурядової координації до регіональної кластеризації та ESG-адаптації (табл. 3.2).

Таблиця 3.2

Ключові складові механізму гармонізації національних інтересів України з Канадою

Напрямок взаємодії	Можливі інститути та ініціативи	Інструменти реалізації	Очікувані ефекти
Інституційна координація	CUFTA 2.0, Українсько-Канадська рада	Дорожні карти, комітети, механізми арбітражу	Зменшення трансакційних бар'єрів
Інвестиційне партнерство	EDC, FinDev, Horizon Canada	Гарантії, PPP, фонди трансформації	Стале зростання, технологічна модернізація
Кластеризація	Агро кластери, ІІІ, оборонні кластери	Платформи ДіР, пільгові зони, сертифікація	Зростання доданої вартості в експорті
Регіональний розвиток	CUTIS+, MaRS, Tech Bridges	Інкубатори, двійники міст, інтеграційні агентства	Стабілізація регіонів, локалізація виробництва
ESG-адаптація	NRC, EDC Green, CleanTech Canada	ESG-хаби, green finance, smart governance	Доступ до зеленого фінансування

Джерело: складено автором.

Попри відносно високий рівень соціально-економічного розвитку Канада стикається з рядом викликів подолання яких можливе виключно з урахуванням глобальних трендів, викликів та можливостей. Враховуючи значну інерційність

макроекономічних систем, якими виступають і національні економіки, терміни змін є доволі тривалими та потребують значних зусиль та попередньої дослідницької та аналітичної роботи. Враховуючи, що йдеться передусім про майбутню конкурентоспроможність, шлях до змін йде через інновації, тому доцільним є врахування всього комплексу чинників, що вивчаються при складанні глобального індексу інновацій. Позиції Канади у цьому рейтингу, на нашу думку, є більш однорідними та свідчать про більш системний розвиток національної економіки (табл. 3.3).

Таблиця 3.3

**Конкурентні позиції Канади за компонентами
Глобального індексу інновацій у 2026 р.**

Провідні позиції			Аутсайдерські позиції		
Індикатор	Рейтинг у світі	Відносно України	Індикатор	Рейтинг у світі	Відносно України
Цитування наукових праць	4	+47	Використання енергії на одиницю ВВП	109	+7
Рейтинги університетів у QS	5	+53	Молодь демографічні дивіденди	109	+16
Співпраця між університетами і промисловістю у сфері ДіР	6	+73	Динаміка продуктивності праці	101	+29
Витрати на програмне забезпечення	7	+18	Кількість промислових зразків	95	-79
Шкала PISA з читання, математики і наук	7	+36	Відповідність ВВП вимогам ISO 14001	90	-1
Продуктивність логістики	7	+69	Кількість торгових марок	85	-63
Університетська міжнародна залученість з промисловістю	7	+87	Якість ВВП за ISO 9001	82	+3
Ринок розваг і медіа	7	-	Екологічна сталість	80	+11
Угоди з венчурним капіталом на пізній стадії	8	+62	Чистий обсяг ПП	75	+6

Джерело: складено автором за даними [135].

Канада посідаючи цілий ряд провідних позицій значну частину з них посідає завдяки перевагам високоякісної та високопродуктивної науково-освітньої системи (5 з 9 у табл. 3.3). Важливим також є те, що усі наведені провідні позиції щільно знаходяться на 4-8 місцях у світі. З іншого боку, навіть за аутсайдерськими позиціями Канада переважно випереджає Україну. В цілому позиції Канади демонструють, що за багатьма параметрами її досвід є цінним для України. Важливо також розуміти, що розглядати окремі позиції відірвано від інших недоречно, адже їх комплекс утворює загальну картину національної моделі соціально-економічного розвитку, а кожен з індикаторів напрямую та

опосередковано пов'язаний з іншими. Навіть в такій ситуації Канаді є чому повчитись в Україні.

З іншого боку позиції України, виходячи зі значених індикаторів часом є лідерськими в усьому світі, хоча частіше тяжіють до аутсайдерських ніж позиції Канади (табл. 3.4). Цікавим спостереженням є те, що 3 індикатори представляють сферу інтелектуальної власності, ще 3 – освіту, та ще 3 – ІТ сферу, де позиції України навиваються провідними. Цим провідним індикаторам завдячуємо передусім інституціям науково-освітніх інституцій, які, нажаль, досі не мають належних інструментів для отримання а накопичення дивідендів від таких здобутків.

Таблиця 3.4

**Конкурентні позиції України за компонентами
Глобального індексу інновацій у 2026 р.**

Провідні позиції			Аутсайдерські позиції		
Індикатор	Рейтинг у світі	Відносно Канади	Індикатор	Рейтинг у світі	Відносно Канади
Кількість корисних моделей	1	-	Динаміка продуктивності праці	130	+29
Працевлаштовані жінок з передовою освітою	4	-27	Операційна стабільність бізнесу	126	+111
Урядові онлайн послуги	5	-29	Валове формування капіталу	126	+65
Експорт ІКТ- послуг	5	-51	Молодь демографічні дивіденди	125	+16
Державне фінансування середньої освіти	16	-	Загальна інфраструктура	122	+113
Кількість промислових зразків	16	-79	Дотримання законів	117	+101
Витрати на освіту	18	-36	Використання енергії на одиницю ВВП	116	+7
Створення мобільних додатків	18	-27	Інституційне навколишнє середовище	115	+101
Кількість торгових марок	22	-63	Внутрішнє кредитування приватного сектору	110	-

Джерело: складено автором за даними [135].

Пріоритети сталого розвитку обумовили актуальність вивчення питань енергоємності ВВП в усіх країнах світу. Україна в цьому контексті демонструє вражаючу динаміку, яка спирається на ряд кроків та стратегічних рішень. Йдеться про те, що якщо у 2000 р. енергоємність ВВП України відповідала 260% від середнього у світі рівня, то в Канаді цей показник становив 136,5%, США – 110,9%, а в ЄС лише 68,2% (рис. 3.2). Через два десятиліття ситуація суттєво змінилась, але

не в усіх економіках – в Україні у 2021 р. енергоємність становила 151,5% від середнього у світі рівня, в Канаді – 144,0%, США – 93,2%, ЄС – 64,2%. Таким чином, Україна досі не досягнула рівня провідних економік, але темпи змін були вражаючими – в середньому щороку енергоємність зменшувалась на 5,2%, тоді як в ЄС лише -0,2%, США -0,8%, а в Канаді спостерігалось зростання на 0,4%. Тож серед спільних цілей для України та Канади слід називати зменшення енергоємності ВВП.

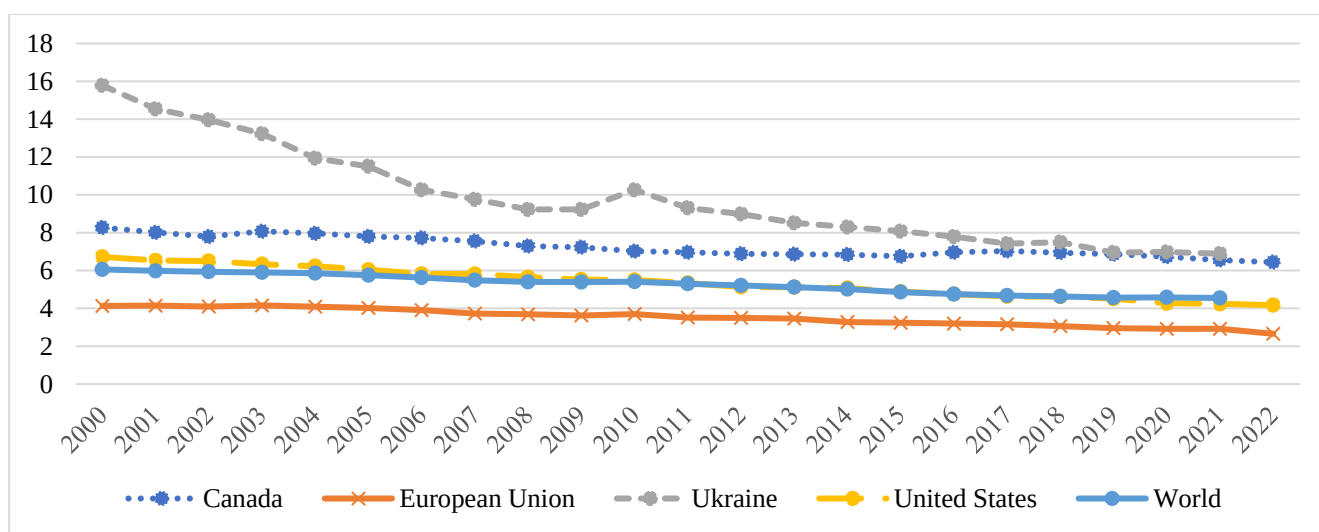

Рис. 3.2. Динаміка енергоємності ВВП обраних країн, МДж на 1 дол ВВП за ПКС у цінах 2021 р.

Джерело: складено автором за даними [39].

Цінним досвідом та практикою для України може слугувати взаємодія уряду Канади з міжнародними приватними ринками капіталу. На початку 2025 р. Канада випустила 7-річні зелені облігації на суму 2 млрд кан. дол., що стало її четвертим випуском зелених облігацій і третім випуском відповідно до оновленої Рамкової програми для зелених облігацій, яка тепер включає певні витрати на ядерну енергетику. У червні 2025 р. уряд опублікував свій Звіт про розподіл та вплив зелених облігацій на 2023-2024 рр., в якому детально описано викоистання 4 млрд кан. дол., залучених відповідно до нової Рамкової програми. Примітно, що цей звіт ознаменував перший випадок, коли Канада виділила кошти на відповідні ядерні проекти, що становило 5% від загального обсягу асигнувань [7].

Розбудова нового добре функціонуючого ринку сталого фінансування

виступає одним зі значних здобутків Канади у фінансовому секторі, який добре інтегрований у міжнародні ринки капіталу. Ключові здобутки охоплюють підтримку урядом створення керівних принципів сталого інвестування (також відомих як таксономія) та поширення обов'язкового розкриття інформації про кліматичні ризики на широкий спектр канадської економіки. Подібно до таксономії, що запроваджена в ЄС, Канада також створила подібний інструмент з ірахуванням національних інтересів. Попри новизну такого ринку та його регулювання канадійці пішли далі, адже відчують власну інтегрованість у світову економічну систему. Йдеться про участь разом з 22 іншими країнами в функціонуванні Міжнародної платформи зі сталих фінансів, пріоритетами якої наразі виступає фокусування на біорізноманітті, перехідних фінансах та порівнянні таксономій [7].

Найбільш розвинені країни на практиці використовують механізми міжнародної координації, адже усвідомлюють екосистемний характер глобальної економіки. Подібно до попереднього прикладу Канада також обмінюється досвідом та обговорює ці питання сталого розвитку у поєднанні з питаннями економічного розвитку та певних ринків на Інклюзивному форумі ОЕСР з питань підходів до пом'якшення викидів вуглецю. Ще одним простором для міжнародної комунікації з пов'язаних питань, що охоплюють як викиди парникових газів, так і ринки металів, виступає Спільнота ОЕСР з питань політики у сфері сталі, включаючи Комітет ОЕСР зі сталі та Глобальний форум з питань надлишкових сталеливарних потужностей, об'єднує уряди для вирішення проблем, що стоять перед сталеливарною промисловістю. Вважаємо, що участь України в даних інституційних форматах варто розглядати як такі, що є пріоритетними.

Асиметричність доступу до природних ресурсів та використання їх економічного потенціалу є притаманою для багатьох країн, однак в Канаді це проявляється значно яскравіше. Деякі провінції Канади мають багаті запаси ресурсів викопного палива, тоді як інші отримують вигоду від великої кількості гідроенергії. Слід визнати, що такі асиметрії спостерігаються також і в Україні, тому обмін досвідом в цій царині становить той предмет, що може виступати

чинником інтеграції національних економік.

Канада є як великим виробником нафти і газу в масштабах світового ринку, так і великим споживачем чистої електроенергії. Експорт нафти і газу, що використовуються в інших країнах для виробництва, сприяє значним викидам парникових газів, але внутрішнє використання енергії також впливає на вплив економічної діяльності Канади на навколишнє середовище. Існує очевидна потреба скоротити викиди від спалювання викопного палива, що є джерелом 4/5 викидів парникових газів Канади. Тому серед пріоритетів урядом країни було обрано декарбонізацію виробництва електроенергії та розвиток зелених технологій. За нашими оцінками Канада буде активно адаптувати досвід ЄС щодо запровадження механізму вуглецевого коригування імпорту (*англ. – Carbon Border Adjustment Mechanism*), який не тільки заохочує партнерів ЄС до зменшення викидів парникових газів, але й вистапатиме в якості новітнього інструменту регулювання обігу товарів між національними економіками.

Ця економічна проблема напряду пов'язана з якістю довкілля, яке в світі все більш чітко усвідомлюють як цілісну глобальну екосистему. Участь країн в спільних зусиллях щодо управління глобальною екологічною проблемою та отримання значних здобутків потребує постійних наполегливих зусиль, координації кроків та відповідних фінансових, технологічних, знанневих та людських ресурсів. Найбільш вдалим є участь в конференціях під егідою ООН та міжнародних організацій, однак двостороння координація та напрацювання механізмів й інструментів, обмін практиками, міжнародний науко-технологічний обмін також можуть сприяти як зменшення впливу на довкілля та його відновленню, але також робитимуть внесок у подальшу глобальну інтеграцію.

В цілому міжнародна співпраця важлива для розширення заходів зі скорочення викидів в масштабах світової економіки та зменшення впливу такої політики на економіку окремих країн. Такі країни, як Канада, з розвиненими чіткими рамками кліматичної політики відіграють важливу роль в обміні знаннями та досвідом. Інші країни, передусім країни з федеративним устроєм, могли б винести уроки з успішної розробки Канадою національної системи ціноутворення

на викиди, яка враховує відмінності в субнаціональних моделях при одночасному дотриманні спільного цінового мінімуму. Панканадський підхід до ціноутворення на забруднення вуглецем також може слугувати моделлю для міжнародних зусиль щодо збільшення частки викидів парникових газів, що підлягають ціновій політиці.

Незважаючи на задекларовану пріоритетність розвитку зеленої енергетики у двосторонньому співробітництві, приклади, подібні до кейсу TIU Canada, вказують на розрив між задекларованими намірами та фактичним станом реалізації інвестиційної політики. Уряди обох країн, зокрема в рамках Меморандуму про енергетичне партнерство, неодноразово наголошували на перспективах залучення канадських компаній до розвитку відновлюваної енергетики в Україні. Проте відсутність належного механізму захисту прав інвесторів, затримки з виплатами за «зеленим» тарифом та неоднозначна судова практика демонструють існування системних бар'єрів.

Це свідчить про потребу у вдосконаленні інституційної спроможності державних органів у сфері залучення та супроводу інвестицій, зокрема через реформування судової системи, підвищення прозорості регуляторного середовища та посилення ролі профільних агентств, таких як UkraineInvest та Національне агентство з питань інвестицій. Лише за умови усунення таких недоліків можливо забезпечити стійке інвестування з боку стратегічних партнерів, зокрема Канади, у пріоритетні напрями української економіки.

Інвестиційна взаємодія між Україною та Канадою концентрується у стратегічно важливих секторах (як показано у п. 2.1.), що свідчить про структурну комплементарність обох економік та орієнтацію на довгострокову синергію. Формування цілеспрямованої інвестиційної політики щодо Канади демонструє не лише прагнення України диверсифікувати джерела прямих іноземних інвестицій, але й створити інституційно диверсифіковану модель двостороннього економічного партнерства, що поєднує безпеку, інноваційність та відкритість ринку [173]. Ряд ключових напрямів демонструє накопичення потенціалу переходу від фрагментарної участі до системного інвестиційного партнерства, зокрема, йдеться про такі:

- енергетика: канадські компанії у сфері відновлюваних джерел енергії демонструють особливо активні, зокрема у проєктах будівництва сонячних і вітрових електростанцій. Вони не лише інвестують кошти, але й виступають постачальниками технологій і управлінських рішень. Відомим кейсом є участь TIU Canada у запуску сонячної електростанції в місті Нікополь;

- агропромисловий комплекс: Інвестиції спрямовуються на розвиток логістики, зберігання та переробки аграрної продукції й впровадження передових агротехнологій. Україна розглядається як перспективна база для забезпечення продовольчої безпеки в умовах глобальних криз;

- фінансові послуги: канадський капітал присутній у банківському та страховому секторах, зокрема через механізми міжнародної технічної допомоги, донорські програми та інструменти мікрофінансування. Це сприяє зростанню фінансової інклюзії та розвитку малого бізнесу в Україні;

- інформаційні технології та дослідження: українські ІТ-команди активно залучаються канадськими компаніями через аутсорсинг, формуються альянси у сфері розробки цифрових рішень – кібербезпеки, штучного інтелекту, блокчейн-технологій та Web3, що виступає формою технологічного обміну.

Важливим напрямом стратегічної співпраці між Україною та Канадою є розвиток інноваційних секторів економіки. Спільні наукові дослідження та прикладні розробки в галузях штучного інтелекту, технологій розумного міста, сталого сільського господарства й цифрової екології відкривають нові можливості для обох економік. Вони не лише сприяють модернізації виробничих потужностей і виходу на перспективні ринки, але й формують основу для вирішення глобальних викликів — зокрема зміни клімату, енергетичної трансформації та продовольчої безпеки. Синергія інноваційного потенціалу двох країн здатна генерувати проривні рішення, релевантні як на рівні регіональної політики, так і в контексті міжнародних цілей сталого розвитку навіть попри наявність певних розривів у рівнях розвитку (табл. К. 1. Дод. К).

Пріоритетним вектором в цьому напрямку є розвиток та інтеграція інноваційних екосистем. Йдеться про формування сприятливого інституційного

середовища, яке стимулює підприємницьку активність, комерціалізацію наукових розробок, ефективну передачу технологій та системний обмін знаннями і кадрами між науковими установами, стартапами, венчурними фондами й великим бізнесом.

Участь обох країн у спільних ініціативах у сфері інноваційної економіки — зокрема через міжуніверситетське співробітництво, стартап-інкубатори, акселераційні програми та державні фонди підтримки ДіР — дозволяє створити стійку інфраструктуру для розвитку крос-національного підприємництва та інтеграції у глобальні інноваційні ланцюги. Такий підхід відкриває нові можливості для створення високотехнологічних робочих місць, стимулювання експорту ІТ-продуктів і залучення венчурного капіталу, що є критично важливим для модернізації економік обох держав.

Канадські інноваційні хаби, зосереджені переважно у таких мегаполісах, як Торонто, Ванкувер і Монреаль, формують потужну екосистему, що інтегрує науку, бізнес і капітал. Канада посідає 5 місце в світі за рейтингом екосистем стартапів завдяки лідерству таких компаній та інституцій як TELUS, Національний банк Канади, Intact Financial Corporation, Hydro One, LearningBranch [110]. Вони та інші відкривають українським стартапам та інноваторам унікальне середовище для масштабування рішень на глобальному рівні. Зокрема, такі центри як MaRS Discovery District (Торонто) або District 3 (Монреаль) пропонують доступ до венчурного фінансування, експертизи у сфері комерціалізації технологій, інфраструктури для прототипування, а також менторської підтримки від лідерів індустрій. Цікавим є досвід програм Міністерства економічного розвитку щодо створення робочих місць та торгівлі, програми Інвестуй в Канаду, платформи Калгарі, програм Квебеку, Онтаріо і Торонто, який варто масштабувати в Україні.

Участь українських проєктів у таких платформах сприяє не лише міжнародній валідації інновацій, але й формуванню довгострокових партнерств із канадськими корпораціями, університетами та інвесторами. Це дозволяє переносити українські рішення в глобальні ланцюги вартості, а також зміцнює імідж України як джерела технологічного потенціалу у міжнародному інноваційному ландшафті.

Водночас інноваційна екосистема України, яка особливо зконцентрована у містах Київ, Львів, Дніпро, Одеса та Харків, демонструє динамічний розвиток та зростаючу інтеграцію в глобальні інноваційні екосистеми [110]. Протягом останніх років спостерігається помітне збільшення кількості технологічних стартапів, бізнес-інкубаторів, акселераторів і венчурних фондів, що формують інфраструктуру підтримки підприємництва на ранніх стадіях. Ці екосистеми вирізняються високим рівнем технологічної креативності, гнучкістю команд, а також наявністю глибокого людського капіталу – фахівців з інженерії, ІТ, біотехнологій, дизайну та управління інноваційними проєктами. Додатковим чинником їх привабливості є відносно низькі витрати на започаткування бізнесу та сприятливі умови експериментування з новими моделями комерціалізації інновацій. Хоча завдяки цьому Україні вдалося піднятися на 43 місце у світі, втім децентралізація та тісний зв'язок з ринками капіталу та промисловістю здатні підняти вітчизняну інноваційну екосистему ще вище.

Безпекова ситуація в світі має чіткий економічний вимір, усвідомлення та вивчення закономірностей розвитку якого здатне сприяти як покращенню соціально-економічного розвитку, так і безпековій ситуації. Ще до початку військової агресії проти України РФ активно практикувала економічні важелі тиску на нашу країну. Як тепер стало зрозуміло, вплив торговельних воєн на еконмоіку України мав підготувати підґрунття для наступної ескалації, про що дослідники писали ще до початку повномасштабної агресії [19]. Тож розвиток економічних зв'язків між країнами, які широко користуються перевагами міжнародного поділу праці та не мають гегемонських амбіцій, був цілком вірним кроком, до якого вдалися Україна та Канада розширивши завдяки CUFTA, що вступила у дію у 2017р. та була оновлена і розширена у 2024 р., можливості для розвитку відносин між національними економіками.

Маємо визнати, що в сучасному світі полем суперництва між крупними економіками часто стають менш розвинені країни. Україна перетворилась на простір змагання тих, хто має геоекономічні амбіції, однак правил гри та надійних запобіжників, як виявилось, визначено не було, тому сталась і військова агресія.

Натомість народний супротив та державницький підхід більшості політиків не дали слабким економічним позиціям стати причиною краху. Більш того, багато країн, включаючи значний внесок Канади, тривалий час надають системну підтримку для забезпечення відносної економічної стабільності в Україні. У 2014-2025 рр. підтримка України Канадою здійснювалась за цілим рядом взаємодоповнюючих наступними напрямів, включаючи гуманітарну допомогу, фінансову підтримку державного бюджету та курсу валют, санкційний тиск, підтримка українських біженців [145]. Очевидно, що така підтримка виходить далеко за межі суто економічних відносин, однак саме вона є основою для того, аби безпекова ситуація знаходилась в керованому руслі. Напевно Канада приймаючи рішення щодо надання такої підтримки виходила з власних економічних інтересів, що мають довгостроковий характер. З нашої точки зору, механізм дії в даному випадку є походженням не економічних зв'язків, але передусім людського капіталу та стратегічного партнерства з США.

Економіка безпекового виміру давно була предметом досліджень, однак в останні п'ять років вони набули нового імпульсу та всі аспекти широко дискутуються. Як виявили експерти ОЕСР, ті національні економіки, що мають сильні вертикальні зв'язки з іноземними економіками, як правило, більш схильні до шоків ГЛВ, у яких беруть участь [38]. Особливо вразливими є Канада, Франція, Німеччина та Великобританія, які лідирують у рейтингу, а США, Бразилія та Китай є відносно менш схильними через їх відносно меншу участь в системі міжнародного поїлу праці та більшу залежність від внутрішніх партнерів та ринків факторів виробництва у більшості секторів. Зокрема, Канада як один з крупних покупців напівпровідникової продукції залежить від зовнішнього їх постачання, яке оцінюється щонайменше на одному рівні з енергоносіями. Це також пояснює чому випадки ПІІ, особливо в ЄС, Японії та Канаді, все частіше стають предметом спеціальних моніторингових заходів з боку розвинених країн, що приймають такі інвестиції та здійснюють відбір на відповідність безпековим та іншим критеріям. Проявом цього є те, що уряд Канади взяв зобов'язання сприяти економічній безпеці та боротися з іноземним втручанням шляхом модернізації Закону про інвестиції в

Канаду, щоб зміцнити процес перевірки національної безпеки та краще пом'якшити загрози економічній безпеці, що виникають через іноземні інвестиції [6]. Зокрема, в цьому контексті Україні доречно врахувати досвід Канади щодо поділу ПП на типи – виробництво засобів зв'язку; архітектурні, інженерні та супутні послуги; послуги з наукових досліджень і розробок; служби розслідування та безпеки; проектування комп'ютерних систем і супутні послуги, деякі з яких включають інвестиції в критичні та нові технології.

Вичерпування природних ресурсів планети виступає одним з вагомих аргументів для безальтернативного поглиблення процесу глобальної інтеграції. Тому ще одним з просторів взаємовигідного партнерства є управління видобутком та переробкою критичних мінералів. Йдеться не лише про укладання Україною договору з США, але і про те, що в розвинених країнах такий підхід давно став суспільною практикою. У Канаді кількість справ, пов'язаних із видобутком металевих руд та неметалевих корисних копалин, які були піддані посиленій перевірці, зросла з п'яти у 2016 р. до 28 у 2022 р. [38]. Попередня врегульованість цього питання в даному випадку виступає одним з свідчень асиметричності рівнів соціально-економічного розвитку України та Канади.

В умовах цифрової трансформації світової економіки особливо важливим безпековим виміром стала кібербезпека, негативні наслідки браку якої вже мали можливість відчувати багато людей. Кооперування у кіберпросторі, в якому кордони є відносними, а взаємодія лише частково прив'язується до географії, в умовах необхідності забезпечення фізичної безпеки допомагає додати впевненості в тягlostі економічних процесів, збереженні даних і конфіденційності тощо. Взаємодія Канади та України в цій царині вже має цілий ряд кейсів (включаючи ті, що мають місце на рівні РНБО України), що отримали фінансові та людські ресурси, однак дещо стримується значними відмінностями в часових поясах життєдіяльності. Хоча остання обставина навіть може бути використана як перевага, адже кібербезпека повинна мати цілодобовий характер. З огляду на чутливість питання, кількість відкритих праць є обмеженою, тож усвідомлення його важливості вже на практиці має місце. З того, чим може бути корисний досвід

Канади в цьому контексті – ефективні моделі державно-приватного партнерства та кіберстрахування, які в багатьох зрілих країнах вже реалізуються [189]. Разом з тим, успішний досвід відбиття великої кількості кібератак за останні роки є тим, чим Україна може збагатити зовнішньо-економічних партнерів попередивши настання ризиків, чим дозволить зекономити значні ресурси на відновлення. Відзначимо, це можливо як у двосторонніх відносинах, так і на сучасних цифрових платформах, які найчастіше мають багатосторонню природу [182].

У розвиток попередньої думки, важливим сучасним інструментом, що активно розвивається є технологічна дипломатія, яка охоплює не тільки питання кіберпростору, але й усе різноманіття технологій, що розроблені й розробляються та які на даний час виступають відчутним джерелом конкурентних переваг. Тому управління їх обігом становить важливий предмет спільних інтересів не лише з позицій управління інтелектуальною власністю, але й з огляду на те, що частина технологій відносять до категорії критичних. Ймовірно саме це пояснює чому в структурі ВВП Канади від 2% до 2,4% припадає на продукцію інтелектуальної власності. В різних країнах вони можуть мати дещо різну назву – чутливі технології в Канаді, технології критичні для національних інтересів в Австралії, критичні технологічні сфери в ЄС [22].

Уможливлення високих темпів та якості соціально-економічного розвитку в сучасних висококонкурентних умовах можливе на засадах високої інноваційної активності, управління якою високого рівня зрілості національних економік. Тому управління інноваційними процесами становить спільний інтерес, що набуває особливої актуальності з огляду на те, що завдяки міжнародному обігу технологій та інноваційних результатів розвинені країни підтримують власний економічний розвиток та підтримують технологічне лідерство. Це легко прослідковується завдяки аналізу позицій країн за міжнародними рейтингами, зокрема Глобальному індексу інновацій, що складається Всесвітньою організацією інтелектуальної власності (табл. 3.5).

Таблиця 3.5

**Позиції Канади та України в Глобальному індексі інновацій
у 2021-2025 рр.**

Група індикаторів	Канада					Україна				
	2021	2022	2023	2024	2025	2021	2022	2023	2024	2025
Загальний індекс	16	15	15	14	17	49	57	55	60	66
Інституції	5	15	14	14	15	91	97	100	107	108
Людський капітал та дослідження	18	12	10	11	10	44	49	47	54	65
Інфраструктура	30	30	30	21	24	94	82	77	82	75
Розвиненість ринку	1	6	4	4	8	88	102	104	85	85
Розвиненість бізнесу	20	20	18	13	19	53	48	48	45	56
Знаннєві та технологічні результати	23	24	19	20	18	33	36	45	34	47
Креативні результати	19	20	22	25	24	48	63	37	68	67

Джерело: складено автором за даними [54].

Слід визнати, що позиції України у ньому здебільшого спираються на показники, що є вище очікувань відносно рівня розвитку економіки. Однак, на нашу думку, вони мають значний потенціал для нарощення. Саме завдяки активній взаємодії з Канадою Україна могла б передусім перейняти та адаптувати досвід щодо розбудови ідних інституцій та ринків. Як бачимо, з 2022 р. позиції України переважно зазнали втрат, хоча в окремих випадках навіть покращились (розвиненість ринку). Позиції Канади також коливались, але в незначному діапазоні, дозволяючи країні постійно перебувати в двадцятці країн-глобальних лідерів. Однак в цілому група країн-глобальних лідерів, навіть не дивлячись на високу конкуренцію між ними, залишається доволі стабільною [54].

Канада послідовно виступає одним із найнадійніших стратегічних партнерів України, демонструючи всебічну підтримку її суверенітету, територіальної цілісності та демократичного розвитку. Суттєвим проявом такої солідарності стало активне залучення Канади до механізмів міжнародного санкційного тиску на РФ, а також участь у програмах стабілізації та відновлення. Канада відіграє активну роль на міжнародній арені, захищаючи позиції України в рамках глобальних організацій, ініціюючи санкційні режими проти агресора та просуваючи ідеї довгострокової інтеграції України в євроатлантичний простір. На цьому тлі Україна та Канада можуть разом використовувати переваги, що утворюються

внаслідок санкційного тиску на агресора та військових дій, що призводять до послаблення конкурентних позицій агресора на світових ринках.

Важливо розуміти, що наслідки втягування у війну полягають не тільки у нарощенні виробництва зброї, але й збідненні задоволення цивільних потреб, зростанні рівня інфляції та дефіциту бюджетів всіх рівнів. Крім того, у системі зовнішньоекономічних зв'язків РФ втрачає преміальні ринки, передусім в Європі, стикається з необхідністю понесення витрат для переорієнтації на нові ринки та втратою доступу до значної частини іноземних технологій, обмеженням отримання високотехнологічної продукції, що веде до спрощення продукції, що виробляється, спостерігаються як відтік мізків, так і структурні проблеми на ринку праці; у валютному просторі партнери відмовляються від рубля, як токсичної валюти, а банки третіх країн сповільнюють платежі. До таких проявів можна віднести відомі факти деградації авіавиробництва та розбирання літаків на запчастини, а також випуску автомобілів без ABS. Слід визнати, що попри відносно невисоку частку РФ в міжнародній торгівлі, що знаходиться на рівні 2-3%, на деяких ринках (переважно сировинних) її частка сягає 10-20%, а часом і більше. Тому санкції, що вводяться проти агресора, найчастіше враховують цю специфіку.

Оскільки такі зміни відбуваються на тлі процесів глобальної цифрової та зеленої трансформацій, то вони переважно посилюють актуальність цих змін. Зміни на енергетичних ринках в наслідок цілеспрямованих дій РФ на ринку газу та нарощення дефіциту поставок нафти та продуктів нафтопереробки додають аргументів важливості розбудови зеленої енергетики, де Канада має міцні позиції, а Україна значний науково-технічний та природний потенціал. Від змін на ринках добрив Канада відчула позитивні зміни з 2022 р. наростивши експорт такої продукції на 16-52% [29]. Подібні зміни можна очікувати на ринках алюмінію, паладію, платини, нікелю, пшениці, нафти та нафтопродуктів. Очевидно, що цей перелік не є вичерпним, а скоріш динамічним та може змінюватись в залежності від змісту санкцій та їх ефективності.

До інших змін, що накладаються одна на одну та від яких потенційну вигоду можуть отримати як Канада, так і Україна, в наслідок міжнародних санкцій різного

роду відносимо наступні:

- перенесення виробничих потужностей до дружніх країн, які відчують більший приплив ПІІ (зокрема, з Китаю на користь Мексики чи В'єтнаму);
- виклики традиційним валютам як з боку цифровізації, так і обмеження використання ключових валют в деяких країнах;
- чітка диференціація сірого та чорго ринків від офіційної міжнародної торгівлі, зокрема, поява тіньового флоту з перевезення нафти, допоможе ідентифікувати операторів, що відмовляються від економічної діяльності в умовах усталеного міжнародного економічного порядку, що в перспективі сприятиме припиненню гібридних атак та прихованих політик;
- активізація міжнародних міграційних процесів, в яких приймаючі країни можуть проводити політику відбору бажаних категорій мігрантів, зокрема, тих, кого відносять до носіїв інтелектуального капіталу.

Ще одним з напрямків, де можливе зближення національних економічних інтересів, виступає управління зовнішньою заборгованістю. Канада, загальний обсяг зовнішнього боргу якої на 2025 р. перевищує 145% ВВП, може виступати моделлю, до якої варто прагнути та вивчати досвід для подальшої адаптації. Йдеться передусім про те, що в структурі зовнішнього боргу Канади лише 19% ВВП припадає на заборгованість урядового сектору, в інше – корпорації, що приймають депозити, інші фінансові корпорації, монетарні органи, прямі інвестиційні зобов'язання та інші сектори. Натомість в Україні, де розмір зовнішнього боргу сягнув лише 110% ВВП, має частку державного сектору учотири рази більшу – понад 78% ВВП [172]. В цілому це свідчить про низьку активність приватних копораций на міжнародних ринках капіталу, що має ряд причин над якими Україна може працювати долучаючи експертизу іноземних партнерів.

Важливим досвідом для України також є реформування економічної моделі та її адаптація до сучасних трендів світогосподарського розвитку. Аналіз економічної моделі Канади демонструє суттєві зміни, що відбулись за остання 25 років. Йдеться про зменшення частки експорту у ВВП з 63,6% у 2000 р. до 49,3% у 2024 р. при

тому, що за цей час ВВП зріс на 181% перевищивши 3,1 трлн кан. дол. Навіть при тому, що певна частина припадає на експорт до інших провінцій (частка також зменшилась відповідно з 9,8% до 7,1%), експортна квота в структурі ВВП Канади є значною, чим нагадує вітчизняну модель. Однак Канада системно працює над її зменшенням, а відповідно над зростанням обсягів внутрішнього ринку, чим змушує бізнес більше працювати на задоволення потреб внутрішнього ринку та якості життя канадійців. Подібна ситуація спостерігається щодо імпорту товарів та послуг – зменшення з 57,9% до 49,6% в структурі ВВП, включаючи імпорт з інших провінцій – з 19,4% до 17,0%. Крім того, сервізація, що має місце у світовій економіці, також спостерігалась і в Канаді, де частка послуг в структурі експортно-імпортних операцій з провінціями змістилась з відносного паритету у 2000 р. до переважання послуг над товарами на понад 35% у 2024 р. (Табл. Ж. 3. Дод. Ж).

Попередня думка відсилає нас до питання стратегічних пріоритетів функціонування органів державної влади. Зрілість державних інституцій України має значний потенціал для підвищення в умовах інтернаціоналізації економічного життя. Слід враховувати, що на їх розвиток впливатимуть як регіональні інтеграційні процеси на рівні конвергенції з ЄС, так і процеси глобальної інтеграції. В обох випадках Україна буде зближуватись з Канадою, адже вона має тісні зв'язки з ЄС та США, до рівня розвитку яких прагне Україна. Інституційні зміни закладено в логіку CUFTA 2.0, яка містить протоколи з локалізації виробництва, інвестиційної безпеки та цифрової автономії; залучення технічного супроводу від GAC (*англ. – Global Affairs Canada*), TCS, CUTIS для адаптації українського законодавства до міжнародних стандартів; укладання рамкових угод про спільне управління критичною інфраструктурою (енергетика, логістика, порти); розвитку секторальних партнерств з поступовою інтеграцією в глобальні ланцюги вартості, передусім в clean tech, IT, агропереробці. Авторське бачення інтеграції передбачає адаптивне регулювання відкритості економіки, диференційоване за секторами, типами партнерства та ступенем стратегічної важливості (табл. 3.6).

Таблиця 3.6

Ключові пріоритети посткризової інтеграції України

Пріоритетні компоненти	Опис реалізації	Очікуваний ефект
Захист критичної інфраструктури	Пріоритет національного контролю над енергетикою, обороною, телекомунікаціями	Зниження ризиків зовнішньої залежності
Локалізація доданої вартості	Протекціонізм у вигляді тарифного стимулювання, податкових пільг, договірної квотування	Зростання обсягів внутрішнього виробництва
ESG та цифрова сертифікація	Інституціоналізація стандартів сталого розвитку та цифрової відповідності	Підвищення довіри з боку міжнародних партнерів
Інституційна зрілість	Національні центри управління + зарубіжні представництва (Канада, ЄС, США)	Підвищення координації, ефективне управління угодами

Джерело: складено автором.

Використання положень концепції smart-суверенітету дозволяє поєднати переваги стратегічної керованості з вимогами відкритого ринку. Вона базується на логіці асиметричної інтеграції, коли критичні сектори зберігаються під національним контролем, а перспективні інноваційні напрями розвиваються в партнерстві з Канадою та іншими стратегічними партнерами, якими варто мати держав-членів «Великої сімки». Це забезпечить реалістичну та стійку архітектуру економічної інтеграції України у посткризовий період.

У посткризовому періоді міжнародна допомога та стратегічне партнерство є ключовими чинниками трансформації української економіки. Проте ефективність такого партнерства безпосередньо залежить від ступеня інституційної гармонізації – узгодження довгострокових цілей України з очікуваннями міжнародних донорів, зокрема Канади, яка виступає не лише донором, але й фасилітатором інтеграції в архітектуру глобального економічного порядку. Важливим також є ефективність використання як фінансових, так і знаннєвих ресурсів у їх взаємозв'язку з довгостроковою стратегією розвитку України.

Посткризове відновлення України охоплює широкий спектр інституційних стейкхолдерів: державні органи, міжнародні фінансові інституції (WBG, IMF, EBRD), донорські фонди, приватний сектор, наукові установи, регіональні адміністрації. Відсутність скоординованої моделі призводить до розпорошення,

фрагментації ресурсів і дублювання ініціатив (табл. 3.7). У цьому контексті Канада, як член «Великої сімки», ОЕСР, НАТО, СРТПР, здатна відігравати роль інституційного інтегратора і ментора, що забезпечує відповідність українських реформ глобальним стандартам. З огляду на міцні зв'язки Канади з Францією доцільним вважаємо також використання досвіду дирижизму, який дозволив країні відродитись у поствоєнний період [219].

Таблиця 3.7

Компоненти інституційних можливостей реалізації інтересів України

Міжнародні та канадські ініціативи / платформи	Основна мета та функція	Співвідношення з інтересами України
CUFTA 2.0	Містить положення про цифрову торгівлю, сталий розвиток, підтримку МСП	Забезпечує експортну підтримку та ESG-комплаєнс
FinDev Canada	Сталий розвиток приватного сектору через інвестиції у чисті технології tech, агро, інклюзію	Джерело фінансування інклюзивного зростання
Horizon Europe, NATO Innovation Fund та венчурний капітал Канади	Платформи науково-технологічного прориву, інтеграції в ДіР-екосистему	Посилення наукової та оборонної інноваційності
Canada–Ukraine Partnership for Recovery	Запропонована платформа для ESG-відновлення, стратегічного планування та супроводу реформ	Узгодженість політик та прозорість процесів

Джерело: складено автором.

З метою ефективного узгодження багатовекторної взаємодії доцільно використовувати підхід фокусування на тематичних треках (відомий як track-based cooperation). Це має дозволити концентрувати зусилля за чітко визначеними напрямками, якими, на нашу думку, можуть бути такі:

- економічний трек – включає підтримку доступу до ринків, експортного кредитування, розвитку підприємництва, залучення гарантій для інвесторів (за підтримки таких міжнародних інституцій як EDC, IFC, MIGA);
- інституційний трек – підвищення інституційної зрілості, адаптація нормативно-правової бази до міжнародних стандартів, цифрова сумісність і регуляторне вирівнювання (CUFTA, СРТПР, OECD);

- науковий трек – запуск спільних дослідницьких проєктів, академічна мобільність та підтримка українських університетів через обміни, створення спільних лабораторій (ЮНЕСКО та двостороння взаємодія);

- технологічний трек – міжнародний науково-технологічний обмін, інновації та партнерства у сфері чистих технологій, військових технологій, цифрової інженерії, штучного інтелекту (ЄБРР, екосистеми, венчурні інвестори).

Ці треки можуть адмініструватись через інституційну платформу *Ради України і Канади зі зближення*, до якої на принципах потрібної спіралі варто залучати державні агенції, донорів, бізнес-асоціації та університети. У посткризовий період ефективна реалізація зовнішньої підтримки неможлива без досягнення структурного балансу між національними цілями й умовами міжнародних партнерів. Це вимагає переходу від концепції пасивного сприйняття допомоги до моделі інституціональної співвідповідності, яка забезпечує симетричність впливів і збереження економічного суверенітету України. Для цього доцільно перейти від механічного відтворення інституцій Заходу до застосування підходу розумного узгодження (smart alignment), який ґрунтується на адаптації міжнародних вимог до внутрішніх реалій. Пропонуємо ряд прикладів його застосування (табл. 3.8).

Таблиця 3.8

Можливості застосування розумного узгодження у двосторонній політиці

Компонент політики	Стандарт міжнародного партнера	Адаптована версія для України (після розумного узгодження)
ESG-індикатори для фінансування	GRI, TCFD, ISO 14001	ESG Framework від UkraineInvest + локальні індикатори ефективності
Цифрова сумісність	EU Digital Markets Act, CPTPP rules	Стандарти CUFTA 2.0 + національні реєстри відкритих даних та сертифікації
Підтримка МСП	Small Business Act (Canada)	Програма “Made in Ukraine – Export Ready”

Джерело: складено автором.

Це передбачає:

- системну інтеграцію стандартів ESG, дотримання законів, цифрового та зеленого переходів на основі реальної готовності економіки та інституцій;

- модифікацію зовнішніх індикаторів у спосіб, що відповідає пріоритетам, структурним характеристикам та є зрозумілими для українського малого та середнього бізнесу;

- формування системи співволодіння реформами, де українські інституції виступають не лише їх виконавцями, а й розробниками разом із партнерами (наприклад, через україно-канадські робочі групи з розробки політик).

Результати еволюції теоретико-методологічних підходів, що застосовуються для традиційних сфер, мають значний потенціал для перетворення вад відставання на можливість прискореного розвитку. Посткризове економічне відновлення України потребує нової моделі управління ресурсами, яка поєднує центральне стратегічне планування з гнучкою регіональною реалізацією та форсайтами. Чітка субординація цілей і функцій між суб'єктами різних рівнів із належними звітністю та підзвітністю перед спільнотами та суспільством має доповнюватись механізмом публічно-приватного партнерства (PPP) у тісному зв'язку з децентралізацією економічного розвитку. При цьому кількість сторін взаємовигідного партнерства може розширюватись за рахунок іноземних партнерів та стейкхолдерів за оновленими версіями концепції потрійної спіралі. Зокрема, у сфері інфраструктури розбудова мультимодального логістичного хабу у Львові може відбуватись у взаємодії з EDC, CMHC, NRC Canada, що дозволить прискорити та підвищити якість інтеграція до транзитних коридорів ЄС–Канада. У сфері зелених технологій локалізація виробництва сонячних панелей у Вінниці може бути підтримана TIU Canada, CUTIS, що сприятиме розвитку зеленого енергетичного кластеру. У сфері агропереробки до розвитку кластеру «Agro-Tech-Logistics» у Черкаській області можуть долучитись Alberta Agri-Food Programs, що дозволить поглибити переробку і у перспективі вийти на канадський ринок. В оборонній індустрії розбудову центру розробки дронів подвійного призначення в Харкові потенційно можуть підтримувати NATO DIANA, Canadian Defence Tech, що сприятиме локалізації інноваційної продукції у сфері безпеки. Інноваційні інкубатори, наприклад інкубатор «Lviv-Ontario Tech Bridge» на базі IT-кластера може отримати переваги від інтеграції в екосистеми MaRS, Ontario Centres of Excellence для підтримки стартапів та залучення венчурного капіталу. В соціальній сфері освітньо-

професійні програми для біженців і ветеранів у Києві отримують підтримку від Centennial College, CUSO International, що певним чином вирішує виклики професійної перекваліфікації та інтеграції в ГЛВ.

Потреба України у залученні капіталу та пошук можливостей для інвестування власниками капіталу з Канади можуть поєднуватись завдяки стимулюючим та координуючим діям держави. У посткризовий період стабілізація економіки України неможлива без узгодженого фіскального і кредитного механізму, який забезпечить прозоре, прогнозоване та стимулююче середовище для внутрішнього і зовнішнього капіталу. Гармонізація національних економічних інтересів має відбуватися не лише через декларації цілей, а через практичну реалізацію стимулюючої податкової політики, доступного кредитування та подолання адміністративних бар'єрів. Тому актуальними можуть бути конкретні фінансово-фіскальні інструменти гармонізації економічних інтересів (табл. 3.9).

Таблиця 3.9

Комплекс фінансово-фіскальних інструментів гармонізації економічних інтересів у посткризовий період

Інструмент	Українська практика (2024–2025)	Канадський досвід	Рекомендація для гармонізації
Гарантії для експортних інвесторів	Обмежене залучення EDC, відсутність механізмів компенсації ризиків	Експортні гарантії EDC та Угоди про захист іноземних інвестицій (FIPA)	Створити змішані українсько-канадські гарантійні фонди з участю FinDev
Пільгове кредитування для МСП	Програми «5-7-9», частково реформовані у 2023	Бізнес-кредити від BDC, фондів GAC та провінційних програм	Створити окрему лінію кредитування для МСП у межах CUFTA 2.0
Пільгове оподаткування для інноваційних спільних компаній	Експериментальні положення, обмежене застосування	Інноваційна податкова кредитна програма SR&ED (англ. – <i>Scientific Research and Experimental Development</i>)	Запровадження податкових кредитів для ДіР для кластерів з участю канадських партнерів
Стимули для ДіР	Єдиний податок для ІТ-компаній (Дія.City)	Пряма підтримка на інновації через IRAP (NRC Canada)	Створити механізм непрямих стимулів (через знижки на податки для інвесторів)
Податкова резидентність для інвесторів	Відсутня як інструмент залучення	«Innovation sandbox» – спрощена модель для іноземних інвесторів в провінціях	Впровадити пілотні «sandbox-зони» з 0% ПДВ і швидкою реєстрацією
Інституційні гарантії для реінвестування	Наявні лише податкові пільги для резидентів	Механізм «flow-through shares», ESG-бонуси для реінвесторів	Розробити окремий режим ESG-реінвестування з поверненням 30–50% витрат

Джерело: складено автором.

Кожен із пріоритетних секторів – ІТ, агропромисловий комплекс, оборонна промисловість та енергетика – потребує індивідуального підходу до гармонізації економічних інтересів, який поєднує внутрішні стратегічні цілі України з міжнародною інтеграційною логікою (табл. 3.10). Для розвитку економічних відносин з Канадою пріоритет варто надавати формуванню спільних україно-канадських проєктів, що поєднують локалізацію виробництва, інституційну підтримку, експортну спрямованість і відповідність ESG-принципам.

Таблиця 3.10

Інструменти секторальної гармонізації економічних інтересів України та Канади

Сектор ¹	Пріоритети України	Партнерський потенціал Канади	Інструменти гармонізації
ІТ та кібербезпека	Експорт, цифровий суверенітет, кіберзахист	MaRS, CDL, венчурні фонди	Sandbox, гранти, цифрова дипломатія
АПК	Глибока переробка, сертифікація, агротех	Агроінновації, точне землеробство, GFSI	Кластери, логістика, трейдингові угоди
Оборонна економіка	Виробництво, ДіР, мобілізація	NATO, Baykar, DIANA	Спільні підприємства, ESG, стандарти STANAG
Енергетика і клімат	Smart-енергетика, декарбонізація, локалізація	TIU Canada, EDC Green, чисті технології, експертиза	Гарантії, PPP, зелені індустріальні парки

Джерело: складено автором.

Особливого значення у даному контексті набуває перехід від декларативної до результатно-орієнтованої моделі гармонізації, що передбачає вимірювання ефективності зусиль. Вважаємо, що доцільним є використання ключових показників результативності, якими в середньостроковій перспективі можуть бути:

- зростання частки експорту з високою доданою вартістю (до $\geq 25\%$);
- збільшення кількості спільних індустріальних кластерів з Канадою (≥ 10);
- підвищення рівня інтегрованості до ГЛВ за індексом ОЕСР (до $\geq 52\%$);
- розширення частки високотехнологічного імпорту з Канади (до $\geq 15\%$).

¹ Примітка.

Наведено лише деякі сектори. Перелік пріоритетних секторів є предметом політичних дискусій.

Узагальнюючи вищенаведене, можемо стверджувати, що національна модель гармонізації інтересів України в умовах нової геоекономічної архітектури має спиратися на стратегічну взаємодоповнюваність потенціалів України та Канади. Її реалізація можлива лише за умови постійної інституційної присутності обох країн, синхронізації стандартів і цифрової трансформації співпраці. У цьому контексті модернізована Угода про вільну торгівлю CUFTA 2.0, що набрала чинності у 2024р., виступає не лише договірною основою економічного зближення, а й архітектурним інструментом гармонізації в умовах глобальної турбулентності.

3.2. Сценарії розвитку економічного співробітництва України та Канади в умовах глобальної інтеграції

У другому десятилітті XXI ст. глобальна економічна система опинилася під впливом серії кризових явищ, що трансформували парадигму міжнародної співпраці та вплинули на перспективи інтеграції держав. Повномасштабне вторгнення Росії в Україну у 2022 р., енергетичні й продовольчі потрясіння, торговельні обмеження, геополітична поляризація між західними демократіями та альтернативними режимами призвели до формування нового типу зв'язків, зокрема, ГЛВ, що утворюються та трансформуються на принципах економічної безпеки, технологічного суверенітету, ESG-сумісності та політичної солідарності.

У цьому контексті важливо складати та аналізувати потенційні сценарії розвитку економічного співробітництва України та Канади, які, попри відмінності в масштабах, структурі та рівні економічного розвитку, демонструють високий ступінь стратегічної компліментарності. Модернізація CUFTA, активізація двосторонніх платформ, а також розвиток співпраці в рамках «Великої сімки», ОЕСР і НАТО формують базу для переходу до якісно нового етапу трансатлантичної економічної взаємодії.

Майбутнє економічної взаємодії України та Канади визначатиметься комбінацією трьох детермінант:

- геополітичні: ескалація конфліктів між великими економіками та блоками країн (США-КНР, НАТО-БРИКС), зміна пріоритетів міжнародної безпеки, зростання ролі оборонно-промислових секторів та логістичної автономії;
- санкційно-тарифні режими: подальше посилення санкцій щодо Росії, торгові обмеження у відносинах із Китаєм, впровадження «вуглецевих тарифів» і нетарифних бар'єрів для недемократичних режимів;
- емерджентні інтеграційно-інноваційні виклики: перегляд глобальних форматів співпраці (CUFTA 2.0, CPTPP, NATO DIANA), формування нових цифрових альянсів та інституціоналізованих кластерів безпеки, інновацій, чистих технологій та ІТ.

Узагальнення форм багаторівневої взаємодії між Україною та Канадою у сфері економічної інтеграції дозволило виділити цілу низку ключових напрямів, які сформувалися впродовж останнього десятиліття та отримали нове стратегічне значення у період після 2022 р. (табл. 3.11). Комплекс відносин між Україною та Канадою є не лише стійким, а й структурно збалансованим, охоплюючи всі ключові рівні сучасної економічної взаємодії: від торгівлі та інвестицій до технологій, науки, оборонної кооперації та публічно-приватних партнерств. Така диверсифікована модель співпраці засвідчує формування базису для переходу від традиційної економічної взаємодії до нового рівня партнерства, що ґрунтується на довгостроковій зацікавленості, стратегічному плануванні та взаємній дифузії інституційного, інноваційного та людського капіталу. Особливістю цієї моделі є її полісекторальний характер – включення цифрової трансформації, екологічної безпеки, оборонних технологій та долучення української діаспори як каналів соціального капіталу. Отже, Україна та Канада сформували унікальний формат інтеграційної взаємодії, який може слугувати прикладом для розвитку інших міждержавних моделей відносин в умовах глобальної турбулентності.

Попри наявність значного потенціалу для поглиблення двосторонніх інвестиційних відносин між Україною та Канадою, існують і системні бар'єри, що стримують динамічніше залучення канадського капіталу. Насамперед, це

політична нестабільність, яка періодично виникає в Україні та підвищує сприйняття ризиків серед іноземних інвесторів.

Таблиця 3.11

Комплексність відносин між економіками України та Канади

Форми відносин	Зміст та характер взаємодії	Приклади реалізації, інституційні платформи та стратегічні ефекти
Торгово-економічне співробітництво	Вільна торгівля, зниження тарифних/нетарифних бар'єрів, розширення доступу до ринків	Розвиток CUFTA 2017 та 2023 (розширена на послуги, держзакупівлі, цифрову комерцію); відкриття ринку для української агропродукції; лібералізація імпорту канадських технологій
Інвестиційна співпраця	Прямі іноземні інвестиції, спільні фонди, венчурне фінансування, гарантії для бізнесу	Ag Growth International в АПК, DP Energy в енергетиці, запуск канадсько-українського інвестиційного фонду в 2024 р.; IFC & EDC підтримка МСБ
Технологічне співробітництво	Кластерна інтеграція, трансфер технологій, інноваційні хаби	CUTIS (інновації в експорті), співпраця з MaRS, Communitech, «Canada–Ukraine Tech Bridge» як елемент цифрової дипломатії
Науково-освітнє співробітництво	Спільні НДР, академічна мобільність, інституційні альянси, екосистеми	UBC – KNEU спільні програми в агроекономіці, Mitacs Globalink (100+ стажерів з України), підтримка університетів при URC2024
Гуманітарне співробітництво	Охорона здоров'я, культура, соціальні ініціативи, медицина та інклюзія	медичні місії CUFI, програми протезування ветеранів, підтримка біженців, українська діаспора, культурні події (Toronto Ukrainian Festival)
Енергетичне партнерство	Відновлювана енергетика, зниження вуглецевого сліду, екологічна безпека	TIU Canada, DP Energy (BEC/CEC в Україні), канадський досвід у green hydrogen, участь Канади в Ukraine Green Recovery Plan
Цифрова трансформація та ІТ-інтеграція	Електронне урядування, кібербезпека, платформи Web3, стартапи	Startup Visa Canada (60+ заявок з України), підтримка цифрового реєстру «Дія», проекти у сфері govtech, фінтех, smart logistics
Інституційне партнерство та регуляторна сумісність	Координація політик, спільні формати, правове узгодження	Українсько-канадський бізнес-форум, CUCC, діалог MFA–GAC, Roadmap 2030, синхронізація з ESG та європейськими стандартами
Оборонно-промислова кооперація	Двоцільові технології, кіберзахист, спільне виробництво	Проекти з дронів, ремонту БТР, кіберкомандування, участь KanDefence у програмі BRAVE1, постачання електроніки для ЗСУ
Стратегічна дипломатія та державно-приватні партнерства	Формування спільної візії, мобілізація бізнесу і громадянського суспільства	Дорожня карта інтеграції до 2030 р., спільні платформи інституційного впровадження (CUFTA+, Innovation Valley UA–CA), залучення діаспори та муніципального рівня

Джерело: складено автором.

Крім того, наявність корупції, а також неефективність регуляторної системи і складність адміністративних процедур суттєво ускладнюють реалізацію інвестиційних проєктів, знижуючи привабливість українського ринку для довгострокових вкладень. Тому, попри позитивну динаміку канадських інвестицій

в Україну, подальший розвиток цієї співпраці потребує цілеспрямованих кроків з боку української держави, зокрема:

- реалізації структурних реформ;
- посилення інституційних гарантій для інвесторів;
- спрощення процедур започаткування бізнесу;
- забезпечення прозорого механізму захисту прав власності.

Процес євроінтеграції України, що супроводжується активною імплементацією стандартів ЄС, створює синергетичний ефект у контексті регуляторної сумісності з Канадою. В умовах глобальної гармонізації технічних, правових та екологічних норм, спостерігається поступова конвергенція вітчизняного середовища з канадським. Найбільш помітна взаємна адаптація простежується в сферах технічного регулювання безпеки продукції, захисту прав інтелектуальної власності, санітарних і фітосанітарних норм, а також екологічного контролю. Така нормативна узгодженість є не лише технічною вимогою для розширення доступу до ринків, але й стратегічним фактором інтеграційної близькості. Крім того, спільне застосування положень CUFTA та Угоди про асоціацію з ЄС посилює трансатлантичну сумісність української економіки, сприяючи створенню єдиного регуляторного середовища для торгівлі, інвестицій та виробничої кооперації.

Попри певний прогрес у євроінтеграції, процес регуляторної реформи в Україні залишається фрагментованим та нерівномірним. Наш аналіз свідчить, що на шляху до повної гармонізації із західними нормативно-правовими системами виникають структурні та інституційні бар'єри. До ключових викликів належать:

- бюрократичне перевантаження та надмірна складність процедур;
- недостатня горизонтальна координація між органами виконавчої влади;
- політична турбулентність, що знижує послідовність у реалізації реформ.

Досягнення максимальної ефективності інституційної співпраці між Україною та Канадою потребує врахування низки критичних аспектів. *По-перше*, в умовах динамічного геополітичного середовища актуальним залишається розширене відтворення форм співпраці та гнучке реагування на нові виклики, зовнішні

загрози, внутрішні трансформації. *По-друге*, стратегічне партнерство вимагає високого рівня координації між залученими інституціями обох країн — зокрема, між урядовими відомствами, агентствами з розвитку, дипломатичними структурами та секторальними координаторами. *По-третє*, необхідно інституціоналізувати участь громадянського суспільства (аналітичних центрів, волонтерських організацій, профспілок та бізнес-асоціацій), які можуть виступати каналом зворотного зв'язку, підвищувати легітимність реалізованих програм та сприяти формуванню інклюзивної моделі стратегічної співпраці.

Окреслені виклики ендогенного та екзогенного характеру утворюють широке поле альтернатив подальшого розвитку як для окремих національних економік, так і світової економіки в цілому. Вивчення наукової літератури, обговорення з науковцями, експертами та результати попереднього аналізу, вивчення логіки глобальних трендів та динаміки двосторонніх відносин дає змогу виділити три базові сценарії подальшого розвитку економічного співробітництва України та Канади в умовах глобальної інтеграції на період до 2030 р. (табл. 3.12):

1. Інерційний сценарій – «Виживання в турбулентності»;
2. Адаптаційний сценарій – «Кероване зближення»;
3. Інтеграційний сценарій – «Смарт-інтеграція».

Окреслимо кожний з сценаріїв більш глибоко за ключовими вимірами, які їх окреслюють, зокрема характер зв'язків, динаміка міжнародної торгівлі та інвестицій, інновації та ДіР, участь в ГЛВ та рівень індексу ГЛВ, інституційні рамки та геоекономічна позиція України. Крім того, міжнародні міграційні процеси, що будуть мати місце, також варто враховувати в наведених сценаріях.

Що стосується інерційного сценарію «Виживання в турбулентності», то він передбачає збереження глобальної воєнної напруги, повільний хід реформ і часткову реалізацію міжнародних домовленостей, коли CUFTA 2.0 виконується лише частково. За цих умов економіка України залишатиметься сировинно-орієнтованою, з обмеженим доступом до фінансування і технологій. Для України буде характерним обмежена участь у ГЛВ, високі трансакційні витрати, вразливість інфраструктури, залежність від гуманітарної та кредитної допомоги.

Для Канади властивим буде переважний фокус на стабільних ринках (Азія, США), втрата потенційного східноєвропейського хабу, нарощення впливу української кризи на канадську діаспору та внутрішню політику.

Таблиця 3.12

**Сценарії розвитку економічного співробітництва
України і Канади на період до 2030 р.**

Характерні риси	Сценарії		
Назва	«Вживання в турбулентності»	«Кероване зближення»	Смарт-інтеграція
Основний вектор	Адаптаційний сценарій пасивної фрагментації	Базовий, інерційний сценарій	Проактивний сценарій інтеграційного прориву
Характер зв'язків	Ізольовані транзакції	Часткова співпраця за CUFTA	Інституційно узгоджена смарт-модель
Торгівля товарами	Стагнація; відповідає динаміці глобального ВВП	приріст до 3% на рік	+6–8%/рік, додана вартість
Інвестиції	Відтік капіталу	Обмежена участь EDC	Нарощення, спільні фонди, кластерні проекти
Інновації та ДіР	Не пов'язані	Фрагментарно	Хаби, цифрові платформи
Участь в ГЛВ	Втрата позицій	Часткова присутність	Пріоритетність цифрових, чистих та оборонних кластерів
Інституційна рамка	Відсутність міждержавної координації	CUFTA (базова версія)	Смарт модель NATO–CUFTA
Гео економічна позиція України	Країна ризику	Периферійна	смарт-хаб; економічна коаліція «Великої сімки» і ЄС
Індекс GVC (оцінка автора)	0,34 → 0,30	0,35 → 0,42	0,43 → 0,52

Джерело: складено автором.

Як зазначалось у п. 2.3 нашої дисертаційної роботи, процеси дивергенції домінують у сучасному світовому господарстві вже тривалий час, до наслідків чого відносимо зростання розривів у рівнях ВВП на особу між різними країнами та групами країн. Інерційний сценарій спирається на продовження цих процесів, що матимуть негативні наслідки для багатьох країн. Хоча глобальна конкуренція призводить до позиціонування країн як лідерів, аутсайдерів, послідовників чи інших ролей, втім значне різноманіття ринкових ніш, сфер, регіонів та секторів дозволяє практично кожному суб'єкту знаходити можливості для спеціалізації та кооперування в системі міжнародного поділу праці. Більш того, концепції, подібні

до концепції від'ємного зростання, додають альтернатив для стратегій економічної поведінки [60].

Пріоритетність нарощення частки виробництва товарів та послуг з високою доданої вартості в структурі ВВП обумовлює доцільність моніторингу та прогнозування участі України в ГЛВ, про які вже згадувалось. За результатами нашого дослідження передбачається, що реалізація саме сценарію смарт-інтеграції дозволяє суттєво підвищити участь України в глобальних ланцюгах вартості, активізувати спільні виробництва та наростити обсяги іноземних інвестицій (рис. 3.3). Лише в умовах реалізації інтегративного сценарію Україна досягає рівня GVC Index понад 52 пункти до 2030 р., тоді як інерційний та песимістичний сценарії зберігають Україну в межах периферійного статусу в ГЛВ.

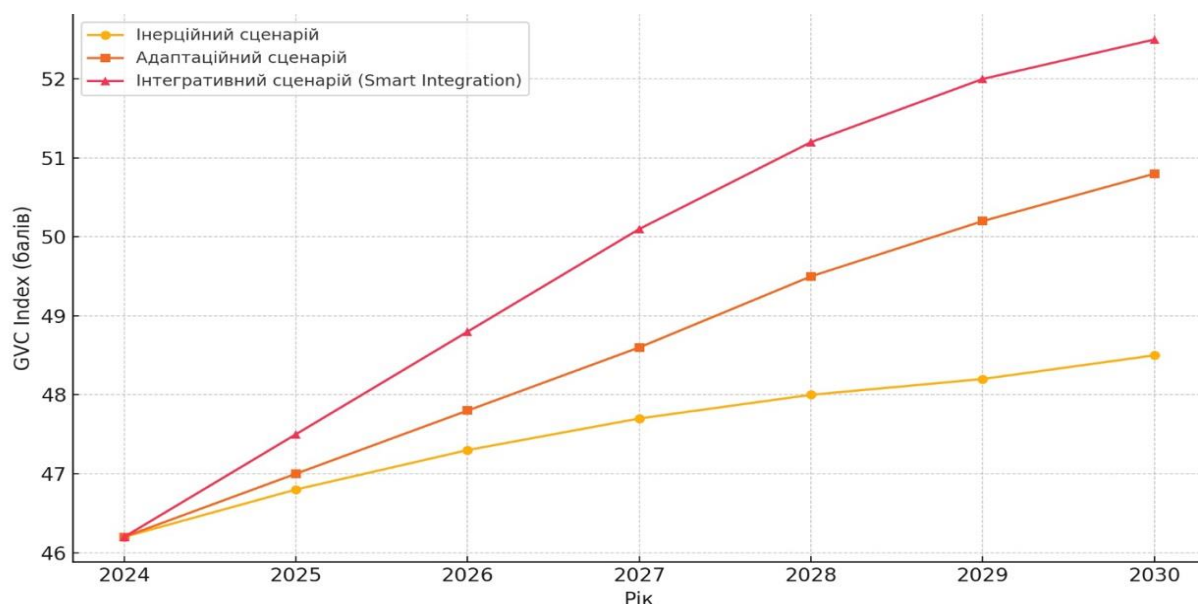

Рис. 3.3. Очікувана динаміка участі України в глобальних ланцюгах вартості за трьома сценаріями (GVC Index, 2024-2030)

Джерело: складено автором.

Значна ймовірність тривалої відсутності мирного розвитку в багатьох регіонах світу, турбулентні геополітика та геоekonomіка обумовлюють детермінуючий негативний вплив безпекового виміру на економічний вимір суспільного життя (табл. 3.13). З іншого боку, в умовах геополітичних трансформацій і кризи довіри до традиційних глобальних механізмів, зростає значення мезо-рівня, тобто поступового формування регіональних економічних осей на основі спільних

цінностей, безпекових орієнтирів та технологічної синергії. У цьому контексті двостороння інтеграція України та Канади може слугувати основою для формату трансатлантичної коаліції, орієнтованої на:

- створення стійкої системи постачання в Європу через Україну (особливо в clean tech, харчовій та оборонній безпеці);
- поєднання європейського спільного доробку з інноваційними практиками північноамериканських ринків;
- технологічну комплементарність у рамках цифрової та зеленої економіки, де Канада виступає джерелом технологій та ДіР, а Україна – регіоном партнерства, гнучкого виробництва й інженерної реалізації.

Таблиця 3.13

Ключові риси інерційного сценарію за SWOT-аналізом

Сильні сторони	Слабкі сторони
• Збереження базової торгівлі у несанкційованих секторах	• Економічна стагнація та деіндустріалізація
• Виживання експортно-сировинного сектора	• Руїнування інфраструктури та виробництва
• Втрата людського капіталу та довіри інвесторів	
Можливості	Загрози
• Тимчасове збереження автономної економічної політики	• Повна ізоляція від міжнародних ініціатив та інституцій
• Реіндустріалізація, індустрія 5.0	• Зростання зовнішніх боргів і погіршення макрофінансової та валютної стабільності
• Перехід до ринків глобального Півдня	

Джерело: складено автором.

Тренди розвитку промислової активності як в Канаді, так і Україні є низхідними, що, напевно, варто пов'язувати зі зростанням частки сектору послуг в зрілих економіках, перенесенням промислових виробництв до інших країн та переходом до екологічно-дружніх технологій. Разом з тим, розбудова індустрії 5.0 виступає спільним маяком для багатьох країн, до яких також відносимо Канаду та Україну. Тому пошук спільних можливостей для взаємодоповнення та формування ефекту синергії може відбуватись саме на прикладі оновлення промисловості та реіндустріалізації. Втім, на даний час це виглядає передусім як поточне і середньострокове реагування на виклики та вжиття науково-обґрунтованих добре відомих кроків реагування, а не розроблення унікальної тактики зближення чи

стратегічного позиціювання. Ці вади певним чином мінімізуються в наступному сценарії.

Що стосується адаптаційного сценарію «керованого зближення», то він ґрунтується на поступовому покращенні безпекових умов, технічній модернізації угод, активному залученні інституційного капіталу. Україна отримує частковий доступ до ланцюгів вартості та канадських ринків, а співпраця має переважно двосторонній характер. Для України характерними будуть поступова відбудова ключових інфраструктур, розширення виходу на канадський ринок ІТ та агропродукції, розвиток ДіР-ініціатив у межах проєктів з MaRS, NRC та часткове включення у NATO DIANA та кластерів чистих технологій. Для Канади спостерігатиметься повільне покращення позицій у Східній Європі, утворення окремих технологічних містків з Україною та відкриття нових каналів для канадського експорту, чистих технологій, фінансів і логістики.

Канадські інвестиції в українську економіку демонструють високу ступінь диверсифікації, охоплюючи широкий спектр секторів із різним рівнем капіталомісткості та інноваційності. Серед провідних напрямів слід виокремити агропромисловий комплекс; енергетику, сектор природних ресурсів, зокрема мінерально-сировинну базу; а також сферу інформаційних технологій. Перевага цим секторам з боку канадських інвесторів пояснюється поєднанням об'єктивних і стратегічних чинників, серед яких ключову роль відіграють:

- сприятливе геоекономічне положення України;
- наявність значного ресурсного потенціалу;
- конкурентна вартість трудових ресурсів;
- а також історично сформовані торговельні та міжособистісні зв'язки між двома країнами, зокрема через активну роль української діаспори в Канаді.

Неформалізованість державної політики у сфері міжнародного інвестування та відсутність цільових інструментів для стимулювання виходу українських підприємств за кордон обмежують можливості диверсифікації капіталовкладень. В умовах глобалізації та пріоритетності інтеграції в трансатлантичний простір подолання цієї асиметрії набуває стратегічного значення.

За умов адаптаційного сценарію країнам не варто розраховувати на принципові зміни в диспозиції на світовому ринку (табл. 3.14). Розгортання даного сценарію дозволить розв'язати певну частину актуальних викликів та подолати пені розриви, що стримують розвиток відносин. Йдеться про поступовий розвиток, який з інших рівних умов міг би бути гарною альтернативою для України. Однак в економіці накопичено цілий ряд системних проблеми соціально-економічного розвитку, для подолання яких потрібні системні зміни кардинального характеру з залученням якісних факторів економічного розвитку в достатніх обсягах. Прикладами адаптаційних кроків можуть бути поищення стандартів якості продукції, диверсифікація ринків, стабільне функціонування ринків валют, реагування на пролеми поточного характеру та усунення критичних проблем розвитку.

Таблиця 3.14

Ключові риси адаптаційного сценарію за SWOT-аналізом

Сильні сторони	Слабкі сторони
• Часткова реалізація двосторонніх угод • Успішні кейси розвитку відносин • Стабільність торгівлі в базових секторах	• Обмежене фінансування й слабка інституційна координація • Сировинна орієнтація експорту з України
Можливості	Загрози
• Підготовка до майбутньої глибшої інтеграції • Розв'язання частини актуальних проблем • Збереження участі у проектах технічної допомоги	• Втрата темпів модернізації та інвестиційної привабливості • Довгострокові другорядні позиції в конкурентному середовищі • Конкуренція на світових ринках без належної підтримки

Джерело: складено автором.

Боротьба зі зміною клімату є одним із найгостріших викликів сучасної глобальної політики. Україна та Канада, як учасники Паризької кліматичної угоди, можуть відігравати важливу роль у формуванні нової архітектури кліматичної співпраці. Скоординовані дії обох країн – у тому числі розробка та впровадження національних планів з декарбонізації, участь у системах торгівлі квотами на викиди та впровадження природоорієнтованих рішень – здатні не лише забезпечити зниження викидів парникових газів, а й посилити адаптаційні можливості у відповідь на зміну клімату. Важливим кроком може стати створення Спільного

Українсько-Канадського кліматичного фонду, спрямованого на фінансування інноваційних проєктів з енергоефективності, збереження біорізноманіття та модернізації сільського господарства в умовах кліматичних змін.

В розвинених країнах МСП відіграють значну роль в системі чинників соціально-економічного розвитку, особливо у сфері зайнятості та інноваційного підприємництва, тому саме під час адаптаційного сценарію Україна зможе опступово змінити ситуацію в цій сфері. Активізація участі МСП у торгівлі між Україною та Канадою є одним із ключових чинників зміцнення економічних зв'язків, адже завдяки своїй високій адаптивності, інноваційності та мобільності, МСП здатні швидко реагувати на зміну ринкової кон'юнктури, впроваджувати нові продукти та адаптувати бізнес-моделі до специфіки іноземних ринків. Розширення участі МСП у зовнішньоекономічній діяльності сприяє збільшенню експортного потенціалу, посиленню конкуренції, технологічному оновленню виробництва та диверсифікації торговельних потоків. Крім того, МСП є основними рушіями зайнятості, особливо в регіонах, і тому їх інтеграція у міжнародну торгівлю створює додаткові можливості для соціально-економічного розвитку.

Нарешті, інтеграційний сценарій «Смарт-інтеграції» є оптимістичним і стратегічно найбільш бажаним, в якому Україна та Канада не лише виконують CUFTA 2.0, а й створюють нові формати економічної, технологічної та інституційної співпраці. Це включає передусім спільне виробництво, інтеграцію кластерів, платформу цифрової торгівлі та участь у геоекономічних альянсах (табл. 3. 15). Для України стає можливою повноцінна участь у високотехнологічних ГЛВ, відбувається нарощення частки експорту продукції з високою доданою вартістю (>55%), прискорена модернізація оборонного сектору, суттєве покращення доступ до фінансування з боку FinDev, EDC, СРТРР-хабів. Для Канади характерними можуть стати глибока економічна присутність у Центральній-Східній Європі, координація трансатлантичних інвестиційних потоків та лідерство у формуванні нової моделі інклюзивної глобалізації.

Таблиця 3.15

Ключові риси інтеграційного сценарію за SWOT-аналізом

Сильні сторони (Strengths)	Слабкі сторони (Weaknesses)
• Висока технологічна синергія між Україною та Канадою • Політична підтримка та інтеграція з країнами «Великої сімки» та НАТО, передусім через ГЛВ • Участь у спільних ДіР, інноваційних і кластерних ініціативах	• Необхідність масштабних реформ та інвестицій в Україні • Високі вимоги до стандартів, сертифікації та ESG • Залежність від політичної стабільності в обох країнах
Можливості (Opportunities)	Загрози (Threats)
• Розширення масштабів ринку (північно-американського та східноєвропейського ринків) • Обмін знаннями та трансфер технологій • Лідерство на певних світових ринках (чисті технології, оборонна продукція, ІКТ)	• Загострення глобальної конкуренції, втрата ринків та протекціонізм • Тривала війна та її розширення • Затягування реформ або втрата підтримки донорів

Джерело: складено автором.

Інтегративний сценарій передбачає перехід від фрагментованої кооперації до системної моделі довготривалого економічного співробітництва, в якому ключову роль відіграють інституційна симетрія, синхронізація стратегій, технологічна комплементарність і координація транснаціональних політик. У центрі такого підходу – модель смарт-інтеграції, що реалізується через п'ять стратегічних вимірів:

- секторальна концентрація тих секторів, у яких економіки України та Канади демонструють найвищий ступінь взаємодоповнюваності, зокрема, чисті технології, смарт енергетика (локалізація виробництва, спільні ДіР, зелена інфраструктура), оборонно-промислова кооперація (технології подвійного призначення, стандартизація, експорт до НАТО та країн-союзників); ІТ та цифрові сервіси (захищені хмарні рішення, SaaS-продукти, кібербезпека, eID, блокчейн, тощо); смарт-АПК (інноваційне фермерство, точне землеробство, агробіотехнології);

- інституціоналізація та гармонізація інфраструктури потребує розбудови комплексної багаторівневої інституційної моделі, включаючи: міжурядову економічну раду (на кшталт «CUFTA-2030 Implementation Board»); бізнес-хаби з сертифікації, екосистеми інновацій, венчурного капіталу; офіс розвитку двосторонніх відносин, який здійснює моніторинг та координування

багаторівневої взаємодії; спільні тематичні / секторальні комісії у межах положень модернізованої CUFTA;

- формування екосистем фінансової взаємодії, включаючи утворення та функціонування універсального та/або секторальних інвестиційних фондів, що орієнтовані на проєкти з високою часткою доданої вартості; забезпечення системою гарантій, мотивування та страхування ризиків (EDC, FinDev Canada, MIGA); пільгове кредитування МСП та кластерів у рамках спільних платформ (Horizon, NRC, CUTIS+);

- подолання технічних розривів, передусім забезпечення цифрової та логістичної сумісності, що передбачає взаємне визнання е-сертифікатів, е-декларацій, цифрових підписів; спільна розробка платформи для онлайн-взаємодії МСП; імплементація цифрових стандартів ISO / IEC, що діють у Канаді та членах СРТПР; конкурентні мультимодальні хаби (Одеса, Львів, Дніпро), що об'єднують морську, залізничну та авіа-інфраструктуру;

- системна ESG-інтеграція, яка ставить у пріоритет принципи сталого розвитку та управління ESG механізмами через створення ESG-хабів в Україні за участі EDC Green, NRC CleanTech, MaRS; гармонізацію стандартів сталого виробництва та енергоефективності; сертифікацію продукції за міжнародними стандартами та моделями управління якістю; публічне звітування, антикорупційні політики, соціальну відповідальність.

Перспективи розвитку економік Канади та України значно відрізняються з огляду на їх здатність використовувати потенціал технологічних інновацій, який в сучасній глобальній економіці виступає однією з детермінант конкурентоспроможності. Використання індексу готовності національних економік до передових технологій, який було розроблено ЮНКТАД, дозволило виявити, що Канада поступається не лише США, але й Німеччині, але випереджає Китай (рис. 3.4). Порівняння України з цими країнами показує значне відставання, а покращення, що спостерігалось до 2014 р., зупинилось та рушило у негативному напрямку. Втім, концентрація України на безпеці, на нашу думку, може утворити

ще одну з сфер спеціалізації, а експорт такої продукції – стати вагомим джерелом доходів після завершення війни.

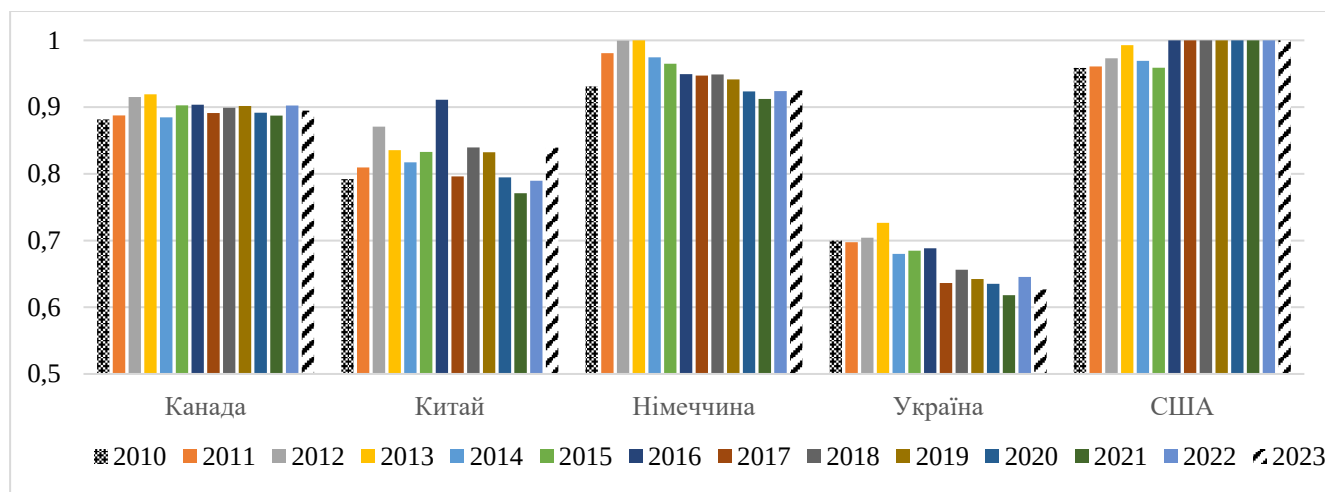

Рис. 3.4. Динаміка індексів готовності до передових технологій

Джерело: складено автором за даними [127].

У цьому контексті «Українсько-канадська інтеграційна дорожня карта 2030» могла б виступати як ключовий інструмент подальшої інституціоналізації стратегічного партнерства. Вона створює основу для системної координації політики у сферах торгівлі, інвестицій, цифрової економіки, інновацій та зеленої трансформації. Запровадження чітких пріоритетів, індикаторів ефективності та етапів реалізації дозволить забезпечити прозорість і підзвітність процесу інтеграції. Крім того, дорожня карта має включати механізми підтримки малого та середнього бізнесу, стимулювання розвитку регіональної економіки, подолання соціальної нерівності та інтеграцію до глобальних ланцюгів створення доданої вартості.

Провідною метою національних політик, що їх проводять уряди Канади та України, на нашу думку, має бути подолання якісного розриву з іншими країнами. Для Канади таким бенчмаркінгом виступає США, а для України може бути і США, і Канада і Німеччина, які значно випереджають нашу країну. Перебування на рівні середнього в світі рівня явно не становить мету для України, адже ставитиме економіку в залежність від країн-лідерів інноваційної діяльності при тому, що потенціал генерування нових знань в нашій країні чималий. Подолання відтоку мізків може бути подолане через відновлення престижу академічної кар'єри та забезпечення такої архітектури ринку праці, який дозволить робити вибір на

користь тих професій, що роблять найбільший внесок у конкурентоспроможність та якість життя (чого, нажаль, досі бракувало).

Наведені динаміки субіндексів готовності до передових технологій підтверджують наші попередні результати аналізу та висновки, що отримані в результаті наукової абстракції (рис. 3.5).

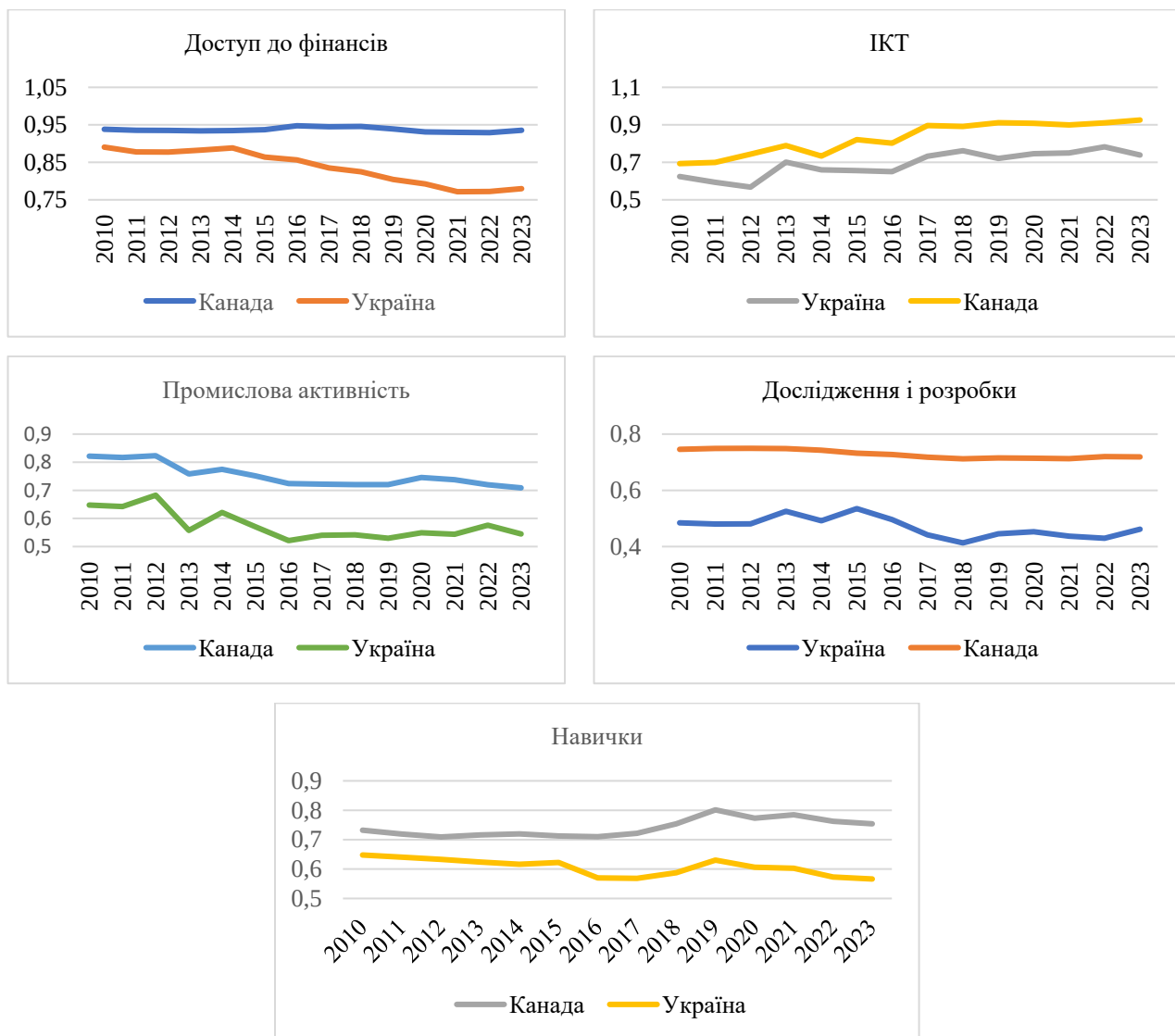

Рис. 3.5. Розриви між компонентами індексу готовності до передових технологій для України та Канади

Джерело: складено автором за даними [127].

За доступом до фінансів Україна значно поступається не лише Канаді, що обумовлено передусім відставанням у реформуванні ринку фінансових послуг, систем обліку та аудиту, які ще повною мірою не відповідають міжнародним стандартам. Крім того, привнесення пріоритетів сталого розвитку, стандартів ESG

та подібних призводить до подальшого відриву провідних країн, що вимагає належної уваги в стратегіях України та може стати вагомим кроком на шляху до конвергенції.

Напевно найменший розрив між економіками Канади та України спостерігається у сфері ІКТ, яка виступає одним з локомотивів реалізації потенціалу на світовому ринку та конвергенції з розвиненими країнами. Тому таку конкурентну перевагу варто зберігати та нарощувати, що дозволить забезпечити більший внесок ІКТ-сектору у вітчизняний ВВП та сплачувати податки в Україні без прагнення до ухилення. Попри наявність зрозумілих країнових відмінностей сфери навичок та ДіР тісно пов'язані з людським капіталом, управління яким виступає індикатором зрілості національних економік. Забезпечення вільного переміщення громадян та регульованого переміщення робочої сили становить спільний інтерес для Канади та України з огляду на демографічні виклики, з якими вони стикаються. На перевагах діаспор зупинемось окремо далі.

Узагальнюючи вищенаведене, можемо стверджувати, що стратегічно пріоритетною з позицій реалізації національних економічних інтересів України траєкторією розвитку українсько-канадського співробітництва є сценарій «смарт-інтеграції». Він передбачає трансформацію торговельно-сировинної моделі двосторонньої взаємодії у формат стратегічного інноваційно-технологічного, інвестиційного та виробничо-коопераційного партнерства на основі структурно-технологічної модернізації української економіки, залучення канадських інвестицій, технологій і управлінських компетентностей до процесів її повоєнного відновлення, диверсифікації експортної спеціалізації нашої держави, нарощування виробництва й експорту продукції з високою часткою доданої вартості, а також поглиблення участі вітчизняних суб'єктів господарювання у глобальних ланцюгах створення вартості на засадах паритетності, взаємодоповнюваності економічних потенціалів і довгострокової взаємної вигоди. Роль Канади у цьому процесі не обмежується підтримкою України як посткризової держави – натомість формується системна модель взаємного посилення, де спільні виробничі кластери, цифрові стандарти, інвестиційні механізми та ESG-протоколи створюють основу

для довготривалого трансатлантичного альянсу. Успішність цього сценарію залежатиме від здатності сторін забезпечити послідовну координацію політик, синергію інституційних реформ та довіру з боку приватного сектору. Відповідно, смарт-інтеграція виступає не лише як технічна програма співпраці, а як принципово нова парадигма стійкого та взаємовигідного економічного партнерства України і Канади у XXI ст.

3.3. Стратегія використання Україною економічного потенціалу канадської діаспори

Історичні, культурні та соціальні зв'язки між Україною та Канадою, зокрема наявність потужної української діаспори в Канаді, формують стійке підґрунтя для розвитку стратегічного партнерства. Спільні цінності, взаєморозуміння, а також близькість мовних, освітніх і культурних кодів сприяють не лише розбудові політичного діалогу, але й активізації торговельно-економічних контактів, технологічного обміну та залученню канадських інвестицій в українські регіони. Такий соціокультурний чинник інтеграції виступає додатковим каталізатором для поглиблення економічної взаємодії.

В науковій періодиці та багатьох країнах утвердилось розуміння та практика того, що зарубіжні діаспори можуть відігравати вагомую роль в економічному розвитку своїх країн походження через грошові перекази, інвестиції, торгівлю, передачу знань і досвіду, а також розвиток інноваційних проєктів. Під ними розуміємо спільноти людей, які проживають за межами своєї країни походження, але зберігають соціальні, економічні та культурні зв'язки з рідною землею. Сучасні економісти і політики визнають діаспору важливим ресурсом для економічного розвитку, особливо для країн із перехідною економікою. Їх фінансовий капітал, підприємницькі навички, культурне розуміння та зв'язки можуть допомогти країнам подолати економічні труднощі, стимулювати інновації та забезпечити стабільне зростання [137].

Дослідники міжнародних міграційних процесів дедалі частіше використовують категорію «міграційний капітал». Втім маємо розуміти, що він досі знаходиться в процесі пошуку уніфікованого означення, що обумовлює складність проведення міжнародних порівнянь та формування науково-оґрунтованих стратегій його формування, накопичення та використання потенціалу [15]. Під міграційним капіталом часто розуміють: по-перше, кошти, що їх мігранти надсилають до країн походження; по-друге, систему чинників, що дозволяють залучати в країну найбільш кваліфіковани імігрантів; по-третє, державні регуляторні рамки та інфраструктуру управління потоками мігрантів; по-четверте, досвід міграції різних поколінь в межах однієї родини; по-п'яте, певну частину людського / інтелектуального капіталу на рівні держави або компанії. Спільною рисою всього різноманіття підходів до означення міграційного капіталу є те, що він стосується діяльності людини та має широке коло чинників, що детермінують його розвиток. Зокрема, для більшості країн національний інтерес становить використання потенціалу активної частини учасників економічних відносин для створення ВВП та накопичення фінансових ресурсів, що їх змогли заробити мігранти, для участі в створенні та перерозподілі ВВП.

Термін «діаспора» характеризується значною полісемантичністю та варіативністю визначень у сучасних працях з суспільних наук. Незважаючи на цю різноманітність, більшість наукових підходів підкреслюють суб'єктивний характер поняття діаспори, акцентуючи на відчутті належності та ідентичності її членів. Класичне визначення діаспори розглядає її як спільноту емігрантів, об'єднану спільними характеристиками: територіальною розпорошеністю, збереженням «колективної пам'яті», уявлення про первісну батьківщину та відчуття колективного обов'язку щодо неї [100]. Однак, сучасні дослідження ставлять під сумнів необхідність етнічної однорідності діаспори, оскільки вона може мати релігійний, постколоніальний або інший характер.

У контексті глобалізації та множинності ідентичностей постає актуальне питання про збереження діаспорою своєї ідентичності в мінливому політичному, економічному та соціальному середовищі. Дослідження в цій сфері спрямовані на

аналіз стратегій ідентифікації, механізмів передачі культурного спадку та взаємодії діаспор з домінантними культурами.

Для збереження діаспорної свідомості необхідна кореляція трьох ключових чинників: дисперсності поселення, орієнтації на батьківщину та збереження окремої ідентичності. Сучасні дослідження підтверджують динамічний характер діаспорної свідомості. На відміну від усталених уявлень про стабільний колективний обов'язок перед країною походження, дослідники вказують на варіативність та контекстуальність цього феномену. Діаспорна свідомість не є статичною, а формується в результаті мобілізаційних процесів, зумовлених зовнішніми впливами та подіями, а не внутрішніми особливостями діаспори. Сукупність економічних чинників, які часто, але не завжди, ставали причиною еміграції, діють на всіх імігрантів, включаючи тих, кому вдається подолати частину економічних причин. За нашими спостереженнями тим імігрантам, які успішно інтегрувались у місцеві діаспори, вдається швидше долати економічні виклики, що пов'язані з переїздом та які були причиною еміграції.

Процес становлення діаспори є складним і тривалим, що виходить за рамки простого міграційного руху. Формування діаспорних спільнот значною мірою залежить від комплексу соціокультурних, політичних та економічних факторів, які можуть суттєво впливати на їхню структуру, функціонування та рівень залученості до процесів, що відбуваються на батьківщині.

Рівень активності діаспори є мінливим і визначається як історичним контекстом її виникнення, так і поточними соціополітичними умовами. Різні покоління діаспори, що мають різний досвід міграції та інтеграції в нове середовище, часто демонструють відмінності у своїх ставленнях до батьківщини, її минулого та майбутнього. Це пов'язано з різним рівнем ідентифікації з країною походження, а також з відмінностями в розумінні та переживанні історичних травм [24].

У сучасних діаспорологічних дослідженнях існує різноманіття типологій, що ускладнює однозначне визначення феномену діаспори. Для цілей цього дослідження вирішальним є критерій самоідентифікації її членів. Традиційні

уявлення про діаспору, як про стабільну спільноту, що має тривалі історичні корені та міцні зв'язки з батьківщиною, поступово розширюються. Сьогодні діаспора розглядається як більш гнучке утворення, до якого можуть належати навіть ті, хто перебуває в країні перебування тимчасово або має обмежені соціальні зв'язки. Поняття «діаспора», «трудовий мігрант» та «політичний емігрант» не є взаємовиключними. Одна й та сама особа може протягом життя змінювати свою ідентичність, термін перебування і рівень залученості до діаспорних спільнот. Це свідчить про динамічний характер діаспорних процесів та необхідність індивідуального підходу до вивчення кожної конкретної спільноти.

Українська діаспора, як і багато інших, є багатошаровою і неоднорідною. Її формування обумовлене різними історичними, політичними та соціо-економічними чинниками. Міграційні процеси, що призвели до виникнення української діаспори, мали як добровільний, так і примусовий характер. Це ускладнює однозначне визначення її складу та меж.

Чимало досліджень підтверджують позитивний вплив діаспор на розвиток країн їхнього походження. Традиційно діаспори розглядаються як ключові зберігачі національної та культурної ідентичності за межами батьківщини, підтримуючи їх через освітні та культурні ініціативи. Особливо важливою їхня роль стає в умовах криз або конфліктів. У такі періоди діаспори часто надають оперативну та гнучку гуманітарну допомогу, досягаючи регіонів, недоступних для міжнародних гуманітарних організацій. Завдяки залученню діаспор підвищується стійкість держав до криз та забезпечується якісна підтримка, що пом'якшує наслідки потрясінь [32].

Значний внесок діаспор полягає у забезпеченні ресурсами (фінансовими, соціальними, культурними та політичними) країн походження. Діаспори часто вносять підприємницький дух та нові навички, сприяючи розвитку економіки. Крім того, вони відіграють важливу роль у демократичних процесах, зміцнюючи громадянське суспільство, підтримуючи демократичні ініціативи та критикуючи недемократичні практики. Їхній вплив проявляється у кількох ключових сферах. *По-перше*, діаспори активно залучаються до процесів демократизації у країнах

походження, виступаючи потужним лобістським рухом за розширення виборчих прав та проведення більш інклюзивних реформ. *По-друге*, вони виконують роль посередників у міжнародних відносинах, підтримуючи політичні інтереси своєї батьківщини на глобальній арені. *По-третє*, діаспори сприяють культурному обміну та зміцненню міждержавних зв'язків, будуючи містки довіри між країною походження та країною прийняття.

Особливе значення має участь діаспор у процесах постконфліктного відновлення, зокрема у сфері перехідного правосуддя, меморіалізації та примирення. Ці аспекти, як довів Р. Коген, хоча й є надзвичайно важливими, постійно потребують подальшого дослідження як форм забезпечення та підтримання взаємозв'язку між складовими економічної та суспільної систем [31]. Дж. Брінкергофф виділяє чотири основні форми залучення діаспор: фінансова підтримка (грошові перекази, благодійність), людський капітал (міграція, експертиза), політичний вплив (лобіювання, адвокація) та культурний обмін. Ця класифікація є корисною для аналізу ролі діаспор у різних контекстах, особливо в умовах криз та конфліктів [23].

Для нашого дослідження важливо враховувати, що економічна теорія в контексті категорій міграційного капіталу, діаспори чи подібних концепцій розвивається. Найбільший вплив і останні роки справляють інституційна парадигма, мережева теорія економічних зв'язків та відносин, теорія інтелектуального капіталу, інтернаціоналізація ринків та глобалізація економіки, цифрова та зелена трансформації, а також безпековий вимір. В цьому контексті слід також враховували, що процесний підхід дозволив поглянути на діаспору не стільки як на результат відтоку мізків, але на розширення процесів циркуляції мізків у масштабах глобальної економіки. Тому взаємодія з діаспорами розглядається як важливий канал інтеграції країни походження у світовий ринок.

Важливою частиною ролі діаспор є їхній внесок у процеси соціально-економічного розвитку в країн походження. Члени діаспор, як правило, мають більш високий рівень освіти та свідомості щодо демократичних цінностей, що дозволяє їм активно сприяти розвитку через зміцнення громадянського

суспільства, просування гендерної рівності та протидію авторитарним режимам. Діаспори також виступають важливими посередниками у міжнародних відносинах. Вони можуть лобіювати інтереси країн походження на міжнародній арені, сприяти розвитку двосторонніх відносин та вирішенню конфліктів. Зокрема, з перших днів війни українська діаспора активно долучилася до лобіювання інтересів України в канадському суспільстві виступивши з ініціативами щодо посилення міжнародного тиску на Росію шляхом закриття неба над Україною та відключення Росії від системи SWIFT.

Стратегія використання Україною економічного потенціалу канадської діаспори має враховувати як еволюцію теоретичних поглядів на ключові категорії міграційного капіталу та діаспори, так і широке різноманіття функцій, які вони можуть виконувати (стабілізаційна, торговельна, каталітична та інтеграційна). Вважаємо за доцільне систематизувати їх наступним чином за механізмами та інструментами:

- використання фінансових потоків для підтримки макроекономічної стабільності (грошові перекази членам родини, спеціалізовані облігації для представників діаспори);
- залучення інвестиційного капіталу (прямі іноземні інвестиції (представництва, філії, виробництва, портфельні інвестиції через спеціалізовані фонди та компанії, венчурні інвестиції (стартапи, бізнес-ангели));
- трансфер знань і технологій (міжнародний науково-технологічний трансфер, обмін управлінським досвідом, лобіювання інтересів підприємств та організацій);
- стимулювання міжнародних торгівельних відносин (експорт товарів та послуг місцевих брендів, торговельна дипломатія, маркетинг країни та брендів, діаспоральний туризм (відвідання родичів, громад та батьківщини);
- використання потенціалу діаспоральної філантропії (пряма допомога країні походження, підтримка окремих соціальних, культурних, спортивних проєктів і заходів, краудфандинг та діяльність благодійних фондів).

Різні країни використовують специфічні підходи до залучення економічного потенціалу діаспор, включаючи фінансові інвестиції, розвиток МСП, а також залучення діаспори до державних і приватних проєктів [142]. Економічна діяльність діаспор може включати наступні напрямки.

По-перше, грошові перекази від заробітчан є основним джерелом фінансових ресурсів для багатьох країн. За даними Світового банку, обсяг глобальних грошових переказів у 2023 р. перевищив 600 млрд дол. США. При цьому країни з низьким і середнім рівнем доходу отримали значну частку цих коштів. Проте слід відзначити, що прості грошові перекази не завжди сприяють довгостроковому економічному зростанню, що підкреслює необхідність розвитку механізмів інвестицій.

По-друге, діаспори часто володіють досвідом і ресурсами, які сприяють розвитку підприємницької діяльності. Наприклад, вони можуть інвестувати в малий і середній бізнес у рідній країні, що сприяє зайнятості та економічній стабільності. Роль діаспорних бізнесів є особливо значущою для країн, де доступ до іноземного капіталу є обмеженим.

По-третє, діаспори можуть стати каналом для обміну знаннями та передових технологій. Талановиті фахівці, які здобули освіту та досвід за кордоном, можуть сприяти інноваціям у сфері технологій, медицини, енергетики та інших галузях.

По-четверте, діаспори мають культурне розуміння і соціальні мережі, які можна використовувати для просування експорту та розвитку нових ринків. Це особливо важливо для країн, які прагнуть інтегруватися в глобальні ринки, але стикаються з бар'єрами через нестачу комунікаційних зв'язків або довіри до місцевих підприємств.

Деякі країни більш успішно використовують свій досвід у залученні економічного потенціалу діаспор, створюючи спеціальні державні програми, які підтримують зв'язок з ними. Вітчизняна модель може бути створена за зразком Фонду розвитку Індії або діаспорських облігацій з можливістю участі у проєктах державно-приватного партнерства, купівлі облігацій розвитку (*англ. – Sovereignty Bonds*) та мікро-фінансування підприємств в Україні. Індія активно залучає свої

діаспори через програму «Indians Abroad» і створення інфраструктури для інвестування в економіку країни. Програма дозволяє спростити процес інвестування і надає вигідні умови для індійців за кордоном, що сприяє економічному розвитку країни [216].

Одна з найбільших у світі китайська діаспора також грає важливу роль у розвитку економіки Китаю, зокрема через програму «Returnees», що заохочує повернення спеціалістів для роботи в науці і технологіях. Це сприяло суттєвому збільшенню інноваційного потенціалу і допомогло Китаю стати лідером у багатьох технологічних сферах [201]. Держава Ізраїль активно підтримує зв'язок зі своїми діаспорами через програми, які залучають інвестиції у стартапи та інноваційні проєкти. Відомий приклад – фонд Yozma, який підтримує технологічні стартапи з участю ізраїльтян за кордоном, що стимулює розвиток високотехнологічного сектора [190].

У добу Web3, діаспора може діяти як агент цифрової публічної дипломатії, використовуючи децентралізовані платформи для формування міжнародної підтримки. Участь українців у глобальних DAO-структурах, створення NFT-ініціатив з культурною метою або запуск інформаційних кампаній через Web3-медіа відкривають нові можливості для м'якої сили України. Пропонується створення «Diaspora DAO» – цифрової організації, яка координуватиме фандрейзинг, волонтерство та цифрову дипломатію в інтересах України.

В умовах цифрової трансформації важливим інструментом взаємодії з діаспорами стають цифрові платформи. У цілій низці держав (наприклад, Вірменії, Естонії, Ірландії) успішно функціонують онлайн-реєстри, інвестпортали, грантові кабінети для діаспори. Прикладом успішної інтеграції діаспори у державну політику є Вірменія, де діє офіційна національна стратегія залучення діаспори. Вона включає інституціоналізовану структуру – Міністерство діаспори, онлайн-платформи, податкові пільги, а також спрощену систему громадянства. Україна може адаптувати цей досвід, зберігаючи прозорість і уникнувши дублювання функцій. Окрім цього, доречно створити єдину платформу під умовною назвою «Diaspora Connect UA», яка б об'єднала:

- реєстр бізнесу й експертів з діаспори;
- інвестиційні пропозиції з боку України;
- систему фіскального заохочення;
- механізми зворотного зв'язку з МЗС, МЕРТ, посольствами.

Міграційний вимір розвитку національних економік для більшості високорозвинених країн давно перетворився на важливу частину національних політик та стратегій соціально-економічного розвитку. В цьому контексті Канада в останні щонайменше 65 років виступає чистим реципієнтом імігрантів, а Україна – донором (рис. 3.6.).

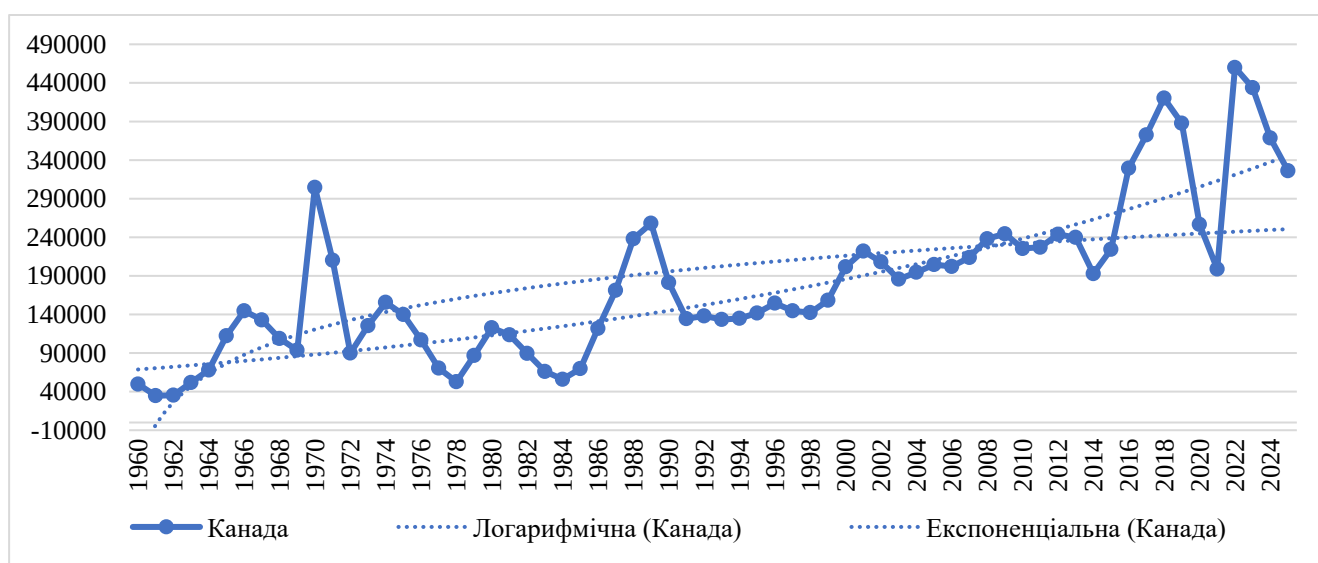
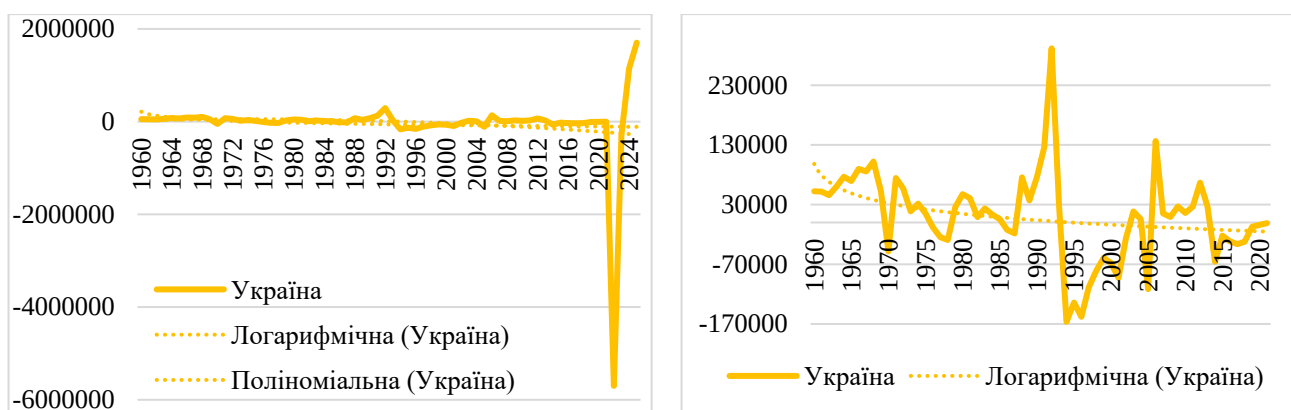

Рис. 3.6. Динаміка кількості чистої міграції Канади, осіб

Джерело: складено автором за даними [111].

На даний час в Канаді приріст населення за рахунок імігрантів становив щонайменше 8,3 млн осіб та сягнув 23% в загальній чисельності населення країни. З загальної кількості імігрантів близько 0,97% становили виходці з України, а в загальній чисельності населення їх частка сягнула 0,22%. Особливо активними міграційні процеси були в останнє десятиліття. Навіть не дивлячись на значне зменшення потоку імігрантів протягом 3 років у наслідок пандемічних обмежень, що пов'язані з COVID – 19, цей період можна назвати історично найбільш інтенсивним. Так, у 2022 р. в країні спостерігався рекордний чистий приплив імігрантів у кількості близько 460 тис осіб. Загальні тенденції свідчать, що нарощення притоку імігрантів триватиме надалі.

Для порівняння міграційні процеси в економіці України відрізнялись змінами різновекторних тенденцій. Зокрема, якщо у 1992 р. спостерігався чистий приплив у близько 292 тис осіб, то у 2022 р. відплив у 5,6 млн осіб, що був викликаний військовою агресією проти країни з боку РФ, а у 2025 р. 1,7 млн осіб повернулись в країну навіть не дивлячись на продовження військового стану (рис. 3.7). Очевидно, що динаміка та спрямованість міграційних процесів буде залежати від ситуації в безпековому вимірі, а також економічному просторі.

а) у період до 2025 р.

б) у період до 2022 р.

Рис. 3.7. Динаміка кількості чистої міграції України, осіб

Джерело: складено автором за даними [133].

Міграційні політики країн є більш вивченими, коли йдеться про розвинені країни. Одним з доказів цього є результат проекту зі складання індексу політики інтеграції мігрантів, до якого європейці крім країн ЄС та Європи включили Канаду та ряд ключових країн, до яких прямують емігранти з ЄС. Зокрема було виявлено, що кількість ґрунтовних досліджень у сфері міжнародної міграції, у яких вивчається Канада у 2,5 рази більше ніж тих, де вивчається Україна.

Хоча за останні роки таких праць стало значо більше, однак для подолання розриву одних досліджень недостатньо, а необхідне системне врахування їх результатів для практичного розвитку політики інтеграції мігрантів. Вважаємо доцільним використання в Україні розробленої таксономії досліджень політик інтеграції мігрантів, що охоплює практично всі їх виміри. За нею всі дослідження можна поділити на ряд ключових груп та підгруп (Дод. Е). Диверсифікованість такої таксономії має не лише враховуватись в діяльності органів державної та

місцевої влади, а й в науково-освітній діяльності, діяльності організацій громадянського суспільства та підприємствах. Зокрема для такого застосування варто використовувати загальні результати складання індексу політики інтеграції мігрантів. Для Канади останній раз індекс обраховувався у 2025 р., а для України 2020 р. З нього випливає, що Канада відповідає 81% від рівня кращих практик країн ЄС, а Україна – 58% (табл. 3.16; табл. Ж. 1 Дод. Ж). Втім, слід зазначити, що в контексті національних економічних та безпекових інтересів має знаходитись така оптимальна модель, що ефективно функціонуватиме саме для певної країни.

Таблиця 3.16

Динаміка індексу політики інтеграції мігрантів України та Канади

Україна		Канада	
Рік	Індекс	Рік	Індекс
2014	57		
2015	57	2020	80
2016	57	2021	81
2017	57	2022	81
2018	58	2023	81
2019	58	2024	81

Джерело: складено автором за даними [136].

Для об'єктивності ситуації щодо розгортання міграційних процесів в Канаді та Україні варто поглянути на країни зі схожими рівнями соціально-економічного розвитку. Передусім доцільно звернути увагу на ситуацію довкола США, ЄС та Канади, спільною рисою яких є слабка демографічна ситуація, яка вимагає припливу імігрантів. США подібно до Канади мають позитивний міграційний баланс вже багато десятиліть, та мабуть навіть століть, що дає підстави говорити про США як країну імігрантів. Однак, на відміну від Канади в США обсяги імігрантів є значно більшими, а значні зміни в річних обсягах можна пов'язати з розпадом СРСР та періодом пандемії COVID – 19, а в іншому спостерігається тренд на поступове нарощення чисельності імігрантів, що відповідає цілям політики держави та досить ефективно нею керується (рис. 3.8).

Дещо інша міграційна ситуація в ЄС, що за загальним трендом вона схожа з тим, що відбувається в економіках США та Канади, однак щорічні вектори та

обсяги є більш різноманітними, а ситуація часто змінюється (16 скорочень за 65 років). Вважаємо, що передусім це пов'язано з більш трималою бюрократичною реакцією європейських регуляторів на виклики, що періодично мають місце. Міграційна криза (тільки у 2015 р. чистий приплив склав понад 1,5 млн осіб), що мала місце у 2015 р. та яка пов'язана з війною у Сирії, викрикала масштабну дискусію на загальноєвропейському рівні та призвела до реалізації дієвої стратегії реагування на подібні виклики. Це дозволило країнам ЄС бути готовими до міграційного всплеску, що був викликаний військовою агресією проти України (у 2022 р. чистий приплив склав понад 4,2 млн осіб, більшість з яких складали біженці з України).

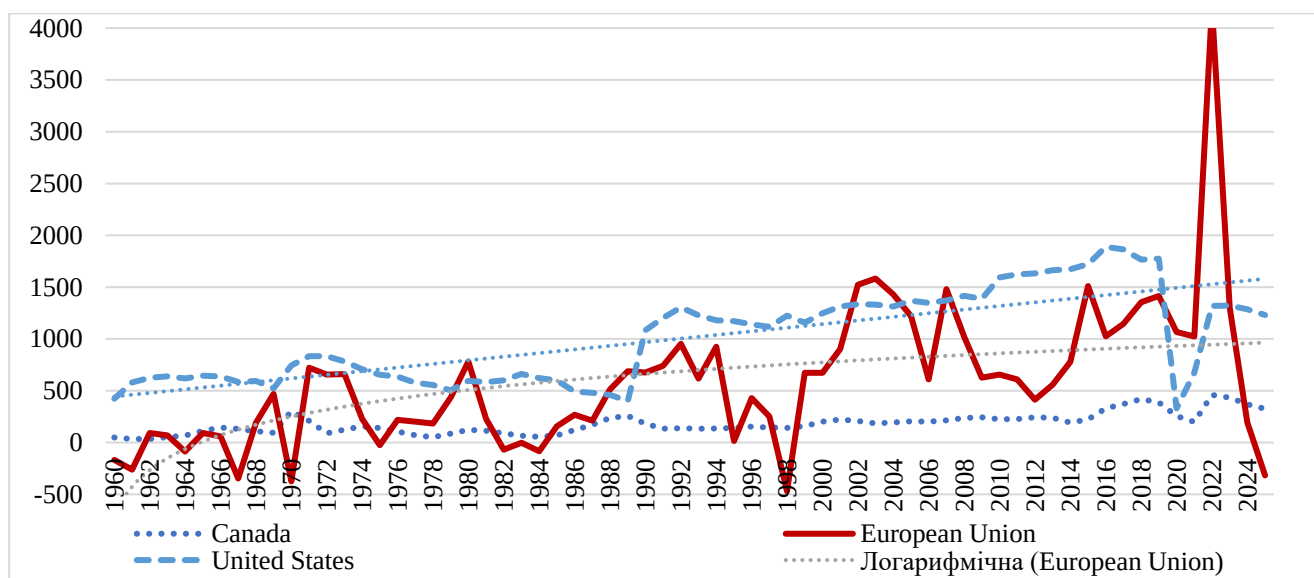

Рис. 3.8. Динаміка кількості чистої міграції США, ЄС та Канади, тис осіб
Джерело: складено автором за даними [133].

За нашими спостереженнями ключовою відмінністю між Канадою, США та ЄС слід визнати те, що селективний підхід перших до надання дозволів на іміграцію дозволяє забезпечити дещо вищий внесок імігрантів у ВВП країн. Подібний підхід з надання переваги освіченим особам та тим, кого можна назвати носіями інтелектуального капіталу, вартий глибшого вивчення та адаптації до вітчизняних умов, адже вже зараз експерти наголошують, що брак працівників в Україні не вдасться покрити за рахунок демографічного приросту з урахуванням того, що значна частина емігрантів, які виїхали з України у 2022 р. планували це зробити, а тому їх повернення малоімовірно за чинних умов та без суттєвих змін

економічної ситуації та умов вітчизняного ринку праці.

Ще однією спільною рисою США, Канади та ЄС слід визнати відносно високу ефективність політики з соціальної інтеграції імігрантів у локальні громади, що дозволяє їм швидше переходити до активної економічної діяльності та менше витратити часу та ресурсів бюджетів країн та муніципалітетів, у яких зупиняються імігранти. Як показали британські дослідники, вивчивши досвід багатьох країн включаючи Канаду, економічна інтеграція імігрантів має диверсифіковане різноміття довгострокових наслідків для соціально-економічного розвитку приймаючих країн та регіонів [97]. До таких наслідків міжнародної міграції відносять такі:

- зростання сукупного економічного доходу (ВВП) через зростання продуктивності праці, інновації та доповнення місцевих працівників;
- загальний позитивний вплив на ринок праці та рівні оплати праці;
- позитивний вплив на динаміку ПІП та обсяги міжнародної торгівлі;
- активізація підприємницької активності;
- генерування додаткових податкових надходжень та соціальних внесків;
- покращення ситуації в окремих соціальних групах, зокрема для жінок-імігранток.

Емпіричні дані свідчать про те, що фінансові перекази діаспор сприяють зменшенню бідності, економічної нерівності та безробіття в країнах походження. Крім того, діаспори часто є носіями підприємницького духу та інноваційних підходів, які стимулюють економічне зростання. Дійсно, залучення імігрантів призводить до зростання економічного добробуту, який країнам доводиться розподіляти з тими, хто його створює. Недостатньо ефективна інтеграція імігрантів у місцеві економіки обумовлює у імігрантів потребу надсилати значну частину зароблених коштів до країн походження. Таким чином забезпечується як сталість розвитку відносин між скраїнами, але також відбувається заохочення нових міграційних потоків до приймаючих країн. З 1990 р. обсяги переказів імігрантів зросли у 9,5 разів та сягнули рекордних обсягів у 622,3 млрд дол. США (рис. 3.9). При цьому за 35 років фактично не спостерігалось значних скорочень в обсягах, а

лінії трендів є виключно позитивними.

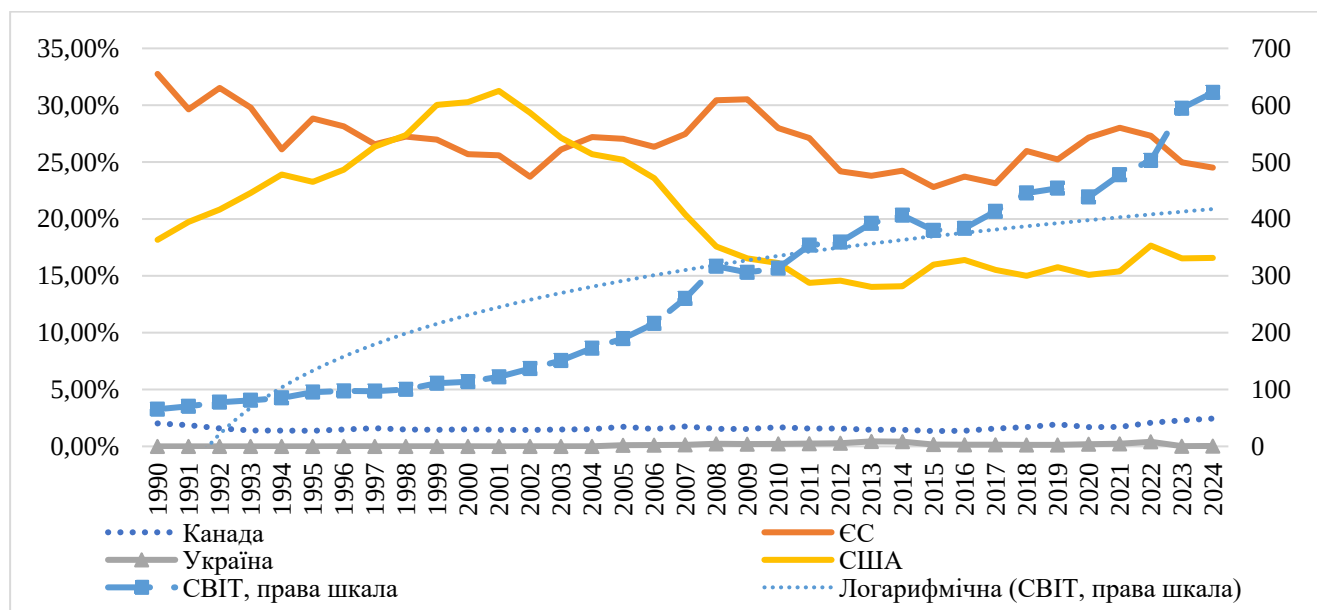

Рис. 3.9. Динаміка обсягів переказів мігрантів з приймаючих країн, млрд дол. США

Джерело: складено автором за даними [94].

Динаміка переказів імігрантів з приймаючих країн має відмінні риси від глобальних трендів. Зокрема, частка США з 18% від загальносвітового обсягу у 1990 р. сягнула рекордного розміру у 2000 р., але надалі спостерігалось поступове зменшення та стабілізація з 2010 р. на рівні 15-16% від загальносвітового обсягу. За таким незначним коливання за останні 15 років можна вбачати проведення урядами політики на продовження економічної інтеграції імігрантів та нарощення обсягів міграційних переказів з інших країн. Так країн ЄС імігранти надсилали рекордні обсяги саме у 1990 р., а надалі в декілька хвиль частка ЄС зменшувалась та нині знаходиться на рівні 25% загальносвітового обсягу. Зовсім іншою є ситуація з переказами імігрантів з Канади, частка, якої у загальносвітовому обсязі є відносно стабільною та має незначні коливання на рівні 1,5%-2%. Однак в останні роки разом зі зростанням кількості імігрантів спостерігається тенденція на зростання їх обсягів та частки у загальносвітовому обсязі.

Вивчення економічних аспектів досліджень діаспори та міграції дозволило отримати важливе спостереження, яке обумовлює доцільність стратегічної розбудови подібних інституцій в Україні. У тих країнах, які найбільше виграють

від залучення імігрантів та використання потенціалу зарубіжних діаспарт, мають потужні дослідницькі та аналітичні центри, що спеціалізуються на вивченні саме такого роду питань. Для прикладу можна лише назвати Школа східних і африканських досліджень Лондонського університету, Центр досліджень біженців Оксфордського університету, Центр міжнародних справ Везерхеда Гарвардського університету, кластер університетів Нью-Йорку, університет Джавахарлала Неру в Індії, Центр діаспорних та транснаціональних досліджень університету Торонто, школа досліджень міграції та діаспори Карлтонського університету в Оттаві. Більшість документів, стратегій та політик, що згадуються в цьому підрозділі, пов'язані з науковими напрацюваннями саме цих інституцій.

Збалансованість поглядів на міграційні процеси та взаємодію з діаспорами, які об'єктивно утворюються та розвиваються, передбачає врахування позитивних та негативних вимірів, а також можливість певного втручання держави, що може як підвищити якість, так і загострити негативні прояви. Тому цілком доцільно їх вивчати та враховувати при прийнятті стратегічних рішень. Незважаючи на очевидні переваги, країни часто стикаються з певними перешкодами:

- висока кількість регуляторних вимог і адміністративних процедур може відштовхувати потенційних інвесторів з діаспори, особливо в країнах з перехідною економікою;
- часто представники діаспори не готові інвестувати в економіку своєї країни через недовіру до місцевих урядів або нестабільні економічні умови;
- відсутність підтримки, спеціальних програм або інформаційних платформ також обмежує можливості діаспори впливати на економіку країни.

Щоб повною мірою використати потенціал діаспор, країни повинні дотримуватись збалансованої комплексної стратегії. Спрощення інвестиційних процедур та створення спеціальних умов для діаспорних інвесторів залучать капітал і технології. Платформи для обміну знаннями та досвідом дозволять створити мережу експертів та сприяти розвитку співпраці. Програми обміну фахівцями з діаспорами сприятимуть трансферу знань та посиленню інноваційного

потенціалу країни. У цьому контексті доцільним може стати запровадження смарт-моделі залучення діаспори, що поєднує чотири функціональні напрями:

- фінансова участь (інвестиції, фонди, перекази);
- інтелектуальна участь (наука, інновації, ДіР);
- політична участь (лобіювання, адвокація, виборчі права);
- культурна участь (освіта, мова, культурна дипломатія).

Такий структурований підхід дозволить не лише активізувати економічну взаємодію з діаспорами, а й побудувати ефективну модель транснаціонального міжінституційного партнерства. Відтак, використання економічного потенціалу зарубіжних діаспор є важливим чинником для економічного розвитку багатьох країн, особливо тих, які потребують залучення іноземного капіталу і ноу-хау. Активна участь діаспор у розвитку економіки своєї країни походження може значно посилити інноваційний потенціал і стимулювати підприємницьку активність. Проте для досягнення цих цілей країнам необхідно подолати певні перешкоди та активно розвивати інфраструктуру і механізми співпраці з діаспорами, що забезпечить стабільний розвиток економіки в довгостроковій перспективі.

Пріоритети розвитку відносин з Канадою знаходять затвердження на рівні стратегій МЗС України, зокрема, Стратегії публічної дипломатії на 2021-2025 роки, що свідчить про справжнє прагнення до зближення [214]. Попри те, що в документі відсутнє відсилання на зарубіжні діаспори, втім з міркувань політичної доцільності вони поважно називаються українством. Підтримуючи високопрофесійне структурування стратегії, маємо звернути увагу на те, що не всі виміри визначено як пріоритетні для розвитку відносин з Канадою (табл. 3.17). В наступних редакціях Стратегії публічної дипломатії варто враховувати, що більшість вимірів мають поліаспектність, тому окремі ніші (наприклад, експорт послуг чи міжнародна академічна мобільність), що випадають з пріоритетного фокусу, можуть зазнавати втрат навіть попри їх важливість для системного підходу до розвитку відносин.

Таблиця 3.17

**Пріоритети Стратегії публічної дипломатії МЗС України
щодо розвитку відносин з Канадою**

Фокус	Поза фокусом
Культурна дипломатія	Просування українського експорту
Залучення інвестицій	Просування освітніх можливостей
Просування туристичного потенціалу	
Науково-експертна дипломатія	
Цифрова дипломатія	

Джерело: складено автором за даними [214].

Унікальною є позиція України з переказами імігрантів, навіть попри незначну частку країни в світовій економіці. У період з 2004 р. обсяги переказів імігрантів почали зростати та у 2013 р. сягнули рекордних 1,7 млрд дол. США. Після обвалу в тричі після 2014 р. вони поступово відновлювались та вийшли на новий максимальний рівень понад 2 млрд дол. США, після чого військова агресія призвела до понад двадцятиразового зменшення. Очевидно з реалізацію стратегій та програм відродження та реіндустріалізації економіки України, що вимагатиме нових хвиль імігрантів перекази відновляться з новою силою та вищими темпами. Це може становити виклик для економіки, що була ослаблена війною, а значно нижча ефективність з економічної інтеграції імігрантів може призвести до появи нових викликів, з якими країна досі не стикалась. Саме тому вивчення та адаптація кращого світового досвіду та особливо досвіду Канади щодо сталості розвитку відносин з країнами походження імігрантів та самими мігрантами є не тільки доцільним, але й важливим.

Зворотній бік міграційних процесів також вартий уваги, адже надходження від мігрантів становлять важливу статтю валютних надходжень до вітчизняної економіки. Попри те, що надходження від емігрантів отримують навіть США та Канада, з 2007 р. Україна за загальними обсягами надходжень обігнала ці країни (рис. 3.10). Більше того, що важливо, Україні та ЄС в останні десятиліття вдається забезпечувати позитивний баланс між обсягами виплат імігрантів за кордон та

надходженнями від емігрантів, тоді як Канада та США мають негативний баланс цих платежів, що, очевидно, компенсується тим позитивним внеском, що мігранти роблять у соціально-економічний розвиток.

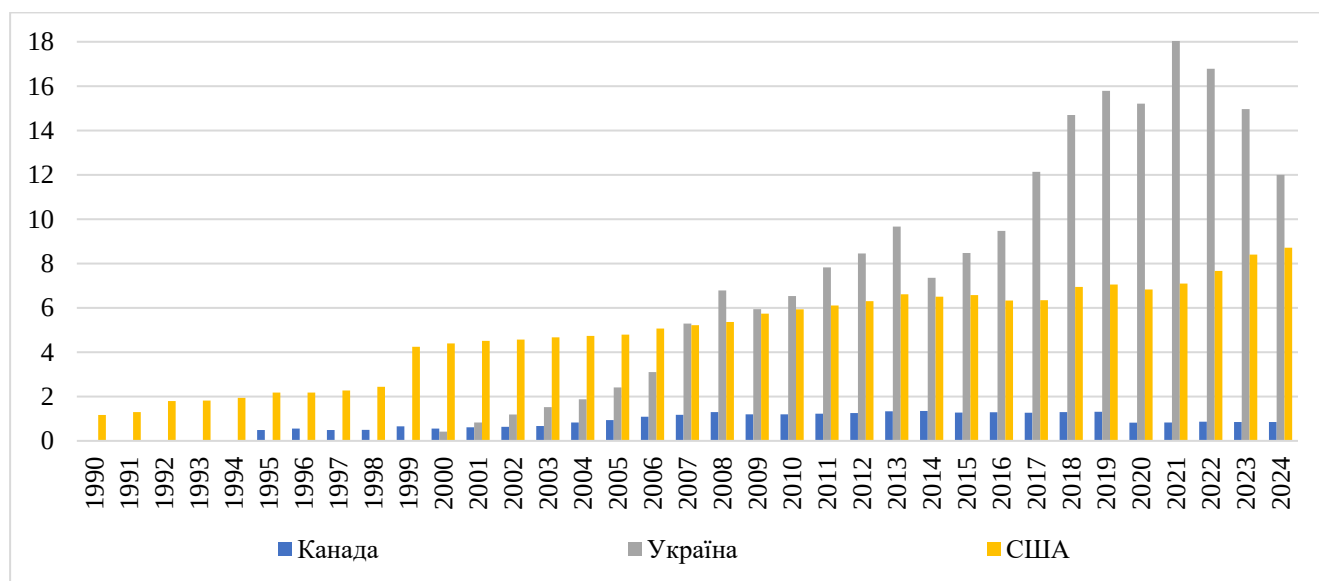

Рис. 3.10. Динаміка обсягів надходжень від емігрантів за окремими державами у 1990-2024 рр., млрд дол. США

Джерело: складено автором за даними [133].

Попри наявні бар'єри, канадський ринок відкриває широкі можливості для стратегічної експансії українського бізнесу. Зокрема, галузі інформаційних технологій, відновлюваної енергетики та агропромислового комплексу вирізняються високим рівнем відкритості до іноземних інвестицій та стабільною динамікою зростання. Сприятливе макроекономічне середовище, прогнозована фіскальна політика, ефективне правове регулювання інвестиційної діяльності, а також доступ до спільного північноамериканського ринку (через USMCA) перетворюють Канаду на привабливий хаб для розміщення українських стратегічних проєктів.

Важливим конкурентним чинником виступає також активна участь української діаспори у ділових мережах Канади, що може забезпечити додаткові канали комунікації, локальну експертизу та репутаційний капітал. У цьому контексті державна підтримка інтернаціоналізації українського бізнесу має стати одним із пріоритетів економічної дипломатії, що сприятиме формуванню більш збалансованої моделі двосторонньої інвестиційної взаємодії. Ділова репутація та

бренд в даному випадку виступають капіталом вищого гатунку, що найбільше цінюється для розвитку міжнародних економічних відносин.

У контексті розвитку зовнішньоекономічних відносин України, особливу увагу варто приділити країнам, де етнічні українці, як в Канаді, беруть участь в формуванні політичної еліти. Систематичне нарощування співпраці з такими державами може стати потужним імпульсом для модернізації української економіки. По-перше, це сприятиме розширенню мережі міжнародних економічних відносин. По-друге, досвід успішних політиків українського походження може бути ефективно використаний для побудови конкурентоспроможної економіки в Україні [175].

Історичні зв'язки між Україною та Канадою, значною мірою зумовлені присутністю значної української діаспори в Канаді, сприяли формуванню глибоких і багатограних двосторонніх відносин. Конгрес Українців Канади (КУК) виступає ключовим інститутом, який активно впливає на динаміку українсько-канадських взаємин, представляючи інтереси української громади в Канаді та сприяючи розвитку політичного діалогу між двома державами. Його діяльність зосереджена передусім на захисті прав та інтересів української громади в Канаді, а також на сприянні розвитку двостороннього політичного діалогу.

КУК, як одна з найбільших українських організацій у Канаді [119], має значний вплив на формування українсько-канадських відносин. Зважаючи на масштаби, досвід, організаційну структуру та фінансові ресурси, КУК є найбільш підготовленою до виконання функцій неофіційного лобіста України, а також радника щодо підвищення ефективності дипломатичних зусиль та формулювання інтересів країн. Така діяльність передбачає системну участь у політичних та соціально-економічних процесах, спрямованих на підтримку інтересів України.

Повномасштабне вторгнення Російської Федерації в Україну в лютому 2022 р. викликало значну активізацію української діаспори в Канаді, яка традиційно демонструвала солідарність з батьківщиною. Важливо підкреслити, що підтримка Канади Україні має глибокі історичні корені та не обмежується періодом активних бойових дій. Ще до 2022 р. Канада неодноразово засуджувала агресивну політику Росії щодо України, зокрема, анексію Криму. З метою підтримки економічної стабільності України та проведення реформ уряд Канади напередодні вторгнення

надав значну фінансову допомогу. Зокрема, було виділено кредит у розмірі до 500 млн дол. США відповідно до Бреттон-Вудського акту та додаткові кошти в рамках Програми суверенного кредитування. Для ефективного використання цих коштів Канада також надала грант технічної допомоги, а про інші проекти технічної допомоги йшов раніше. У відповідь на російську агресію Канада оперативно запровадила масштабні санкції, приєднавшись до міжнародних зусиль щодо ізоляції Росії. Було запроваджено обмеження на експорт товарів і технологій подвійного призначення, а також анульовано існуючі експортні ліцензії. Ці заходи були здійснені відповідно до канадського законодавства, яке передбачає строгий контроль за експортом товарів, що можуть бути використані у військових цілях або для підтримки режиму [166].

Підбиваючи підсумок, зазначимо, що сучасний етап українсько-канадських відносин набуває особливої актуальності. Виходячи з цього, доцільною є комплексна довгострокова стратегія розвитку двосторонніх відносин, реалізації національних економічних інтересів та досягнення спільних цілей. Потреба в міжнародній підтримці посилює значення існуючих зв'язків та стимулює пошук нових форм співпраці. Діаспори, як транснаціональні спільноти, відіграють невід'ємну роль у формуванні багатоварових зв'язків між країнами походження та приймаючими державами, функціонуючи як «людський міст», сприяючи децентралізованій співпраці та розвитку транснаціональних мереж.

Висновки до розділу 3

1. Узгодження економічних інтересів України та Канади має ґрунтуватися на органічному поєднанні невідкладних потреб відновлення з довгостроковими цілями структурної трансформації національних господарств. Об'єктивною передумовою такого зближення є компліментарність ресурсів, компетентностей і стратегічних потреб обох держав. Україна зацікавлена у залученні капіталу, сучасних технологій, управлінського досвіду, інструментів страхування ризиків та розширенні доступу до зовнішніх ринків. Канада, своєю чергою, має економічний інтерес у диверсифікації джерел постачання, розширенні міжнародної присутності власного бізнесу, реалізації інфраструктурних та інвестиційних проектів і

входженні до перспективних сегментів українського ринку. Поєднання зазначених інтересів створює передумови для поступового переходу від моделі переважно донорсько-допомогової взаємодії до рівноправного інвестиційно-виробничого та технологічного партнерства.

2. Пріоритетними напрямками гармонізації мають стати формування спільних проєктів у сферах енергетики, агропромислового виробництва, видобування та перероблення критично важливих мінералів, цифрових технологій, транспортної інфраструктури, оборонно-промислової кооперації й екологічної модернізації. Інституційно-фінансове забезпечення таких проєктів доцільно здійснювати із застосуванням механізмів державно-приватного партнерства, експортного кредитування, інвестиційних гарантій, проєктного та змішаного фінансування, а також страхування політичних і воєнних ризиків. Комплексне використання цих інструментів дасть змогу поєднати регуляторні й фінансові можливості держави з ресурсним потенціалом приватного сектору, зменшити ризиковість довгострокових капіталовкладень і забезпечити виражений структурно-модернізаційний ефект двосторонньої взаємодії.

3. Результативність гармонізації національних економічних інтересів безпосередньо залежить від якості інституційного середовища, прозорості регуляторних процедур, захищеності прав власності та послідовності виконання сторонами взятих зобов'язань. Основним критерієм узгодження інтересів має стати досягнення функціонального балансу між потребами відновлення і модернізації української економіки та довгостроковими комерційними й стратегічними інтересами канадських партнерів. Це потребує формування стійких торговельних, інвестиційних, виробничих і технологічних зв'язків, справедливого розподілу економічних ефектів, ризиків і відповідальності, а також розширення практик спільного створення доданої вартості. Реалізація такого підходу сприятиме поглибленню інтеграційної близькості держав, зміцненню адаптивності їхніх економік і перетворенню українсько-канадського партнерства на дієвий механізм посткризової реконструкції та довгострокового розвитку.

4. Українська діаспора в Канаді є не лише соціокультурним феноменом, а й важливою складовою неформальної інституційної інфраструктури українсько-канадського економічного співробітництва. Її мережевий капітал сприяє

накопиченню довіри між суб'єктами господарювання двох країн, поширенню інформації про ринкові можливості, формуванню попиту на українські товари й послуги та налагодженню транскордонних підприємницьких контактів. Представники діаспори здатні виконувати функції економічних посередників, сприяючи пошуку партнерів, адаптації українських виробників до регуляторних і споживчих вимог канадського ринку, залученню інвестицій та формуванню позитивної ділової репутації України. Водночас результативність використання цього ресурсу визначається стабільністю державної політики, прозорістю інвестиційного середовища, належним захистом прав власності та наявністю зрозумілих інституційних каналів участі діаспори у реалізації економічних проєктів.

5. Стратегічними напрямками залучення економічного потенціалу українців Канади є фінансування відбудови критичної інфраструктури, підтримка малого й середнього підприємництва, розвиток енергетики, агропромислового комплексу, цифрових технологій, освіти, охорони здоров'я та інноваційних секторів. Вагомого значення набувають створення спеціалізованих діаспорних інвестиційних фондів, запровадження кредитно-гарантійних програм, використання моделей державно-приватного партнерства, спільного інвестування та страхування ризиків. Це дасть змогу трансформувати фінансову підтримку діаспори з переважно благодійної і споживчої форми у довгострокове джерело інвестиційного забезпечення структурної модернізації України. Відповідна стратегія має бути інтегрована до державної політики економічної дипломатії та розвитку українсько-канадського партнерства, а її реалізація – спиратися на узгоджену діяльність органів влади, дипломатичних установ, бізнес-асоціацій, фінансових інститутів, закладів освіти, наукових організацій і діаспорних об'єднань. Системне залучення фінансового, підприємницького, інтелектуального й мережевого капіталу української громади Канади сприятиме розширенню двосторонніх економічних зв'язків, інтегруванню українського бізнесу до глобальних ланцюгів створення вартості, посиленню інвестиційної привабливості держави та забезпеченню її стійкого посткризового розвитку.

Основні результати розділу опубліковано у наукових працях автора [115; 210; 212].

ВИСНОВКИ

У дисертаційній роботі здійснено теоретичне узагальнення та запропоновано нове вирішення наукової задачі щодо визначення стратегічних пріоритетів економічного співробітництва України і Канади в умовах трансформації глобального інтеграційного середовища. Це дало автору змогу сформулювати цілу низку висновків теоретичного та практичного значення:

1. Упродовж останніх двох століть теоретичне осмислення глобальних інтеграційних процесів пройшло складну еволюцію – від їх переважно функціонального трактування як послідовного усунення бар'єрів у міжнародній торгівлі та транскордонному русі капіталу до розуміння як багаторівневого, нелінійного й внутрішньо суперечливого процесу формування взаємозалежного світогосподарського простору. На сучасному етапі інтеграція охоплює не лише торговельні, інвестиційні та виробничі зв'язки, а й глибокі інституційні, технологічні, соціальні, інформаційні, екологічні та безпекові зрушення. Їх взаємообумовлений вплив визначає провідні мегатренди структурної реконфігурації світового господарства, посилює взаємозалежність його суб'єктів і закладає підвалини якісно нової архітектури міжнародної економічної взаємодії.

2. Діалектична природа двосторонніх економічних відносин виявляється в одночасному поєднанні співробітництва і конкуренції, взаємозалежності й прагнення до стратегічної автономії, лібералізації національних ринків та застосування селективних протекціоністських заходів. Поглиблення взаємодії розширює ринки збуту, активізує рух капіталу і технологій, сприяє диверсифікації зовнішньоекономічних зв'язків та ефективнішому використанню ресурсного потенціалу. Водночас нерівномірність економічного розвитку, асиметрія господарських потенціалів, відмінності у технологічній спроможності й інституційній якості можуть закріплювати залежне становище менш конкурентоспроможного партнера, відтворювати структурні диспропорції та звужувати простір реалізації його національних інтересів. Саме тому оцінювання двосторонніх відносин має враховувати не лише інтенсивність зв'язків, а й характер розподілу сформованих вигід, витрат і ризиків.

3. Інтеграційна близькість держав відображає досягнутий рівень структурної сумісності, функціональної взаємодоповнюваності, інтенсивності та глибини їх взаємодії в основних ланках міжнародного процесу суспільного відтворення. Вона формується під впливом комплексу макроекономічних, торговельних, інвестиційних, виробничих, інституційних, технологічних, соціокультурних, інфраструктурних і геополітичних чинників, які визначають здатність національних господарств до стійкого зближення. Її високий рівень сприяє поглибленню спеціалізації та кооперації, реалізації комплементарних переваг і залученню країн до глобальних ланцюгів створення вартості. Разом із тим він посилює взаємозалежність макроекономічних процесів, збільшує чутливість до зовнішніх шоків і може спричиняти синхронне поширення кризових явищ, що актуалізує координацію антициклічної політики на національному, регіональному та наднаціональному рівнях.

4. Двосторонні відносини України та Канади, розвиваючись в останні десятиліття на засадах політичної солідарності, послідовної інституційної підтримки та взаємної зацікавленості у поглибленні господарської взаємодії, мають стратегічне значення для реалізації національних інтересів обох держав. Водночас досягнутий рівень українсько-канадського економічного співробітництва все ще не відповідає його потенційним можливостям. Основними чинниками, що стримують його повніше використання, залишаються значна географічна віддаленість країн, структурні відмінності їхніх національних господарств, недостатня обізнаність підприємницьких кіл щодо особливостей і можливостей партнерського ринку, ускладнена логістика, а також підвищені безпекові й інвестиційні ризики реалізації довгострокових проєктів в Україні. Наявна невідповідність між політико-інституційною зрілістю партнерства та його фактичним економічним наповненням засвідчує необхідність системного вдосконалення механізмів двосторонньої взаємодії.

5. Участь України та Канади у глобальних ланцюгах створення вартості характеризується виразною структурно-функціональною асиметрією. Канада посідає конкурентні позиції у сфері наукових досліджень, інжинірингу,

видобувних технологій, авіакосмічного виробництва, енергетики, цифрових рішень, управління інтелектуальними активами, брендингу та глобальної дистрибуції. Українська економіка представлена переважно на ресурсних, виробничих і сервісних сегментах, пов'язаних з агропромисловим комплексом, металургією, харчовою промисловістю, окремими напрямками машинобудування та інформаційними послугами. Такий розподіл функцій створює ризик закріплення нерівномірного привласнення доходів, оскільки найбільша частка вартості концентрується на стадіях дослідження, проєктування, управління технологіями та ринкового просування. Водночас наявні відмінності формують передумови для комплементарної кооперації за умови переходу від традиційного обміну готовою продукцією до спільного виробництва, трансферу технологій, локалізації інновацій і реалізації інтегрованих проєктів.

6. Якість інтеграційної близькості економік України та Канади формується під впливом взаємодії політичних, інституційних, торговельних, інвестиційних, технологічних, соціокультурних і безпекових чинників. На сучасному етапі вона має переважно потенційно-комплементарний характер: високий рівень політичної довіри, близькість стратегічних орієнтирів, розвинене договірно-правове підґрунтя та сталі суспільні зв'язки поєднуються з відносно невисокою інтенсивністю фактичної господарської взаємодії. Політико-інституційний і соціальний компоненти двостороннього зближення розвиваються випереджальними темпами порівняно з торговельно-інвестиційним, виробничим та інноваційно-технологічним наповненням партнерства. Така невідповідність засвідчує наявність значного нереалізованого потенціалу. Підвищення якості інтеграційної близькості передбачає трансформацію політичної підтримки й нормативної лібералізації у стійкі міжфірмові зв'язки, спільні інвестиційні проєкти, технологічний обмін і довгострокову виробничу кооперацію.

7. Гармонізація національних економічних інтересів України та Канади у посткризовий період являє собою складний процес узгодження стратегічних цілей, пріоритетів і механізмів міждержавної взаємодії, спрямований на відновлення економічної стійкості, структурну модернізацію виробничого потенціалу та

формування довгострокових засад взаємовигідного партнерства. Її зміст не зводиться до врегулювання окремих торговельних чи інвестиційних суперечностей, а передбачає розбудову збалансованої моделі співробітництва, за якої реалізація інтересів однієї сторони не обмежує можливостей розвитку іншої. Посткризова реконфігурація економічних пріоритетів зумовлює доповнення традиційних завдань нарощування виробництва, експорту та інвестицій вимогами економічної безпеки, стійкості ланцюгів постачання, енергетичної самодостатності, технологічного оновлення, розвитку людського капіталу й екологічної збалансованості.

8. Економічний потенціал української діаспори в Канаді має багатокомпонентну природу й охоплює фінансово-інвестиційний, підприємницький, інтелектуально-кадровий, репутаційний та комунікаційно-мережевий складники. Його ефективне використання потребує переходу від ситуативної, переважно гуманітарної взаємодії до системної моделі економічного партнерства. Функції діаспори не обмежуються збереженням національної ідентичності або наданням благодійної підтримки, а включають формування ділових мереж, представництво економічних інтересів України, мобілізацію фінансових ресурсів, трансфер знань і технологій, поширення управлінського досвіду та сприяння інтеграції українських підприємств у канадський і глобальний економічний простір. Інституційною основою реалізації цього потенціалу мають стати постійний діалог із бізнесовими, професійними, науковими та громадськими організаціями українців Канади, створення інтегрованої інформаційно-комунікаційної платформи, формування бази потенційних інвесторів і фахівців, а також підготовка структурованого портфеля інвестиційних та інноваційних проєктів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Aiyar S., Presbitero A. F., Ruta M. Economic costs of friend-shoring. In *Geoeconomic Fragmentation*. Center for Economic Policy Research, CEPR. 2023. URL: <https://www.elibrary.imf.org/downloadpdf/display/book/GFERFWEEA/CH003.pdf> (дата звернення 13.03.2024 р.).
2. Aiyar S., Presbitero A., Ruta M. *Geoeconomic Fragmentation: The Economic Risks from a Fractured World Economy*. CEPR Press. 2023. URL: <https://cepr.org/system/files/publication-files/P374.pdf> (дата звернення 20.01.2024р.).
3. Allen J. *Lost geographies of power*. John Wiley & Sons, 2008. 228 p.
4. Allen J., Cochrane A., Henry N., Massey D., Sarre P. *Rethinking the region: Spaces of neo-liberalism*. Routledge. 2012. 170 p.
5. Alvarez J., Krznar I., Tombe T. Internal Trade in Canada: Case for Liberalization. IMF Working Paper WP/19/158. 2019. 38 p. URL: <https://www.imf.org/-/media/Files/Publications/WP/2019/WPIEA2019158.ashx> (дата звернення 28.04.2023р.).
6. An Act to amend the *Investment Canada Act*. Government of Canada. Date modified: 2024-03-27. URL: <https://www.canada.ca/en/innovation-science-economic-development/news/2022/12/an-act-to-amend-the-investment-canada-act.html> (дата звернення 20.03.2025 р.).
7. Annual Report 2025. International Platform on Sustainable Finance. 2025. 45 p. URL: https://finance.ec.europa.eu/document/download/f3681632-33bc-4e4c-bb94-7dc175f9b273_en?filename=251114-ipsf-annual-report_en.pdf (дата звернення 11.04.2024 р.).
8. Atlas of Economic Complexity. Harvard's Growth Lab. URL: <https://atlas.hks.harvard.edu/rankings> (дата звернення 28.03.2025 р.).
9. Balassa B. *The theory of economic integration*. Routledge. 2013 (1962). 318 p.
10. Baldwin R. *The Great Convergence: Information Technology and the New Globalization*. Harvard University Press, 2016. 328 p.

11. Baldwin R., Freeman R., Theodorakopoulos A. Hidden exposure: Measuring US supply chain reliance. *Brookings Papers on Economic Activity*. 2023. №2. P. 79-134. URL: https://www.nber.org/system/files/working_papers/w31820/w31820.pdf (дата звернення: 06.08.2024 р.).
12. Balland P. A., Boschma R., Frenken, K. Proximity and innovation: From statics to dynamics. *Regional studies*. 2015. №49 (6). P. 907-920.
13. Barrett S., Dannenberg A. The decision to link trade agreements to the supply of global public goods. *Journal of the Association of Environmental and Resource Economists*. 2022. №9 (2). P. 273-305.
14. Belderbos R., Sleuwaegen L., Somers D., De Backer K. *Where to Locate Innovative Activities in Global Value Chains: Does Co-location Matter?* OECD Science, Technology and Industry Policy Papers. 2016. №30. P. 2-67.
15. Bernard A., Perales F. The intergenerational transmission of migration capital: The role of family migration history and lived migration experiences. *Demographic Research*. 2024. №50. С. 827-870.
16. Bessonova M., Hlavak A. Canada's perception of democratic development in independent Ukraine. *Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії*. 2020. С. 100-112.
17. Beverelli C., Neumueller S., Teh R. A New Look at the Extensive Trade Margin Effects of Trade Facilitation. Staff Working Paper ERSD-2014-16. World Trade Organization Economic Research and Statistics Division. WTO. 52 p.
18. Boessenkool K. Et al. Policy Forum: Border Carbon Adjustments – Four Practical Challenges. *Canadian Tax Journal/Revue fiscale canadienne*. 2022. Vol. 70/1. P. 41-56.
19. Bogdanova I. Turning crisis into opportunity: Unfolding Ukraine's trade potential with the Canada-Ukraine free trade agreement. *East/West*. 2021. №8 (2). P. 151-191.
20. Bonilla-Bolaños A. A step further in the theory of regional integration: A look at the South American integration strategy. *Journal of International Development*. 2021. №33(5). P. 845-873.

21. Bonnitcha J., Poulsen L. N. S., Waibel M. *The political economy of the investment treaty regime*. Oxford University Press. 2017. 336 p.
22. Bonython W. Regulating access to critical technology knowledge. In *The Routledge International Handbook of Research Security* / Ed by B. Walker-Munro, T. Shih / Routledge. 2026.
23. Brinkerhoff J. M. Diasporas, Skills Transfer, and Remittances: Evolving Perceptions and Potential. In. *Converting Migration Drains into Gains: Harnessing the Resources of Overseas Professionals* ed.by Wescott C., Brinkerhoff J. Manila: Asian Development Bank, 2006. 162 p.
24. Brubaker R. The «Diaspora» Diaspora. *Ethnic and Racial Studies*. 2005. №28 (1). P. 1-19.
25. Califano A., Gasperin S. Multi-speed Europe is already there: Catching up and falling behind. *Structural Change and Economic Dynamics*. 2019. №51. P. 152-167.
26. Calzada I. Disruptive technologies for e-diasporas: Blockchain, DAOs, data cooperatives, metaverse, and ChatGPT. *Futures*. 2023. №154. P. 103258. URL: <https://doi.org/10.1016/j.futures.2023.103258> (дата звернення: 08.03.2024 p.).
27. Canada-Ukraine Free Trade Agreement (CUFTA). Global Affairs Canada: official website. URL: <https://www.international.gc.ca/trade-commerce/trade-agreements-accords-commerciaux/agr-acc/ukraine/index.aspx?lang=eng> (дата звернення: 03.04.2026 p.).
28. Canada-Ukraine Trade and Investment Support Project (CUTIS). Canada-Ukraine Chamber of Commerce. URL: <https://cucc.ca/services/education/> (дата звернення: 19.06.2026 p.).
29. Canadian fertilizer filling a growing need. Statistics Canada. September 27, 2023. URL: <https://www.statcan.gc.ca/o1/en/plus/4603-canadian-fertilizer-filling-growing-need> (дата звернення: 15.04.2024 p.).
30. Changes in Global Value Chains and International Division of Labor / in *World Openness Report 2024*. Royal Collins Publishing Group Inc., Montreal: Canada. October 2024. P. 87-100.

31. Cohen R. Diasporas and the Nation-State: From Victims to Challengers. *International Affairs*. 1996. №72 (3). P. 507-20.
32. Cohen R. Global Diasporas: An Introduction. 3rd ed. London: Routledge, 2022. 234 p.
33. Comerford D., Rodríguez Mora J. V. The gains from economic integration. *Economic Policy*. 2019. №34 (98). P. 201-266.
34. Contzen T., Bader D. Digital Sovereignty. Perspective. 21 Apr 2026. URL: <https://www.deloittelegal.de/dl/en/services/legal/perspectives/digital-sovereignty.html> (дата звернення: 09.05.2026 р.).
35. CUFTA Modernization Overview and Policy Commitments. Global Affairs Canada. Government of Canada. 2024. URL: <https://www.international.gc.ca> (дата звернення: 11.05.2025 р.).
36. Dahikar K. Comparative analysis of regional trade blocs. *International Journal of Advanced Research*. 2023. №11. P. 1232-1236.
37. Dolata P. Canada, the EU and energy security: a historical perspective. *Canadian Foreign Policy Journal*. 2022. №28 (3). P. 216-233.
38. Economic Security in a Changing World: New Approaches to Economic Challenges. OECD. 2025. OECD Publishing, Paris. 103 p.
39. Energy intensity level of primary energy (MJ/\$2021 PPP GDP). Світовий Банк та MEA. URL: <https://data.worldbank.org/indicator/EG.EGY.PRIM.PP.KD> (дата звернення: 13.08.2025 р.).
40. Entrikin J. N. Region and regionalism. *The SAGE Handbook of Geographical Knowledge*. London. 2011. P. 344-356.
41. Export Development Canada (EDC): official website. URL: <https://www.edc.ca/> (дата звернення: 21.06.2026 р.).
42. Export Diversification. IMF Data. INTERNATIONAL MONETARY FUND. URL: <https://data.imf.org/en/datasets/IMF.RES:ED> (дата звернення: 08.08.2025 р.).
43. Exports of goods and services (% of GDP). *World development Indicators Database*. Country official statistics, National Statistical Organizations and/or Central

Banks; National Accounts data files; OECD; Staff estimates, World Bank. URL: <https://data.worldbank.org/indicator/NE.EXP.GNFS.ZS> (дата звернення: 09.03.2026р.).

44. Farole T., Hollweg C., Winkler, D. Trade in global value chains. World Bank. *Washington, DC: Banco Mundial*. 2018. 77 p.

45. Farrell H., Quiggin J. Consensus, dissensus, and economic ideas: economic crisis and the rise and fall of Keynesianism. *International studies quarterly*. 2017. №61 (2). P. 269-283.

46. FDI Qualities Policy Toolkit: Driving Sustainable and Inclusive Investment. OECD. Paris: OECD Publishing. 2024.

47. FDI Regulatory Restrictiveness Index. URL: <https://www.oecd.org/en/topics/sub-issues/sustainable-investment/fdi-regulatory-restrictiveness-index.html> (дата звернення: 15.03.2026 p.).

48. Fossil Fuel Support Country Note: Canada. OECD. 2020. URL: <https://www.oecd.org/fossilfuels/data/> (дата звернення: 03.04.2024 p.).

49. Frankel J. A., Rose A. K. The endogeneity of the optimum currency area criteria. *The economic journal*. 1998. №108 (449). P. 1009-1025.

50. GDP per capita. The World Bank Group. URL: <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.PCAP.CD>

51. Gilpin R. G. Global political economy: Understanding the international economic order. Princeton University Press. 2011 (2001). URL: <https://doi.org/10.2307/j.ctvcn4j53> (дата звернення: 02.05.2025 p.).

52. Gintis H., Mandel A. The stability of Walrasian general equilibrium. *Documents de Travail du Centre d'Economie de la Sorbonne*. 2012. №65. 28 p. URL: <https://shs.hal.science/halshs-00748215/file/12065-2.pdf> (дата звернення: 12.02.2026p.).

53. Global Affairs Canada: official website. Government of Canada. URL: <https://www.international.gc.ca/> (дата звернення: 21.06.2026 p.).

54. Global Innovation Index 2025: Innovation at a Crossroads. WIPO. Geneva: WIPO. 2025. 18th Edition. 295 p.

55. Goldberg P. K. The unequal effects of globalization. MIT Press. 2023. 128 p.

56. Gopinath G., Gourinchas P. O., Presbitero A. F., Topalova, P. Changing global linkages: A new Cold War? *Journal of International Economics*. 2025. №153. URL: <https://www.aeaweb.org/conference/2025/program/paper/ZeNzkefA> (дата звернення: 13.02.2026 р.).
57. Grimwade N. Theory of economic integration: a review. *The New Palgrave Dictionary of Economics*. 2018. P. 13592-13604.
58. Gross domestic product, expenditure-based, provincial and territorial, annual (x 1,000,000). Statistics Canada. Table 36-10-0222-01. URL: <https://doi.org/10.25318/3610022201-eng> (дата звернення: 13.03.2026 р.).
59. Guedes A. L., Faria A. Globalization and international management: in search of an interdisciplinary approach. *BAR-Brazilian Administration Review*. 2007. №4 (2). P. 20-39.
60. Hickel J. *Less is more: How degrowth will save the world*. Random House. 2020. 312 p.
61. Hidalgo C. A., Hausmann R. The building blocks of economic complexity. *Proceedings of the national academy of sciences*. 2009. №106 (26). P. 10570-10575.
62. Horizon Capital: official website. URL: <https://horizoncapital.com.ua/> (дата звернення: 13.08.2025 р.).
63. Horridge M., Pearson K. *Solution software for CGE modeling*. Monash University. 2011. 34 p.
64. Hurrell A. Beyond the BRICS: Power, Pluralism, and the Future of Global Order. *Ethics & International Affairs*. 2018. №32(1). P. 89-101.
65. International investment position, book and market values, quarterly (x 1,000,000). Table 36-10-0485-01. *Statistics Canada*. URL: <https://doi.org/10.25318/3610048501-eng> (дата звернення: 15.03.2026 р.).
66. International Monetary Fund (IMF): official website. URL: <https://www.imf.org/> (дата звернення: 17.09.2025 р.).
67. Javorcik B., Kitzmueller L., Schweiger H., Yildirim M. A. Economic costs of friendshoring. *The World Economy*. 2024. №47 (7). P. 2871-2908.

68. Kaul I. Fostering Sustainable Human Development: Managing the Macro-risks of Vulnerability. OCCASIONAL PAPER. 2014. 24 p.
69. Kaul I. Multilateralism 2.0: it is here – are we ready for it? *Global Perspectives*. 2020. №1(1). P. 17639.
70. Kemp R., Soete L. The greening of technological progress: an evolutionary perspective. *Futures*. 1992. №5. P. 437-445.
71. Keohane R., Ostrom E. Local commons and global interdependence-heterogeneity and cooperation in 2 domains-introduction. *Journal of Theoretical Politics*. 1994. №6 (4). P. 403-428.
72. Lema R., Rabellotti R. *The green and digital transition in manufacturing global value chains in latecomer countries*. UNU-MERIT Working Papers. 2023. No. 2023-013. 44 p.
73. Leshchenko K. Current trends in the military-industrial integration of the EU countries and implications for Ukraine. *Foreign Affairs*. 2023. Volume 33. No 4. P. 8-21.
74. Leshchenko K. Institutional and financial mechanisms of the European Green Deal in the processes of early recovery and post-war transformation of Ukraine. *Philosophy, Economics and Law Review*. 2025. No. 5 (1). P. 80-98.
75. Leshchenko K., Leshchenko S. Determining priorities for Ukraine's post-war reconstruction in the conditions of preparation for EU membership. *Economics of Development*. 2023. Vol. 22., No. 3. P. 42-51.
76. Liviu A. The economic integration: concept and end of process. *Theory of Applied Economics*. 2012. №19 (10). P. 55-70.
77. Love J. L. Raul Prebisch and the origins of the doctrine of unequal exchange. *Latin American Research Review*. 2022(1980). №15(3). P. 45-72.
78. Ma S. Growth effects of economic integration: New evidence from the Belt and Road Initiative. *Economic Analysis and Policy*. 2022. №73. P. 753-767.
79. Marinov E. *Economic Integration Theories and the Developing Countries*. in: *Infusing Research and Knowledge in South-East Europe*, ed. by R. Dautov, P. Gkasis, A. Karamanos, T. Lagkas, A. Prodromidou, A. Ypsilanti. 2014. P. 164-177.

80. MaRS Discovery District: official website. URL: <https://www.marsdd.com/> (дата звернення: 17.05.2026 р.).
81. Massey D. Space, place and gender. University of Minnesota Press. 1994. 288 p. URL: <https://www.jstor.org/stable/10.5749/j.ctttw2z> (дата звернення: 16.03.2026 р.).
82. Mitacs: official website. URL: <https://www.mitacs.ca/> (дата звернення: 18.06.2026 р.).
83. Monetary Policy Report. Bank of Canada. 2023. October 2023. 27 p. URL: <https://www.bankofcanada.ca/wp-content/uploads/2023/10/mpr-2023-10-25.pdf>
84. Monetary Policy Report. Bank of Canada. 2026. January 2026. 44 p. URL: <https://www.bankofcanada.ca/wp-content/uploads/2026/01/mpr-2026-01-28.pdf> (дата звернення: 18.05.2026 р.).
85. Naseemullah A. The political economy of national development: A research agenda after neoliberal reform? *World Development*. 2023. №168. P. 106269.
86. National Technical University of Ukraine «Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute»: official website. URL: <https://kpi.ua/en> (дата звернення: 21.06.2026 р.).
87. Neary J. P. Putting the «new» into new trade theory: Paul Krugman's Nobel Memorial Prize in economics. *Scandinavian Journal of Economics*. 2009. №111 (2). P. 217-250.
88. Nye J. S. International regionalism: readings. Little, Brown, 1968. 432 p.
89. Nye J. S. Jr. Soft Power. *Foreign Policy*. 2023 (1990). No. 80. P. 153-171.
90. Observatory of Economic Complexity. URL: <https://oec.world/en/resources/about> (дата звернення: 15.09.2025 р.).
91. OECD Economic Surveys: Canada. OECD. 2023. 131 p. URL: https://www.oecd.org/content/dam/oecd/en/publications/reports/2023/03/oecd-economic-surveys-canada-2023_7c6ff698/7eb16f83-en.pdf (дата звернення: 14.03.2024 р.).
92. Organisation for Economic Cooperation and Development. OECD official website. URL: <https://www.oecd.org/> (дата звернення: 18.03.2026 р.).
93. Ostrom V., Ostrom E. Public goods and public choices. In *Alternatives for delivering public services*. Routledge. 2019. P. 7-49.

94. Personal remittances, paid (current US\$). *World development Indicators Database*. IMF balance of payments data, International Monetary Fund; Staff estimates, World Bank. URL: <https://data.worldbank.org/indicator/BM.TRF.PWKR.CD.DT> (дата звернення: 15.03.2026 р.).
95. Porter M. E. Changing patterns of international competition. In *International strategic management*. Routledge, 2023. P. 61-86.
96. Power and interdependence / Robert O. Keohane, Joseph S. Nye. 4th ed. 2012 (1997). 54 p.
97. Quak E. J. The effects economic integration of migrants have on the economy of host countries. K4D Helpdesk report. UK Department for International Development. 2019. 26 p.
98. Randma-Liiv T. Adoption is not enough: Institutionalization of e-participation initiatives. *Public Policy and Administration*. 2023. №38 (3). P. 329-351.
99. Regionalisation, Growth, and Economic Integration. *Contributions to Economics*. Springer. Korres G. M. (ed.). 2007.
100. Safran W. Diasporas in Modern Societies: Myths of Homeland and Return. *Diaspora: A Journal of Transnational Studies*. 1991. №1 (1). C. 83-99.
101. Sahashi R. Regional Concepts and Regionalism. *Asia Rising: A Handbook of History and International Relations in East, South and Southeast Asia*. 2024. 307 p. URL: https://www.researchgate.net/publication/383654572_Regional_Concepts_and_Regionalism_in_Asia/fulltext/66d57fcbbd20173667664567/Regional-Concepts-and-Regionalism-in-Asia.pdf (дата звернення: 16.03.2026 р.).
102. Saittakari I., Ritvala T. etc. A review of location, politics, and the multinational corporation: Bringing political geography into international business. *Journal of International Business Studies*. 2023. №54 (6). P. 969-995.
103. Sandoval F., Wilkinson I., Krasodonski A., Wilkinson R. How middle powers can weather US and Chinese AI dominance The case for 'sovereign AI' strategies. Chatham House. *Digital Society Programme. February Research Paper*. 2026. 48 p.

104. Savić Z., Drvenkar N., Drezgić S. Convergence and economic integration of CEECs through EU regional policy system. *Economic research-Ekonomska istraživanja*. 2023. №36 (3). P. 2188407-218
105. Savina G., Haelg F., Potrafke N. Sturm J.-E. The KOF Globalisation Index – Revisited. *Review of International Organizations*. 2019. №14 (3). P. 543-574.
106. Schneider C. J. The political economy of regional integration. *Annual Review of Political Science*. 2017. №20. P. 229-248.
107. Scopus: abstract and citation database. Elsevier: information page. URL: <https://www.elsevier.com/products/scopus> (дата звернення: 11.05.2026 р.).
108. Söderbaum F. Rethinking regions and regionalism. *Georgetown Journal of International Affairs*. 2013. P. 9-18.
109. Startup Canada: official website. URL: <https://www.startupcan.ca/> (дата звернення: 15.04.2026 р.).
110. Startup Ecosystem Report 2026. StartupBlink. 2026. URL: <https://www.startupblink.com/startupecosystemreport> (дата звернення: 17.05.2026 р.).
111. Statistics Canada: official website. URL: <https://www.statcan.gc.ca/en/start> (дата звернення: 21.06.2026 р.).
112. Statistics on merchandise trade and commercial services trade. WTO Stats Portal. WTO. URL: <https://stats.wto.org/?idSavedQuery=9ae7c5f3-5edd-49a0-b0ea-64ef5c49079b> (дата звернення: 13.05.2025 р.).
113. Stiglitz J. E. The origins of inequality, and policies to contain it. *National tax journal*. 2015. №68 (2). P. 425-448.
114. Stoliarchuk V. Investing in education and technology: liberal party initiatives for enhanced Ukraine-Canada collaboration. *Scientific research in the modern world: Proceedings of VII International Scientific and Practical Conference (4-6 May 2023, Toronto, Canada)*. Toronto, Canada: Perfect Publishing, 2023. P. 519-525.
115. Stoliarchuk V. Strengthening Ukrainian-Canadian ties: economic relations and support for temporarily displaced Ukrainians. *Scientific research in the modern world: Proceedings of VI International Scientific and Practical Conference (6-8 April 2023, Toronto, Canada)*. Toronto, Canada: Perfect Publishing, 2023. P. 525-533.

116. Suska M. Integration theories: A review of selected political and economic concepts. *International Journal of Management and Economics*. 2025. №61 (2). P. 123-134.
117. Taralashvili T. The impact of interstate soft conflicts on bilateral trade flows using structural gravity model. *The World Economy*. 2024. №47. P. 1943-1977.
118. Tatarenko N., Pobochenko L., Nabok I., Prokopieva A. Energy sector as an object of economic warfare and economic sanctions. *Вчені записки*. 2023. №30. С. 171-186.
119. The Ukrainian Canadian Congress (UCC). Official website. URL: <https://www.ucc.ca/> (дата звернення: 18.03.2025 р.).
120. The University of British Columbia (UBC): official website. URL: <https://www.ubc.ca/> (дата звернення: 13.04.2026 р.).
121. Torre A., Rallet A. Proximity and Localization. *Regional Studies*. 2005. №39. P. 47-59.
122. Trade Complementarity Index Export. The World Bank Group. 2010-2025. URL: <https://datacatalog.worldbank.org/search/dataset/0064732/trade-complementarity-index-export-> (дата звернення: 13.09.2025 р.).
123. Trade in Value Added (TiVA): database / Organisation for Economic Co-operation and Development. URL: <https://www.oecd.org/en/tiva.html> (дата звернення: 17.09.2025 р.).
124. Trade Intensity Index Export. The World Bank Group. 2025. URL: <https://datacatalog.worldbank.org/search/dataset/0064715/trade-intensity-index-export> (дата звернення: 13.04.2026 р.).
125. Trade Policy Review of Canada. Report by The WTO Secretariat. WT/TPR/S/455/Rev.1. 11 September 2024. 197 p.
126. UN Comtrade Database: international trade statistics database. United Nations Statistics Division. URL: <https://comtradeplus.un.org/> (дата звернення: 21.02.2026 р.).
127. UNCTADstat Data Centre: statistical database. UN Trade and Development (UNCTAD). URL: <https://unctadstat.unctad.org/EN/> (дата звернення: 25.03.2026 р.).

128. Valdiglesias J. Rewiring Global Value Chains: Friendshoring, Nearshoring, and the Politics of Supply Chain Realignment in the United States-China Trade War. *Contemporary Chinese Political Economy and Strategic Relations*. 2025. №11(2). P. 102-138. URL: [https://icaps.nsysu.edu.tw/static/file/131/1131/img/2375/CCPS-11\(2\)-Full_Issue.pdf](https://icaps.nsysu.edu.tw/static/file/131/1131/img/2375/CCPS-11(2)-Full_Issue.pdf) (дата звернення: 14.01.2026 р.).

129. Viner J. *Studies in the theory of international trade*. Routledge. 2016 (1937). 670 p.

130. VOSviewer: software for constructing and visualizing bibliometric networks. Centre for Science and Technology Studies, Leiden University. URL: <https://www.vosviewer.com/> (дата звернення: 15.03.2026 р.).

131. Wade R. Rethinking the world economy as a two bloc hierarchy. *Real-World Economics Review*. 2020. №92. P. 4-21.

132. Wiener A., Börzel T., Risse T. *European integration theory*. Oxford University Press. 2019. 360 p.

133. World Bank Open Data: statistical database. URL: <https://data.worldbank.org/>

134. World Integrated Trade Solution (WITS): official website. The World Bank. URL: <https://wits.worldbank.org/> (дата звернення: 29.06.2025 р.).

135. World Intellectual Property Organization (WIPO): official website. URL: <https://www.wipo.int/> (дата звернення: 21.08.2024 р.).

136. Yavçan B., Gorgerino M. MIPEX 2025 – A Roadmap for Inclusive Policy in the EU. Migration Policy Group. 2025.

137. Авер'янова Н. Поняття «діаспора» у наукових розробках зарубіжних вчених: особливості інтерпретацій та застосування. *Українознавчий альманах*. 2021. Т. 28. С. 8-13.

138. Багатонаціональні підприємства та глобальна економіка: монографія / За ред. О. І. Рогача. К.: Видавництво «Центр учбової літератури». 2020. 368 с.

139. Безверха І. А. Типізація комерційної дипломатії. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство*. 2018. №1. С. 35-40.

140. Безпека та конкурентоспроможність економіки України в умовах глобалізації / за заг. ред Власюка О. К.: Національний інститут стратегічних досліджень. 2017. 384 с.

141. Бессонова М. М. Угоди про вільну торгівлю серед зовнішньополітичних пріоритетів Канади: історична ретроспектива (1989-2017 рр.). *Історико-політичні студії. Серія: Політичні науки: зб. наук. пр.* Київ: КНЕУ. 2017. Т. 2. С. 5-16.

142. Біловус Л. І. Економічна співпраця української діаспори США із Україною як один із чинників української самоідентифікації (на матеріалах україномовної періодици США). *Гілея: науковий вісник*. 2018. №131. С. 90-94.

143. Благун І., Надвірнянський Р. Модель економічного аналізу міжнародної торгівлі України та ЄС. *Бізнес Інформ*. 2022. №11. С. 76-81.

144. Близько 100 канадських компаній зацікавлені інвестувати в Україну. Ukraine Invest. 22 вересня 2025 р. URL: <https://ukraineinvest.gov.ua/news/blyzko-100-kanadskyh-kompanij-zaczikavleni-investuvaty-v-ukrayinu/> (дата звернення 17.03.2026р.).

145. Бондарець М. Підтримка Канадою України в її боротьбі проти російської агресії у 2014-2025 рр. *Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі. Серія «Економічні науки»*. 2025. №3 (117). С. 184-191.

146. Босак А. О. Модель специфічних факторів виробництва: загальна концепція і часткові наслідки. *Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення та проблеми розвитку*. 2024. №6 (1). С. 164-178.

147. Босак А. О., Найчук-Хрущ М. Б. Модель Хекшера-Оліна-Самуельсона: теоретичний базис і умови застосування. *Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення та проблеми розвитку*. 2022. №4 (2). С. 156-168.

148. Верстяк А. Неокласична природа і фон бета-конвергенції між країнами/регіонами. *Економічний простір*. 2021. №167. С. 120-124.

149. Власюк Н. І., Момрик Ю. І. Особливості реалізації державної митної політики в Україні за сучасних умов. *Вісник ЛТЕУ. Економічні науки*. 2024. №77. С. 83-89.

150. Газуда Л. Управління конвергенційно-інтеграційними процесами сільських прикордонних територій: теорія, методологія, практика. Ужгород: Видавництво ФОП Сабов А. М., 2015. 360 с.
151. Галетська Т. Гравітаційна модель міжнародної торгівлі: витоки і сучасні підходи. *Scientific Notes of Ostroh Academy National University, «Economics» Series*. 2022. №27. С. 96-103.
152. Геєць В. М. Інноваційна Україна – 2020: основні положення Національної доповіді (стенограма наукової доповіді на засіданні Президії НАН України 13 травня 2015 р.). *Вісник Національної академії наук України*. 2015. № (7). С. 14-22.
153. Географічна структура зовнішньої торгівлі України товарами. Держстат України. 2009-2025. URL: https://ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2025/zd/ztt/arh_ztt2025.html (дата звернення 16.04.2026 р.).
154. Георгіаді Н., Стефанський Ю. Механізми активізування міжнародних економічних відносин. *Економіка та суспільство*. 2024. №62. С. 11-19.
155. Глівінська Ю. В. Історичне підґрунтя виникнення кейнсіанства та його вплив на сучасні принципи державного регулювання економіки. *Вісник Київського національного лінгвістичного університету. Серія Історія, економіка, філософія*. 2025. №30. С. 46-56.
156. Гнілуша С. І. Теоретико-правова парадигма вдосконалення взаємодії двохсторонніх відносин Україна – Канада: теорія і практика. *Legal Bulletin*. 2023. С. 76-87.
157. Гончаренко А. А. Економічний вимір міжнародних відносин Канада-Європейський Союз наприкінці XX – на початку XXI ст. *Trajectoriâ Nauki*. 2018. Т. 4. №4. С. 8001-8007.
158. Грушко В., Ковчар Р. Сучасне розуміння глобальних ланцюгів вартості. *Вчені записки Університету «КРОК»*. 2023. №1 (69). С. 9-14.
159. Гудзь Т. П. Фінансова рівновага підприємства у системі сучасних економічних відносин. *Вісник соціально-економічних досліджень*. 2018. №2. С. 63-74.

160. Данькевич Б. О., Сандул М. С. Інвестиційна діяльність багатонаціональних підприємств у системі міжнародних економічних відносин. *Інтернаука. Серія: Економічні науки*. 2024. №10. С. 113-122. URL: <https://humanitarian.com.ua/index.php/economics/article/view/1092/1120>
161. Державна служба статистики України: офіційний вебсайт. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 17.06.2025 р.).
162. Дугінець Г. Транснаціональні потоки робочої сили та глобальні ланцюги вартості: нові вимоги до розвитку людського капіталу. *Вісник Маріупольського державного університету. Серія: Економіка*. 2023. №25. С. 207-214.
163. Економічна безпека країн в умовах сучасних глобальних трансформацій: виклики, загрози, ризики / за заг. ред. О. Булатової. Київ: МДУ, 2024. 290 с.
164. Економічні санкції у сучасному світовому господарстві: монографія / [О. І. Шнирков та ін.]. КНУ ім. Тараса Шевченка. Київ: Київський університет, 2019. 239 с.
165. Єфанов О. Перспективи покращення публічного управління процесами формування зони вільної торгівлі між Україною та ЄС. *Збірник наукових праць Державного податкового університету*. 2024. №2. С. 22-26.
166. Завада Я. І. Роль української діаспори у сучасних українсько-канадських відносинах. *Політикус: наук. журнал*. 2023. №4. С. 58-162.
167. Закон України «Про захист інтересів суб'єктів подання звітності та інших документів у період дії воєнного стану або стану війни» від 03.03.2022р. №2115-IX.
168. Заяць О. Асиметрія вигод від європейської інтеграції: економічний баланс ядра та периферії. *Інвестиції: практика та досвід*. 2025. № 19. С. 14-24.
169. Заяць О. Інституційні та структурні ефекти реалізації конкурентних переваг України в контексті інтеграції до Європейського Союзу. *Економічний простір*. 2026. № 209. С. 145-153.
170. Заяць О. Теоретичні підходи до розуміння міжнародних інтеграційних об'єднань як механізмів концентрації та перерозподілу економічного впливу в глобальному просторі. *Сталий розвиток економіки*. 2025. №4 (55). С. 434-444.

171. Зварич І., Дмитришин Л., Зварич О. Роль міжнародних торгово-економічних відносин у формуванні потенціалу розвитку регіону: теоретико-прикладний аспект. *Herald of Khmelnytskyi National University. Economic sciences*. 2023. Т. 318. №3. С. 91-102.
172. Зовнішній борг України на кінець 2025 року. НБУ. 2026. URL: https://bank.gov.ua/files/ES/ExDebt_u.pdf (дата звернення 19.05.2026 р.).
173. Ісаченко Д. С. Діджиталізація державних послуг в контексті демократичного розвитку суспільства: зарубіжний досвід. *Журнал «Наукові інновації та передові технології»*. 2024. Т. 3. С.31-39.
174. Колотухіна І. І., Бохан А. А. Україна та ЄС: Економічний вектор стратегічного партнерства. *Universum*. 2024. №9. С. 66-71.
175. Коляда О. В., Райчева А. О. Українська діаспора як чинник поглиблення зовнішньоекономічних відносин країни. *Економіка і суспільство*. 2018. №15. С. 33-39.
176. Крутько М. А. Компаративний аналіз теорій управління інтеграційними процесами в аграрному секторі. *Держава та регіони. Серія: Економіка та підприємництво*. 2019. №2. С.53-56.
177. Кухарик В., Ліпич С. Просування економічних інтересів України у світі. *Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії*. 2022. №3. С. 285-303.
178. Кучик О. С. Питання адаптації діяльності міжнародних безпекових організацій в умовах новітніх викликів міжнародній системі безпеки. *Політичне життя*. 2022. С. 61-68.
179. Лизун М. В. Архітектура сучасних процесів регіональної інтеграції. *Економіка та суспільство*. 2017. №13. С. 102-107.
180. Лизун М. В., Ліщинський І. О. Тренди розвитку регіональної та мультилатеральної валютної інтеграції. *Проблеми системного підходу в економіці*. 2019. №1. С. 52-57.

181. Литвин О. Україна в системі міжнародних економічних відносин в умовах інституціоналізації та глобальної конвергенції. *Journal of International Relations of KNU*. 2019. №49. С. 26-35.
182. Мехович С., Лаушкін А. Цифрові платформи – новий інструмент економічної дипломатії у міжнародних економічних відносинах. *Загальнодержавний науково-виробничий та інформаційний журнал «Енергозбереження. Енергетика. Енергоаудит»*. 2025. №3 (206). С. 109-126.
183. Міжнародна економіка: підручник / Д. Г. Лук'яненко, А. М. Поручник, Я. М. Столярчук. К.: КНЕУ, 2014. 762 с.
184. Міжнародні економічні відносини: підручник / За редакцією А. П. Голікова, О. А. Довгаль. Х. : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2014. 602 с.
185. Міністерство економіки, довкілля та сільського господарства України: офіційний вебсайт. URL: <https://me.gov.ua/> (дата звернення: 15.06.2026 р.).
186. Міністерство фінансів України: офіційний вебсайт. URL: <https://mof.gov.ua/uk/> (дата звернення: 15.08.2025 р.).
187. Набок І. І., Кравцов А. О. Перспективи та виклики транснаціонального співробітництва в галузі інформаційних технологій. *Бізнес Інформ*. 2024. №9. С. 38-44.
188. Національний банк України: офіційний вебсайт. URL: <https://bank.gov.ua/> (дата звернення: 25.03.2025 р.).
189. Новицька О., Биховченко В., Альохіна О., Петренко А. Adaptation of the European model of cybersecurity funding in Ukraine. *Збірник наукових праць Державного податкового університету*. 2025. №2. С. 47-52.
190. Перфільєва А. Брендінгові технології в зовнішній політиці Ізраїлю. *Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії*. 2023. №3. С. 83-98.
191. Побоченко Л. М., Набок І. І., Прокоп'єва А. А., Татаренко Н. О. Віртуалізація міжнародного бізнесу в умовах розвитку інформаційних технологій. *Інтернаука. Сер.: Економічні науки*. 2023. №3. URL: <https://www.inter-nauka.com/issues/economic2023/3/8667> (дата звернення 27.07.2025 р.).

192. Повоєнне відновлення економіки України: проблеми та напрямки вирішення: кол. моногр. / за ред. В. Є. Хаустової. Харків : ФОП Лібуркіна Л. М., 2023. 240 с.

193. Приходько І. В. Теоретичні концепції міжнародної економічної інтеграції. *Економічний аналіз : зб. наук. праць*. 2015. Том 19. № 1. С. 91-100.

194. Прокопів М. В. Зарубіжний досвід міжнародного співробітництва територіальних громад. *Scientific notes of Lviv University of Business and Law*. 2024. №43. С. 63-70.

195. Резнікова Н. В., Іващенко О. А. Інтеграційні прояви незалежності: ризики регіональної взаємозалежності в контексті протиріч глобалізації. *Інвестиції: практика та досвід*. 2016. №6. С. 7-11.

196. Резнікова Н. В., Панченко В. Г., Іващенко О. А. Вплив конкуренції інфраструктурних проєктів США та КНР на глобальну економічну кон'юнктуру та економічну безпеку країн, що розвиваються: боргові, технологічні і фінансові важелі тиску на сталий розвиток. *Економіка та держава*. 2021. №8. С. 10-16.

197. Резніков В. В. Державна політика у сфері європейської інтеграції України: теорія, методологія, практика: монографія / В. В. Резніков. Харків: «Діса плюс», 2020. 364 с.

198. Рогач О. Методологічні аспекти аналізу багатонаціональних підприємств. *Міжнародна економічна політика*. 2019. №2 (31). С. 7-42.

199. Савельєв Є. В. Міжнародна економіка: теорія міжнародної торгівлі і фінансів: Підручник для магістрів з міжнародної економіки. Тернопіль: Економічна думка, 2000. 450 с.

200. Савельєв Є. Міжнародна економіка: підручник / Є. В. Савельєв, І. Я. Зварич. 4-те вид. Тернопіль: ТНЕУ, 2018. 424 с.

201. Саган Г. Українська діаспора в Китаї: історія та сучасні тенденції становлення. *Київські історичні студії*. 2018. №1. С. 43-51.

202. Сандул М. С. Соціальні та етичні аспекти глобальних ланцюгів постачання: ризики і можливості. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство*.

2023. Вип. 48. URL: http://www.visnyk-econom.uzhnu.uz.ua/archive/48_2023ua/13.pdf (дата звернення 14.04.2025 р.).

203. Сандул М. Трансформаційні фактори розвитку глобальних ланцюгів постачання. *Міжнародна економічна політика*. 2023. №1 (38). С. 78-102.

204. Сідоров М. В. Перспективи українсько-канадських відносин в контексті підписання Угоди про вільну торгівлю CUFTA. *Бізнес Інформ*. 2017. №3. С. 84-90.

205. Слободян Т. Двосторонні відносини Іспанії та Польщі. *Епістемологічні дослідження в філософії, соціальних і політичних науках*. 2014. Т. 2. №24. С.184-190.

206. Стале споживання та виробництво у глобальних ланцюгах створення вартості: монографія. За заг. ред. А. В. Павличенка та Л. Л. Палехової. Дніпро – Дрезден, 2024. 245 с.

207. Столярчук В. А. Інтеграційна близькість як індикатор стратегічного партнерства України та Канади. *Стабілізація фінансово-економічної системи: зовнішні та внутрішні фактори впливу: матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції* (м. Одеса, 4 квітня 2025 р.). Львів-Торунь: Liga-Pres, 2025. С. 133-136.

208. Столярчук В. А. Методика оцінки інтеграційної близькості економік України та Канади у 2022-2025 рр. *Вісник Академії праці, соціальних відносин і туризму. Серія: Економіка, психологія та управління*. 2025. №4. DOI: <https://doi.org/10.54929/3041-2390-2025-04-01-02> (дата звернення 18.01.2026 р.).

209. Столярчук В. А. Публічно-приватне партнерство у системі інноваційної взаємодії між Україною та Канадою. *Інтернаука. Серія: «Економічні науки»*. 2025. №4 (96). С. 46-52. DOI: <https://doi.org/10.25313/2520-2294-2025-4-10924> (дата звернення 23.07.2025 р.).

210. Столярчук В. А. Публічно-приватне партнерство як інструмент інноваційного зростання. *Новітні тренди розвитку страхового ринку: синергія інновацій та фінансової безпеки: матеріали VII міжнародної науково-практичної інтернет-конференції* (м. Київ, 15 травня 2025 р.). К.: КНЕУ імені Вадима

Гетьмана. С. 266-270. URL: <https://ir.kneu.edu.ua/items/73d1a3a0-5c8c-465d-9c02-e20e9b9d6053> (дата звернення 17.06.2025 р.).

211. Столярчук В. А. Цифрові фінансові інструменти як драйвер сталого економічного розвитку в умовах міжнародної інтеграції. *«Стратегічні орієнтири сталого розвитку в Україні та світі: збірник тез доповідей»: матеріали IV міжнародної науково-практичної конференції молодих учених* (м. Чернігів, 20 березня 2025 р.). Чернігів: НУ «Чернігівська політехніка». С. 178-179. URL: <http://ir.stu.cn.ua/123456789/32297> (дата звернення 18.04.2025 р.).

212. Столярчук В. Дисбаланси глобальної економічної інтеграції України та стратегія депериферизації у партнерстві з Канадою, ЄС та США в умовах повоєнної відбудови. *Галицький економічний вісник*. 2025. №3 (94). С. 183-194. DOI: https://doi.org/10.33108/galicianvisnyk_tntu2025.03.183 (дата звернення 19.12.2025р.).

213. Столярчук В. Цифровізація міжнародних економічних відносин та виклики подолання цифрового розриву. *Інноваційне підприємництво: стан та перспективи розвитку: матеріали X міжнародної науково-практичної конференції* (м. Київ, 28 березня 2025 р.). К.: КНЕУ імені Вадима Гетьмана. С. 495-501. URL: <https://ir.kneu.edu.ua/items/38e240db-7c18-4cb7-b5f5-13d6ec656ca7> (дата звернення 29.04.2025 р.).

214. Стратегія публічної дипломатії МЗС на 2021-2025 роки. МЗС України. 2021. 17 с. URL: <https://mfa.gov.ua/storage/app/sites/1/%D0%A1%D1%82%D1%80%D0%B0%D1%82%D0%B5%D0%B3%D1%96%D1%97/public-diplomacy-strategy.pdf> (дата звернення 14.03.2024 р.).

215. Тимощук М. Фінансові індикатори соціально-економічної взаємодії стейкхолдерів. *Socio-economic relations in the digital society*. 2019. №1. С. 107-114.

216. Трофименко М. Діаспора як об'єкт та суб'єкт публічної дипломатії. *Історико-політичні проблеми сучасного світу*. 2019. №39. С. 92-101. URL: <https://mhpi.chnu.edu.ua/mhpi/article/download/320/312> (дата звернення 15.03.2025р.).

217. Філіпенко А. Політекономія світового господарства. *Журнал європейської економіки*. 2012. Том 11. №1. С. 3-13.
218. Філіпенко А. С. Міжнародні економічні відносини: історія, теорія, політика: підручник. Київ: Либідь. 2019. 960 с.
219. Франция в глобальном мире: поиск конкурентной стратегии [монография] / Поручник А. М., Столярчук Я. М, Татаренко Н. А., Звиргзде К. И. Київ: ДАУ, 2017. 322 с.
220. Черкас Н. Концепції глобальних мереж та ланцюгів створення вартості. *Scientia fructuosa*. 2018. №119 (3). С. 60-70.
221. Швиданенко Г. О., Швиданенко О. А., Яценко О. М. Економічна безпека компаній в умовах глобальної конкуренції. *Ринкова економіка: сучасна теорія і практика управління*. 2022. Том 21. №3 (52). С. 305-328. URL: <https://rinek.onu.edu.ua/article/view/275813/275050> (дата звернення 28.05.2023 р.).
222. Швиданенко О. А., Швиданенко Г. О., Модернізація економіки України в контексті післявоєнного відродження: стратегічні напрями, інструментарій, пріоритети. *Вчені записки*, 2022. №28 (3), С. 81-91. URL: [https://vz.kneu.ua/archive/2022/28\(3\).09](https://vz.kneu.ua/archive/2022/28(3).09) (дата звернення 13.02.2023 р.).
223. Швиданенко О., Черницька Т., Пономаренко О. Сучасна диспозиція України на глобальному ринку технологій. *Економіка та суспільство*. 2024. №66. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/4567/4510> (дата звернення 23.05.2025 р.).
224. Шнирков О., Чугаєв О. Економічна інтеграція України до ЄС в умовах російсько-української війни. *Журнал європейської економіки*. 2023. Том 22. №1 (84). С. 49-68.
225. Щербак Г. Інтеграційна модель АСЕАН. *Foreign trade: economics, finance, law*. 2022. №124 (5). С. 52-65.

ДОДАТКИ

ДОДАТОК А

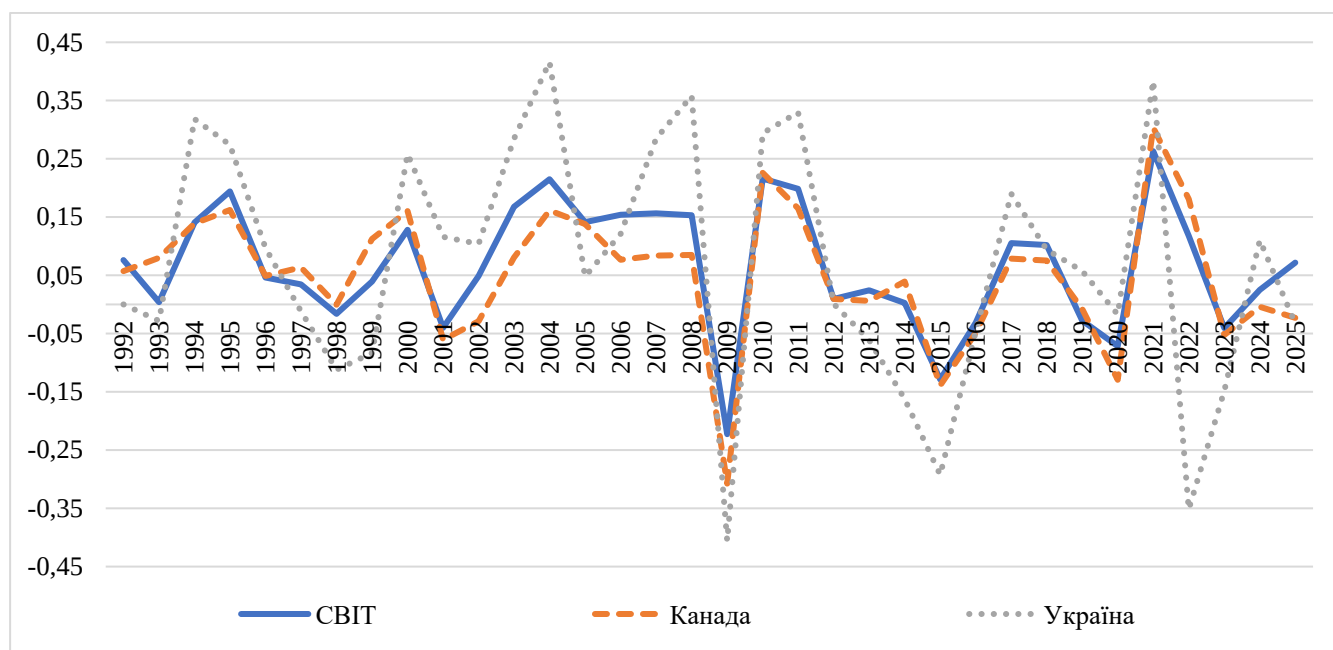

Рис. А.1. Динаміка темпів приросту експорту Канади та України у 1992-2025 рр.

Джерело: складено автором за даними [112].

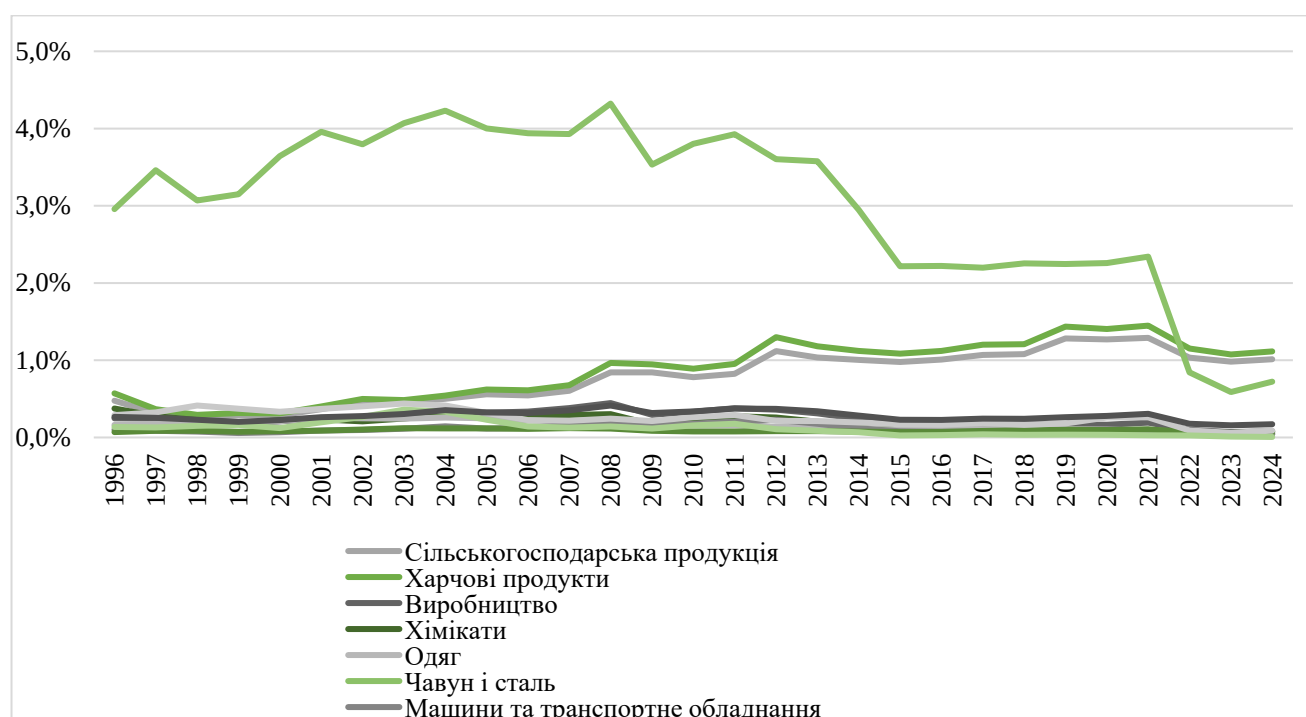

Рис. А. 2. Динаміка частки України у свіовій торгівлі, %

Джерело: складено автором за даними [112].

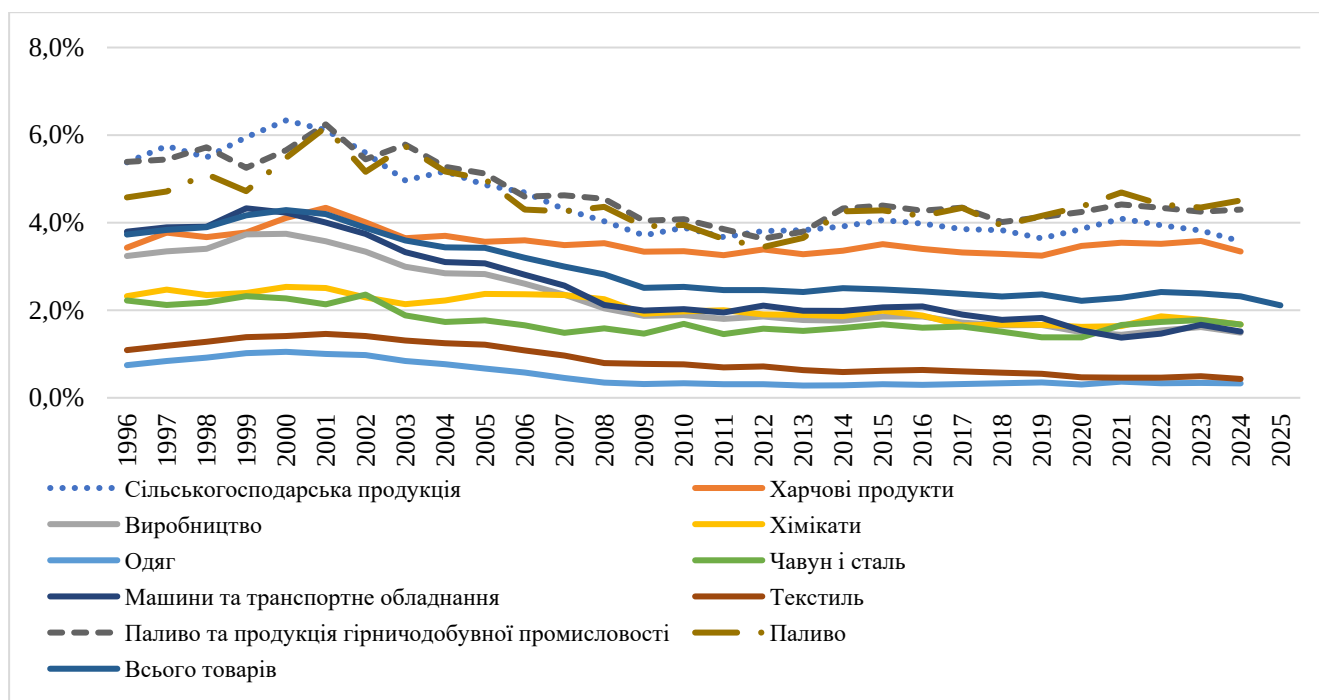

Рис. А. 3. Динаміка частки Канади у світовій торгівлі, %

Джерело: складено автором за даними [112].

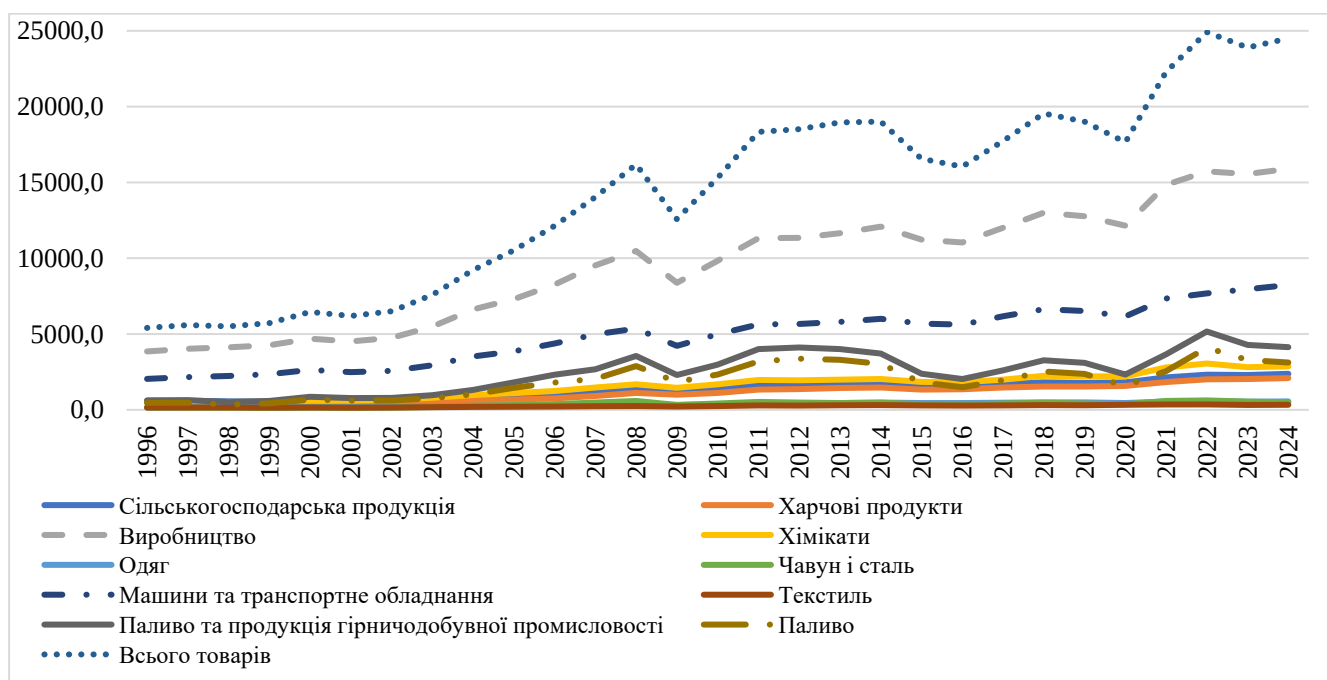

Рис. А. 4. Динаміка обсягів світової торгівлі, млрд дол. США

Джерело: складено автором за даними [112].

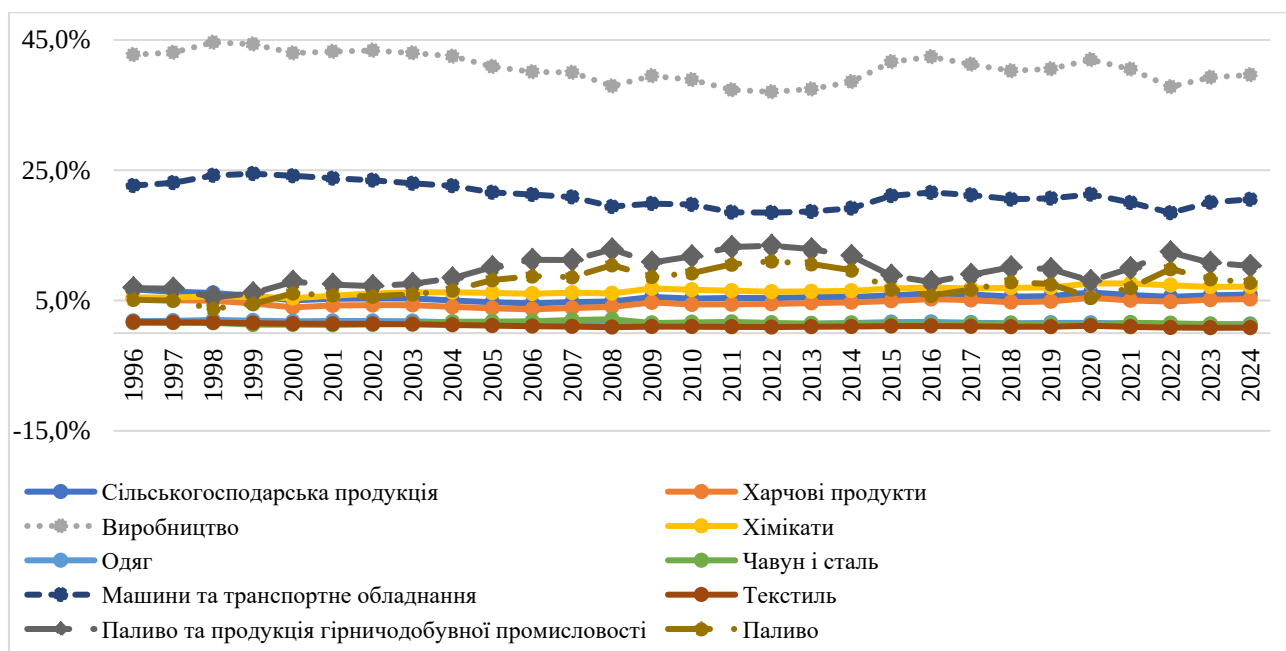

Рис. А. 5. Динаміка структурних груп світової торгівлі, млрд дол. США

Джерело: складено автором за даними [112].

Таблиця А.1

Динаміка показників зовнішньоторговельних операцій між Україною та Канадою

Індикатор Рік	Річні темпи приросту, %		Частка в загальному обсязі, %		Сальдо ЗТО	
	Експорт	Імпорт	Експорт	Імпорт	Частка в загальному обсязі, %	Обсяг, млн дол. США
2024	55,4	-33,7	0,36	0,31	0,23	-65,4
2023	-7,4	96,8	0,26	0,51	0,88	-229,9
2022	-34	-36,1	0,24	0,30	0,55	-60,8
2021	97	29,4	0,24	0,36	2,10	-100,4
2020	-5,0%	3,4%	0,17	0,37	2,33	-120,1
2019	9,4%	-41,5%	0,17	0,32	1,02	-109,2
2018	55,1%	11,3%	0,17	0,58	2,59	-254,9
2017	74,4%	37,7%	0,12	0,60	3,92	-248,8
2016	-4,2%	5,3%	0,08	0,55	6,52	-188,4
2015	-58,4%	7,7%	0,08	0,55	...	-176,1
2014	26,3%	-21,2%	0,13	0,35	22,57	-118,9
2013	-46,4%	25,9%	0,09	0,32	1,36	-185,6
2012	-12,5%	-7,1%	0,16	0,23	0,54	-85,8
2011	67,3%	29,7%	0,18	0,25	0,60	-85,2
2010	18,9%	17,6%	0,14	0,26	0,93	-86,9

Джерело: складено автором за даними [153].

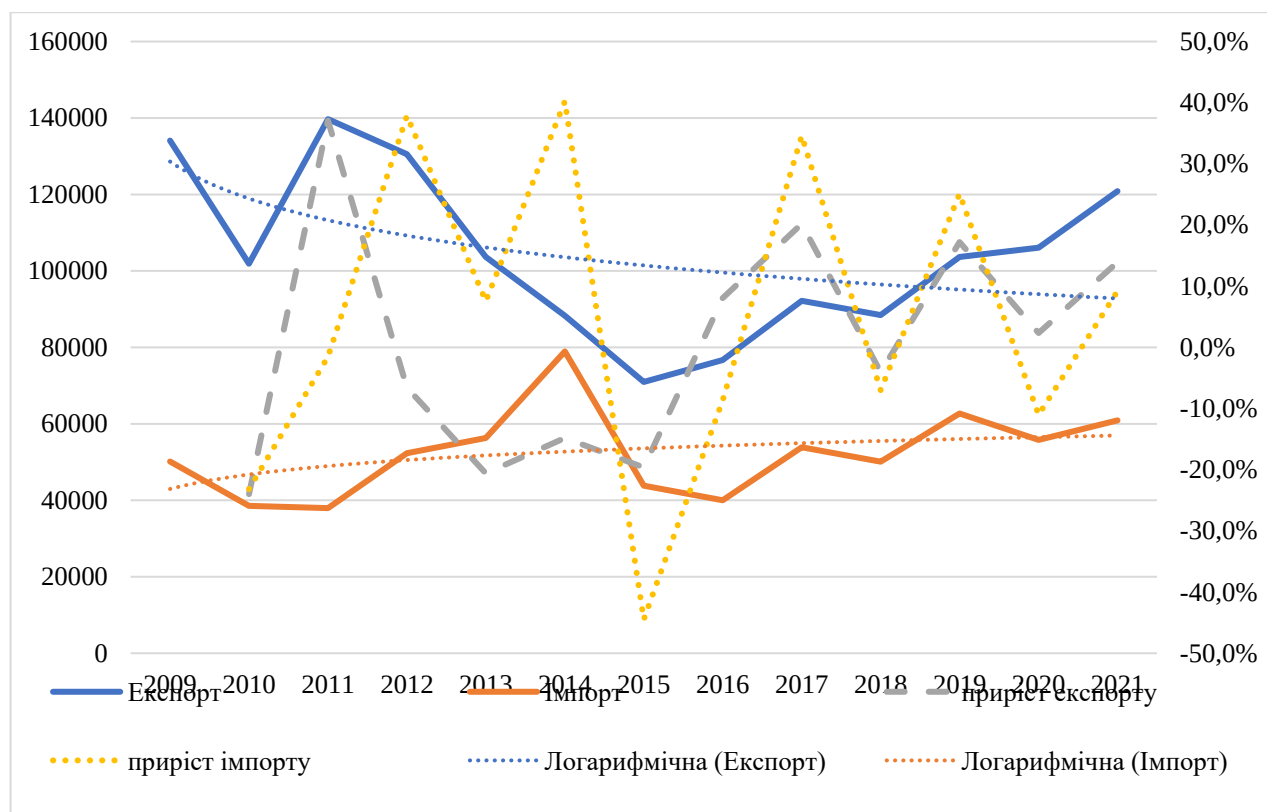

Рис. А. 6. Динаміка обсягів зовнішньоторговельних операцій з послугами між Україною та Канадою

Джерело: складено автором за даними [161].

ДОДАТОК Б

Таблиця Б. 1

Динаміка структури зовнішньоторговельного обігу між Україною та Канадою у 2020-2024 рр.

	Частка у загальному обсязі експорту з України, %	Частка у загальному обсязі імпорту з Канади, %	Частка у загальному обсязі експорту з України, %	Частка у загальному обсязі імпорту з Канади, %	Частка у загальному обсязі експорту з України, %	Частка у загальному обсязі імпорту з Канади, %	Частка у загальному обсязі експорту з України, %	Частка у загальному обсязі імпорту з Канади, %	Частка у загальному обсязі експорту з України, %	Частка у загальному обсязі імпорту з Канади, %
	2024		2023		2022		2021		2020	
Загальний обсяг, млн дол. США	152 142,8	217 519,2	97 876,9	327 865,8	105 739,6	166 586,9	160 140,6	260 560,8	81 272,8	201 359,0
01 живі тварини	д.н.	д.н.	0,3	0,0	0,3	д.н.	0,1	д.н.	0,0	0,1
02 м'ясо та їстівні субпродукти	2,0	1,4	4,7	1,7	0,1	0,4	0,0	1,4	0,0	4,3
03 риба і ракоподібні	0,2	11,1	0,2	7,3	0,0	19,3	0,1	18,8	0,2	20,4
04 молоко та молочні продукти, яйця птиці; натуральний мед	0,6	д.н.	0,7	д.н.	0,5	д.н.	0,3	д.н.	1,7	д.н.
05 інші продукти тваринного походження	д.н.	1,2	д.н.	0,9	д.н.	1,2	д.н.	0,8	д.н.	1,0
06 живі дерева та інші рослини	0,0	д.н.	0,0	д.н.	0,0	д.н.	0,0	0,0	0,0	д.н.
07 овочі	0,6	0,2	0,5	0,2	0,1	0,7	0,1	0,3	0,1	0,7
08 їстівні плоди та горіхи	0,4	0,2	0,3	0,2	0,3	0,1	0,3	0,2	0,1	0,3
09 кава, чай	0,4	д.н.	0,2	0,0	0,0	д.н.	0,0	0,0	0,0	0,0
10 зернові культури	0,2	0,0	0,2	0,0	0,0	0,0	0,4	0,1	4,4	0,1
11 продукція борошномельно-круп'яної промисловості	0,3	0,0	0,9	0,0	0,4	д.н.	0,8	0,0	1,2	0,0
12 насіння і плоди олійних рослин	0,1	0,5	0,5	0,3	0,8	0,1	2,2	0,3	0,2	0,4
13 шелак природний	0,0	д.н.	0,0	д.н.	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
14 рослинні матеріали для виготовлення	д.н.	д.н.	0,0	д.н.	д.н.	д.н.	0,0	д.н.	0,0	д.н.
15 жири та олії тваринного або рослинного походження	13,5	0,0	30,4	0,0	14,3	0,0	3,2	0,0	3,8	0,0
16 продукти з м'яса, риби	0,2	0,3	0,1	0,4	0,0	0,3	0,1	0,3	0,1	0,3
17 цукор і кондитерські вироби з цукру	0,4	0,1	0,4	0,0	0,2	0,0	0,1	0,1	0,2	0,1
18 какао та продукти з нього	0,9	0,0	0,7	0,0	0,3	0,0	0,2	0,1	0,3	0,1
19 готові продукти із зерна	0,8	0,0	0,9	0,0	0,5	д.н.	0,4	0,0	0,7	0,0
20 продукти переробки овочів	10,2	0,5	1,9	0,5	3,2	0,5	9,2	1,4	1,7	1,0
21 різні харчові продукти	0,7	0,3	0,6	0,2	0,7	0,3	0,3	0,4	0,4	0,4
22 алкогольні і безалкогольні напої та оцет	0,5	0,3	0,6	0,2	0,6	0,2	0,4	0,2	0,8	0,4
23 залишки і відходи харчової промисловості	0,0	2,0	0,4	1,1	0,3	3,2	0,0	2,8	0,0	2,8
24 тютюн і промислові замітники тютюну	д.н.	д.н.	д.н.	0,1	0,0	0,3	0,0	д.н.	д.н.	д.н.
25 сіль; сірка; землі та каміння	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
26 руди, шлаки і зола	д.н.	0,0	д.н.	0,0	д.н.	д.н.	0,0	д.н.	0,1	д.н.
27 палива мінеральні; нафта і продукти її переробки	0,1	10,3	0,2	0,4	0,1	0,7	0,2	0,4	0,2	0,5

	Частка у загальному обсязі експорту з України, %	Частка у загальному обсязі імпорту з Канади, %	Частка у загальному обсязі експорту з України, %	Частка у загальному обсязі імпорту з Канади, %	Частка у загальному обсязі експорту з України, %	Частка у загальному обсязі імпорту з Канади, %	Частка у загальному обсязі експорту з України, %	Частка у загальному обсязі імпорту з Канади, %	Частка у загальному обсязі експорту з України, %	Частка у загальному обсязі імпорту з Канади, %
	2024		2023		2022		2021		2020	
28 продукти неорганічної хімії	51,5	0,1	27,6	0,1	0,0	0,1	0,7	0,1	0,0	0,1
29 органічні хімічні сполуки	0,0	0,1	0,0	0,1	0,0	0,1	0,0	0,1	8,8	0,2
30 фармацевтична продукція	0,1	7,2	0,2	3,8	0,2	7,9	0,1	7,3	0,0	12,0
31 добрива	д.н.	0,1	д.н.	0,1	д.н.	0,0	д.н.	0,1	д.н.	0,0
32 екстракти дубильні	0,0	0,2	0,2	0,1	5,2	0,2	4,0	0,2	11,1	0,2
33 ефірні олії	0,1	0,8	0,1	0,4	0,0	0,5	0,0	0,6	0,2	0,6
34 мило, поверхнево-активні органічні речовини	0,0	0,4	0,1	0,2	0,0	0,2	0,0	0,3	0,1	0,3
35 білкові речовини	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
37 фотографічні або кінематографічні товари	д.н.	д.н.	д.н.	д.н.	д.н.	д.н.	д.н.	0,0	д.н.	0,1
38 різноманітна хімічна продукція	0,0	0,5	0,0	0,2	0,0	0,5	0,2	0,4	0,1	0,4
39 пластмаси, полімерні матеріали	1,3	0,7	2,0	0,8	1,5	2,5	1,0	0,8	0,9	0,7
40 каучук, гума	0,0	1,6	0,0	0,8	0,1	1,3	0,2	0,9	0,0	0,9
41 шкури	0,0	д.н.	д.н.	д.н.	д.н.	д.н.	д.н.	д.н.	д.н.	д.н.
42 вироби із шкіри	0,0	0,3	0,0	0,0	0,0	0,1	0,1	0,0	0,0	0,0
43 натуральне та штучне хутро; вироби з нього	д.н.	д.н.	д.н.	д.н.	д.н.	0,0	д.н.	0,0	0,0	д.н.
44 деревина і вироби з деревини	1,0	0,0	1,1	0,0	1,7	0,0	5,5	0,0	2,8	0,0
45 пробка та вироби з неї	д.н.	д.н.	д.н.	д.н.	0,0	д.н.	0,0	д.н.	д.н.	д.н.
46 вироби із соломи	д.н.	д.н.	0,0	д.н.	0,0	д.н.	0,0	д.н.	д.н.	д.н.
47 маса з деревини або з інших волокнистих целюлозних матеріалів; папір або картон, одержані з відхо	д.н.	д.н.	д.н.	д.н.	д.н.	0,1	д.н.	д.н.	д.н.	д.н.
48 папір та картон	0,0	0,2	0,0	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
49 друкована продукція	0,1	0,0	0,1	0,0	0,0	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0
51 вовна	д.н.	д.н.	д.н.	д.н.	д.н.	д.н.	д.н.	д.н.	д.н.	д.н.
52 бавовна	д.н.	д.н.	0,0	д.н.	0,0	д.н.	0,0	д.н.	0,0	д.н.
54 нитки синтетичні або штучні	0,0	д.н.	д.н.	д.н.	0,0	д.н.	0,0	д.н.	0,0	д.н.
55 синтетичні або штучні	0,0	д.н.	0,0	д.н.	д.н.	д.н.	д.н.	д.н.	0,0	д.н.
56 вата	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
57 килими	0,2	0,0	0,1	0,0	0,1	0,0	0,4	0,0	0,4	0,0
58 спеціальні тканини	0,0	д.н.	д.н.	д.н.	0,0	д.н.	д.н.	0,0	0,0	д.н.
59 текстильні матеріали	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
60 трикотажні полотна	д.н.	д.н.	0,0	0,0	0,0	д.н.	д.н.	д.н.	д.н.	д.н.
61 одяг та додаткові речі до одягу, трикотажні	0,4	0,0	1,2	0,0	0,9	0,0	0,5	0,1	0,6	0,0
62 одяг та додаткові речі до одягу, текстильні	0,2	0,0	0,4	0,0	0,4	0,2	0,4	0,1	0,5	0,4
63 інші готові текстильні вироби	0,0	0,1	0,3	0,0	0,1	0,2	0,3	0,0	0,2	0,1
64 взуття	0,1	0,0	0,2	0,0	0,1	0,0	0,1	0,0	0,2	0,0
65 головні убори	0,1	0,0	0,1	0,0	0,1	0,0	0,1	0,0	0,1	0,0
66 парасольки	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	д.н.	0,0	д.н.	0,0	д.н.
67 оброблені пір'я та пух	д.н.	0,0	д.н.	0,0	д.н.	д.н.	0,0	д.н.	д.н.	0,0

	Частка у загальному обсязі експорту з України, %	Частка у загальному обсязі імпорту з Канади, %	Частка у загальному обсязі експорту з України, %	Частка у загальному обсязі імпорту з Канади, %	Частка у загальному обсязі експорту з України, %	Частка у загальному обсязі імпорту з Канади, %	Частка у загальному обсязі експорту з України, %	Частка у загальному обсязі імпорту з Канади, %	Частка у загальному обсязі експорту з України, %	Частка у загальному обсязі імпорту з Канади, %
	2024		2023		2022		2021		2020	
68 вироби з каменю, гіпсу, цементу	0,1	0,2	0,1	0,1	0,0	0,1	0,1	0,1	0,2	0,1
69 керамічні вироби	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1	0,0	0,8	0,0	0,7	0,0
70 скло та вироби із скла	0,1	0,0	0,1	0,0	0,3	0,0	0,6	0,0	0,8	0,0
71 перли природні або культивовані, дорогоцінне або напівдорогоцінне каміння	0,0	0,0	0,0	д.н.	0,0	0,0	0,0	0,0	д.н.	0,0
72 чорні метали	1,1	0,5	1,2	0,0	34,7	0,0	20,9	0,3	15,6	0,1
73 вироби з чорних металів	2,1	1,2	0,9	0,6	1,8	1,3	1,1	0,9	1,1	0,8
74 мідь і вироби з неї	0,0	0,0	1,9	0,0	6,2	0,0	21,1	0,0	18,1	0,0
75 нікель і вироби з нього	д.н.	0,9	д.н.	0,2	д.н.	0,7	0,0	0,0	0,0	0,3
76 алюміній і вироби з нього	0,4	0,0	0,7	0,1	0,7	0,1	0,2	0,2	0,1	0,9
78 свинець і вироби з нього	д.н.	0,0	д.н.	д.н.	д.н.	0,0	д.н.	0,0	д.н.	д.н.
79 цинк і вироби з нього	д.н.	0,0	д.н.	0,0	д.н.	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
80 олово і вироби з нього	д.н.	0,0	д.н.	д.н.	д.н.	д.н.	д.н.	0,0	д.н.	0,0
81 інші недорогоцінні метали	д.н.	0,0	д.н.	0,0	д.н.	0,0	0,1	0,0	д.н.	0,2
82 інструменти, ножові вироби	0,2	0,2	0,2	0,1	0,4	1,4	0,3	0,8	0,2	0,9
83 інші вироби з недорогоцінних металів	1,0	0,3	0,8	0,1	0,3	0,2	0,0	0,3	0,0	0,3
84 реактори ядерні, котли, машини	1,7	9,2	3,5	6,3	1,6	11,0	3,9	8,5	3,9	8,7
85 електричні машини	0,3	8,7	0,6	3,1	0,7	3,4	0,6	2,1	0,4	2,7
86 залізничні локомотиви	0,5	д.н.	0,0	д.н.	2,4	0,2	7,1	д.н.	3,6	д.н.
87 засоби наземного транспорту крім залізничного	1,3	15,8	0,5	7,7	7,9	15,8	6,9	25,1	6,9	27,7
88 літальні апарати	0,0	0,0	д.н.	0,1	1,1	7,1	0,0	7,1	0,0	3,7
89 судна	0,7	0,1	1,2	0,0	1,6	0,2	1,3	0,2	1,3	0,1
90 прилади та апарати оптичні, фотографічні	0,3	2,3	6,8	1,4	4,6	2,3	0,4	15,2	0,7	2,3
91 годинники	0,0	0,0	0,1	д.н.	д.н.	д.н.	0,0	0,0	д.н.	0,0
92 музичні інструменти	д.н.	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	д.н.	0,0	0,0	0,0
93 зброя, боєприпаси; їх частини та приладдя	0,0	0,6	д.н.	0,3	д.н.	0,4	д.н.	д.н.	д.н.	д.н.
94 меблі	1,9	0,1	2,1	0,1	1,7	0,1	1,0	0,0	1,1	0,2
95 іграшки	0,4	0,0	0,7	0,0	0,4	0,0	1,4	0,1	3,0	0,1
96 різні готові вироби	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1	0,3
97 твори мистецтва	0,0	д.н.	0,0	д.н.	0,0	д.н.	0,0	0,0	д.н.	0,0
98 товари, придбані в портах	д.н.	0,0	д.н.	0,0	0,0	д.н.	0,0	д.н.	д.н.	1,5
різне	д.н.	19,0	д.н.	59,6	д.н.	14,2	0,0	0,1	д.н.	д.н.

Таблиця Б. 2

Декомпозиція чинників зростання експорту у торгівлі між Україною та Канадою

Експортер	Рік початку	Рік закінчення	Вага чинників зростання експорту, %	Категорія декомпозиції
Україна	2000	2024	0,0	Збільшення кількості існуючих продуктів на усталених ринках
Україна	2000	2024	0,0	Зменшення кількості існуючих продуктів на усталених ринках
Україна	2000	2024	0,0	Зникнення експорту продуктів на усталених ринках
Україна	2000	2024	100,0	Впровадження нових продуктів на нових ринках
Україна	2000	2024	0,0	Впровадження нових продуктів на усталених ринках
Україна	2000	2024	0,0	Впровадження існуючих продуктів на нових ринках
Україна	2000	2024	0,0	Диверсифікація продукції на усталених ринках
Канада	2000	2025	0,0	Збільшення кількості існуючих продуктів на усталених ринках
Канада	2000	2025	0,0	Зменшення кількості існуючих продуктів на усталених ринках
Канада	2000	2025	0,0	Зникнення експорту продуктів на усталених ринках
Канада	2000	2025	100,0	Впровадження нових продуктів на нових ринках
Канада	2000	2025	0,0	Впровадження нових продуктів на усталених ринках
Канада	2000	2025	0,0	Впровадження існуючих продуктів на нових ринках
Канада	2000	2025	0,0	Диверсифікація продукції на усталених ринках

Джерело: складено автором за даними [134].

ДОДАТОК В

Таблиця В.1

Опції митного оформлення імпортованих товарів до Канади у 2023 р.

	Часові рамки для передавання документів	Товари звільнені до сплати мита?	Засоби передачі документів	Час для реліз інтегрованого рішення
Імпортна декларація	Максимум за 90 календарів дні перед прибуття з товари і 40 днів після прибуття	Так, в разі коли документація була подана	Обмін Електронними Даними (EDI); паперові копії, які обов'язкові для певних агентств можуть бути передано електронним способом як зображення .	Приблизно 80 % транзакції є обробляються протягом 15 хвилин
Система попереднього огляду (PARS)	Максимум 30 календарних днів до прибуття товари і 40 днів після	Так, в разі коли документація була подана	EDI або паперові документи у певних випадках	..
Оформлення з мінімальними обсягами документації (RMD)	Максимум 30 календарних днів до прибуття товари і 40 днів після	Так, в разі коли документація була подана	EDI або паперові документи у певних випадках	Протягом 45 хвилин
Форма В3-3	Після прибуття товарів	Ні; товари допущені тільки після остаточного подання документація	Папірові	..
Митне самооцінювання (CSA)	Після прибуття товарів	Так, якщо товари було доставлено уповноваженим для доставки імпортером до місця бізнесу, власника або оержувача	Штрих-коди представлені для сканування	Негайно після сканування штрих-кодів (за умови якщо інформацію валідовано)

Джерело: складено автором за даними [125].

Таблиця В.2

Динаміка індексів проникнення на світовий ринок

Рік	Індекс проникнення на світовий ринок	
	Канада	Україна
2025	9,18	...
2024	15,17	11,39
2023	15,47	10,52
2022	14,09	7,12
2021	17,00	8,88
2020	15,62	7,98
2019	15,58	7,50
2018	14,36	7,24
2017	13,20	6,50
2016	16,41	6,96
2015	15,53	6,43
2014	15,09	6,11
2013	14,42	5,97
2012	13,12	5,70
2011	16,13	6,23
2010	15,96	6,06
2009	15,23	5,93
2008	14,42	5,35
2007	12,13	4,62

ДОДАТОК Г

Таблиця Г.1

Виявлені порівняльні переваги Канади і України на світовому ринку

Група товарів	Канада			Україна		
	Обсяг торгівлі, млн дол. США	Частка в загальному обсязі, %	Виявлена порівняльна перевага	Обсяг торгівлі, тис.дол.США	Частка в загальному обсязі, %	Виявлена порівняльна перевага
01 живі тварини	1 154,26	0,20	1,31	38,14	0,09	0,74
02 м'ясо та їстівні субпродукти	3 348,85	0,59	0,81	1 052,79	2,52	3,31
03 риба і ракоподібні	2 751,59	0,48	0,77	46,82	0,11	0,21
04 молоко та молочні продукти, яйця птиці; натуральний мед	1 464,50	0,26	0,59	55,19	0,13	1,92
05 інші продукти тваринного походження	285,33	0,05	1,13	16,46	0,04	0,78
06 живі дерева та інші рослини	592,36	0,10	0,87	3,73	0,01	0,07
07 овочі	3 634,55	0,64	1,63	162,16	0,39	0,89
08 їстівні плоди та горіхи	6 428,30	1,13	1,56	361,45	0,87	1,29
09 кава, чай	3 185,05	0,56	1,43	19,94	0,05	0,16
10 зернові культури	1 120,98	0,20	0,41	9 418,27	22,57	36,51
11 продукція борошномельно- круп'яної промисловості	460,21	0,08	0,89	17,21	0,04	2,68
12 насіння і плоди олійних рослин	1 293,96	0,23	0,68	3 393,75	8,13	13,75
13 шелак природний	266,65	0,05	1,21	1,68	0,00	0,10
14 рослинні матеріали для виготовлення	21,79	0,00	0,39	32,98	0,08	10,11
15 жири та олії тваринного або рослинного походження	2 345,53	0,41	0,70	5 756,45	13,79	21,83
16 продукти з м'яса, риби	1 794,76	0,31	1,05	69,81	0,17	0,61
17 цукор і кондитерські вироби з цукру	1 753,70	0,31	1,38	651,65	1,56	5,12
18 какао та продукти з нього	4 281,56	0,75	1,41	272,46	0,65	1,79
19 готові продукти із зерна	4 621,46	0,81	1,69	101,66	0,24	0,92
20 продукти переробки овочів	3 156,69	0,55	1,37	317,57	0,76	1,95

Група товарів	Канада			Україна		
	Обсяг торгівлі, млн дол. США	Частка в загальному обсязі, %	Виявлена порівняльна перевага	Обсяг торгівлі, тис.дол.США	Частка в загальному обсязі, %	Виявлена порівняльна перевага
21 різні харчові продукти	4 268,54	0,75	1,56	174,66	0,42	0,84
22 алкогольні і безалкогольні напої та оцет	6 226,39	1,09	1,59	312,14	0,75	1,11
23 залишки і відходи харчової промисловості	2 588,85	0,45	1,11	1 481,09	3,55	7,56
24 тютюн і промислові замітники тютюну	609,78	0,11	0,44	374,51	0,90	1,83
25 сіль; сірка; землі та каміння	1 102,36	0,19	0,83	290,01	0,69	3,16
26 руди, шлак і зола	3 753,32	0,66	1,34	2 940,87	7,05	5,01
27 палива мінеральні; нафта і продукти її перегонки	34 765,64	6,09	0,68	201,48	0,48	0,05
28 продукти неорганічної хімії	5 776,23	1,01	1,52	178,70	0,43	0,55
29 органічні хімічні сполуки	7 282,38	1,28	0,54	129,46	0,31	0,15
30 фармацевтична продукція	19 080,48	3,34	0,73	321,71	0,77	0,20
31 добрива	2 757,62	0,48	1,08	12,11	0,03	0,09
32 екстракти дубильні	2 704,61	0,47	1,46	27,65	0,07	0,17
33 ефірні олії	5 205,35	0,91	1,17	64,07	0,15	0,18
34 мило, поверхнево-активні органічні речовини	3 578,66	0,63	2,02	47,86	0,11	0,32
35 білкові речовини	1 388,07	0,24	1,42	63,86	0,15	0,82
36 порошок і вибухові речовини	240,84	0,04	1,19	27,52	0,07	2,16
37 фотографічні або кінематографічні товари	86,11	0,02	0,39	0,11	0,00	0,00
38 різноманітна хімічна продукція	6 930,28	1,21	1,18	100,08	0,24	0,20
39 пластмаси, полімерні матеріали	19 549,64	3,42	1,22	297,62	0,71	0,22
40 каучук, гума	7 190,41	1,26	1,27	51,13	0,12	0,13
41 шкури	62,44	0,01	0,21	11,40	0,03	0,68
42 вироби із шкіри	2 019,90	0,35	0,90	33,14	0,08	0,18
43 натуральне та штучне хутро	19,45	0,00	0,44	133,66	0,32	2,83
44 деревина і вироби з деревини	3 240,23	0,57	0,84	1 460,66	3,50	5,71
45 корок та вироби з нього	20,83	0,00	0,35	132,42	0,32	0,93
46 вироби із соломи	44,31	0,01	0,65	2,71	0,01	0,60

Група товарів	Канада			Україна		
	Обсяг торгівлі, млн дол. США	Частка в загальному обсязі, %	Виявлена порівняльна перевага	Обсяг торгівлі, тис.дол.США	Частка в загальному обсязі, %	Виявлена порівняльна перевага
47 маса з деревини	509,46	0,09	0,60	1,86	0,00	0,02
48 папір та картон	6 982,52	1,22	1,60	226,41	0,54	0,65
49 друкована продукція	1 934,06	0,34	2,21	11,57	0,03	0,18
50 шовк	4,81	0,00	0,15	0,00	0,00	0,00
51 вовна	75,89	0,01	0,41	1,24	0,00	0,07
52 бавовна	93,51	0,02	0,17	0,53	0,00	0,01
53 інші текстильні волокна	45,47	0,01	0,51	0,73	0,00	0,06
54 нитки синтетичні або штучні	399,79	0,07	0,47	3,01	0,01	0,03
55 синтетичні або штучні штапельні волокна	276,09	0,05	0,45	4,19	0,01	0,06
56 вата	827,87	0,14	1,20	2,28	0,01	0,60
57 килими	693,81	0,12	1,67	14,14	0,03	0,44
58 спеціальні тканини	141,42	0,02	0,69	4,23	0,01	0,18
59 текстильні матеріали	557,06	0,10	1,00	4,49	0,01	0,09
60 трикотажні полотна	143,31	0,03	0,34	4,20	0,01	0,06
61 одяг та додаткові речі до одягу, трикотажні	6 581,15	1,15	0,99	104,43	0,25	0,24
62 одяг та додаткові речі до одягу, текстильні	5 197,48	0,91	0,91	264,86	0,63	0,68
63 інші готові текстильні вироби	1 648,18	0,29	0,89	228,52	0,55	2,25
64 взуття	2 837,94	0,50	0,72	128,03	0,31	0,51
65 головні убори	479,33	0,08	1,27	10,57	0,03	0,43
66 парасольки	81,56	0,01	0,97	5,89	0,01	0,72
67 оброблені пір'я та пух	144,98	0,03	0,80	0,64	0,00	0,03
68 вироби з каменю, гіпсу, цементу	2 041,32	0,36	1,46	96,66	0,23	0,88
69 керамічні вироби	1 268,99	0,22	1,10	74,54	0,18	0,66
70 скло та вироби із скла	2 694,60	0,47	1,44	154,83	0,37	0,94
71 перли природні або культивовані, дорогоцінне або напівдорогоцінне каміння	26 256,20	4,60	0,71	43,41	0,10	0,03
72 чорні метали	7 530,79	1,32	0,82	3 096,36	7,42	3,95
73 вироби з чорних металів	11 655,94	2,04	1,41	947,25	2,27	1,36

Група товарів	Канада			Україна		
	Обсяг торгівлі, млн дол. США	Частка в загальному обсязі, %	Виявлена порівняльна перевага	Обсяг торгівлі, тис.дол.США	Частка в загальному обсязі, %	Виявлена порівняльна перевага
74 мідь і вироби з неї	4 429,02	0,78	1,05	88,28	0,21	0,24
75 нікель і вироби з нього	671,30	0,12	0,92	0,83	0,00	0,01
76 алюміній і вироби з нього	5 401,47	0,95	0,93	125,40	0,30	0,29
78 свинець і вироби з нього	27,59	0,00	0,15	72,47	0,17	1,28
79 цинк і вироби з нього	120,73	0,02	0,32	0,56	0,00	0,02
80 олово і вироби з нього	94,45	0,02	0,55	0,39	0,00	0,03
81 інші недорогочінні метали	718,89	0,13	1,38	3,73	0,01	0,09
82 інструменти, ножові вироби	2 270,21	0,40	1,35	24,68	0,06	0,18
83 інші вироби з недорогочінних металів	3 087,45	0,54	1,44	157,52	0,38	0,98
84 реактори ядерні, котли, машини	88 502,44	15,50	1,09	864,88	2,07	0,17
85 електричні машини	52 591,24	9,21	0,60	2 278,09	5,46	0,35
86 залізничні локомотиви	1 656,45	0,29	2,03	489,29	1,17	2,28
87 засоби наземного транспорту, крім залізничного	88 324,94	15,47	1,81	87,88	0,21	0,03
88 літальні апарати	9 280,02	1,62	1,88	46,37	0,11	0,08
89 судна	1 406,24	0,25	1,00	68,98	0,17	0,23
90 прилади та апарати оптичні, фотографічні	16 365,15	2,87	0,96	102,55	0,25	0,08
91 годинники	752,22	0,13	0,47	1,09	0,00	0,01
92 музичні інструменти	230,00	0,04	1,19	0,50	0,00	0,03
93 зброя, боєприпаси; їх частини та приладдя	430,57	0,08	0,54	1,83	0,00	0,03
94 меблі	9 768,79	1,71	1,30	909,01	2,18	1,65
95 іграшки	5 767,09	1,01	1,34	98,41	0,24	0,36
96 різні готові вироби	1 896,33	0,33	1,37	53,67	0,13	0,43
97 твори мистецтва	225,06	0,04	0,22	15,16	0,04	0,26
99 різне	11 529,33	2,02	0,91	145,85	0,35	0,18

ДОДАТОК Д

Таблиця Д. 1

Динаміка галузевих обсягів та структури прямих інвестицій Канади в Україну

Показник	Станом на кінець року										
	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025
Обсяг ПІІ в Україну, млн дол. США	35 562,0	37 054,4	36 310,3	35 391,0	41 662,5	37 600,4	47 796,4	35 240,0	38 734,7	39 354,6	41 933,3
Загальний обсяг ПІІ з Канади до України, млн дол.США	57,4	97,9	43,3	44,0	31,9	55,6	78,7	61,2	62,3	42,0	41,4
Частка Канади в загальному обсязі ПІІ, %, у т.ч.	0,16%	0,26%	0,12%	0,12%	0,08%	0,15%	0,16%	0,17%	0,16%	0,11%	0,10%
Сільське, лісове та рибне господарство	0,0023%	0,0004%	0,0004%	0,0004%	0,0019%	*	*	*	*	*	0,0000%
Промисловість	0,0367%	0,1653%	0,0479%	0,0541%	0,0270%	0,0285%	0,0287%	0,0283%	0,0325%	0,0334%	0,0306%
Добувна промисловість і розроблення кар'єрів	0,0080%	0,0033%	0,0034%	0,0057%	0,0001%	*	0,0000%	*	*	*	*
Переробна промисловість	0,0288%	0,1618%	0,0444%	0,0483%	0,0269%	0,0285%	0,0287%	0,0283%	0,0325%	0,0334%	0,0306%
Будівництво	0,0011%	0,0016%	0,0016%	0,0014%	0,0008%	0,0025%	0,0020%	*	*	*	*
Оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і	0,0471%	0,0352%	0,0226%	0,0261%	0,0099%	0,0342%	0,0552%	0,0689%	0,0608%	0,0072%	0,0061%

Показник	Станом на кінець року										
	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025
мотоциклів											
Транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність	0,0291%	0,0023%	0,0024%	0,0000%	0,0003%	0,0000%	*	0,0061%	*	*	*
Тимчасове розміщування й організація харчування	0,0012%	0,0005%	0,0003%	0,0005%	0,0043%	0,0018%	*	*	0,0000%	0,0000%	0,0000%
Інформація та телекомунікації	0,0015%	0,0023%	0,0024%	0,0013%	0,0008%	0,0008%	0,0022%	0,0026%	0,0033%	0,0005%	0,0002%
Фінансова та страхова діяльність	0,0017%	0,0009%	0,0004%	0,0014%	*	*	*	0,0000%	0,0000%	0,0000%	0,0000%
Операції з нерухомим майном	0,0154%	0,0238%	0,0243%	0,0222%	0,0210%	0,0183%	0,0162%	0,0119%	0,0104%	0,0087%	0,0080%
Професійна, наукова та технічна діяльність	0,0049%	0,0046%	0,0056%	0,0046%	0,0020%	0,0538%	0,0461%	0,0448%	0,0387%	0,0485%	0,0448%
Діяльність у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування	0,0193%	0,0255%	0,0089%	0,0096%	0,0068%	0,0060%	0,0049%	*	*	*	*
Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	*	*	*	*	*	0,0002%	0,0017%	*	0,0031%	*	0,0006%

*Дані не оприлюднюються з метою забезпечення виконання вимог Закону України «Про офіційну статистику» щодо конфіденційності статистичної інформації. Крім того, дані щодо прямих інвестицій за 2022-2024 рр. було переглянуто за результатами відновлення обов'язкового подання статистичної звітності органам державної статистики під час дії воєнного стану (Закон України “Про захист інтересів суб’єктів подання звітності та інших документів у період дії воєнного стану або стану війни” від 03.03.2022 № 2115-IX).

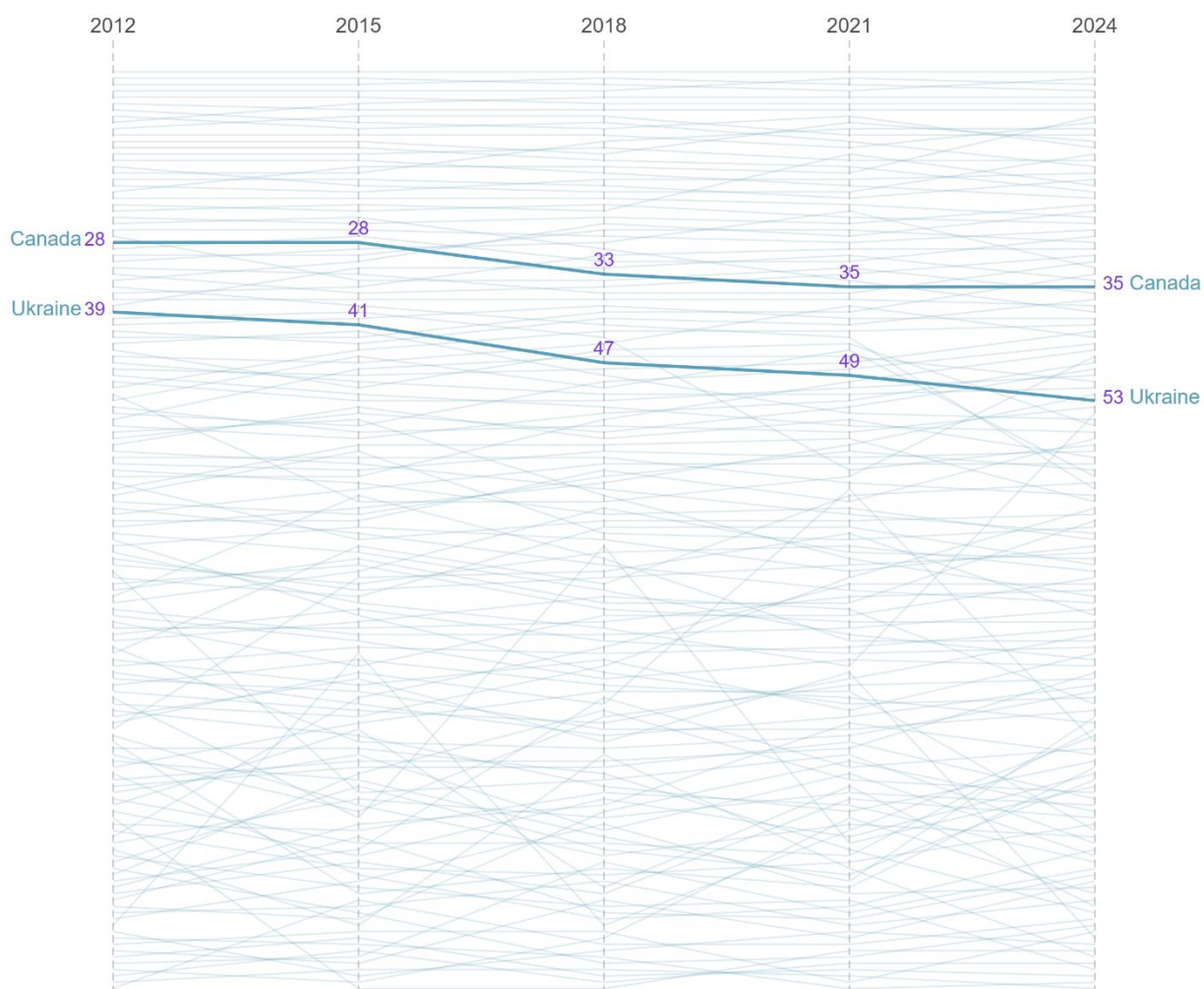

Рис. Д. 2 Динаміка позицій економік Канади та України за Атласом Економічної комплексності

Джерело: складено автором за даними [8].

ДОДАТОК Е

Таксономія досліджень політик інтеграції мігрантів

- *Драйвери міграції:*

- громадянські та політичні права;
- зміна клімату та стан навколишнього середовища;
- конфлікти, війни та насильство;
- культурні норми та зв'язки;
- економічні та бізнес-умови;
- освітні послуги та можливості навчання;
- розмір та структура сім'ї;
- гендерні відносини;
- глобалізація та (пост)колоніалізм;
- охорона здоров'я та стан здоров'я;
- міжнародні відносини та геополітичні трансформації;
- ринки праці та зайнятість;
- прагнення та ставлення мігрантів;
- міграційні громади та мережі;
- управління міграцією та інфраструктура;
- міграційна політика та інші державні політики;
- стихійні лиха та екологічні потрясіння;
- особисті ресурси та міграційний досвід;
- політична ситуація, репресії та зміни режимів;
- динаміка чисельності та структури населення;
- бідність та нерівність;
- громадська інфраструктура, послуги та забезпечення;
- транснаціональні зв'язки;
- розвиток міст і сільської місцевості та рівень життя;

- *Форми міграції:*

- шукачі притулку;
- екологічна міграція;
- сімейна та шлюбна міграція;
- міграція, пов'язана зі здоров'ям;
- висококваліфікована міграція;
- внутрішнє переміщення;
- внутрішня міграція;
- нелегальна міграція;
- ЛГБТК-міграція;
- трудова міграція;

- міграція способу життя та пенсійного забезпечення;
- низькокваліфікована міграція;
- множинна міграція;
- біженці;
- зворотна міграція;
- міграція коренів;
- короткострокова та циркулярна (маятникова) міграція;
- студентська мобільність;
- торгівля людьми;
- транснаціональна міграція;
- неповнолітні без супроводу;

Міграційна інфраструктура:

- зустріч мігрантів та мандрівників з міграційною інфраструктурою;
- агенти, брокери та інші суб'єкти господарювання у сфері подорожей та міграції;
- організації громадянського суспільства у сфері подорожей та міграції;
- економіка, що сприяє подорожам та міграції;
- урядові установи у сфері подорожей та міграції;
- міжнародні та міжурядові організації у сфері подорожей та міграції;
- правове регулювання та захист мандрівників та мігрантів;
- контрабандисти людей;
- торгівці людьми;
- ІКТ, що сприяють подорожам та міграції;
- засоби пересування та транспортування;
- практика сприяння подорожам та міграції;
- маршрути, центри та місця у сфері подорожей та міграції;
- туризм та міграція;
- наслідки міграції (для мігрантів, країн походження та приймаючих країн):
 - *Соціо-культурні наслідки:*
 - ставлення, міграція та мігранти;
 - культурна ідентичність та приналежність;
 - нащадки мігрантів;
 - діаспори та транснаціональні спільноти;
 - етнічні, релігійні та національні меншини;
 - сімейні стосунки та міграція;
 - міжетнічні контакти та конфлікти;
 - міжгрупові стосунки та контакти;
 - шлюб та міграція;
 - медійні репрезентації міграції;

- мігранти та релігія;
- мігранти у спорті, мистецтві, дозвіллі;
- мовні навички мігрантів;
- расизм, ксенофобія та дискримінація;
- виховання дітей та міграція;
- *Соціо-економічні наслідки:*
 - відтік мізків та приплив мізків;
 - участь на ринку праці;
 - бізнес та підприємництво мігрантів;
 - людський капітал та навички мігрантів;
 - грошові перекази;
 - розвиток сільських районів, міграція та різноманітність;
 - сексуальна та інша експлуатація;
 - соціально-економічна нерівність, мобільність та міграція;
 - розвиток міст, міграція та різноманітність;
- *Політико-правові наслідки:*
 - злочинність;
 - екстремізм та міграція;
 - мігранти в освіті;
 - громадянська активність та права мігрантів;
 - національність та націоналізм;
- *Перехресні наслідки:*
 - наслідки міграції, пов'язані з віком;
 - демографічні результати міграції;
 - міжпоколіннєві зв'язки мігрантів;
 - здоров'я та догляд за мігрантами;
 - інтеграція/залучення мігрантів;
 - мережі мігрантів;
 - психологічні наслідки міграції;
 - реінтеграція мігрантів, що повернулися;
 - соціальна згуртованість;
 - просторові наслідки;
- управління міграційними процесами:
- *Суб'єкти управління:*
 - громадянське суспільство;
 - суди;
 - роботодавці, профспілки та трудові спілки;
 - міжурядові та міжнародні організації;
 - виробники та постачальники знань;

- національні урядові та державні установи;
- приватні компанії та бізнес ;
- *Імміграційна політики та законодавство:*
 - антидискримінація, расові відносини;
 - громадянство, натуралізація та безгромадянство;
 - гендерно-специфічна та гендерно-орієнтована іміграційна політика;
 - інтеграційна політика (правова, політична, соціально-економічна, культурна) та доступ до послуг;
- *Міграційна політика та законодавство:*
 - режим надання притулку;
 - прикордонний контроль;
 - політика взаємодії з діаспорою;
 - політика возз'єднання сімей;
 - імміграційний допуск та контроль (загальні положення);
 - політика щодо висококваліфікованої міграції;
 - політика щодо нелегальної міграції;
 - політика щодо міграції низькокваліфікованої та малокваліфікованої робочої сили;
 - політика щодо мобільності;
 - політика щодо короткострокової (тобто циклічної, сезонної) міграції;
 - політика щодо студентської та освітньої міграції;
 - режими захисту для невизнаних біженців;
 - політика повернення;
- *Управлінські процеси:*
 - криміналізація;
 - екстериторіалізація (багато- та дво-стороння);
 - впровадження;
 - аутсорсинг функцій приватним суб'єктам;
- міжгалузеві теми в дослідженнях міграції:
 - *Розвиток міграційних досліджень;*
 - *Міграційні дані;*
 - *Взаємодія досліджень та політики;*
 - *Перехресні теми.*

Джерело: складено автором за даними [136].

ДОДАТОК Ж.

Таблиця Ж.1

Динаміка індексу політики інтеграції мігрантів України та Канади та його компонентів

Рік	Загальна оцінка	Окремі компоненти загального індексу									
		Мобільність ринку праці	Швидкий доступ до ринку праці	Доступ до роботи в публічному секторі	Доступ до само-зайнятості	Доступ до публічних послуг у сфері зайнятості	Навчання, професійна освіта та освітні гранти	Визнання академічних кваліфікацій	Заходи економічної інтеграції БНП	Заходи економічної інтеграції молоді та жінок	Доступ до соціального захисту та підтримки
Україна											
2014	57	46	50	0	100	50	67	100	0	0	50
2015	57	46	50	0	100	50	67	100	0	0	50
2016	57	46	50	0	100	50	67	100	0	0	50
2017	57	46	50	0	100	50	67	100	0	0	50
2018	58	46	50	0	100	50	67	100	0	0	50
2019	58	46	50	0	100	50	67	100	0	0	50
Канада											
2020	80	76	50	100	100	100	33	100	100	50	50
2021	81	81	50	100	100	100	33	100	100	100	50
2022	81	81	50	100	100	100	33	100	100	100	50
2023	81	81	50	100	100	100	33	100	100	100	50
2024	81	81	50	100	100	100	33	100	100	100	50

Джерело: складено автором за даними [136].

Таблиця Ж. 2

Ключові макроекономічні показники економіки Канади, % у ВВП

	Витрати на кінцеве споживання	Кінцеве споживання домогосподарствами	Витрати на кінцеве споживання урядами	Валове нагромадження основного капіталу	Валове нагромадження основного капіталу бізнесу	Валове нагромадження основного капіталу сектору державного управління	Інвестиції в запаси
2000	73,6%	53,3%	19,1%	19,6%	16,6%	2,9%	1,0%
2001	74,6%	53,7%	19,5%	20,2%	16,9%	3,1%	-0,5%
2002	75,8%	54,6%	19,8%	20,0%	16,7%	3,2%	-0,2%
2003	75,6%	54,3%	19,9%	20,0%	16,7%	3,2%	0,0%
2004	74,1%	53,4%	19,4%	20,9%	17,6%	3,2%	0,5%
2005	73,4%	52,9%	19,1%	21,8%	18,3%	3,4%	0,8%
2006	73,7%	53,0%	19,2%	22,9%	19,2%	3,5%	0,7%
2007	74,0%	53,4%	19,3%	2,3%	19,5%	3,7%	0,6%
2008	74,2%	53,0%	19,7%	23,5%	19,3%	4,0%	0,0%
2009	79,5%	56,1%	22,0%	22,3%	17,6%	4,6%	0,0%
2010	78,5%	55,6%	21,5%	23,5%	18,5%	4,8%	0,0%
2011	77,0%	54,5%	21,1%	23,5%	19,1%	4,3%	0,6%
2012	77,1%	54,6%	21,1%	24,5%	20,2%	4,2%	0,4%
2013	76,7%	54,6%	20,7%	24,2%	20,2%	3,9%	0,7%
2014	76,1%	54,5%	20,3%	24,4%	20,6%	3,6%	0,5%
2015	78,7%	56,4%	20,9%	23,9%	19,9%	3,8%	0,0%
2016	79,5%	57,0%	21,0%	22,8%	18,9%	3,8%	0,0%
2017	78,7%	56,5%	20,7%	22,7%	18,7%	3,9%	0,9%
2018	78,6%	56,4%	20,7%	22,7%	18,7%	3,9%	0,7%
2019	78,4%	56,2%	20,7%	22,6%	18,8%	3,7%	0,5%
2020	79,5%	55,2%	22,7%	23,2%	19,1%	4,0%	-0,5%
2021	75,6%	52,7%	21,4%	23,8%	20,0%	3,7%	0,5%
2022	74,5%	52,8%	20,3%	23,1%	19,4%	3,5%	1,9%
2023	76,3%	54,0%	20,7%	23,0%	19,2%	3,8%	0,6%
2024	77,0%	54,1%	21,4%	22,9%	18,8%	3,9%	0,3%

Джерело: складено автором за даними [58].

Таблиця Ж. 3

Ключові зовнішньоекономічні показники економіки Канади, % у ВВП

Рік	Експорт товарів та послуг	Експорт товарів та послуг до інших країн	Експорт товарів та послуг до інших провінцій	Експорт товарів до інших провінцій	Експорт послуг до інших провінцій	Імпорт товарів та послуг	Імпорт товарів та послуг з інших країн	Імпорт товарів та послуг з інших провінцій	Імпорт товарів з інших провінцій	Імпорт послуг з інших провінцій
2000	63,6%	44,2%	19,4%	9,8%	9,6%	57,9%	38,6%	19,4%	9,8%	9,6%
2001	61,5%	42,0%	19,5%	10,1%	9,4%	55,8%	36,3%	19,5%	10,1%	9,4%
2002	59,3%	40,1%	19,2%	10,0%	9,2%	54,9%	35,6%	19,2%	10,0%	9,2%
2003	56,3%	36,9%	19,4%	10,4%	9,0%	52,4%	33,0%	19,4%	10,4%	9,0%
2004	56,6%	37,3%	19,3%	10,2%	9,1%	52,1%	32,9%	19,3%	10,2%	9,1%
2005	56,0%	36,9%	19,1%	9,9%	9,2%	52,0%	32,9%	19,1%	9,9%	9,2%
2006	54,7%	35,4%	19,3%	9,9%	9,5%	52,0%	32,6%	19,3%	9,9%	9,5%
2007	53,8%	34,2%	19,6%	10,2%	9,4%	51,6%	32,1%	19,6%	10,2%	9,4%
2008	53,9%	34,4%	19,5%	10,0%	9,5%	52,1%	32,6%	19,5%	10,0%	9,5%
2009	48,1%	28,5%	19,6%	9,3%	10,3%	49,6%	30,0%	19,6%	9,3%	10,3%
2010	48,8%	29,2%	19,7%	9,2%	10,4%	50,7%	31,0%	19,7%	9,2%	10,4%
2011	50,4%	30,7%	19,7%	9,3%	10,4%	51,5%	31,8%	19,7%	9,3%	10,4%
2012	49,7%	30,4%	19,3%	8,9%	10,4%	51,6%	32,2%	19,3%	8,9%	10,4%
2013	49,8%	30,3%	19,5%	9,0%	10,5%	51,4%	31,9%	19,5%	9,0%	10,5%
2014	50,8%	31,7%	19,0%	8,4%	10,7%	51,7%	32,6%	19,0%	8,4%	10,7%
2015	50,4%	31,8%	18,5%	7,8%	10,7%	52,9%	34,3%	18,5%	7,8%	10,7%
2016	49,6%	31,5%	18,1%	7,5%	10,6%	52,0%	33,9%	18,1%	7,5%	10,6%
2017	49,5%	31,5%	18,0%	7,5%	10,6%	51,7%	33,6%	18,0%	7,5%	10,6%
2018	50,4%	32,3%	18,1%	7,6%	10,5%	52,4%	34,3%	18,1%	7,6%	10,5%
2019	50,3%	32,4%	18,0%	7,6%	10,4%	51,8%	33,8%	18,0%	7,6%	10,4%
2020	47,0%	29,5%	17,5%	7,5%	10,1%	49,2%	31,7%	17,5%	7,5%	10,1%
2021	49,0%	31,2%	17,8%	8,0%	9,8%	48,9%	31,1%	17,8%	8,0%	9,8%
2022	51,6%	33,7%	17,9%	8,1%	9,7%	51,1%	33,2%	17,9%	8,1%	9,7%
2023	50,7%	33,3%	17,4%	7,5%	9,8%	50,6%	33,2%	17,4%	7,5%	9,8%
2024	49,4%	32,5%	17,0%	7,1%	9,8%	49,6%	32,7%	17,0%	7,1%	9,8%

Джерело: складено автором за даними [58].

ДОДАТОК К

Таблиця К.1

**Порівняння економік Канади та України
за компонентами інноваційного розвитку**

Індикатори	Канада	Україна	Розрив (позиції Канади- України)
1. Інституції	15	108	93
1.1 Інституційне навколишнє середовище	14	115	101
1.1.1 Операційна стабільність бізнесу	15	126	111
1.1.2 Ефективність уряду	16	94	78
1.2 Регуляторне середовище	13	106	93
1.2.1 Якість регулювання	11	88	77
1.2.2 Дотримання законів	16	117	101
1.3 Бізнес середовище	41	89	48
1.3.1 Стабільність політики ведення бізнесу	27	87	60
1.3.2 Політика і культура підприємництва	37	55	18
2. Людський капітал і дослідження	10	65	55
2.1 Освіта	11	48	37
2.1.1 Витрати на освіту, % ВВП	54	18	-36
2.1.2 Державне фінансування / учень, середня школа, % ВВП/ населення	--	16	-
2.1.3 Тривалість навчання в школі, роки	40	80	40
2.1.4 Шкала PISA з читання, математики і наук	7	43	36
2.1.5 Учень – вчитель коефіцієнт, середня школа	26	25	-1
2.2 Вища освіта	14	59	45
2.2.1 Зарахування на навчання, % від бруто	27	36	9
2.2.2 Випускники з наук і інженерії, %	38	50	12
2.2.3 Вхідна мобільність у вищій освіті, %	12	63	51
2.3 Дослідження і розробка (ДіР)	17	72	55
2.3.1 Дослідники, FTE/ млн осіб	16	68	52
2.3.2 Брутто витрати на ДіР, % ВВП	22	73	51
2.3.3 Глобальні корпоративні інвестори в ДіР, 3 найбільших, млн дол. США	15	44	29
2.3.4 Рейтинги університетів у QS, топ -3	5	58	53
3. Інфраструктура	24	75	51
3.1 Інформаційно-комунікаційні технології	41	23	-18
3.1.1 Доступ до ІКТ	23	82	59
3.1.2 Використання ІКТ	73	--	-
3.1.3 Урядові онлайн послуги	34	5	-29
3.2 Загальна інфраструктура	9	122	113
3.2.1 Електроенергія, вихідна потужність, ГВт·год / млн осіб	8	73	65
3.2.2 Продуктивність логістики	7	76	69
3.2.3 Валове формування капіталу, % ВВП	61	126	65
3.3 Екологічна сталість	80	91	11
3.3.1 Використання енергії на одиницю ВВП	109	116	7
3.3.2 Використання низьковуглецевої енергії, %	31	38	7
3.3.3 Відповідність ВВП вимогам ISO 14001 / млрд дол. США за ПКС	90	89	-1

Індикатори	Канада	Україна	Розрив (позиції Канади- України)
4. Зрілість ринків	8	85	77
4.1 Кредитна	11	98	87
4.1.1 Фінанси для стартапів і масштабування	35	58	23
4.1.2 Внутрішнє кредитування приватного сектору, % ВВП	--	110	-
4.1.3 Позики від установ мікрофінансування, % ВВП	--	59	-
4.2 Інвестиційна	16	88	72
4.2.1 Капіталізація ринку, % ВВП	8	79	71
4.2.2 Венчурний капітал отриманий бізнесом, кількість угод / млрд дол. США за ПКС ВВП	16	91	75
4.2.3 Угода з венчурним капіталом на пізній стадії кількість, % глобального венчурного капіталу	8	70	62
4.2.4 Венчурні інвестори, кількість угод / млрд дол. США за ПКС ВВП	19	54	35
4.2.5 Співучасть венчурних інвесторів / млрд дол. США за ПКС ВВП	25	60	35
4.3 Торгівля, диверсифікація і масштаб ринку	9	41	32
4.3.1 Застосовані тарифні ставки, середнєзважене, %	21	55	34
4.3.2 Диверсифікація внутрішньої промисловості	12	61	49
4.3.3 Масштаб внутрішнього ринку, млрд дол. США за ПКС	16	44	28
5. Зрілість бізнесу	19	56	37
5.1 Знаннєві працівники	44	50	6
5.1.1 Наукоємна зайнятість, %	--	38	-
5.1.2 Жінки працевлаштовані з передовою освітою, %	31	4	-27
5.1.3 Молодь демографічні дивіденди, %	109	125	16
5.1.4 Витрати бізнесу на ДіР, % ВВП	21	51	30
5.1.5 Частка ДіР, що фінансується бізнесом, %	30	59	29
5.2 Інновацій зв'язки	13	72	59
5.2.1 Відкриті спільні публікації дослідження з промисловістю, %	21	29	8
5.2.2 Співпраця між університетами і промисловістю у сфері ДіР	6	79	73
5.2.3 Університетська міжнародна залученість з промисловістю, топ -5	7	94	87
5.2.4 Масштаб розвитку кластерів	14	60	46
5.2.5 Патентних сімей / млрд дол. США за ПКС ВВП	17	64	47
5.3 Поглинання знання	23	64	41
5.3.1 Інтелектуальна власність платежі, % від загальної суми	11	61	50
5.3.2 Імпорт високих технологій, % від загальної суми	35	37	2
5.3.3 Імпорт ІКТ- послуг, % від загальної суми	59	72	13
5.3.4 Чистий обсяг ІПІ, % ВВП	75	81	6
5.3.5 Дослідницькі таланти, % у бізнесі	9	49	40
6. Знання і технології	18	47	29
6.1 Створення знань	14	30	16
6.1.1 Патенти за походженням / млрд дол. США за ПКС ВВП	32	33	1
6.1.2 Патенти РСТ / млрд дол. США за ПКС ВВП	18	51	33
6.1.3 Корисні моделі за походженням / млрд дол. США за ПКС ВВП	--	1	-

Індикатори	Канада	Україна	Розрив (позиції Канади- України)
6.1.4 Наукові та технічні статті / млрд дол. США за ПКС ВВП	23	95	72
6.1.5 Цитування праць, Н- індекс	4	51	47
6.2 Знансвий вплив	18	101	83
6.2.1 Зростання продуктивності праці, %	101	130	29
6.2.2 Вартість єдинорогів, % ВВП	18	53	35
6.2.3 Витрати на програмне забезпечення, % ВВП	7	25	18
6.2.4 Високо-технологічні виробництва, %	38	67	29
6.3 Дифузія знань	41	47	6
6.3.1 Придбання інтелектуальної власності, % від загальної суми	17	66	49
6.3.2 Складність виробництва і експорту	40	46	6
6.3.3 Високо-технологічний експорт, % від загальної суми	37	73	36
6.3.4 Експорт ІКТ- послуг, % від загальної суми	56	5	-51
6.3.5 Якість ВВП за ISO 9001 / млрд дол. США за ПКС	82	85	3
7. Креативні результати	24	67	43
7.1 Нематеріальні активи	34	63	29
7.1.1 Інтенсивність нематеріальних активів, топ- 15, %	17	--	-
7.1.2 Торгові марки за походженням у ВВП / млрд дол. США за ПКС	85	22	-63
7.1.3 Вартість глобальних брендів, топ- 5 000, % ВВП	12	71	59
7.1.4 Промислові зразки за походженням у ВВП / млрд дол. США за ПКС	95	16	-79
7.2 Креативні товари і послуги	28	95	67
7.2.1 Експорт культурних і креативних послуги, % від загальної суми	19	58	39
7.2.2 Національні фільми / мн населення 15–69	36	78	42
7.2.3 Ринок розваг і медіа / тис.населення 15–69	7	--	-
7.2.4 Експорт креативних товарів, % від загальної суми	51	93	42
7.3 Онлайн творчість	13	47	34
7.3.1 Домени верхнього рівня/ населення 15–69	13	59	46
7.3.2 GitHub коміти / млн осіб населення 15–69	12	44	32
7.3.3 Створення мобільних додатків у ВВП / млрд дол. США за ПКС	45	18	-27
Глобальний індекс інновацій	17	66	49

Джерело: складено автором за даними [135].

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

У наукових фахових виданнях України, які включені до міжнародних наукометричних баз даних:

1. Столярчук В. А. Методика оцінки інтеграційної близькості економік України та Канади у 2022-2025 рр. *Вісник Академії праці, соціальних відносин і туризму. Серія: Економіка, психологія та управління.* 2025. №4. DOI: <https://doi.org/10.54929/3041-2390-2025-04-01-02> (0,7 д. а.).

2. Столярчук В. А. Публічно-приватне партнерство у системі інноваційної взаємодії між Україною та Канадою. *Інтернаука. Серія: «Економічні науки».* 2025. №4 (96). С. 46-52. DOI: <https://doi.org/10.25313/2520-2294-2025-4-10924> (0,8 д. а.).

3. Столярчук В. Дисбаланси глобальної економічної інтеграції України та стратегія депериферизації у партнерстві з Канадою, ЄС та США в умовах повоєнної відбудови. *Галицький економічний вісник.* 2025. №3 (94). С. 183-194. DOI: https://doi.org/10.33108/galicianvisnyk_tntu2025.03.183 (1,0 д. а.).

В інших виданнях:

4. Stoliarchuk V. Strengthening Ukrainian-Canadian ties: economic relations and support for temporarily displaced Ukrainians. *Scientific research in the modern world : Proceedings of VI International Scientific and Practical Conference (6-8 April 2023, Toronto, Canada).* Toronto, Canada: Perfect Publishing, 2023. P. 525-533. URL: <https://sci-conf.com.ua/wp-content/uploads/2023/04/SCIENTIFIC-RESEARCH-IN-THE-MODERN-WORLD-6-8.04.23.pdf> (0,4 д. а.) (форма участі – дистанційна).

5. Stoliarchuk V. Investing in education and technology: liberal party initiatives for enhanced Ukraine-Canada collaboration. *Scientific research in the modern world : Proceedings of VII International Scientific and Practical Conference (4-6 May 2023, Toronto, Canada).* Toronto, Canada: Perfect Publishing, 2023. P. 519-525. URL: <https://sci-conf.com.ua/wp-content/uploads/2023/05/SCIENTIFIC-RESEARCH-IN-THE-MODERN-WORLD-4-6.05.23.pdf> (0,3 д. а.) (форма участі – дистанційна).

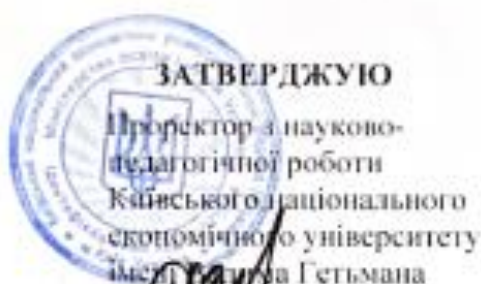
6. Столярчук В. А. Цифрові фінансові інструменти як драйвер сталого економічного розвитку в умовах міжнародної інтеграції. *«Стратегічні орієнтири сталого розвитку в Україні та світі: збірник тез доповідей»: матеріали IV міжнародної науково-практичної конференції молодих учених* (м. Чернігів, 20 березня 2025 р.). Чернігів: НУ «Чернігівська політехніка». С. 178-179. URL: <http://ir.stu.cn.ua/123456789/32297> (0,2 д. а.) (форма участі – дистанційна).

7. Столярчук В. Цифровізація міжнародних економічних відносин та виклики подолання цифрового розриву. *Інноваційне підприємництво: стан та перспективи розвитку: матеріали X міжнародної науково-практичної конференції* (м. Київ, 28 березня 2025 р.). К.: КНЕУ імені Вадима Гетьмана. С. 495-501. URL: <https://ir.kneu.edu.ua/items/38e240db-7c18-4cb7-b5f5-13d6ec656ca7> (0,6 д. а.) (форма участі – дистанційна).

8. Столярчук В. А. Інтеграційна близькість як індикатор стратегічного партнерства України та Канади. *Стабілізація фінансово-економічної системи: зовнішні та внутрішні фактори впливу: матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції* (м. Одеса, 4 квітня 2025 р.). Львів-Торунь: Liga-Pres, 2025. С. 133-136. DOI: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-483-5-33> (0,2 д. а.) (форма участі – дистанційна).

9. Столярчук В. А. Публічно-приватне партнерство як інструмент інноваційного зростання. *Новітні тренди розвитку страхового ринку: синергія інновацій та фінансової безпеки: матеріали VII міжнародної науково-практичної інтернет-конференції* (м. Київ, 15 травня 2025 р.). К.: КНЕУ імені Вадима Гетьмана. С. 266-270. URL: <https://ir.kneu.edu.ua/items/73d1a3a0-5c8c-465d-9c02-e20e9b9d6053> (0,3 д. а.) (форма участі – дистанційна).

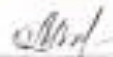
ДОДАТОК М

 Анатолій КОЛОД

«21» X 2025 р.

 Лариса АНТОНІУК

«21» X 2025 р.

ДОВІДКА

про впровадження результатів дисертаційної роботи
Столярчука Валентина Андрійовича на тему:
«Економічні відносини України і Канади в умовах глобальної інтеграції»
у навчальний процес Київського національного
економічного університету імені Вадима Гетьмана

Деканат факультету міжнародної економіки і менеджменту Київського національного економічного університету імені Вадима Гетьмана підтверджує, що ціла низка наукових положень і висновків дисертаційної роботи Столярчука Валентина Андрійовича використовується у навчальному процесі при викладанні нормативних та спеціальних дисциплін для бакалаврів і магістрів з міжнародної економіки:

- **Міжнародна економіка** (трактування економічного змісту категорії «глобальна інтеграція»; наукове обґрунтування форм, рівнів та моделей міждержавних економічних відносин; розкриття методологічних засад інтеграційної близькості національних економік; комплексна характеристика торговельно-економічної та інвестиційно-кредитної взаємодії економік України і Канади).

- **Міжнародна торгівля** (узагальнення важелів й інструментів реалізації Україною національної стратегії виходу на зарубіжні ринки; узагальнення масштабів, структурних вимірів і динаміки зовнішньої торгівлі між Україною та Канадою; оцінка впливу Угоди про вільну торгівлю між Україною та Канадою на розвиток міждержавного торговельно-економічного співробітництва; комплексна характеристика міжнародної торговельної політики та механізмів економічної інтеграції).

- **Європейська інтеграція** (узагальнення методологічних підходів до систематизації парадигмальних засад глобальних інтеграційних процесів; виокремлення ключових напрямів генезису та еволюції теорій регіональної інтеграції; комплексна характеристика механізмів включення національних компаній у глобальні вартісні ланцюги, сформовані на базі структурних підрозділів багатонаціональних підприємств).

Декан факультету МЕІМ,
к.е.н., доцент

Юрія СОЛОДКОВСЬКИЙ

ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ «МІЖНАРОДНИЙ ЦЕНТР
РОЗВИТКУ SMART СУСПІЛЬСТВА»

NON-GOVERNMENTAL ORGANIZATION «INTERNATIONAL
CENTER FOR THE DEVELOPMENT OF SMART SOCIETY»

код ЄДРПОУ 40180832

e-mail: icdsmartociety@gmail.com

4/6 квітня 2026

До спеціалізованої вченої ради
Київського національного
економічного університету
імені Вадима Гетьмана

*про доповідання результату дисертаційної
роботи Смазиреуса В. А.*

ДОВІДКА

Видана Столярчуку Валентину Андрійовичу про те, що результати його дисертаційного дослідження на тему: «Економічні відносини України і Канади в умовах глобальної інтеграції» були використані ГО «Міжнародний центр розвитку смарт суспільства» у поточній роботі. Вони були викладені дисертантом у Довідній записці до громадської організації та стосувалися проведення просвітницької діяльності і підвищення обізнаності представників громадського суспільства, бізнес-середовища та регіональних інституцій щодо:

- досвіду Канади та інших держав-лідерів світового господарства у сфері розвитку міжнародного торгівельно-економічного співробітництва, стимулювання зовнішньої торгівлі та підтримки інвестиційної взаємодії в умовах глобальних інтеграційних процесів;
- сучасних інструментів державної підтримки експорту, розвитку інвестиційного партнерства, цифровізації зовнішньоекономічної діяльності та формування міжнародних бізнес-мереж;
- інструментів активізації українсько-канадського економічного співробітництва, залучення міжнародних партнерів, розширення участі українських підприємств у спільних торговельних та інвестиційних проєктах, а також розвитку міжрегіональної економічної кооперації;
- стратегічних напрямів розширення участі українських підприємств і регіональних інституцій у міжнародних програмах економічного співробітництва, грантових та інвестиційних ініціативах Канади з метою інтеграції у глобальні виробничі, інноваційні та логістичні мережі.

Керівник:

ГО «МІЖНАРОДНИЙ ЦЕНТР
РОЗВИТКУ SMART СУСПІЛЬСТВА»

М.О. Яценко

Олена Яценко

До спеціалізованої вченої ради
Київського національного
економічного університету
імені Вадима Гетьмана

Про впровадження результатів
дисертаційної роботи
Столярчука В. А.

Визн. № 321-09
Впр 10.09.2025р.

ДОВІДКА

ПРО ВПРОВАДЖЕННЯ

результатів дисертаційної роботи

Столярчука Валентина Андрійовича на тему:

«Економічні відносини України і Канади в умовах глобальної інтеграції»

ТОВ «Науково-дослідний інститут регіонального управління» розглянуло висновки та рекомендації дисертаційної роботи «Економічні відносини України і Канади в умовах глобальної інтеграції» Столярчука Валентина Андрійовича, викладені ним у доповідній записці до товариства. Відзначено, що вони представляють значний практичний інтерес для органів місцевого самоврядування в Україні. Зокрема, обґрунтовані дисертантом механізми диверсифікації торговельно-економічних відносин між Україною та Канадою, методичний інструментарій моніторингу двосторонніх економічних відносин, заходи розбудови нашої державою партнерських мереж із міжнародними науково-дослідними установами, а також запропоновані методики оцінки впливу глобальних інтеграційних процесів на регіональний економічний розвиток і зовнішньоекономічну діяльність України були використані при підготовці спільних з державними установами проєктів з розвитку міжнародної економічної діяльності України.

Директор ТОВ
«Науково-дослідний інститут
регіонального управління»

Анна МАКСИМЕНКО

БЛАГОДІЙНА ОРГАНІЗАЦІЯ
«УКРАЇНЬСЬКА АСОЦІАЦІЯ БІЗНЕС-ІНКУБАТОРІВ ТА ІННОВАЦІЙНИХ ЦЕНТРІВ»
 04211, м. Київ, вул. Івасюка, буд. 6, корп. 4, ЄДРПОУ 21704573, тел.: +380963766647
www.uaiic.org

06/01 від 2.06.2026р.

До спеціалізованої вченої ради
 Київського національного
 економічного університету
 імені Вадима Гетьмана

Про впровадження результатів
 дисертаційного дослідження
 Столярчука В. А.

ДОВІДКА
ПРО ВПРОВАДЖЕННЯ
результатів дисертаційного дослідження
Столярчука Валентина Андрійовича на тему:
«Економічні відносини України і Канади в умовах глобальної інтеграції»

БО «Українська асоціація бізнес-інкубаторів та інноваційних центрів» підтверджує впровадження у поточну діяльність результатів дисертаційної роботи «Економічні відносини України і Канади в умовах глобальної інтеграції» Столярчука Валентина Андрійовича. Вони були викладені дисертантом у Доповідній записці до Асоціації та стосувалися аналітичних підходів до оцінки ефективності стратегічного партнерства України і Канади на основі поєднання формальних кількісних та неформальних якісних індикаторів міждержавного економічного співробітництва, а також пропозицій автора щодо розширення співпраці двох країн у сфері інноваційного розвитку, трансферу технологій та підтримки стартап-екосистеми. Отримані результати використовуються Асоціацією при підготовці інформаційно-аналітичних матеріалів, розробці рекомендацій для учасників інноваційної інфраструктури та формуванні напрямів міжнародного партнерства.

Директор

Тетяна ЧЕРНИЦЬКА

ПУБЛІЧНЕ АКЦІОНЕРНЕ ТОВАРИСТВО
 "Державна акціонерна компанія
 "ЛІКИ УКРАЇНИ"

Адреса: 04075, м. Київ, вул. Максименка Федора, 28
 тел.: +38 067 218 46 16
likiukraine@ukr.net

The state joint-stock company «Liki Ukrainy» 28, Maksymenka Str., Kyiv 04075

вих. № 720

від 11 травня 2026 р.

До спеціалізованої вченої ради
 у Київському національному
 економічному університеті
 імені Вадима Гетьмана

Про впровадження результатів
 дисертаційної роботи
 Столярчука В. А.

ДОВІДКА

Видана Столярчуку Валентину Андрійовичу про те, що результати його дисертаційного дослідження на тему: «Економічні відносини України і Канади в умовах глобальної інтеграції» були використані ПАТ «ДАК «Ліки України» у поточній роботі. Вони були викладені дисертантом у Доповідній записці до товариства та стосувалися:

- узагальнення досвіду Канади у сфері розвитку фармацевтичної промисловості, стимулювання міжнародного торговельно-економічного співробітництва та залучення іноземних інвестицій у фармацевтичний сектор, що забезпечують інтеграцію фармкомпаній у глобальні виробничі та логістичні мережі;
- систематизації механізмів впровадження організаційних, технологічних і маркетингових інструментів у корпоративних стратегіях українських фармацевтичних компаній у контексті розвитку економічних відносин України і Канади, підвищення ефективності взаємодії нашої держави з міжнародними партнерами та розширення її присутності на зовнішніх ринках;
- обґрунтування рекомендацій щодо залучення канадських партнерів до реалізації спільних з українськими суб'єктами інвестиційних, науково-виробничих та торговельних проєктів у фармацевтичному секторі, спрямованих на модернізацію виробництва та розроблення інноваційних лікарських засобів;

- розширення участі українських фармацевтичних компаній у міжнародних програмах, грантових та інвестиційних ініціативах Канади з метою їх інтеграції у глобальні виробничі, інноваційні та дистрибуційні мережі;

- конкретизації ключових напрямів удосконалення системи стратегічного планування, підвищення міжнародної конкурентоспроможності та розвитку міжнародної економічної кооперації підприємств фармацевтичної промисловості України в умовах глобальної інтеграції.

Т.в.о. голови правління

Олег СТАДНІК